TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK DİLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KARAMANLICA NASREDDİN HOCA KİTABI

OSMAN ATAŞ

15718002

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. SEVİM YILMAZ ÖNDER

İSTANBUL
2018

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK DİLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KARAMANLICA NASREDDİN HOCA KİTABI

OSMAN ATAŞ

15718002

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. SEVİM YILMAZ ÖNDER

İSTANBUL
2018

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK DİLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KARAMANLICA NASREDDİN HOCA KİTABI

OSMAN ATAŞ
15718002

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih: 06.07.2018
Tez Oy Birliği ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Sevim Yılmaz Önder
Jüri Üyeleri : Dr. Öğr. Üyesi Özlem Yiğitoğlu
Dr. Öğr. Üyesi Betül Özbay

İSTANBUL
Mayıs, 2018

ÖZ

KARAMANLICA NASREDDİN HOCA KİTABI'NIN İNCELEMESİ

OSMAN ATAŞ

Mayıs, 2018

Ioannis Nikolaidis tarafından yayımlanan *Meşhur Nasradın Hoca ve Belagat-ı Mezhake Yani Gülmekliğe Şayeste Mesuliet* adlı eser üzerinde hazırlamış olduğumuz tez beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş başlığını taşıyan ilk bölümde Karamanlılar, Karamanlı Türkçesi ve edebiyatı ile ilgili bilgi verilmiştir. Bununla beraber Karamanlı Türkçesi üzerine daha önce yapılmış olan çalışmaların genel değerlendirmesi yapılmıştır.

İkinci bölümde yazarın hayatı ve üslubu hakkında bilgi verilmiş ve ardından fıkraların yazılış amacı açıklanmıştır. *Meşhur Nasradın Hoca ve Belagat-ı Mezhake Yani Gülmekliğe Şayeste Mesuliet* ve bölümleri ile ilgili bir özet verildikten sonra eserin dil bilgisel incelemesi yapılmıştır.

Üçüncü bölümde transkripsiyonlu metin bulunmaktadır. Dördüncü bölüm sözlük ve dizinden oluşurken beşinci bölümde çalışmanın önemi vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Karamanlılar, Karamanlı Türkçesi, Nasreddin Hoca

ABSTRACT

AN EXAMINATION OF KARAMANLI TURKISH ANECDOTES OF NASREDDİN HOCA

Osman Ataş

May, 2018

In this study, we examine *Meşhur Nasradın Hoca ve Belagat-ı Mezhake Yani Gülmekliğe Şayeste Mesuliet* published by Ioannis Nikolaidis consists of five chapters.

In the first chapter bearing the introduction gives information about Karamanlides, Karamanlı Turkish and its literature along with the general evaluation of the previous works on Karamanlı Turkish.

In the second part, information about the life and style of author was given, and then the purpose of writing the anecdotes was explained and after the information about the sections was given, a grammatical examination of the work was done.

The third section contains transcriptional text. While the fourth chapter consists of dictionary and index, is emphasized the importance of working in the fifth section.

Keywords: Karamanlides, Karamanlı Turkish, Nasreddin Hodja

ÖN SÖZ

Çalışmamızın temelini oluşturan ve Ioannis Nikolaidis tarafından 1908 yılında Karamanlı Türkçesi ile Atina'da yayımlanan *Meşhur Nasradın Hoca ve Belagat-ı Mezhake Yani Gülmekliğe Şayeste Mesuliet* adlı eser Nasreddin Hoca ve fıkralarını konu almaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde Karamanlılar hakkında bilgi verilmiş, Karamanlı Türkçesi ve edebiyatı ve Karamanlılara dair daha önce yapılmış çalışmalardan bahsedilmiştir.

İkinci bölümde ise eserin yayıncısı ve üslubu hakkında bilgi verilip fıkraların yazılış amacı açıklandıktan sonra çalışmamızı oluşturan kitabın bölümleri kısaca tanıtılmıştır. Bununla birlikte Karamanlı Türkçesinin dil bilgisel özellikleri metinden örneklerle açıklanmıştır. Üçüncü kısımda metin transkripsiyon alfabesiyle gösterilmiş ve metnin sözlük-dizinine yer verilmiştir.

Tez konumun belirlenmesinden tezimin tamamlanmasına kadar tüm süreçte çok değerli katkıları ve hoşgörüsü ile çalışmam ve araştırmam süresince maddi ve manevi desteğini esirgemeyen ve çalışmamda beni sürekli teşvik ve motive eden tez danışmanım ve çok kıymetli hocam Doç. Dr. Sevim Yılmaz Önder'e teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca yüksek lisans tezini Karamanlıca Osmanlı tarihi üzerine hazırlayan ve bu konudaki deneyim ve bilgilerini benimle paylaşan arkadaşım Elif Özcan Uğur'a, metnin Yunanca dizgisini yapan Georgina Kontouli'ye, başta maddi ve manevi desteğini esirgemeyen değerli babam, ağabeyim olmak üzere aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Osman Ataş

İstanbul, Mayıs/2018

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI
ÖZ ... **iii**
ABSTRACT ... **iv**
ÖN SÖZ ... **v**
İÇİNDEKİLER ... **vi**
KISALTMALAR ... **ix**
1. GİRİŞ ... **1**
1.1. Karamanlıların Kökeni ... 2
1.2. Karamanlı Türkçesi ... 5
1.3. Karamanlı Türkçesi Edebiyatı ... 6
1.3.1. Edebî Eserler ... 6
1.3.2. Hristiyanlıkla İlgili Eserler ... 7
1.3.3. Gazete ve Dergiler ... 8
1.3.4. Bilimsel Eserler ... 9
1.3.5. Tarih Metinleri ... 10
1.4. Karamanlı Türkçesi ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar ... 11
2. İNCELEME ... **13**
2.1. Ioannis Nikolaidis – Hayatı ve Üslubu ... 13
2.2. Fıkraların Yazılış Amaçları ve Kaynakları ... 14
2.3. Nasreddin Hoca Kitabı ve Bölümleri ... 15
2.3.1. Mukaddeme yahod Nasradın Hoca Kitabına Bir Nazar ... 15
2.3.2. Nasradın Hoca'nın Letayifi ... 16
2.3.3. Nasradın Hoca'nın Mezarı – İntiha ... 16
2.3.4. Yeni Talibi yahod İlaveli Talibi ... 16
2.3.5. Belagat-ı Mezhake yani Gülmekliğe Şayesde Mesuliet ... 17

2.3.6. Hitam – İtizar-ı Mehsus 19
2.4. Metnin İçerik Özellikleri 19
2.4.1. Nasreddin Hoca 20
2.4.1.1. Karamanlı Türkçesinde Nasreddin Hoca ve Nasreddin Hoca Kitapları 21
2.4.1.2. Nasreddin Hoca Fıkralarında Sosyal Hayat 23
2.4.1.3. Nasreddin Hoca Fıkralarında İnsan İlişkileri 25
2.4.1.4. Nasreddin Hoca Fıkralarında Çocuklar 26
2.4.1.5. Nasreddin Hoca Fıkralarında Meslekler 28
2.4.1.6. Nasreddin Hoca Fıkralarında Ticaret Hayatı 28
2.4.1.7. Nasreddin Hoca Fıkralarında Din 28
2.4.1.8. Nasreddin Hoca Fıkralarında Azınlıklar 30
2.4.1.9. Nasreddin Hoca Fıkralarında Hayvanlar 31
2.5. Metnin İmla Özellikleri 32
2.6. Metnin Dil Bilgisi Özellikleri 34
2.6.1. Ünlüler 34
2.6.1.1. Ünlü Değişimleri 34
2.6.1.2. Ünlü Türemesi 36
2.6.1.3. Ünlü Düşmesi 37
2.6.1.4. Ünlü Uyumu 38
2.6.1.5. Yuvarlaklaşma / Düzleşme 38
2.6.1.6. Benzeşme 38
2.6.2. Ünsüzler 39
2.6.2.1. Ünsüz Değişimleri 39
2.6.2.2. Ünsüz Türemesi 40
2.6.2.3. Ünsüz Düşmesi 40
2.6.2.4. İkizleşme 41
2.6.2.5. Tekleşme 41
2.6.2.6. /ŋ/ Kullanımı 41
2.7. Biçim Bilgisi 42
2.7.1. Yapım Ekleri 42
2.7.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri 42

2.7.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri 42
2.7.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri 42
2.7.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri 43
2.7.2. Çekim Ekleri 44
2.7.2.1. İsim Çekim Ekleri 44
2.7.2.1.1. Çoğul Ekleri 44
2.7.2.1.2. Hâl Ekleri 44
2.7.2.1.3. İyelik Ekleri 44
2.7.2.2. Fiil Çekim Ekleri 44
2.8. Kalıplaşmış Anlatımlar 45
2.8.1. Atasözleri 45
2.8.2. Deyimler 46
2.8.3. İkilemeler 47
3. METİN 50
3.1. Metnin Transkripsiyonunda Dikkat Edilen Hususlar 50
3.2. Transkripsiyon Listesi 53
3.3. Metin 54
4. SÖZLÜK - DİZİN 103
4.1. Dizin Oluşturulmasında Dikkat Edilen Hususlar 103
4.2. Sözlük – Dizin 104
4.3. Yunanca Sözcükler Dizini 281
4.4. Özel Adlar Dizini 282
5. SONUÇ 284
KAYNAKÇA 285
ÖZ GEÇMİŞ 289

KISALTMALAR

A.	: Arapça
a.g.e	: adı geçen eser
a.g.m	: adı geçen makale
Alm.	: Almanca
A.Ü. DTFC	: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
bk.	: bakınız
bsk.	: baskı
C.	: cilt
çev.	: çeviren
Çağ.	: Çağatayca
Çin.	: Çince
DLT.	: Dîvânü Lugâti't-Türk
DS	: Derleme Sözlüğü
ed.	: editör
Erm.	: Ermenice
EF.	: Eski Farsça
ET	: Eski Türkçe
F.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
hzl.	: hazırlayan
İng.	: İngilizce
İt.	: İtalyanca
iza.	: izafe
krş.	: karşılaştır

Lat.	: Latince
Moğ.	: Moğolca
NHF	: Meşhur Nasradın Hoca ve Belagat-ı Mezhake Yani Gülmekliğe Şayeste Mesuliet
No.	: Numara
Osm.	: Osmanlıca
Rum.	: Rumca
s.	: sayfa
S.	: sayı
Sırp.	: Sırpça
T.	: Türkçe
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TS	: Yeni Tarama Sözlüğü
vb.	: ve benzeri
Yay.	: Yayınları
Yun.	: Yunanca

1. GİRİŞ

Karamanlılar, Grek harfleriyle Türkçe yazan ve Türkçe konuşan Ortodoks Hristiyanlardır. Kendilerini "Anadolulu vatandaşlar" veya "Anadolulu Hristiyanlar" olarak ifade eden topluluğa "Karamanlı" adlandırması sonradan yapılmıştır. Semavi Eyice, dilleri gibi bazen adları da Türkçe olan bu Ortodokslara Orta Anadolu'nun Karaman bölgesinde rastlandığından dolayı Karamanlı Rumlar adının verildiğini ifade eder.[1] Dolayısıyla bu adlandırmanın Karamanlıların yaşadıkları yerleşim sahasına bağlı olarak da yapılmış olması ihtimaller arasındadır. Grek harfli ilk Türkçe gazeteyi çıkaran Evangelinos Misailidis, *Temaşa-i Dünya ve Cefakâr u Cefakeş* adlı eserinde, Karaman'dan gelenleri ifade etmek için I. Murat zamanından beri Karamanlılar adlandırmasının yapıldığını şu şekilde açıklar: "Anadolululara Karamanlı ismi ta Sultan Murad Han-ı Gazi hazretlerinin asrından sehven İstanbul'un Karamanından dolayı kalmıştır. Şöyle ki: Anadolu'dan İstanbul'a gelen taşçı, duvarcı, sıvacı ustalarının ve amelenin cümlesi Büyük Karaman ile Küçük Karaman'da otururlar idi. Ve devlet ebniyesine veyahut onun bunun binasına ustalar iktiza ettiğinde, 'gidin birkaç nefer Karamanlı usta getirin' derlerdi, yani Karaman'da oturan ustalardan demek idi. Ve ustaların kâffesi Anadolulu olduklarından vakit geçerek, İstanbullular kâffe-yi Anadolululuları Karamanlı zanneylediler. Ve böylelikle bu isim kalmış ise de yanlıştır, asıl Karaman İstanbul'dadır."[2]

---

[1] Semavi Eyice, "Salaville Severien ve Dalleggio, Eugine, Karamanlidika, Bibliographie Analytique d'ouvrages en Langue Turque Imprimes en Caracteres Grecs I, 1584-1850 (Karamanlidika, Yunan Harfleri ile Türk Dilinde Basılmış Kitapların Analitik Bibliyografyası, I, 1584-1850)", **TTK: Belleten,** Nisan 1962, C. XXVI, S. 102, s. 369.

[2] Yonca Anzerlioğlu, **Karamanlı Ortodoks Türkler,** Ankara: Phoenix Yayınevi, 2003, s. 109.

1.1. Karamanlıların Kökeni

Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesine kadar Karamanlılar Anadolu'nun Trabzon-Fırat-Toros-Silifke hattından batıya düşen kısmında, özellikle Kayseri, Nevşehir, Niğde, Konya bölgeleri ile Karadeniz'in sahil kısmı ve İstanbul'da, bir kısmı da Suriye, Balkanlar, Kırım ve Kıbrıs'ta yaşamışlardır.[3] Karamanlıların İstanbul'da yaşayanlarının çoğunluğu Samatya-Yedikule içerisine yerleşmiştir.[4]

İlk kaynakların az ve yetersiz olmasından dolayı Karamanlılara dair detaylı bilgiye sahip olmak pek mümkün değildir. Seyyahların gezileri sırasında seyahatnamelerine aldıkları notlar sayesinde Karamanlılar hakkındaki ilk bilgilere ulaşılabilmiştir. Ünlü seyyah Evliya Çelebi, meşhur eseri *Seyahatname*'de Karamanlılar hakkında "Dördü urum keferesi mahallesidir. Amma keferesi asla urumca bilmezler. Bâtıl Türk Lisanı üzere kelimat iderler."[5] şeklinde not düşmüştür. 1437 yılında Basel konsülünü Yunan kilisesinin genel durumu hakkında bilgilendirmek üzere Latince yazılan ve Türkçe konuşan Rum Hristiyanlardan bahseden bir not da Karamanlılar hakkında bizlere bilgi veren ilk kaynaklardan biridir.[6] Anadolu'da Türkçe konuşan Ortodoks Hristiyanlara Karamanlı adını veren ilk tarihi kaynak, 1553-1555 yılları arasında İstanbul ve Anadolu'da seyahat eden Hans Dernschwam'ın günlüğüdür. Ünlü gezginin bu günlüğünde Karamanlılar "Caramanos, Caramani, Caramaniler" olarak geçmiştir ve Karamanlılar, "Hristiyan Ortodoks mezhebinden olup ayinlerini Yunanca yapan; ancak Yunanca bilmeyen" bir halk olarak tanımlanmıştır.[7] Bu kaynaklar her ne kadar Karamanlılar hakkında yetersiz bilgiler içerse de eldeki ilk veriler olması yönünden önemlidir.

Karamanlıların kökeni hakkında ileri sürülen iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki bu topluma mensup insanların Selçuklular zamanında Anadolu

---

[3] Janos Eckmann, "Anadolu Karamanlı Ağızlarına Ait Araştırmalar I: Phonetica", **A. Ü. DTCF Dergisi,** Mart 1950, C. VIII, S. 1/2, s. 165.
[4] Michael Grimm Miller, **The Karamanlı-Turkish Text: The Historical Changes in Their Script and Phonology,** Indiana Üniversitesi (yayımlanmamış doktora tezi), 1974, s. 3-4.
[5] **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Kütahya-Manisa-İzmir-Antalya-Karaman-Adana-Halep-Şam-Kudüs-Mekke-Medine,** hzl. Seyit Ali Karaman, İstanbul: YKY, 2011.
[6] M. G. Miller, **a.g.e.**, s. 2.
[7] J. Eckmann, "Karamanlı Edebiyatı", (çev. Rezzan Algül), **Türk Dünyası Edebiyatı,** hzl. Halil Açıkgöz, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, Mart 1950, s. 21.

topraklarına yerleştirilen, Bizans ordusu için paralı asker olarak çalıştırılan ve zamanla Ortodoks olan Türkler olduğudur.

Türkler kendi ırkından olmayan ve Rumca konuşan Ortodoks-Hristiyan halkı Rum, kendi ırkından olan ve Türkçe konuşan Ortodoks-Hristiyan halkı ise Karamanlı diye adlandırmışlardır. Osman F. Sertkaya, Türk milletinin ilk dönemlerden beri birçok din değiştirdiğini ve bu dinlere uygun alfabeler kullandığını belirtir. Sertkaya, "Tengriist Türklerin Köktürk, Budist Türklerin Uygur ve Brahmi, Maniheyist Türklerin Mani, Musevi Türklerin İbrani, Müslüman Türklerin Arap, Hristiyan Türklerin ise Latin, Ermeni, Kiril, Grek… vs. gibi yazıları kullanmalarını, bu değişen din faktörü ile" açıklayarak Karamanlıların Türk kökenli olabilecekleri düşüncesini din-dil ilişkisine dayanarak açıklar.[8] Bu durum, aynı zamanda Karamanlıların Grek harfleriyle Türkçe yazmalarını da açıklamaktadır.

Karamanlıların, benimsedikleri Ortodoks inanışı dışında Yunan Ortodokslar ile pek bir benzerlik taşımamalarının yanında kültürel anlamda Türklere çok daha benzemeleri ve bu insanların birçoğunun Osmanlı toplumundaki diğer gayrimüslimlere oranla daha fazla Türkçe isimlere sahip olmaları gibi özellikler, araştırmacıları Karamanlıların Türk kökenli olduğu fikrine yönlendirmiştir. Yonca Anzerlioğlu da Karamanlıların Türkçeyi zorla öğrenmedikleri görüşünü destekleyici çalışmalarda bulunmuştur. 1923'te gerçekleşen mübadele sonrası özellikle Kayseri, Nevşehir, Niğde, Konya ve Aksaray'dan Yunanistan'a gönderilen Karamanlıların kendi aralarında Türkçeyi hâlâ konuşmaları, ikinci ve üçüncü kuşakların bile çok olmasa da Türkçe konuşup anlayabildikleri çeşitli araştırmalar ile ortaya konmuş ve bu çalışmalar, Karamanlıların Türkçeyi zorla veya kültüre uyum sağlamaları için öğrenmedikleri görüşünü desteklemiştir.[9]

Nüfus mübadelesine kadar Anadolu'da yaşayan bazı Karamanlılar, Müslüman köyler ile yakın ilişkiler içerisinde olmamalarına rağmen Türkçe konuşuyorlar, bazı Ortodoks-Hristiyan köylerde ise Müslüman köylerine yakın olmalarına rağmen Rumca konuşuluyordu. Baskı altında veya günlük yaşamı idame ettirmenin zorunluluğu ile Türkçe öğrenilseydi köylerde Rumca konuşmak mümkün olmazdı ve

---

[8] O. Fikri Sertkaya, "Grek Harfleriyle Yazılmış Anadolu Karamanlı Ağzı Metinleri Üzerine", **Journal of Turkish Studies (TUBA)**, 28/11, s. 2.
[9] Y. Anzerlioğlu, **a.g.e.,** s. 138; S. Yılmaz Önder, "Mübadele ile Yaşayan Türkçe", **Mübadil Kentler: Anılar ve Belgeler**, s. 64-80.

her yerde Türkçe konuşulması gerekirdi.[10] Dolayısıyla kendi dilleri olan Rumcayı konuşan Rumların varlığı yanında, Türkçeden başka dil bilmeyen ve ibadetlerini de Türkçe yapan bir Ortodoks nüfusun varlığı da göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir. J. Eckmann, Toynbee, G. Jaeschke gibi önemli araştırmacılar da Karamanlıların Türk kökenli olduğunu ifade ederler.[11]

Diğer görüşe göre Karamanlılar zamanla Türkleşmiş Rumlardır. Evangelia Balta Karamanlıların Yunan kökenli olduğunu ve zorla ya da Yunanca konuşan öteki Ortodoks Hristiyanlardan uzak ve kopuk kaldıklarından Türkçe konuşmaya mecbur kaldıklarını ifade eder.[12] Tarihçi Eremya Çelebi Kömürcüyan, Karamanlıların Yedikule civarında yaşadıklarını, bu insanların Rum oldukları hâlde Rumca bilmediklerini, Rum kiliselerine bağlı olduklarını ve ayrı bir cemaat oluşturduklarını belirtir. Kömürcüyan, ayrıca N. de Nikolay'ın Karamanlılar hakkındaki "Karamanlı kadınlar diğer Rum kadınları gibi, hamama ve kiliseye gitmek müstesna, nadiren sokağa çıkarlar. Onlar alelumum evlerinde kapanarak vakitlerini nakş işlemekle geçirirler. (…) Erkekler ise, diğer Rumlar gibi giyinirler. Onlar aynı dinden oldukları için İstanbul patriğine tâbidirler." sözlerine de yer verir. [13]

Michael Grimm Miller, doktora tezinde ana dilleri olan Yunancanın yerine Türk dilini konuşan Karamanlıların Anadolu'da yaşayan halk ile daha kolay anlaşabilmek adına böyle bir değişim yaptığını savunur.[14] Michael Grimm Miller'la aynı görüşü paylaşan S. Vryonis de Türkçe konuşan Karamanlıların aslında Yunan kökenli olup dönemin sosyal, kültürel, politik ve ekonomik ortamı ve bu ortamdan dolayı meydana gelen birtakım zorunluluklardan dolayı Türk dilini konuşmayı tercih ettiklerini belirtir. İslâm'a geçen insanların çoğu dinle birlikte Türk kültürünü de benimsemiş, din değiştirmeyenler bile yoğun Müslüman nüfus arasında Yunanca yerine Türkçe konuşmak zorunda kalmışlardı.[15] Karamanlıların Yunan kökenli

[10] Y. Anzerlioğlu, **a.g.e.,** s. 149.
[11] S. Yılmaz Önder, "Karaman Türkçesinde Osmanlı Tarihi Yazıcılığı", s. 268.
[12] Evangelia Balta, "Anadolulu Türkofon Hristiyan Ortodoksların 'Ulusal Bilinç'lerini Araştırmaya Yarayan Kaynak Olarak Karamanlıca Kitapların Önsözleri", **Tarih ve Toplum,** C. 13, S. 74, s. 18.
[13] Eremya Çelebi Kömürcüyan, **İstanbul Tarihi: 17. Asırda İstanbul,** (çev. Hrand D. Andreasyan), İstanbul: Eren Yayıncılık, 1988, s. 70-71.
[14] M. G. Miller, **a.g.e.,** s. 9.
[15] Y. Anzerlioğlu, **a.g.e.,** s. 137.

olduğunu savunanlar arasında Charanis, H. A. Gibbons, Halkin ve Franz Taecshner gibi tarihçiler de vardır.[16]

Osmanlı arşivlerinde *zımmiyan-ı Karaman* veya *Karamanyan* şeklinde geçen Karamanlıların kendilerini nasıl adlandırdıkları da bu konudaki önemli bir husustur. Yapılan araştırmalarda Karamanlıların kendilerini çoğunlukla "Hristiyanlar", "Hristiyan Ortodokslar", "Anadolu Hristiyanları", "vatandaşlar" veya "Anadolulu vatandaşlar" olarak adlandırdıkları görülmüştür. Bu ifadeler göz önünde alındığında dinin Karamanlılar arasındaki toplumsal bilincin en büyük payını oluşturduğu görülür.[17]

1.2. Karamanlı Türkçesi

Karamanlı Türkçesinin kullanımı esasında 15. yüzyıla dayanmaktadır. Ancak bu dönemdeki eserlerde ağırlıklı olarak Osmanlı Türkçesi kullanılmış, Yunanca kelimelere az yer verilmiştir. Karamanlı Türkçesi ile eser yazımı 16. yüzyıldan itibaren artmaya başlamıştır. Karamanlılar konuştukları Türkçeyi eserlerinde "Yavan Türkçe", "sade Türkçe", "açık Türkçe" veya "Anadolu lisanı" olarak adlandırırlar.[18]

Eserlerinde kullanılan yazı Grek alfabesi olduğundan dolayı bu yazı Türkçe sesleri tam olarak karşılayamamaktadır. 18. yüzyıla gelene kadarki süreçte görülen eserlerde imla birliği yoktur ve seslerin çoğu da benzer harfler ile yazılmıştır. 18. yüzyıl ve sonrası metinlerinde ise eski dönemlere nazaran imlada daha fazla bütünlük vardır. Seslerin karşılanması ve ünlülerin birbirinden ayırt edilmesi konusunda daha dikkatli davranıldığı söylenebilir. Karamanlı Türkçesi imlası bazı araştırmacılar tarafından Türkçedeki seslerin ayırt edilmesi yönünden Arap alfabesine göre daha kullanışlı bulunmuştur. Karamanlı Türkçesi üzerine çalışmaları olan Janos Eckmann'a göre Grek harfli Türk imlası, Grek alfabesinde karşılığı olmayan Türkçe sesler için uygun hâle getirilmişken bir yandan da Arap harfli imlanın etkisinde kalmıştır. Ancak Karaman Türkçesinde ünlülerin işaretlenmesi ve /a/'nın /e/'den ayırt edilmesi ve

---

[16] Sevim Yılmaz Önder, "Karaman Türkçesinde Osmanlı Tarihi Yazıcılığı", **Türk-Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler-Dağler Dağler Viran Dağler,** (ed. Yeliz Okay), İstanbul: Doğu Kitabevi, 2014, s. 267.
[17] E. Balta, "Anadolulu Türkofon Hristiyan Ortodoksların 'Ulusal Bilinç'lerini Araştırmaya Yarayan Kaynak Olarak Karamanlıca Kitapların Önsözleri", s. 19.
[18] G. İbar, **a.g.e.,** s. XI.

yuvarlak ünlülerin belirtilmesi gibi özellikleriyle de Osmanlıca metinlere göre ayrıcalıklıdır.[19]

J. Eckmann Karamanlı Türkçesi ile yazılmış eserleri şu şekilde tasnif etmiştir:[20]

I. Doğrudan doğruya edebî Türkçe ile yazılan eserler: Bu eserler aslen Osmanlıca olan metinlerin Yunan harfli neşirleridir.
II. Halk unsurları ile az çok karışık bir yazı dili ile yazılmış eserler
III. Karamanlı halk dili veya ona çok yakın bir dil ile yazılmış eserler: Bu metinler dil bakımından tam bir birlik oluşturmamakla beraber esas itibariyle aynı ağız özelliklerini gösterirler.[21]

Türkçedeki seslerin gerçek değerlerine göre kullanılması adına yapılan ilk ciddi çalışma 1826 yılında İstanbul'da basılan *Ahd-i Cedid* adlı tercüme eserde görülür. Ancak burada da /ı/ ve /i/ arasında fark gözetilmemesi eseri kusursuz olmaktan çıkarır.[22] Türkçe seslerin gerçek söyleyişlere göre verilmesi ihtiyacı gramer ve Mukaddes kitap yayınlarında daha çok görülmeye başlanır. Nitekim 1830-1840 yılları arasında Atina'da yayımlanan Mukaddes kitap tercümelerinde imlanın daha kusursuz bir hâle getirilmesinin sebebi de bununla açıklanabilir.

1.3. Karamanlı Türkçesi Edebiyatı

Karamanlı Türkçesi ile yazılmış eserlere Anadolu'da 16. yüzyıldan itibaren rastlanmıştır. Edebî eserler, Hristiyanlık ile ilgili eserler, gazeteler ve dergiler ve az sayıda da olsa ilmî eserler Karamanlı Türkçesi edebiyatını oluşturmuştur.

1.3.1. Edebî Eserler

Yazılan ve yayımlanan metinlerin çoğu dinî özelliklidir, edebî olarak değerlendirilebilecek bazı metinlerin bir kısmı yine dinî yazılar veya çevirilerdir. Metin açısından fazla gelişmiş olmayan Karamanlı Türkçesi edebiyatını meydana getiren edebî eserlere roman, hikâye, Anadolu folkloru ile ilgili kitaplar, şiirler, roman çevirileri, tiyatro metinleri, şarkı, destan, rüya tabirleri ve yıldızname gibi

---

[19] J. Eckmann, "Yunan Harfli Karamanlı İmlâsı Hakkında", **Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar I,** Toparlayan: H. Eren-T. Halasi Kun, Ankara: TTK, 1950, s. 28-29.
[20] J. Eckmann, "Anadolu Karamanlı Ağızlarına Ait Araştırmalar I: Phonetica", s. 167-168.
[21] **Meşhur Nasradın Hoca ve Belagât-ı Mezhake yani Gülmekliğe Şayeste Mesuliet** metni J. Eckmann'ın tasnifine göre ağız özellikleri göstermesi bakımından bu madde içerisine dâhil edilebilir.
[22] J. Eckmann, "Yunan Harfli Karamanlı İmlâsı Hakkında", s. 29-30.

konularda yazılmış insanları eğlendiren kitapları dâhil edebiliriz. Nesir eserler içindeki birkaç manzum parça dışında Papa Ioannikios'un dinî şiirlerinin bulunduğu *Kudüs'ü Ziyaret'in Kitabı* (1862) ve İncesulu Hacı Yovan'ın 1871'de Pera'da çıkan bir yangın için yazdığı manzum hikâye, şiir derlemesi sayılabilir.[23] Bunlardan farklı olarak *Divan-ı Talip* (1883) ve bir Anadolu halk şarkıları derlemesi olan *Anadol Turkileri* de 1896'da İstanbul'da yayımlanmıştır.[24]

Karaman edebiyatında Evangelinos Misailidis'in 1871 yılında yayımladığı *Temaşa-i Dünya ve Cefakâr u Cefakeş* isimli romanı dışında bir edebi eser neredeyse yoktur. *Anatoli* gazetesini çıkaran Misailidis aynı zamanda 19. yüzyılın en üretken şahsiyetlerinden biridir. Bu bağlamda, yayımlanan eserlerin birçoğu gerek Osmanlıcadan gerekse başka dillerden yapılan çevirilerden oluşmaktadır. Ahmet Midhat Efendi'nin romanları veya Anadolu folklorunu yansıtan Şah İsmail, Köroğlu, Âşık Garip, Âşık Kerem hikâyeleri ile Nasreddin Hoca menkıbeleri Grek harfleriyle yazılan Osmanlıca eserlerdendir. Ayrıca eski Yunan hikâyeleri ile Fransızca ve İngilizce romanların çevirileri de Karamanlıca edebî eserler arasındadır.

1.3.2. Hristiyanlıkla İlgili Eserler

Hristiyanlıkla ilgili kitaplar Karamanlı Türkçesiyle yazılmış eserlerin büyük çoğunluğunu oluşturur. İstanbul patriği Gennadios'un 1455 veya 1456'da yazmış olduğu *Gennadios İtikatnamesi* (İnsanların Kurtuluşu) Karamanlı Türkçesiyle yazılmış ilk dinî eserdir.[25]

17. ve 18. yüzyıllarda içerisinde dinî içerikli takvimlerin, vecizelerin ve dua metinlerinin olduğu birçok el yazmasına rastlanmıştır. Bu dönem sonrasında da ağırlıklı olarak yine dinî eserler basılmıştır. İlk defa, *Gülzâr-ı Îmân-ı Mesîhî* adıyla 1718'de İstanbul'da dinî bir el kılavuzu basılmıştır.

Antalyalı Rahip Seraphim'in tercümeleri Karamanlı Türkçesi edebiyatının gelişimi yönünden çok önemlidir. Seraphim'in Karamanlı Türkçesine kazandırdığı eserler arasında *İptila Kelâmı* (1753), *Dine Ait Pratik Eğitim Vaazları* (1753), *Yılın Bütün*

---

[23] Bu eserler için bk. Jean Deny, **KCSA III,** 1941, s. 120.
[24] J. Eckmann, **a.g.m.,** s. 35-36; Halk şarkıları derlemesi için bk. R. M. Dawkins, "Turco-Christian Songs From Asia Minor", **Annuarie del'Istitut de Philologie et d'Histoire Orientales II** (Melanges Bized), 1934, s. 15-206.
[25] J. Eckmann, "Karamanlı Edebiyatı", s. 22; Eser için bk. Martin Crusius, "Turcograciae libri octo", Basel, 1584. Eserin Macarca tercümesive dil açısından yapılmış tahlili için bk. T. Halasi Kun, **Gennadios török hitvallâsa** (Gennadios'un Türkçe Din İtirafı), 1936.

Pazar Günleri İçin Vaazlar ve Tefsirler (1756), *Anlatma ve Ortaya Koyma* (1776), *Ruhun Sağlığı* (1782), azizlerin biyografilerini, mukaddes şehirleri, vaazları, âdetleri ve duaları içeren dinî kitaplar vardır.[26] Bunların yanı sıra Parthenios Metaxopulos, Ignatios Sarafoğlu, Hacı Georgios, Papa Chrysaphes, Endirlikli Abraham, Papa Michailoğlu, Derlemeci Nevşehirli Paşa Georgios, Moralı Dionysios gibi isimler de yaptıkları çevirilerle Karamanlı dinî edebiyatına önemli katkılar sağlamışlardır.[27]

1.3.3. Gazete ve Dergiler

Dergi ve gazetelerin Karamanlı Türkçesiyle yayımlanan eserler içerisindeki yeri önemlidir. Karamanlıca yayınlar arasında gazete denilince akla ilk gelen, 1851 yılında Evangelinos Misailidis tarafından İstanbul'da kurulan *Anatoli* gazetesidir. Karamanlıların kendilerini ifade etme ve düşüncelerini yansıtma açısından bir araç olarak kullandığı bu gazetenin önemi büyüktür. Gazetenin editörlüğünü aynı zamanda kurucusu olan Evangelinos Misailidis'in yanı sıra K. Adosidis, N. Th. Soullidis ve Anadolu kökenli başka aydınlar yapmıştır.[28] Bir dönem *Mikra Asia yani Anatoli* (1873) adıyla da çıkan gazete kapatılan *Anatoli*'nin devamı olarak ve ilk sayısı Rumca ve Karamanlı Türkçesi şeklinde çift dilli, geri kalan sayıları ise Karamanlı Türkçesiyle yayımlanmıştır. *Kukurios* (1870-1910) ve *Phitne* [Fitne] (1908'den sonra) de haftalık olarak çıkan politik hiciv dergileridir.[29]

Bunların dışında *Angeliaforos* (1876-1909), *Angeliaforos Çocuklar İçin* (1872-1895), *Aktis* (1911-1913), *Anatheorisis* (1850-1922), *Anatol Ahteri* (1886-1887), *Areti* (1912), *Mekteb-ı Fünun-ı Meşriki* (1849-1850), *Nea Anatoli* (1922-1923), *Şark* (1849-1850), *Şafak* (1887) ve *Zemur* (1866-1867) da yayımlanan dergi ve gazeteler arasındadır.[30]

Karamanlı Türkçesiyle yazılmış eserlerin çoğu İstanbul'da basılmıştır. Karamanlı edebiyatı, Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleşen nüfus mübadelesinden sonra oldukça zayıflamış ve bu mübadeleden sonra yayımlanan birkaç eserden sonra da son

---

[26] J. Eckmann, **a.g.m.,** s. 24-25.
[27] J. Eckmann, **a.g.m.,** s. 25-28.
[28] E. Balta, "Bulgar Sorununun Yaşandığı Dönemde Evangelinos Misailidis'in Yayınladığı Mikra Asia yani Anatoli Adlı Karamanlıca Gazete", **Bir Allame-i Cihan Stefanos Yerasimos (1942-2005)**, Kitapyayınevi, C. 1, s. 162.
[29] J. Eckmann, "Karamanlı Edebiyatı", s. 30; E. Balta, "Karamanlı Press: Smyrna 1845 - Athens 1926", **İzzet Gündağ Kayaoğlu Hatıra Kitabı Makaleler,** (Ed. Oktay Belli, Yücel Dağlı, M. Sinan Genim), TAÇ Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 31.
[30] E. Balta, **a.g.m.,** s. 31-32.

bulmuştur. Karamanlı Türkçesiyle son yayımlanan kitap *Proseuchai kypo Prodromu Amphilochin (Polatoglu) ex Ikonin (Silbis)* [Konya (Sille)'lı Prodomos Amphilochios (Polatoğlu)'ndan Dualar] adıyla 1935'te basılan bir dua kitabıdır.[31]

1.3.4. Bilimsel Eserler

Karamanlıca yazılıp yayımlanan çok az sayıda bilimsel eser bulunmaktadır. J. Eckmann, bu alanı "ilmî münakaşalar edebiyatı" olarak adlandırır ve Amerikan misyonerlerin 1872'den itibaren *Angeliaphoros* adlı gazeteyi çıkarması ve çeşitli propaganda faaliyetlerinde bulunmasının bu edebiyatın gelişimine etki ettiğini belirtir. Örneğin, Endirlikli Ioannes Georgiades'in çevirdiği *Mesih İspatı* (1857) önce Yunancaya, daha sonra Karamanlı Türkçesine çevrilmiştir. Eserin orijinalinin yazarı aslen Musevi olup sonradan Ortodoksluğa geçen Neophytos'tur ve eser Musevi dinine karşı bir tartışma olarak yazılmıştır.[32]

Bilimsel eserler genellikle dil bilimi, tarih, coğrafya ve hukuk ile sözlük alanında yapılan birkaç kitabı kapsar.[33] Elias K. Emmanuelides'in yazmış olduğu *Yeni Metod veya Yunancayı Yazmak, Anlamak ve Konuşmak İçin Metodlar* (1885) Karamanlıların öğrenmeleri için yazılmış Yunanca bir dil bilgisi kitabıdır.

Bilimsel eserler içerisinde tarih ve coğrafya alanında da çalışmalar görülmektedir. Nikolaos Theologidis Soullidis'in *Tarih-i Osmani* (1874) ve *Heyet-i Sabıka-ı Konstantiniyye* (1863) adlı eserleri, Konfüçyüs'ün hayatını ve doktrinlerini içeren *Filozof Konfüçyüs'ün Toplu Yaşama Kuralları Hakkında Kitabı* (1851), *Osmanlı Padişahlarının Kısa Hikâyesi* (1864'ten önce), *Fransa İmparatoru* (1864), *Mesih Dini ve Kilisesinin Tarihi* (1870 veya 1871), *Feth-i Konstantiniyye* (1909), Ioannes E. Kalphoglus'un *Tarihî Coğrafyası* (1899) bu çalışmalardan bazılarıdır.

Medeni Kanun Kitabına Yorum (1886) ve *Medeni Kanun Kitabı* (1886) da tefsir edilmiş hukuk kitapları arasında yer almaktadır.

Karamanlı Türkçesiyle yazılmış sözlükler de bilimsel eserler içerisinde yer alır. Anastasios Levides'in *Yunanca-Türkçe Sözlük* (1888)'ü Türkçe kısmı Yunan harfleriyle yazılan yaklaşık 2400 kelimelik bir sözlüktür. Fakat J. Eckmann, Yunanlılar için hazırlanan Osmanlıca gramer kitapları ve sözlüklerinin Karamanlı

---

[31] Janos Eckmann, "Karamanlı Edebiyatı", s. 36.
[32] J. Eckmann, **a.g.m.,** s. 32-33.
[33] Burada adı geçen eserler J. Eckmann'ın "Karamanlı Edebiyatı" adlı makalesinden alınmıştır.

Türkçesinin diyalektiğine göre değil Osmanlıca yazı diline göre hazırlandığını belirtir ve Karamanlı Türkçesi edebiyatının o zamana kadarki özelliklerini son döneme kadar koruduğuna, edebiyatın büyük çoğunluğunun tercümeler veya derlemelerden oluştuğuna dikkat çeker.

1.3.5. Tarih Metinleri

Karamanlı Türkçesinde 19. yüzyıl itibarı ile görülmeye başlanan tarih metinleri, sayı olarak fazla olmamak ile beraber çoğunlukla Avrupalı tarihçilerin kitaplarından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Karamanlı Türkçesi ile yazılmış ilk tarih metni olan *Osmanlı Padişahlarının Kısa Hikâyesi* isimli eserin yazılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte eser hakkında şimdiye kadar ayrıntılı bir bilgi bulunmamaktadır.

Karamanlıca yazılmış bir başka tarih kitabı, Nikolas Theologides Soullides'in yazmış olduğu *Tarih-i Osmani* adlı eserdir. Bu eser, ünlü tarihçi J. von Hammer'in *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* isimli kitabı kaynak alınarak ve farklı dillerde yazılmış tarih kitaplarından ilaveler yapılarak yazılmıştır. Yazar, adı geçen eserde Selçuklu ve Bizans tarihine ilişkin bilgiler verdikten sonra Osmanlının kuruluşundan Fetret Devri'nin sonuna kadar olan süreci anlatmıştır. [34]

Bizans dönemine ilişkin eski kitapları konu alan tercüme eserlerden bir tanesi yine Nikolas Theologides Soullidis tarafından 1863 yılında yazılmış olan *Heyet-i Sabıka-ı Konstantiniyye* adlı eserdir. Yunanca yazılmış olan ve Bizans devrine ait İstanbul abidelerinden bahseden kitap, İstanbul Patriği Konstantinos tarafından tercüme edilmiştir. [35] Eserin, Karamanlı Türkçesinin yanında farklı dillerde de tercümesi mevcuttur.

Soullidis tarafından yazılan bir başka tarih kitabı *Feth-i Konstantiniyye*'nin bilinen iki baskısı bulunmaktadır. A. D. Mortmann tarafından yazılan ilk kitabın tercümesini

---

[34] Elif Özcan Uğur, **Karamanlıca Tarih-i Osmani Metninin İncelemesi**, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul 2016, s. 15.
[35] Semavi Eyice, "İstanbul'un Fethinden Önceki Devre Ait Eski Eserlerine Dair Bir Kitap Hakkında", **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi V,** 1954, s. 85-88.

1909 yılında I. Limnidis yapmıştır.[36] İkinci kitabın yazarı Archimandiritis Athanasios Simenonidis olup tercümesi 1909 yılında Arhim Athanasios tarafından yapılmıştır.[37]

1.4. Karamanlı Türkçesi ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar

Dil, etimoloji, bibliyografya ve tarih alanında yazılan eserler Karamanlı Türkçesi üzerine yapılan çalışmaların büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Eserler üzerine yapılan ilk çalışmalar genellikle yabancı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir.

İlk yazılı eser olan *Gennadios İtikatnamesi* üzerine T. Halasi Kun'un bir çalışması vardır.[38] Karamanlı Türkçesi üzerine yapılan ilk dil çalışması ise G. Jacob'a[39], Anadolu Karamanlı ağızları hakkındaki ilk çalışma da Huart'a aittir; ancak Huart'ın çalışmasında birtakım yanlış bilgiler bulunmaktadır.[40] Yine ilk döneme ait olan 16. yüzyılın başlarında yazılmış bir türkü[41] ile 16.-17. yüzyıllara ait Mariupol metinleriyle[42] birtakım el yazması metinler[43] üzerine E. Ressi, O. Blau ve Gy. Moravcsik'in çalışmaları bulunmaktadır.

W. Pröhle, Karamanlıcanın vurgu konusuna değinmiş;[44] J. Deny de Grammarie'sinde Karamanlıcadan alınan birçok örneğe yer vermekle birlikte, Karamanlıcanın *–(y)işin-li* zarf-fiili hakkında bilgi vermiştir.[45] Z. Dmitriev, araştırmasında Kiril harfleriyle yazılan bir dil kitabının Karamanlıca kısmını fonetik bakımdan incelemiş ve Balkanlarda Karamanlıcanın yazılmasında Kiril harflerinin de kullanıldığını göstermiştir.[46] Özellikle yakın dönem dil çalışmaları hakkında Talat Tekin, Osman

---

[36] J. Eckmann, "Karamanlı Edebiyatı", s. 35.
[37] S. Yılmaz Önder, "Karaman Türkçesinde Osmanlı Tarihi Yazıcılığı", s. 270.
[38] T. Halasi Kun, **Gennadios török hitvallâsa** (Gennadios'un Türkçe Din İtirafı), 1936.
[39] G. Jacob, **Zur Grammatik des Vulgâr-Türkischea: ZDMG LII,** 1898.
[40] J. Eckmann, "Anadolu Karamanlı Ağızlarına Ait Araştırmalar I: Phonetica", s. 168. Eser için bk. Cl. Huart, **Notice sur trois ouvrages en turc d'angora, imprimes en caracteres grecs: JA IXe ser., t. XVI,** 1900.
[41] Ettore Rossi, "Canto Turco del secolo XVI in caratteri greci", Annalidel R. Istituto Superiore Orientale di Napoli, **Nuova Dizisi I,** Roma, 1940.
[42] O. Blau, **Griechiseh-türkische Sprachproben aus Mariupoler Handschriften: ZDMG XXVIII**, 1874.
[43] Gy. Moravcsik, **Egyetemes Philologiai Közlöny** [Umumi Filologya Belleteni] IV [1931] ve Heffening (a.e. 10. Ve müt. s.)
[44] W. Pröhle, **Zur Frage des Wortakzzents im Osmanisch-Türkischen: KSz XII,** (1911/12).
[45] J. Deny, **Le gerondif en –(g)id'in, d'apres les ecrits du moine loanni Hierotheos, en turc des Grecs-orthodoxes turcnphones d'Anatolie: KCsA III**, (1941).
[46] Z. Dmitriev, **Materialı po osmanskoy dialektologii.Fonetika "karamalickogo" yazıka, Zapiski Kollegii Vostokovedov III,** (1928).

Fikri Sertkaya, Sevim Yılmaz Önder, Ferruh Ağca, Hayrullah Kahya, Mustafa Kılıçarslan, Necati Demir, Mehmet Hazar, Oğuz Erdem, Bülent Berkol gibi araştırmacıların isimleri zikredilebilir.

Karamanlılar tarih araştırmacılarının da dikkatini çekmiştir. Evangelia Balta, Semavi Eyice, Cami Baykurt, Yonca Anzerlioğlu, Robert Anhegger, Gazanfer İbar ve Foti Benlisoy Karamanlılar hakkında dikkate değer çalışmalar yapmışlardır.

Bibliyografya alanında yapılan çalışmalar arasında iki önemli kaynak dikkat çeker. Bunlardan ilki Severien Salaville ve Eugene Dallegio d'Alessio tarafından hazırlanan üç ciltlik *Karamanlidika - Bibliographie analytiques d'ouvrages en language turque imprimés en caractères grecs* adlı eserdir. Bu eser 1584 ile 1900 yılları arasında basılmış Karamanlıca kitapların bibliyografyasını vermektedir.[47] Daha sonra Evangelia Balta bu esere *Karamanlidika - Additions (1584-1900) Bibliographie analytiques* adıyla ek bir kitap hazırlamıştır.[48] Çeşitli matbaalarda basılan Grek harfli Türkçe metinlerin bir listesi de S. A. Khudaberdoglu-Theodotos tarafından hazırlanmıştır.

[47] Sévérien Salaville-Eugène Dallegio d'Alessio, **Karamanlidika- Bibliographie analytiques d'ouvrages en language turque imprimés en caractères grecs,** I, 1584-1850, Atina, 1958; II, 1851-1865, Atina 1966; III, 1866-1900, Atina 1974.

[48] Evangelia Balta, **Karamanlidika, Additions, (1584-1900) Bibliographie analytiques**, Atina 1987; Karamanlidika, XXe siécle, Bibliographie Analytique, Atina 1987.

2. İNCELEME

2.1. Ioannis Nikolaidis – Hayatı ve Üslubu

Eserin yayıncısı Ioannis Nikolaidis hakkında kaynaklarda yeterli bilgiye ulaşılamamaktadır. Sabri Koz, kitabın derleyici ve yayıncısı hakkında şu ifadelerde bulunmuştur: "...büyük bir olasılıkla Türkçe bilmeyen ya da çok az bilen bir mürettip eliyle tertip edildiği için zaman zaman okuyup anlamayı güçleştiren yazım ve anlatım bozukluklarıyla da karşılaştığımı belirtmek isterim. Kitabın derleyeni ya da yayıncısı, zaman zaman Anadolu ağızlarından gelen kelimelere yer verdiği gibi, bazı kelimeleri de ağız özellikleriyle yazmıştır..."[49].

Esere "Mukaddeme yahod Nasradın Hoca Kitabına Bir Nazar" bölümü ile başlayan yazar bu kısımda Nasreddin Hoca isminin "Nustreddin Hoca", "Nasreddin Hoca", "Nastradın Hoca" gibi farklı kullanımlarını vermiş ve bu ismin manasını "din telkin edici Hoca yani di daskalos tis pisteos Hoca"[50] şeklinde hem Türkçe hem de Yunanca açıklayarak giriş yapmıştır. Yazar bu Türkçe-Yunanca çevirileri ve parantez içi ek açıklamaları zaman zaman fıkralarda ve fıkra sonrası bölümlerde de yapmaktadır. Yazar, Nasreddin Hoca ve fıkraları hakkındaki düşüncelerini ve bilgilerini aktardıktan sonra fıkraları anlatmaya başlar.

Fıkraların yazımında, Türkçenin temel dil bilgisi kurallarına çok fazla uyulmadığı göze çarpmaktadır. Fıkraların yanında "Mukaddeme", "Nasreddin Hoca'nın Mezarı", "Yeni Talibi yahod İlaveli Talibi", "Hitam" gibi yazara ait görüş ve düşüncelerin bulunduğu bölümlerde aynı durum söz konusudur.

Tüm bu uyumsuzluk, değişim ve ikili kullanımlara rağmen özellikle fıkraların dili halk dilidir. Osmanlıcada pek görülmeyen, sadece Anadolu halkının kullandığı ağızlara ait kullanımlara sıkça rastlanmaktadır. Fıkralarda geçen bazı kelimelerin *Derleme Sözlüğü*'nde bulunması, hatta bazı kelimelerin *Derleme Sözlüğü*'nde dahi olmaması eserin dilinin ağırlıklı olarak halk dili oluşunu destekler niteliktedir. Ayrıca eserde geçen ve çoğunluğu Arapça olan ödünç kelimelerin bazıları orijinal halleriyle yazılmış, bazı kelimelerde ise ünlü-ünsüz türemesi veya ses değişimi görülmüştür.

---

[49] Sabri Koz, "Bir Karamanlıca Nasreddin Hoca Kitabı", **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Nasreddin Hoca Seksiyon Bildirileri**, Ankara 1996, s. 93.
[50] **Meşhur Nasradın Hoca ve Belagât-ı Mezhake yani Gülmekliğe Şayeste Mesuliet**, s. 1.

Bu yazım tarzı da yine bize metnin yazar(lar)ının üst düzey bir Osmanlıca bilmediğini, daha çok halk diline hâkim olduğunu gösterir.

Fıkralardaki üslup ile "Mukaddeme", "Nasreddin Hoca'nın Mezarı", "İntiha ve Hitam" bölümlerinin üslubu arasında da bazı farklılıklar bulunmaktadır. Fıkraların geçtiği "Nasradın Hoca'nın Letayifi" adlı bölümde sıklıkla ağız özellikleri ve Anadolu ağızlarından gelen sözcükler ile karşılaşılır. Diğer bölümlerde ise kullanılan üslubun ve kelimelerin biraz daha değiştiği ve yazı diline yakın bir dil kullanıldığı görülür.

Fıkralardan önce Nasreddin Hoca ve Nasreddin Hoca fıkraları hakkında bilgi veren yazar(lar), fıkraların bitiminde Hoca'nın mezarından, buraya gelen insanlardan ve bu insanların geliş amaçlarından bahseder. Ayrıca "Yeni Talibi Yahod İlaveli Talibi" başlığı altında, yeni çıkacak bir şiir kitabının duyurusu ve reklamı yapılır. Bu başlık altında Nasreddin Hoca ve Hoca'nın fıkralarından tamamen farklı bir konu ele alınmasına rağmen esas konu yine mizahtır. Yazar(lar), tıpkı Hoca'nın fıkraları gibi insanları eğlendirirken aynı zamanda onları bilgilendirmeyi amaçlamışlardır. Okuyucu fıkralarla ve diğer hikâyelerle eğlendirilirken fıkraların yaratıcısı ve esas kahramanı hakkında da bilgilendirilmiş, aynı zamanda yeni kitaplar alıp okuması için teşvik edilir.

2.2. Fıkraların Yazılış Amaçları ve Kaynakları

Kitabın yayıncısı Ioannis Nikolaidis, eserin ilk sayfasında bulunan "Mukaddeme yahod Nasradın Hoca Kitabına Bir Nazar" adlı bölümde kitaptaki fıkraların bir kısmının Nasreddin Hoca'nın bizzat kendisi tarafından yazıldığını; ancak fıkraların hepsinin Hoca'ya ait olmadığını, Hoca'nın kendi nüktedan kişiliğine eski ve yeni eserlerden fıkralar eklenerek kendisine mâl edildiğini ve Hoca'nın vefatından sonra eserin tamamlanma sürecinde yine birçok anekdotun ilave edildiğini belirtirken eserdeki tüm fıkraların Nasreddin Hoca'nın fıkrasıymış gibi toplanıp kitaplaştırıldığını söyler. Yazar, "Nasradın Hoca'nın tabiatında bulınan nekreliği medrese tahsilinde daha ziade takviye etdirerek o zemanın cahil ademlerine bir derece fikrini yüksek göstermekliğe muvafak olmuş bulınduğı gibi kendisinin garaib hallerini bâki bırakmak içün kaleme almış olduğı eserini gerek kendisi ve gerek kendinden sonra eserini kalemden geçiren zevat birçok taraflarını doğrudarak ve sair garaib haller dahı ilave ederek hâl-ı hazırdaki Nasradın Hoca'nın latif ve garaib

hallerini havi kitabcık haline getirmişlerdir."[51] şeklindeki açıklamasıyla Hoca'nın, fıkraları bizzat kendisinin kaleme alıp çeşitli düzenlemelerde bulunduğunu belirtmektedir.

Yine I. Nikolaidis'in "Mukaddeme" kısmındaki açıklamalarından eserdeki fıkraların çoğunun Antik Yunan'ın temsilî rivayetlerinden alınıp kitaplaştırılmadan önce tarafsızlaştırıldığını ve sonrasında herkesin faydalanması için kitap hâline getirildiğini öğrenmekteyiz.

2.3. Nasreddin Hoca Kitabı ve Bölümleri

Karamanlı Türkçesiyle yazılmış olan *Meşhur Nasradın Hoca ve Belagat-ı Mezhake yani Gülmekliğe Şayeste Mesuliet* adlı Nasreddin Hoca kitabı 1908 yılında yayımcı Ioannou Nikolaidou tarafından Atina'da basılmıştır. Eser 6 başlıktan oluşmaktadır:

1. Mukaddeme yahod Nasradın Hoca Kitabına Bir Nazar
2. Nasradın Hoca'nın Letayifi
3. Nasradın Hoca'nın Mezarı – İntiha
4. Yeni Talibi yahod İlaveli Talibi
5. Bela[ga]t-ı Mezhake yani Gülmekliğe Şayesde Mesuliet
6. Hitam – İtizar-ı Mehsus

Eser, kapaktan hemen sonraki ilk sayfayla başlar ve toplam 64 sayfadır. Eserde 160 fıkra numarası verilmişse de fıkraların 107. numarası atlandığından dolayı toplam sayı 159'dur.

2.3.1. Mukaddeme yahod Nasradın Hoca Kitabına Bir Nazar

Esere "Mukaddeme yahod Nasradın Hoca Kitabına Bir Nazar" kısmı ile başlayan yazar bu kısımda Nasreddin Hoca isminin "Nustreddin Hoca", "Nasreddin Hoca", "Nastradın Hoca" gibi farklı versiyonlarının olduğunu belirtmiş, bu ismin manasını da "din telkin edici Hoca yani di daskalos tis pisteos Hoca"[52] olarak hem Türkçe hem de Yunanca açıklamış ve esere giriş yapmıştır. Bu açıklamalardan sonra Hoca'nın hayatını; doğduğu, yaşadığı, eğitim gördüğü, görev yaptığı ve vefat ettiği yeri okuyuculara aktardıktan sonra Hoca'nın hayatı hakkındaki (doğduğu şehir, aldığı

[51] **A.g.e.,** s. 1-2.
[52] **A.g.e.,** s. 1.

eğitim, mezarı vs.) bilgilere daha sonra değineceğini söyleyerek Hoca'nın nüktedan kişiliği ve fıkraları hakkında bilgi vermeye başlamıştır. Bu açıklamalar aynı zamanda Hoca'nın, çevresindeki bilgisiz insanlara kendi fikirlerini göstermeye, onlara bir şeyler öğretmeye vâkıf olduğunu da bizlere göstermektedir. Sonrasında yazar eserdeki fıkraların kime (ya da kimlere) ait olduğu ve fıkraların kaynağı hakkında bilgiler de vererek fıkralara geçiş yapar. Yazar tarafından fıkraların kökeninin Antik Yunan olduğu savunulmuş ancak bu konu hakkında herhangi bir kaynak verilmemiştir.

2.3.2. Nasradın Hoca'nın Letayifi

Bu kısımda fıkralara giriş yapılır. Her fıkranın kendi numarası vardır. Ancak ilk fıkra numarası yazılmamıştır ve 107 numarası atlanmıştır. Bu kısımda sadece Hoca'nın fıkralarına yer verilmiş olup herhangi başka bir açıklama veya konuya değinilmemiştir. Fıkralarda yer yer Türkçe kelimelerin Yunanca karşılıkları parantez içinde verilmiştir. Ayrıca yazar, okuyucunun bilemeyebileceğini düşündüğü kelimelerin anlamlarını veya bazı fıkraları daha anlaşılır olması adına ayrıntılı bir şekilde parantez içinde vermiştir.

2.3.3. Nasradın Hoca'nın Mezarı – İntiha

Burada Hoca'nın mezarı ve türbesi tasvir edilmiştir. Mezarda yatan kişinin meşhur bir zat olduğu ziyaretçiler tarafından kolayca anlaşılmaktadır. Ayrıca Nasreddin Hoca'nın mezarına gelen insanların türbeden medet umduğu şu cümlelerle aktarılmaktadır: "Lakin bazı cahil ve safteronların muzdarib bulundukları hastalık veya emrazdan tahlislerine mezkûr mezarı ziyaret ve paçavra bağlamaklıkda devamları da hâlâ bu güne kadar görülmektedir. Bu da elbette bilgisizlik eserinden başka bir şeye ham[l] edilemez." Buradan da anlaşıldığı üzere Nasreddin Hoca, ölümünden sonra bile insanlar için umut kaynağı olarak görülmüştür.

2.3.4. Yeni Talibi yahod İlaveli Talibi

Yazar bu bölümde, yeni yayınlanacak olan "Yeni Talibi yahod İlaveli Talibi" adlı kitabın ikinci baskısının müjdesini vererek bu kitabı edinmek isteyenlerin Eminönü'ndeki Balkapanı Han'a veya Galata'da matbaası bulunan Dimitrios Thomaidis Efendi'ye başvurmalarını söyler. Kitabın fiyatının İstanbul ve diğer şehirlerde dönemin parasıyla 3 kuruş olduğunu bildirir.

2.3.5. Belagat-ı Mezhake yani Gülmekliğe Şayesde Mesuliet

Bu bölümde, Nasreddin Hoca ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemekle beraber bölümün genelini oluşturan konu, yine kitabı okuyan kişilerde bir tebessüm bırakacak hikâyelerle doldurulmuştur. Bu bölümde, mektuplaşan sevgililerin hâlleri ve yazı, mektup yazan kişilerin başından geçen talihsizlikler ve aksaklıklar anlatılır. Buradaki hikâyelerin asıl anlatıcıları bir mecliste -muhtemelen bir şiir, edebiyat meclisi- mektup yazan kişilerdir. Bölümde mektupları mektuplaşan sevgililere ulaştıran kişilerin karşılaştığı zorluklardan bahsedilir ve ilk olarak yazı yazmak isteyen bir kişinin yazdığı esnada kalem ile yaşadığı sorunlar anlatılır. Demir bir kalem ile yazmak isteyen kişi için, bazen kalemin yazmaması bazen de mürekkebin fazla akıp kâğıtta birikmesinden dolayı kalem oynatamaması gibi durumların en büyük ızdırap olduğu anlatılır: "Temir kalemile ya[z]maklığa başlayıp basen bunın işlememesi, biraz basıldıkda kağadı telip yırtması, yahot ortası fasla[53] ayrılıp beyaz iz bırakması ve bazı defa da mirekebin çoğı akıp yığılması, ve binaen-aleyh yazı yazanın rahatça kalem yörüdemesi en böyük itsirabı mucib olur." (NHF, 59)

Bir diğer hikâyede sevgilisinden mektup alan bir kişinin bu mektuba cevap verirken yaşadığı talihsizlikler anlatılır ve mektuplaşan kişilerin o an hissettiklerinden ve yaşadıklarından kısaca bahsedilir. Aynı zamanda, mektuplaşan kişilerin psikolojik hâlleri ve birbirlerine acele bir şekilde cevap yazmak istemelerinin nedenleri ifade edilir: "...Biçare ademciğez cevabı yazmaklığa başlamış, ilk sahifeyi doldurmak içün kağıta iki parmaklık yer kaldıkda temam orada beyan eylediği fikir ve mutealâyı tevsi ve tevzih içü[n] hatırına o kadar şeyler geliyor ki. Bunlardan tolayı da nasıl sevineçeğini bilmeyor.

Bir de temam sahife toldukda kağıt üzerine rih (rik) töküp kağıdın o-bir tarafını cevirecek iken rihtanlığa el uzadır ki içinde hiç bir şey yok, bir şey olmadığını bildiği halde sehninde olanları gaib etmemek içün rıhtanlığı yine sallar turur. Sallamakda devam eylediği halde rihtandan bir şey tögülmediğini görür iken göya daha ziade kuvetle sallar ise rih tökülecek imiş gibi olanca kuvveti ile sallamaya başlar, nihayet rih tögülmeyince bari mirekeb kendi kendine kurusun deye kağıdı gözleri önüne koyup beklemeye başlar, aksisi olacakda mirekeb çok sulu ve heva da rutubetli olmasından kurumak bilmez, bu adem beş on dakıka bekler. Mektubun bir haylı

[53] Metinde *fasta*.

yerleri kurur ise de şurada burada dört beş kelime bir dürlü kurumak bilmediğinden anleri dahı parmaklarının harareti ile kurutmaya çalışır, asıl belanın çoğı ise bu ande görülür. Zira parmağını basıp kaldırdıkda altındaki kelimeleri bozup dallı budaklı bir şeylere tahvil eylediğini görünce ademciğez üzüm üzülür...

Maşukesi de bir şey yazmayor ki muhaberede bu kadar tezliğe mecburiet veren hal nedir anlasın!!! Artık bu gibi bir istiraba tüşen bir adem kendi kendine demez mi ki. Ah!! gidi me'lun [r]ıkdan?... Ah!! Tövbeler tövbesi olsun bir daha seni boş bırakmayayım!!" (NHF, 60-62)

Yazar hikâyeyi anlatırken hikâyenin okuyucunun zihninde canlanmasını sağlar. Dönem insanlarının nasıl mektuplaştığından, mektup yazarken kullandıkları kâğıtlardan ve kalemlerden bahsetmekle birlikte mektup yazma aşamasında yaşanan veya yaşanabilecek aksaklıklara da değinir. Mektuplaşan kişilerin birbirlerine karşı kibarlıkları, mektubu yazarken yaşadıkları titizlikler ve birbirlerine karşı duydukları heyecandan dolayı gönderdikleri mektuba bir an önce cevap almak istemelerindeki tatlı telaş görülmeye değerdir.

Yazı yazan kişilerin başlarından geçen talihsiz olayların anlatımından sonra farklı bir konuya geçilir. Yeni kıyafetler giyip süslenmiş bir şekilde sevdiği bir dostunun yanına gitmek üzere İstanbul'un kalabalık mahallelerinde yürüyen birinin, yolu üzerinde bulunan sürücü parkurlarından, tramvaydan, yük taşıyan hayvanlardan ve banklarda uyuyan köpeklerden kendini ve kıyafetini korumaya çalışırken un çuvalı taşıyan bir hamalla talihsiz bir şekilde çarpışması, kıyafetinin una bulanmasının yanında bir de hamaldan işittiği azar ve etraftaki insanların gülüşmeleri anlatılır: "...bunların hangisinden kendinizi koruyacağınızı bilemeyip cekinerek gideriken bir de hiç beklemediğiniz bir tarafdan 'vardaa!' na'rasını eşitmekle beraber altmış okkalık bir un cuvalıdır size carpar, terbiesiz[54] hamalı tekdir edecek olursunız, bu sırada 'kör mü idiniz?... sakına idiniz?...' cevabını alırsınız. Geyindiğiniz caket fasona olduğından unları mendiliniz ile silmeye çalışırsanız da aksisi olarak daha ziade yayılıp suvanır ya o halde iki taraflı dükanlarda bulunanların bakıp gülmelerine ne dersiniz?..." (NHF, 62)

Diğer bir hikâyede, kibar bir kişinin ilk defa evine gittiği gayet nazik hane sahibinin, bu kibareyi karşılaması için gönderdiği kişinin kullandığı hoş karşılama sözleri

[54] Metinde *terbie siz.*

karşısında geri geri merdivenden çıkarken birden aşağıya düşmesi ve kendini yaralaması anlatılır: “Bir kibare ilk defa olmak üzere gedilmiş hane sahibi olan zat gayet mutevazı gayet na[z]ik huzurına girildiği zeman ta kapudan istikbal itmesi insanı adeta mahcub etmiş çıkıldığı zeman ise ta merdivan başına kadar gönderici cıkmış, ‘aman efendim, lutf ediniz merhamet buyurunız, zahmete girmeyiniz ihsan ediniz’ deyü her kelimede yerden berü temenna ederek geri geri çıkıyorsunız bir de paldır küldır merdivenden aşşağı yuvarlanırsınıs! Acaba bu halde o kadar nazık olan hane sahibi sizden mi özür diler yoksa arkanızdaki merdiveni görmediğinisden tolayı siz anden mi? Dikat buyurmalıdır ki hane sahibi olan efendi hazretleri sisden ösür dilese artık kafanın yarıklarına ve akan kanlara bakmayarak güler yüs de göstermekliğe mecbursunız.” (NHF, 62-63)

Anlatılan son hikâyede ise Alafranga usullerinin acemisi olan fakat aynı zamanda Alafranga usullere de sempati duyan, üstelik bu konuda acemi görünmek istemeyen birinin bir ziyafet daveti alması, burada yaşadığı talihsiz ve bir o kadar da gülünç durumu anlatılır. Bu hikâyede, yemekten önce davetlilerin ellerini yıkaması için bir kâse içinde sofraya getirilen sıcak suyu hoşaf sanan bu kişinin içinden çok bilmiş bir tavırla hoşafın sıcak içilmemesi gerektiğini, sofradakilerin ağızlarının tadını hiç bilmediğini, üstelik sofrada kaşık bile olmadığını söyleyip yine de kâseyi kafaya diktiği anlatılır: “...zevzekler hosap sıcak mı yener? Ağıslarının tatını bilseler bunı soğuk yerler” deyü kendi kendinize muallanmaya başlayarak kaşık dahı bulunmadığı cihetle kâseyi kaldırıp içiyorsunıs. “ O!! Ne?... Hoşaf değil ya!! Adeta bir kâse sıcak su, bir de bakıyorsunıs ki her-kes kendi önündeki kâsenin içine ellerini sokup yeykayorlar... Fakat size sufrada bulınanların hiç biri gülmeyor, zira beraber taam etmekdesinis, her-kes de terbiye, ve nesakete ehemmiet var, yalınız görüyorsunıs ki ayakda hıtmet eden bir uşak size güldükden ma da diger uşaklara da kaşı ve gözü ile sizi işaret edip gösteriyor. İşte bir eksiklik ki insana gülmeklik değil teesüf etmeklik verir.” (NHF, 63-64)

2.3.6. Hitam – İtizar-ı Mehsus

Eser, burada Şirket-i Nevrie’nin abonelerinden dilediği özel bir özür ile bitmektedir.

2.4. Metnin İçerik Özellikleri

2.4.1. Nasreddin Hoca

Türk dünyasının dünyaca tanınmış halk filozofu ve fıkra kahramanı olan Nasreddin Hoca, 13. yüzyılda Sivrihisar ve Akşehir'de yaşamıştır. Hoca, Akşehir'de vefat etmiş ve şehrin en eski Selçuklu mezarlığına gömülmüştür. Hoca'nın mezarı daha sonra türbe haline getirilip günümüze kadar korunmuştur.[55]

İslam Ansiklopedisi'nde Nurettin Albayrak tarafından bir Türk mizah kahramanı olarak tanıtılan Nasreddin Hoca'nın kimliği ve kişiliği hakkında ayrıntılı olarak şu şekilde bilgi verilir: "Yaşadığı dönem, doğum ve ölüm yılları, tarihî kişiliği ve ailesi hakkındaki bilgiler tartışmalıdır. Yaşadığı dönem ve yöre hakkındaki en önemli kanıtlar Akşehir'deki türbesi, soyundan geldikleri söylenen kişilere ait mezar taşı kitâbeleri ve adına kurulmuş olan vakıfla ilgili Fâtih Sultan Mehmed devrine ait bir arşiv belgesidir. Kaynaklarda yer alan bilgilere göre Nasreddin Hoca, Sivrihisar'ın Hortu köyünde 605 (1208) yılında doğdu. Köyün imamı olan babası Abdullah'tan sonra bu görevi kendisi üstlendi. Ardından Akşehir'e göç etti, burada kadılık yaptı ve 683 (1284) yılında öldü. Eskiden Hortu köyünde Nasreddin Hoca'ya ait olduğu rivayet edilen bir ev harabesinin ve onun soyundan geldiklerini söyleyen kimselerin bulunduğu birçok kaynakta belirtilmektedir... Fıkraları dikkatle incelendiğinde müslüman Türk halkının mizah sembolü olan Nasreddin Hoca'nın hazırcevap, insanları kırmadan doğruyu söyleyen, yeri geldiğinde kendisiyle de alay etmeyi bilen bir tip olduğu görülür. Fıkralarının çoğunda sıradan bir köylü gibi tarlasında, bağında çalışır, ormana odun kesmeye gider, zaman zaman da şehre iner. Bu şehir çok defa Akşehir, Sivrihisar veya Konya'dır. Ancak hocanın bazan bir âlim, bazan bir bilge kişi, bazan kadı, tabip, hoca ve elçi kişiliğine büründüğü de görülür.."[56]

Gazeteci yazar İsmail Sivri "Nasreddin Hoca fıkralarında olaylar ve insanlar gülünç, tuhaf ve tutarsız yanlarıyla karşımıza çıkar. Hoca zaaflarımızı, kusurlarımızı, çeşitli insanî özelliklerimizi bir bilim adamı gibi gözleyip bizleri çelişkilerimiz içinde koyar."[57] sözleriyle Hoca'nın davranışlarının ve sözlerinin aslında bizleri yansıttığını söyler.

İnsanları kırmayan tutumu ile kavgadan değil de barıştan yanadır Nasreddin Hoca. Yaşamı boyunca her işini gördüğü ve her yere birlikte gidip geldiği eşeğiyle bir dostu

---

[55] Mustafa Duman, **Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası**, Heyemola Yayınları, İstanbul 2008, s. 15.
[56] Nurettin Albayrak, "NASREDDİN HOCA", **TDVİA**, C. 32, 2006, s. 418-420.
[57] İsmail Sivri, "Nasreddin Hoca", **Skylife,** 1996, s. 50.

gibi konuşur.[58] Yaşadığı dönemde Moğol istilası altında olan ve bu sebeple uzun bir süre yokluk ve zorluklar içinde yaşayan Anadolu için bir moral kaynağı olan Nasreddin Hoca her şeye rağmen hayattan keyif almasını bilmiş bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun pozitifliği, hayata ve olaylara bakış açısı tüm dünyaya yayılmış ve UNESCO tarafından 1996 yılı "Nasreddin Hoca Yılı" olarak benimsenmiştir.[59]

2.4.1.1. Karamanlı Türkçesinde Nasreddin Hoca ve Nasreddin Hoca Kitapları

Eserin "Mukaddeme yahod Nasradın Hoca Kitabına Bir Nazar" kısmında Nasreddin Hoca adının yanında Nustreddin Hoca, Nasreddin Hoca yahut Nustreddin Hoca, yani "din telkin edici Hoca (di daskalos tis pisteos Hoca) adlandırmalarını görmekteyiz. Bu bilgiler verildikten sonra Nasreddin Hoca'nın Akşehir'de doğup, büyüyüp eğitimini burada aldığını, Akşehir'de ve civarında "nüktedanlık halini" icra ettiğini, yine burada vefat ettiğini ve şahsiyetine yakışır bir mezara defnedildiğini öğrenmekteyiz.

Hoca'nın doğum ve ölüm tarihlerinin üzerinde pek fazla durulmamakla birlikte zaten tabiatında olan nekreliğinin, aldığı eğitimle daha da geliştiği ve Hoca'nın bu nüktedan ve bilge hâlini, dönemin bilgisiz insanlarına gösterme fırsatını yakaladığı eserde anlatılır. Aynı zamanda Hoca'nın kendi yaşadığı tuhaf durumları kaleme alan bir yazar olduğu da görülmektedir. Yani Nasreddin Hoca fıkralarının ilk yazarının veya ilk yazarlarından birinin yine Hoca'nın kendisi olduğu görülür. Tabii ki daha sonraları bu fıkralara çeşitli insanların türlü eklemeler yaptığı veya birtakım değişiklikler yaparak fıkraları kitaplaştırdıkları da bilinmektedir.

Mukaddeme kısmının sonunda, Hoca'nın fıkralarının çoğunun Antik Yunan temsillerinden alıntı olduğu söylenmiş fakat bu konuda herhangi bir kaynak verilmemiş veya daha ayrıntılı bir açıklama yapılmamıştır.

Hoca'nın kişiliği ve yaşantısı hakkında elimizdeki kitaptan birtakım bilgiler elde edilmiştir. Buna göre Hoca'nın evli (92 numaralı fıkrada evlenmek üzere düğünündedir) olduğu ve maddi açıdan pek de iyi durumda olmadığı görülmektedir. Hoca, çoğu zaman, evine gelen misafirlerine ikram etmek üzere yiyecek bir şeyler

[58] Veled Çelebi, **Letâif-i Hoca Nasreddin**, hzl. Mehmet Arslan-Burhan Paçacıoğlu, Sivas 1996, s. 6.
[59] **A.g.e.,** ön söz.

bulamaz. Evine yatıya gelen misafiri ile aynı odada uyur. Kendisine "yoksulluk ile nasıl geçiniyorsun?" diye soran köylüye "yoksulluk ile pek iyi geçindiğini çünkü zarurete alıştığını" söyler. Zaten maddi durumu iyi olan birinin hem hocalık hem kayıkçılık hem de pazarcılık yapıp bunların üzerine tarlasında çalışıp bir de dağa odun kesmeye gitmesi pek de mantıklı görünmemektedir. Ayrıca Hoca'nın fıkralarda ziyafetlere sürekli katıldığı (kimi zaman da davet edildiği) ve bu tür fırsatları kaçırmadığı dikkat çeker.

Hoca'nın nüktedan kişiliği, diğer Nasreddin Hoca kitaplarında olduğu gibi burada da aynıdır. Hoca'nın mizah anlayışı yaşadığı dönemin ve insanların ilerisindedir. Mizahını icra ederken insanları kırmamaya özen gösterir ve onları önce güldürüp sonra da mevcut durum üzerine düşünmeye sevk eder. Hoca, unvanının karşılığını vermektedir, yani bir yandan nüktedan kişiliği ile insanların gönlünü kazanır bir yandan da eğitici ve vurucu cümleleriyle onları düşünmeye iter.

Araştırmacı Sabri Koz'un Karamanlı Türkçesiyle yazılmış Nasreddin Hoca kitapları hakkındaki "Bir Karamanlıca Nasreddin Hoca Kitabı" adlı bildirisinden, bu kitapların sayısının 6 tane olduğunu görmekteyiz: "…Bugüne kadar sadece künyeleri bilinen ve 1861-1912 yılları arasında yayımlandıkları belirtilen 7 Karamanlıca Nasreddin Hoca kitabından, içeriği ayrıntılı olarak tanıtılan ve kitap olarak görülen ilk eser, tanıttığım 1908 baskılı nüshadır. Kaynaklarda Karamanlıca olduğu belirtilen N. Mallouf'a ait Nasreddin Hoca Asteia (İzmir, 1861, 36 s.) adlı eser Rumca (Grekçe) olup bir 'önsöz' (s. 3-8) ve 50 fıkra (s. 9-28) içermektedir. Daha sonra ise 115 Türk atasözünün Rumcası (s. 28-33) ve Karamanlıca asılları (s. 33-36) verilmektedir. Böylece bugüne kadar bilinen Karamanlıca Nasreddin Hoca kitaplarının sayısı 6'ya düşmüş ve 1890 tarihini taşıdığı bildirilen 'Nasreddin Hoca'nın Letaifi' adlı eser ilk sırayı almış oluyor. Bence bu kitapların daha eski tarihli olanları mutlaka vardır ve bir köşede bizim onlardan yararlanmamızı beklemektedirler."[60]

Nasreddin Hoca fıkralarında geçen tüm hikâyelerin Nasreddin Hoca'ya ait olmadığından daha önce de bahsedilmişti. Orhan Veli Kanık, *Nasrettin Hoca Hikâyeleri* kitabında bu konu ile ilgili "Zaten, fıkralar okunduğu zaman da kolayca anlaşılıyor, bütün bu hikâyeler bir kişiye ait olamaz. İhtimal Nasrettin Hoca adında

[60] Sabri Koz**, a.g.m.,** s. 93-94.

biri yaşamıştır; bu hikâyelerden birkaçı da onun başından geçmiştir. Ama hepsini ona mal etmeye kalkışmak, o hikâyelere bağlı bir hayatın imkânsızlığını görmemek demektir."[61] şeklinde bir açıklamada bulunur ve şöyle devam eder: "Türk halk edebiyatı üzerine çalışmış Fransız folklorcu olan Edmund Saussey de Hoca'nın hayatının bu fıkralardan çıkarılamayacağını görmüş, tetkiklerini daha çok fıkraların özellikleri ile Hoca'nın bu fıkralardan çıkacak şahsiyeti üzerine yöneltmiş. Ona göre bu fıkralardan birçoğu, Batı milletlerinin halk hikâyelerinde de görülen temalara dayanmaktadır. Bu fikrini destekleyecek örnekleri bir bir sayıp döken Fransız yazarı, sonunda, bütün bunlar, diyor, Avrupa ve Asya insanlığının müşterek malıdır."[62] Buradan da anlaşılacağı üzere Hoca'ya mal edilmiş iki bine yakın fıkranın hepsinin Hoca'ya ait olması mümkün görünmemektedir. Bu nedenle çalışmamızda bunları Hoca'ya mal etmeye çalışmak yerine bu fıkraların dönemi ve dönem insanını nasıl yansıttığı, bize ne tür bilgiler verdiği konusu üzerinde durulacaktır. Hoca, kendi kişiliğinden daha çok toplumun yarattığı bir tipleme hâline gelmiştir. Tüm özellikleri, fıkraları, yaptığı şakalar, karı-koca ilişkisi, ev hâlleri, tarlada çalışması, hatta hırsızlık yapması ile aslında toplumu yansıtmaktadır. Aşağıdaki sınıflandırmalarda Nasreddin Hoca, dönem insanlarının yaşayışlarını ve kişiliklerini temsil eden biri olarak gösterilmiştir.

2.4.1.2. Nasreddin Hoca Fıkralarında Sosyal Hayat

Toplumun genelinin ortalama ya da ortalamanın altında bir ekonomik durumda olduğu görülmektedir. O kadar fakirdirler ki eve giren hırsız çalacak bir şey bulamaz. Bu nedenle sürekli aynı türden yemeklerin yenilmesi, bazen misafirlere yiyecek bir şey bile ikram edilememesi gibi durumlara da rastlanır. Buna rağmen Hoca çevresindekilere yoksul olduğunu kabullendiğini ve "iyi geçindiğini" söyler. (NHF, fıkra No. 152)

Köydeki insanlar çoğu zaman Hoca'nın önderliğinde bir dayanışma içinde bulunur. Birbirlerinin kayıp hayvanlarını veya eşyalarını ararlar, av sırasında kurt saldırısından birbirlerini korumaya çalışırlar. Hoca, kendisi de dâhil olmak üzere herhangi birinin bir hayvanı kaybolduğunda cami içinde vaaz verirken cemaatten yardım ister. (NHF, fıkra No. 150)

---

[61] Orhan Veli Kanık**, Nasrettin Hoca Hikayeleri**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006 (ilk baskı 1949, Doğan Kardeş Yayıncılık), s. 12-13.
[62] **A.g.e.,** s. 13.

Fıkraların birçoğunda Hoca'nın toplu yemeklere davet edildiğini veya toplu ziyafetlere denk geldiğini görmekteyiz. Gerek meşhur "Ye Kürküm Ye" fıkrasından gerekse denk gelip veya davet edilip katıldığı ziyafetlerden dönem insanlarının sosyal ve eli açık olduğunu görmekteyiz. Hoca'nın denk gelip katıldığı bir yemeğin arka planında, bir kıtlık olmasına rağmen bayram olduğundan toplu bir ziyafet vardır. İnsanlar, özel veya mübarek saydıkları günlerde Allah'a minnetlerini göstermek için kıtlıkta olmalarına rağmen ziyafet vermekten kaçınmamaktadır. (NHF, fıkra No. 52)

Hocanın ahali ile birlikte çeşitli faaliyetlere katıldıkları görülmektedir. Hoca bazen arkadaşları veya Bey ile topluca ava çıkar, bazen tanıdıklarının yanına denize balık tutmaya gider bazen de yalnız avlanmaya gider. Hoca, ava gitmeyi yaşlılığında da devam ettirir. Avlanmanın yanı sıra spor yarışmaları düzenledikleri de görülür. Hoca bir gün Bey tarafından cirit yarışmasına davet edilir ve bir öküz üzerinde meydana çıkıp halkı güldürür. Bunu kasıtlı olarak yaptığı çok açıktır. Hem insanları güldürmek hem de geçmiş deneyimlerin çok önemli olduğunu belirtmek için böylesine eğlenceli bir yolu tercih ettiği düşünülebilir. (NHF, fıkra No. 70)

Fıkralarda gece hayatının pek aktif olmadığı görülmektedir. Gece dışarı çıkmanın normal karşılanmadığı, hatta Hoca'nın bir gece vakti gece bekçisi tarafından o saatte neden dışarıda olduğuna dair sorguya çekildiği görülmektedir. Ancak geceleri camiye gitmek normal karşılanan gece gezmelerinden sayılmaktadır. Bundan farklı olarak insanlar geceleri kendi evlerinin etrafında veya bahçesinde kuyudan su çekmek gibi çeşitli ihtiyaçları için dışarıya çıkabilmektedirler. (NHF, fıkra No. 122, 138)

Komşuluk ilişkilerinin yoğun olduğu görülmektedir. Hoca ve karısı, komşuları ile birçok kez dedikodu, hediyeleşme, ödünç alma veya misafirlik münasebetinde bulunur. Ayrıca bazı fıkralardan Hoca'nın yaşadığı yerde Rumların, Yahudilerin yaşadığını görmekteyiz. Yine komşular arası anlaşmazlıklara da rastlanmaktadır ve anlaşmazlıklar tabii ki kadı aracılığı ile çözüme kavuşturulmaktadır. (NHF, fıkra No. 32, 83, 113)

İnsanların arasında müjdeleme ve hediyeleşme geleneğine sık rastlanır. Hoca'nın yeni bir çocuğunun doğumu, yeni bir ahır bulup karısına müjde vermesi gibi durumlarda müjdeleşirler. Bilgi yarışmalarından sonra Sultan tarafından veya Bey'e hediye götürdüğü ve ardından Bey ile girdiği çeşitli diyaloglardan sonra Hoca'nın

ödüllendirilmesi anlatılır. Bunlardan farklı olarak yakın köylerden gelen insanların Hoca'ya bir hediye tavşan getirdiği ve Hoca'nın da bu insanları teşekkür mahiyetinde evinde ağırladığı ve onlara ikram ettiği görülür. (NHF, fıkra No. 66, 67)

Hoca'nın köyde görgü kurallarını öğretmeye çalıştığını görülür. Hoca hem camide hem de medresede görgü kurallarını cemaatine ve öğrencilerine aşılamaya çalışır. Öğrencilerine, biri hapşırdıktan sonra ne söyleneceğini öğretir. Ayrıca Hoca, davetlisi olduğu bir yemekte de bir yanlış anlaşılma vesilesiyle sofra âdâbı hakkında ev sahibiyle tartışmaktadır. Yemek yerken sofraya ve dolayısıyla karşısında oturanların yüzüne karşı hapşırmanın yakışık alan bir davranış olmadığını söyleyen Hoca, cevap olarak sofrada bu şekilde hapşırmanın yanlış bir şey olmadığını duyar. Bunun üzerine Nasreddin Hoca kendini tutamayıp sofrada yellenir ve bu hareketin de herhangi bir ayıbının olmadığını ev sahibine söyler. (NHF, fıkra No. 71, 143)

2.4.1.3. Nasreddin Hoca Fıkralarında İnsan İlişkileri

Akrabalık ilişkileri olmayan kadın ve erkekler, komşuluk ilişkileri haricinde pek bir araya gelmezler. Erkekler, sırf kadınların olduğu bir ortama ev içinde veya dışarıda pek dâhil olmazlar, ortamı gözetlemezler veya onları yaptıklarında hoş karşılanmazlar. Toplumda zaman zaman çapkınlıklar görülse de genel anlayış kadınların ve erkeklerin ayrı olmasından yanadır ki çapkınlık da zaten olabildiğince gizlice yapılmaya çalışılan bir eylem olarak karşımıza çıkar. (NHF, fıkra No. 53, 83, 88, 136)

Karı koca ilişkilerinde evdeki görev paylaşımı, kadının ev içindeki görevleri, karı-kocanın özel hayatı, birbirlerinden sıkılma-usanma, birbirleriyle kavga etme ve kadının erkeği (Hoca'yı) döverek evden atması gibi durumlardan bahsedilmiştir. (NHF, fıkra No. 80, 81, 84, 85, 87)

Fıkralardan hareketle kadının toplumdaki yeri evi çekip çevirme, çocuğa bakma, temizlik yapma ve hatta bir fıkrada da görüldüğü üzere erkeğin altını pislemesi sonucu bunu bile kadının temizlemesi şeklinde ifade edilebilir. Eve çeşmeden su taşıma, yemek yapma, kız istemelere katılma gibi durumlar da yine kadının görevleri arasındadır. (NHF, fıkra No. 75, 109, 149)

Erkeklerin aile içindeki kadınlarla sık sık şakalaştıkları görülmektedir. Hoca'nın karısı ve kızı bazen Hoca'ya türlü şakalar yapmışlardır. Bunların bazıları sıradan olup bazıları da Hoca'ya kaynar çorba içirmek gibi "eşek şakası" olarak adlandırılan

şakalardandır. Bu tür şakalaşmalarda bile Hoca'nın ne kızına ne de karısına kötü davrandığı görülmektedir. (NHF, fıkra No. 9, 114)

Fıkralarda erkeğin (Hoca'nın) karısına hep "karı" şeklinde hitap ederken kadının bu konuda biraz daha kibar olduğu ve genellikle kullandığı "herif" hitap şeklinin yanında "kocacığım" dediği de görülmektedir. (NHF, fıkra No. 149)

Kadınlar genel olarak kocaları ile iş birliği içindeyken yabancı erkeklere karşı mesafeli davranmaktadırlar. Fıkraların birinde köy ağasının Hoca'nın karısını ve çeşmedeki diğer kadınları izlemesine Hoca'nın karısının tepki gösterdiği görülmektedir. Köyün ağası dahi olsa yabancı bir erkeğin kadınları izlemesi hoş karşılanmamakta ve kendisine bundan dolayı karşı çıkılmaktadır.

Karısının Hoca'yı evden atması veya bir işi kimin yapacağı konusunda inatlaşmaları gibi durumlar, kadınların toplumda ve aile içinde bir gücü olduğunu gösterir. Ayrıca bu inatlaşma karı ve koca arasında aslında bir iş bölümünün olduğunu da ortaya koyar. Yine kadın istediği zaman kocasına (Hoca'ya) eşek şakası yapabilmektedir.

Kız istemelerde kadın ön plana çıkar, erkeğin bu ortama girmesine pek sıcak bakılmaz. Komşu kadın ve erkekler gündelik sohbetler, konuşmalar yapmaktadır. Ayrıca çocuklar da yine yetişkinlerin etrafında olmak üzere oyunlar oynar, yetişkinlere yardım eder, yetişkinlerle veya kendi aralarında şakalaşırlar. Başta Hoca olmak üzere yetişkinler de çocuklara ayak uydururlar. (NHF, fıkra No. 88, 113, 114)

Hoca ve halktan diğer insanların zaman zaman çapkınlık yaptıkları görülür. Bir fıkrada Hoca'ya karısının yabancı evleri gezdiği söylendiğinde Hoca'nın "Elbette bizim eve de uğrayacaktır." dediğini görürüz. Yine başka bir fıkrada Hoca tek başına ata binmeye çalışırken binememesi ile kendi kendine "gençliğinde her önüne gelene atlayanın ihtiyarlığında bir ata binememesi tabiidir." sözünü görmekteyiz. Ayrıca dönem erkeklerinin de çeşitli çapkınlıklarda bulunduğunu, hatta Hoca'nın çapkınlık yapmadan önce halkı kendince deneyip ona göre adımını atmayı planladığını görmekteyiz. Yine Hoca, camide dince yasak sayılan birtakım şeyleri sayarken eğlence ve çapkınlığı da sayar ve bu saydıklarını yapmayan birilerinin olup olmadığını sorduğunda hiç kimseden ses çıkmaz. (NHF, fıkra No. 145, 146, 150)

2.4.1.4. Nasreddin Hoca Fıkralarında Çocuklar

Yetişkinler ile çocukların arasının iyi olduğu fıkralardaki yetişkin-çocuk şakalaşmalarından anlaşılmaktadır. Çocukların yaşlarına göre gayet uyanık olduğu, yetişkinleri oyuna getirmeyi denedikleri ve bazen de bunda başarılı oldukları görülür. Ayrıca bazı fıkralarda çocukların cinsellik ile ilgili bilgilerinin olduğu görülmektedir.

Çocuklar sıklıkla Hoca'nın etrafında olup onunla oyunlar oynamak ve şakalaşmak isterler. Hoca da çoğu zaman bu oyunlara katılır ve çocukları alt etmeye çalışır. Kaybettiği zamanlarda çocuklara hiçbir şekilde kızmaz veya kötü davranmaz. Hoca çocuklarla her zaman iyi geçinir ve onlarla şakalaşmaktan çekinmez. Kendince önlemler alıp çocuklarla yarışa girişir. (NHF, fıkra No. 26, 96, 112)

Çocuklar bilindik oyunları oynamaktan ziyade kendi aralarında plan yapıp Hoca'yı oyuna getirmeye çalışırlar. Çocukların, eşeğiyle beraber giden Hoca'nın eşeğini çalıp yerine kendi aralarından bir arkadaşlarını bırakmaları, Hoca'nın ayakkabılarını çalmaya çalışmaları veya Hoca'ya hamam paralarını ödettirmek istemeleri gibi küçük oyunları ile karşılaşılır. Ayrıca, Hoca'nın çocuklarla şakalaşması da yine çocuklar için hem zihin açıcı hem de eğitici olması yönünden önemlidir. Hoca'nın fıkralarında genel olarak görülen "insanları kırmadan mizah yapma ve onlara bir şeyler öğretme" çabası çocuklarla olan çoğu hikâyesinde daha net görülmektedir. Fakat bazı fıkralarda Hoca'nın çocuklar ile girdiği diyaloglarda biraz dikkatsiz davrandığını da görmekteyiz. (NHF, fıkra No. 26, 143)

Hoca'nın oğlu ile ilişkisi iyi görünmektedir. Daha doğumu sırasında Hoca'nın bakkaldan ceviz alıp getirmesi ve doğmakta olan çocuğun bunları görüp cevizlerle oynama hevesi ile daha hızlı ve kolay doğacağını düşünmesi Hoca'nın çocuğuna önem verdiğini gösterir ve çocuğu ile iyi zaman geçirebilecek bir baba olduğu izlenimini yaratır. Çocuk büyüdüğünde kendisine sorulan soruları Hoca gibi nükteli veya çok dolaylı yollardan cevapladığı için Hoca "babasının oğlu" düşüncesiyle oğlu ile gurur duyar. Fakat bir fıkrasında oğlunun Hoca'nın üzerine küçük tuvaletini yapmasının ardından Hoca'nın çocuğa kızıp aynı eylemi çocuk üzerinde gerçekleştirmesine de tanıklık etmekteyiz. (NHF, fıkra No. 75, 111, 126)

Hoca, kızları evlendikten sonra da onlarla görüşür. Kızlarının hâlini ve hatırını soran bir baba olan Hoca'ya kızlarının da şaka yaptığı görülmektedir. Genel olarak Hoca ve kızlarının ilişkilerinde bir problem görünmemektedir. (NHF, fıkra No. 9, 47, 53, 109)

2.4.1.5. Nasreddin Hoca Fıkralarında Meslekler

Fıkralarda geçen meslekleri helvacılık, kayıkçılık, kiremitçilik, mezatçılık, mimarlık, kervancılık, saray davulculuğu, balıkçılık, pazarcılık, tellaklık, tellallık, gece bekçiliği vb. şeklinde sıralamak mümkündür. Kayıkçılık Hoca'nın yaptığı işlerden biridir. Kiremitçilik ve çiftçilik de Hoca'nın damatlarının meslekleridir. Saraylarda, sultan ve beylerin davulcuları mevcuttur. Balıkçılık mesleğinden bahsedilirken Hoca'nın denize balık tutmaya gittiğinden söz edilir. Burada büyük olasılıkla çevredeki göller kastedilmektedir çünkü Hoca'nın yaşadığı yerlere yakın bir deniz yoktur. Mezatçılık, tellallık ve tellaklık da popüler ve fıkralarda sıkça geçen mesleklerdendir ve buna ek olarak da mezatçıların yetenekli ve ikna kabiliyeti yüksek olanları göze çarpmaktadır. (NHF, fıkra No. 14, 24, 47, 53)

2.4.1.6. Nasreddin Hoca Fıkralarında Ticaret Hayatı

Hoca'nın birçok fıkrada pazara gidip alışveriş yaptığı görülmektedir. Mezada sıklıkla uğrayan Hoca'nın yanı sıra ahali de alışverişini mezattan, pazardan ve çarşıdan yapar. Bir fıkrasında Hoca'nın başka bir köye tavuk götürdüğü dikkat çeker. Bunun sebebi hakkında herhangi bir bilgi yoktur ancak ticari maksatlı olabileceği ihtimaller arasındadır; çünkü Hoca'nın bazı fıkralarda hocalık harici işler yaptığı bilinmektedir.

Hoca'nın (kuyruğu kopan eşeği) sorunlu malını mezatta satmaya çalışırken görürüz. Ayrıca Hoca'nın evine gelen sütçünün Hoca'nın karısının bileziklerini çaldığı görülür. Fıkralarda geçen kuyruksuz eşeği satma telaşı, sütçünün hırsızlık yapması gibi durumlar iş ahlâkına uygun olmayan örneklerdir. Diğer bir fıkrada ise bir gün Hoca'nın sarığını kısa geldiğinden dolayı saramaması ve bu yüzden bunu mezatta açık artırma ile satacağı sırada sarığa talip olan insanlara yaklaşarak sarığı almamalarını çünkü ucunun birbirine yetişmediğini söylemesi Hoca'nın örnek davranışı olarak görülebilir. (NHF, fıkra No. 54, 64, 119)

2.4.1.7. Nasreddin Hoca Fıkralarında Din

Erkeklerin de kadınların da camiye gittikleri görülür. Hoca, hem dinî bilgiler verir hem de halkı dayanışmaya davet eder ve onlara çeşitli tavsiyelerde bulunur. Cenaze namazında insanları toplar ve onlara liderlik eder. Ayrıca Hoca farklı şehirlerdeki camilerde vaaz vermesiyle de bilge, önemli ve meşhur bir kişi olduğunu gösterir. Hoca, bazen keyfî olarak camiyi kullanır ve zamanı gelmemesine rağmen minareye

çıkıp ezan okur. Ayrıca cami içinde cemaat, Hoca ve imam arasında cinsel şakalar yapılır. (NHF, fıkra No. 1, 4, 99, 115)

Ramazan aylarında Hoca'nın ve cemaatin, yani ahalinin oruç tuttuğu gözlemlenir ve orucun bitmesine kalan günleri sayma konusunda nükteli fıkralar vardır. Örneğin bir fıkrada Hoca "Bugün ayın kaçı?" sorusuna olmayacak bir rakam ile cevap verir ve 120 hesaplayıp abartı olmasın diye 45 rakamında karar kılar. (NHF, fıkra No. 9)

Cemaatin din kurallarını tam bilmedikleri görülmektedir. Bir fıkrada Hoca, öldükten sonra Münker ve Nekir[63] yerine Cebrail'in kendisini sorgulamaya geleceğinden bahsederek belki de toplumun dinî konulardaki eksikliklerini gösterir. Yine Hoca bir gün tek ayağı üzerinde namaz kılması üzerine etrafındakilerin bunun nedenini anlamaya çalışmalarına "O ayağım abdestsizdir de ondan." şeklinde cevap verir. (NHF, fıkra No. 22, 100)

Birçok fıkrada sahte mollaların ve sahte hocaların köye veya şehre gelip insanları etkilemeye çalıştıklarını görmekteyiz. Köylülerin zaten dinî ve fennî konularda çok bilgili olmadıkları da düşünüldüğünde bu insanların köylüleri kandırmaya, onlara kendilerini çok bilgili göstermeye yeltendikleri; hatta bazen bilgili insanlarla karşılaştıklarında onları da bir şekilde alt ettikleri ve Nasreddin Hoca ile tanışana kadar da bu konuda başarılı oldukları görülmektedir. (NHF, fıkra No. 36-66)

Hoca'nın kabirde sorguya çekileceğini söylemesi ile öteki dünya, karısının camide dinlediği bir vaaz üzerine karı ve kocanın her birleşmelerinden sonra cennette bir köşk sahibi olacağını Hoca'ya söylemesi ile de cennet inancı pekiştirilir. (NHF, fıkra No. 22, 43, 115)

İnsanların sıklıkla dua ettiği veya dileklerinin olması durumunda sahip oldukları bazı şeyleri (para vb.) başka insanlara adadıkları görülür. Zengin bir vatandaşın, eşinin doğumu başarılı olursa ve bir oğlu olursa Hoca'ya bir miktar para vermesi veya daha kötü bir durum yaşamadığı için Hoca'nın dualar etmesi bunlara örnek olarak gösterilebilir. Hoca'nın karısının doğumunun çok uzaması vb. zor durumlarda halk dualara başvurur ve Hoca'dan da dua etmesini ister çünkü Hoca'nın zor durumlara çare olabilecek duaları bildiğini düşünür. Yine büyüklerinin bedduasını alanlar ve bu yüzden başlarına türlü hadiseler gelenler de görülür. (NHF, fıkra No. 31, 111, 112)

---

[63] İslâmi inanışa göre ölümden sonra insanları sorguya çekeceği belirtilen iki melek Münker ve Nekir'dir. Süleyman Toprak, "MÜNKER ve NEKİR", **TDVİA**, C. 32, 2006, s. 14-15.

Fıkralardan birinde, bir gün eşeği üzerinde giderken eşeğin çok susaması ve gölü görünce heyecanla göle doğru koşmasıyla Hoca panikler. Fakat gölden gelen kurbağa vıkırtıları sayesinde Hoca göle düşmekten son anda kurtulur ve göle, yani kurbağalara bir teşekkür ve sadaka olarak birkaç akçe atar. (NHF, fıkra No. 31, 65, 111)

Başka bir fıkrada, Hoca günah veya haram olan şeylerden bahsederken alkol, kâğıt oyunları, dost hayatı gibi birçok harama tütünü, nargileyi, kahveyi, çayı vb. eklemesi dikkati çeker (NHF, fıkra No. 150). Ayrıca hırsızlık veya hırsızlar için de haram ve haramzâde kelimelerinin kullanıldığını görmekteyiz. Yine bir fıkrada Hoca ve eşinin bir alışverişlerinde satıcıları aldatmaya çalışması Hoca'nın günah ve haramı ifade eden açıklamalarıyla çelişir (NHF, fıkra No. 119). Bunların yanında çapkınlık, tartılanı fazla göstermeye çalışma vb. hem Hoca'nın evinde hem de dışarıda olabilen durumlara örnektir. (NHF, fıkra No. 106, 119, 150)

2.4.1.8. Nasreddin Hoca Fıkralarında Azınlıklar

Üç farklı fıkrada biri dolaylı yoldan olmak üzere azınlıklara değinilmiştir. Bu azınlıklar Yahudi, Rum ve Habeş'tir. Yahudi karşımıza zengin bir tipleme olarak çıkar. Hoca, kendisinin "Ya Rab! Bana 1000 lira ver, 999 lira verirsen almam." dileğini duyan ve onu sınamak için 999 lira veren Yahudi'nin parasını alır. Şikayet edildiğinde ise kadının huzurunda Yahudi'nin hem parasını hem kürkünü hem de katırını almayı başarır. (NHF, fıkra No. 50)

Rum tiplemesi karşımıza direkt olarak çıkmaz. Hoca'nın evi altında ahır yapmak için yaptığı kazı sırasında komşusunun ahırına girmesiyle heyecanlanarak karısına koşup "Müjde karı! Rum devrinden kalma sağ öküz dolu bir ahır buldum!" ifadesinden Hoca'nın döneminden daha önceki zamanlarda orada Rumların yaşadığı ve hayvancılıkla uğraştıkları düşünülebilir. O dönemde besili hayvan sahibi olmanın ekonomik düzeyin iyi olduğunu göstermesi bakımından bu insanların maddi olarak güçlü oldukları kanısına varılabilir. (NHF, fıkra No. 46)

Habeş tiplemesinin geçtiği fıkrada bir Habeş öğrenciden bahsedilir. Kendisi hakkında pek bir bilgi bulunmamakla birlikte Hoca'nın şaka olarak kıyafetinin üzerindeki lekeleri Habeş öğrencinin ter damlaları olarak ifade ettiği bir şaka görülür. (NHF, fıkra No. 98)

2.4.1.9. Nasreddin Hoca Fıkralarında Hayvanlar

Fıkralarda geçen hayvanları deve, at, dana, tavuk, öküz, horoz, kuzu, köpek, leylek, ördek, çaylak, katır, kurt, kürk, inek, göl kurbağası, göl kuşu, buzağı, kaz, kedi, karga, sığırcık kuşu, tavşan, tarla faresi (kelengi), balık, teke, oğlak, sığır, fare, bülbül ve domuz olarak sıralayabiliriz.

At, fıkralarda genellikle kervanlarda, yolculuklarda kullanılan bir hayvan olarak görülür. Hoca'nın katıldığı cirit yarışmasında ata değil de bir öküze binip meydana çıkmasına insanlar şaşırır. At, av etkinliklerinin de vazgeçilmezidir. Bey, Hoca ile ava giderken Hoca'ya yaşlı da olsa bir at verilmesini emreder. (NHF, fıkra No. 6, 69, 70)

Deve, beklenildiği gibi kervanlarda bulunan bir hayvan olarak karşımıza çıkmamaktadır. Hatta Hoca'nın bir fıkrada "Allah'a deveye kanat vermediği için de şükretmeliyiz yoksa damlarımıza konup çökertirlerdi veya bahçelerimizi harap ederlerdi." sözünden devenin yaygın olabileceği fikri oluşur. Bunu destekler nitelikte başka bir fıkrada Hoca'nın bir gün devesi üzerinde giderken devenin Hoca'yı üzerinden atması ve Hoca'nın devesini hemen boğazlamak istemesi konu edilir. Bu fıkralardan devenin at veya eşek kadar olmasa da yaygın bir binek hayvanı olduğu düşünülebilir. (NHF, fıkra No. 2, 11)

Tavuk, horoz gibi kümes hayvanları; inek, öküz, buzağı, kuzu gibi ahır hayvanları da yaşamın bir parçası hâlindedir. İnsanlar hem tarlalarında çalışıp ekip biçtikleri ürünler ile ilgilenir hem de hayvanlarını besleyip bunlardan faydalanırlar. Bu hayvanların yumurtası, eti veya derisi değerlendirilmektedir. (NHF, fıkra No. 19, 29, 53)

Domuz, günümüzde olduğu gibi o dönemde de pek de iyi karşılanan bir hayvan değildir. Haram ve fena sayılan davranışlar ile domuzun bağdaştırıldığını görürüz. Bir fıkrada baygın ve sarhoş bir "kadı"nın ağzından gelen alkolü içen domuzlardan bahsedilmektedir. (NHF, fıkra No. 127)

Kurt, vahşi ve tehlikeli olduğu için doğal olarak dikkatli olunması gereken bir hayvandır. Hoca ve arkadaşlarının kurt yuvalarına girip kurt avlama çabaları dikkate değerdir. (NHF, fıkra No. 44, 62, 63)

Kedi, köpek gibi evcil hayvanlar günümüzde olduğu gibi toplum içindeki yerlerini korumakta ve insanlar ile aynı yaşam alanlarını paylaşmaktadır. (NHF, fıkra No. 33, 84, 104)

Hayvanlara karşı tutum konusunda Hoca üzerinden birkaç örnek verilebilir. Hoca, tavuk ve horozlarının kümeste olmasından rahatsızlık duyarak onları serbest bırakır veya heybesini hayvanın boynuna değil de kendi boynuna asarak eşeğine binmesinin sebebini soranlara eşeğe zaten zahmet verdiğini, daha fazlasına gerek olmadığını söyler. (NHF, fıkra No. 11, 42, 56)

Hoca'nın hayvanlara karşı yukarıda bahsettiğimiz olumlu davranış ve düşüncelerinin yanında acımasız gibi görünenlerinin muhtemelen şaka amacıyla türetilmiş fıkralar olduğu düşünülmektedir. Bir fıkrasında Hoca, tarlada çalışırken rast geldiği bir tarla faresinin boynuna bir ip takar ve ipi de kuşağına bağlar. Hayvanın can çekişmeleri ve çırpınışları karşısında da "Sus, yoksa sana da tarla belletirim." karşılığını verir. Yine başka bir fıkrada yakaladığı bir leyleğin ayaklarını ve gagasını biraz kesip leyleğin şimdi "daha normal görünümlü" bir kuşa benzediğini etrafındakilere söyler. Tarlasına giren bir öküzü sopa ile döven Hoca'nın sinirini tam çıkaramadığından aynı hayvanı bir dahaki görüşünde tekrar sopa ile dövdüğü görülür. (NHF, fıkra No. 20, 34, 91)

Hoca'nın, bir gün mezarlıkta yürürken mezarların arasında gezinen bir köpek görmesi ile bu köpeği de sopa ile dövmeye çalışır. Fakat bu sefer Hoca karşısındaki hayvanın dişli çıkıp kendisine saldırması veya diş göstermesi ile köpeğe "Geç yiğidim, geç." şeklinde hitap ederek köpeğin üstünlüğünü kabul eder. (NHF, fıkra No. 33)

2.5. Metnin İmla Özellikleri

Yazı dillerinde yeni Grek harflerini kullanan Karamanlılar, bu harflerin Türkçe seslerin tümünü karşılamakta yetersiz olması nedeniyle bu sesleri ayırt edebilmek için bazı harfleri noktalı göstererek bu sorunu çözmeye çalışmışlardır. İngiliz İncil Kurumu tarafından 1826 yılında İstanbul'da De Castro matbaasında basılan Ahd-i Cedid adlı eser, ilk fonetik Karaman alfabesinin uygulandığı yayımdır. [64] Tutarlılığı

[64] J. Eckman, "Karaman Edebiyatı", s. 21.

açısından eksikleri olan bu uygulama, sonraki dönemlerde tercüme edilen yayınlarda daha da geliştirilmiş ve seslerin çoğunu karşılayacak duruma getirilmiştir.

Karamanlıca yazılmış 18. yüzyıl öncesi eserlerde imla birliği görülmemektedir. İmlanın bütünlük göstermeye ve seslerin ayırt edilmeye başlandığı eserler 18. yüzyıl ve sonrası dönemlerde görülür: α (a), μπ/π/πΰ (b), δζ (c), τζ (ç), ντ/δ/τ (d), ε/αι (e), φ (f), γκ/κ/γ/κ̇/γγ (g), γ (ğ), χ (h), ι (ı), ι/ει/η/οι/υ (i), ζ (j), κ/κκ (k), λ (l), μ (m), ν (n), γκ/γ/γγ/νγ (ŋ), ο (o), ω/ιο (ö), π (p), ρ (r), σ/ς (s), σ̈/ς̈ (ş), τ/θ/ττ (t), ου (u), ου/ιου (ü), β (v), γι/γ/υ/ΰ (y), ζ (z).[65]

Eserde, yer yer Yunanca kelimelerin varlığı göze çarpmaktadır. Bu kelimelerin bir kısmı, Yunanca tercümelerinin gerekli görüldüğü yerlerde Türkçesi verilen sözün hemen ardından parantez içinde yazılırken diğer bir kısmı ise Yunanca özel isimler olduğundan dolayı parantez içine alınmamıştır: *din talkın idici Hoca (di daskalos tis pisteos Hocas), hatab (efimerios), Balkapanı Hanı'nda 42 nom. Ignatiadise*.

Metinde atıf vavı ve izafet esresi kullanılmıştır ve kelimeye bitişik olarak yazılmıştır: *icrai sival, vukui hal, ahzu ita* gibi.

Karamanlı Türkçesinde /l/ ve /r/ ile başlayan yabancı kelimelerin başında sıklıkla görülen /i/ türemesine eserde sadece bir örnekte rastlanır: *irahat*.

Kitapta geçen özel adlar ve yer adlarının baş harfleri genel olarak büyük harf ile yazılsa da aykırı örneklere de rastlanır: *Hoca-hoca, Sultan Alaeddin, habeş, Hamad, Galata, Ak-şehir, Konya, Istanbul, Yonaniler, Asya, Anatol, Balkapanı han.*

Eserde geçen dinî kelimelerin baş harfleri genel olarak büyük yazılmıştır. Özellikle Allah ve buna eş değer kelimelerin baş harfleri büyük yazılır: *Allah, Taŋrı, Rabb; müsliman, yahudi, Rum; Cebrail; Bismillah, bismillah.*

Ayrıca, metinde geçen de/da ve ki bağlacı metnin genelinde kendisinden önce gelen kelimeye bitişik yazılır: *söylerki, derki, saklarki*...

Türkçe soru edatı –mI, eklendiği kelimelere bitişik yazılmıştır: *3ümi, varmı, sesinemi*.

[65] J. Eckmann, "Yunan Harfli Karamanlı İmlâsı Hakkında", s. 28.

2.6. Metnin Dil Bilgisi Özellikleri

2.6.1. Ünlüler

2.6.1.1. Ünlü Değişimleri

- **/e/ > /a/**

Eserde /e/ > /a/ değişimi nadiren görülmektedir:

ezan > *azen, ἀζέν* "azen" (NHF, 4).

- **/e/ ~ /i/ ve Kapalı ė meselesi**

Türk dili araştırmalarının hâlâ tartışmalı konularından biri olan *e/i* meselesi, Türkçede ünlü gelişimi içerisinde */i/ > /e/, /e/ > /i/, /i/ > /ė/, /e/ > /ė/, /ė/ > /e/* biçiminde görülmektedir. Aynı sözcüklerin */e/* ve */i/*'li şekillerinin bulunması düşünüldüğünde, her iki sesi de bir arada bulunduran bir kapalı e'nin varlığı ve bunun sonradan */e/* ve */i/* biçimlerinde kullanıldığı savunulmaktadır.[66] İncelenen eserde, yukarıdaki açıklamada da bahsedildiği gibi hem ikili kullanımlara hem de sadece */e/* veya */i/*'li biçimlere rastlanmaktadır.

in- yerine *en-*: *ἐνίπ* /enip/ "inip" (NHF, 3, 4).

gil- yerine *gel-*: *κιλίπ* /gilip/ "gelip" (NHF, 29).

it- yerine *et-*: *ίτμεσί* /itmesi/ "etmesi" (NHF, 63) ~ *έτδί* /etdi/ "etti" (NHF, 9).

seven- yerine *sevin-*: *σεϐενίπ* /sevenip/ "sevinip" (NHF, 10) ~ *σεβινετσγινί* /sevineceğini/ "sevineceğini" (NHF, 60).

get- yerine *git-*: *κέτ* /get/ "git" (NHF, 39) ~ *κιτμίς* /gitmiş/ "gitmiş" (NHF, 45).

---

[66] F. Kadri Timurtaş, **Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük**, Enderun Kitabevi, s. 19.

kendi yerine *kindi*: *κενδί* /kendi/ “kendi” (NHF, 3, 4, 5) ~ *κινδιμί* /kindimi/ “kendimi” (NHF, 51).

giy- yerine *gey-*: *κεγινίρ* /geyinir/ “giyinir” (NHF, 44).

iftira > *eftira*: *ἐφτιραδζι* /eftiracı/ “iftiracı” (NHF, 17).

ihtiyar > *ehtiyar*: *ἐχτιγιαρληγηνδά* /ehtiyarlığında/ “ihtiyarlığında” (NHF, 9).

- **/e/ > /o/**

Bir örneği tespit edilmiştir:

çeşme ~ *çoşme*: *τζεσμέ* /çeşme/ “çeşme” (NHF, 26) ~ *τζοσμεγέ* /çoşmeye/ “çeşmeye” (NHF, 10).

- **/a/ > /o/**

Bir örneği tespit edilmiştir:

hafta ~ *hoft*: *χαφτά* /hafta/ “hafta” (NHF, 31) ~ *χοφτδά* /hoftda/ “haftada” (NHF, 31).

- **/ü/ > /i/**

vücut > *vicud*: *βιδζουδινί* /vicudini/ “vücudunu” (NHF, 50).

- **/o/ ~ /u/ - /ö/ ~ /ü/**

Arap alfabesinde, Türkçenin bütün seslilerini karşılayabilecek yeteri kadar işaret olmadığı için kimi kelimelerin ilk ünlülerinin */o/* ve */ö/* ile mi ya da */u/* ve */ü/* ile mi olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Fakat bazı kelimeler bize özellikle Oğuz grubuna ait güney-batı lehçesinin belirgin bir özelliği olarak ikili kullanımlar biçiminde hem */o/* ve */ö/* hem de */u/* ve */ü/* kullanıldığını göstermektedir.[67] Eski Anadolu Türkçesi devrinden itibaren görülmeye başlanan bu özellik, incelenen eserde de sıklıkla kendini göstermektedir:

[67] F. Kadri Timurtaş, **a.g.e.,** s. 25.

göz ~ güz: *κιοζουνού /gözünü/* “gözünü” (NHF, 89) ~ *κιουζού /güzü/* “gözü” (NHF, 148).

- **/ü/ > /ö/**

  hürmet > *hörmet*: *χορμέτ* “hürmet” (NHF, 18).

  hüküm > *hökm*: *χόκμ* “hökm” (NHF, 27, 58).

- **/o/ > /u/**

  hovarda ~ huvarda: *χοβαρδαληγά* /hovardalığa/ “hovardalığa” ~ *χουβαρδά* /huvarda/ “hovarda” (NHF, 51).

  sofra > *sufra*: *σουφρανήν* /sufranın/ “sofranın” (NHF, 18).

  hoş ~ huş: *χοσουνά* /hoşuna/ “hoşuna” (NHF, 20) ~ *χουσουνά* /huşuna/ “hoşuna” (NHF, 45).

- **/u/ > /o/**

  dua > *doa*: *δοά* /doa/ “dua” (NHF, 16, 38, 39).

- **/ı/ > /u/ ve /u/ > /ı/**

Eserde, */ı/ > /u/* ve */u/ > /ı/* değişimleri, kelime kök veya gövdelerinde az da olsa görülmektedir. Bu değişimlerin esas çoğunluğunu, kelimelerin kök ve gövdelerine gelen ekler oluşturmaktadır: *kumumız, arayorsunız*. Bu konuya, ünlü uyumu başlığı altında daha ayrıntılı değinilecektir.

- ***/u/ > /ı/***

  yumurta > *yımırta, γιμηρτά* /yımırta/ “yumurta” (NHF, 9).

2.6.1.2. Ünlü Türemesi

Ünlü türemeleri, Türkçenin yapısına aykırı olan çift ünsüzle biten ödünç kelimelerde daha sık görülür. Ayrıca eserin dil bilgisel bağlamda en belirgin özelliklerinden biri olan ikili kullanımlara burada da sık rastlanır. Eckmann’a göre de genellikle */l/* ve */r/* ile başlayan yabancı kelimelerin başında birçok yerde bir /i/ türemesi gerçekleşmektedir.

rahat > *irahat, ἰραχάτ* “irahat” (NHF, 27).

σεχρ “şehr” (NHF, 1) ~ *σεχιρ* “şehir”, *σεχιρίν* “şehirin” (NHF, 16).

βακτη “vaktı” (NHF, 4) ~ *βακητλαρδά* “vakıtlarda” (NHF, 12).

2.6.1.3. Ünlü Düşmesi

Karamanlı Türkçesinde ünlü düşmesine sık rastlandığını belirten J. Eckmann’a göre, ünlü düşmeleri genellikle kelimelerin başında ve ortasında görülmektedir.[68] Eserde bu tür örneklere sıkça rastlanmak ile beraber yer yer kelimelere getirilen iyelik veya zaman eklerinde de ünlü düşmesi görülmektedir. Yine bunlar ile beraber ikili kullanımlara sıklıkla rastlanmaktadır.

latife > *latfe*: *λατφελερί* /latfeleri/ “latifeleri” (NHF, 2).

ağız > *ağz/ağs*: *ἀγζηνή* /ağzını/ “ağzını” (NHF, 46) / *ἀγσηνή* /ağsını/ “ağzını” (NHF, 47).

horoz ~ *hors*: *χορόζ* /horoz/ “horoz” (NHF, 9) ~ *χορσή* /horsı/ “horozu” (NHF, 14).

gönül > *gönl*: *κιονλού* /gönlü/ “gönlü” (NHF, 20).

Anadolu > *Anatol*: *Ἀνατολήν* /Anatol’ın/ “Anadolu’nun” (NHF, 22).

hafta > *hoft*: *χοφτδά* /hoftda/ “haftada” (NHF, 31).

deri ~ *ter*: *δερισινί* /derisini/ “derisini” (NHF, 7) ~ *τερσί* /tersi/ “derisi” (NHF, 36).

ἐκδζέγιμ /ekceğim/ “ekeceğim” (NHF, 44).

taam > *tam*: *ταμλάρ* /tamlar/ “taamlar”(NHF, 18).

Ayrıca, ünlü düşmelerinin yanında bugün ancak ağızlarda varlığını sürdürebilen asıl şekiller Karamanlı Türkçesinde görülebilmektedir.

yalnız < *yalınız*: *γιάληνηζ* /yalınız/ “yalnız” (NHF, 1, 2, 23, 34).

---

[68] J. Eckmann, “Anadolu Karamanlı Ağızlarına Ait Araştırmalar I: Phonetica”, s. 181.

2.6.1.4. Ünlü Uyumu

Eserde çoklukla ünlü uyumuna uyulmaya çalışılmışsa da özellikle sıfat-fiil ekleri, iyelik ekleri, kişi ekleri, belirtme ekleri vb.leri söz konusu olduğunda karışık bir kullanım görülür. J. Eckmann'a göre *lAr,- sA, -cA, -dA, -dAk* ekleri ünlü uyumuna aykırı eklerdir[69].

-cA: Bu eki alan kelimelerin hepsinde ünlü uyumuna uygunluk tespit edilmiştir.

-sA: Bu eki alan kelimelerin hepsinde ünlü uyumuna uygunluk tespit edilmiştir.

-lAr: Bu ekte ağırlıklı olarak bir ünlü uyumu söz konusudur. Ünlü uyumuna aykırı tespit edilen kelimelere örnekler: *ἀνλέρ* "anler" (NHF, 10, 19, 23), *μαλλερινίν* "mallerinin" (NHF, 55).

-dAn: : *ἀνδέν* /anden/ "ondan" (NHF, 36, 63).

2.6.1.5. Yuvarlaklaşma / Düzleşme

Eski Anadolu Türkçesinden itibaren düzlük/yuvarlaklığa bağlı olarak görülen ünlü uyumsuzluğu Karamanlı Türkçesinde de kendini göstermektedir. Özellikle Eski Anadolu Türkçesinin izlerini taşıyan zarf fiil ekleri *–Up,* bildirme eki *–dUr,* sıfat fiil eki -DIk, şimdiki zaman kişi eklerinde, teklik ikinci kişi ve üçüncü kişi iyelik eklerinde sıkça görülmektedir. Ayrıca ikili kullanımlar ile sıklıkla karşılaşılır.

καπαγιούπ "kapayup" (NHF, 4), *κελούπ* "gelüp" (NHF, 4) ~ *κελίπ* "gelip" (NHF, 40), *κιρούπ* "girüp" (NHF, 5).

ἰδίγιορσην "idiyorsın" (NHF, 21), *Ἀνατολήν* "Anatol'ın" (NHF, 22), *γιόκδηρ* "yokdır" (NHF, 39), *ὀτουρδηγή* "oturdığı" (NHF, 37).

2.6.1.6. Benzeşme

[69] J. Eckmann, "Anadolu Karamanlı Ağızlarına Ait Araştırmalar I: Phonetica", s. 182-183.

Benzeşme, bir sesin söz zincirinde kendisinden önce ya da sonra gelen bir başka sesle birlikte bulunmasından doğan ve özellik aktarımı yoluyla gerçekleşen değişimidir[70].

meal > meel, *μεελ* "meel" (NHF, 10).

sevin- > seven-, *σεβενιπ* "sevenip" (NHF, 10).

2.6.2. Ünsüzler

2.6.2.1. Ünsüz Değişimleri

- **/t/ ~ /d/**

Eserde en sık rastlanan ses değişimlerinden biridir. Grek alfabesinin /t/ ve /d/ seslerini farklı göstermesiyle açıkça ayırt edilebilen bu ikili kullanımlara sıkça rastlanır. Kelime kök veya gövdeleri ile bu kelimelere getirilen eklerde sıkça görülür.

δανηδηκλαρηνδάν "danıdıklarından" (NHF, 54)

ἀδάρ "adar" (NHF, 16)

σηρδημδακί "sırdımdaki" (NHF, 17)

Bununla beraber Eski Türkçenin son dönemlerinden itibaren görülmeye başlanan /t-/ > /d-/ değişimine uğramayan örnekler de ikili kullanımları ile beraber mevcuttur:

τογουράμαζ "toğuramaz" (NHF, 37). ~ δογουρδή "doğurdı" (NHF, 11).

τουσδού "tüşdü" (NHF, 40). ~ *δουσδού* "düşdü" (NHF, 43).

τουρούρκενε "tururkene" (NHF, 44). ~ *δουρούρκεν* "dururken" (NHF, 14).

- **/k/ > /h/**

Türkçede oldukça bilinen ünsüz değişimlerinden olan /k/ > /h/ değişimine metinde az da olsa rastlanmaktadır.

ET. *takı* > *δαχή* "dahı" (NHF, 57, 59).

ἀχσηρηδγηνδά "ahsırdığında" (NHF, 50).

---

[70] Berke Vardar, Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, Ankara: TDK Yay. 1980.

ἀχτσέ “ahçe” (NHF, 22).

- **/z/ > /s/**

Eserde bu değişimin örneğine ikili kullanımlar ile sıkça rastlanır.

DLT. ağız > ağıs: *ἀγησλαρηνην* /ağıslarının/ “ağızlarının” (NHF, 63).

bazen > basen: *πάσενλερί* /basenleri/ “bazenleri” (NHF, 59).

zaman > seman: *σεμάν* /seman/ “zaman” (NHF, 59).

ziyade > siade: *σιαδέ* /siade/ “ziyade” (NHF, 53).

2.6.2.2. Ünsüz Türemesi

Metinde çok sık görülmemekle birlikte birkaç örneğine rastlanmaktadır:

A. *vaiz > vayz*: *βαΐζ* /vayz/ “vaiz” (NHF, 3).

elbet > helbet: *χελπετδε* /helbetde/ “elbette” (NHF, 26, 32, 50).

2.6.2.3. Ünsüz Düşmesi

Daha çok ödünç kelimelerde görülmektedir:

- **/h/ düşmesi**

belledirim ha > belledirima, *πελλεδίριμα* “belledirim-a” (NHF, 32).

- **/l/ düşmesi**

belle- > bele-, *πελεγερέκ* “beleyerek” (NHF, 42).

- **/n/ düşmesi**

Antik > Atık, ἀτήκ Γιονανιλερίν “Atık Yonanilerin” (NHF, 2).

- **/t/ düşmesi**

F. *âb + dest + hâne > abdeshane, ἀπδεσχανεδέ* “abdeshanede” (NHF, 8).

- **/y/ düşmesi**

olamam ya > olamama, *ὀλάμαμα* “olamam-a” (NHF, 45).

A. *beyân* > *bean*, *πεάν* “bean” (NHF, 2).

2.6.2.4. İkizleşme

Metinde az da olsa ikizleşme örnekleri görülmektedir.

vıkırtı > *vıkkırtı*, *βηκκηρτηλαρηνδάν* “vıkkırtılarından” (NHF, 22).

sakal > *sakkal, σακκαληγηναν* “sakkalığınan” (NHF, 25).

2.6.2.5. Tekleşme

İkizleşmenin aksi olan ses olayı tekleşme, Arapça asıllarında çift ünsüzlü olan ve şedde ile gösterilen aslî ünsüzlerden birinin düşmesi sonucu oluşur.

A. *mucerred* > *mücered, μούδζερεδ* “mücered” (NHF, 3).

A. *muvaffak* > *muvafak, μουβαφάκ* “muvafak” (NHF, 1).

A. *ehemmiyyet* > *ehemiet, ἐχεμιέτ* “ehemiet” (NHF, 42).

A. *lezzet* > *lezet, λεζέτ* “lezet” (NHF, 45).

2.6.2.6. /ŋ/ Kullanımı

Türkçenin aslî seslerinden olan /ŋ/, incelenen eserde çoğunlukla kelimelerin kök veya gövdeleri ile II. tekil kişi iyelik eklerinde görülür. Bu ses Grek alfabesinde /*νγ*/olarak gösterilir.

κελενγί “keleŋi” (NHF, 32).

κοϊνουνγά “koynuŋa” (NHF, 33).

ἀταλαρηνγή “atalarıŋı” (NHF, 39).

ἐσιτδικλερινγί “eşitdikleriŋi” (NHF, 41).

Aynı zamanda Eski Türkçede aslî olarak bulunan /ŋ/, eserde birkaç örnekte görülür.

DLT. *tüŋür, δουνγιούρ* “düŋür” (NHF, 19).

ET. *Taŋrı, Τανγρηδάν* “Taŋrı’dan” (NHF, 17).

2.7. Biçim Bilgisi

2.7.1. Yapım Ekleri

2.7.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

+kI	*koynunda+ki* (NHF, 12), *üzerlerinde+ki*
+lAyIn	*akşam+layin* (NHF, 28), *sabah+layin* (NHF, 51)
+lIk	*tacız+lık* (NHF, 15), *mezar+lık* (NHF, 4)
+lU	*insaf+lı* (NHF, 6), *dal+lı budak+lı* (NHF, 60)
+sIz	*yakışık+sız* (NHF, 4), *hareket+siz* (NHF, 39)
+CI	*sürü+ci* (NHF, 10), *çift+çi* (NHF, 16), *süt+çü* (NHF, 42)
+(I)ncI	*bir+inci* (NHF, 15)*i iki+nci* (NHF, 41)
+ak	*oğul+ak* (NHF, 35)

2.7.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

+DA-	*is+te-r* (NHF, 29)
+lA-	*bağ+la-* (NHF, 27), *gür+le-* (NHF, 36)
+lAn-	*yara+lan-* (NHF, 30)*, çaba+lan-* (NHF, 32)
+lAş-	*gavga+laş-* (NHF, 35), *munazaa+laş-* (NHF, 17)
+A-	*beŋiz+e-* (NHF, 13), *uğ(u)r+a-* (NHF, 61)
+sA-	*su+sa-mış* (NHF, 22)

2.7.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-IcI	*sür-üci-* (NHF, 62), *dilen-ci+nin* (NHF, 37)
-k	*tel-ik* (NHF, 38)**,** *aç-ık* (NHF, 40), *yakış-ık* (NHF, 64)
-gIn	*yan-gın* (NHF, 12)
-(I)m	*öl-üm* (NHF, 56), *sula-m* (NHF, 40)
-U	*kork-u* (NHF, 53), *öl-ü* (NHF, 14), *ört-ü* (NHF, 57)

İsim-fiil ekleri	**-mAk**	*ko-mak* (NHF, 32), *yeykan-mak* (NHF, 31), *göster-mek*
	-mAklIk	*sat-maklığa* (NHF, 42), *yellen-mekliğin* (NHF, 26)
	-mA	*korkut-masından* (NHF, 48), *çağır-maya* (NHF, 51)

	-(y)Iş	*yan(ı)l-ış* (NHF, 46), *sat-ış* (NHF, 6)
Sıfat-fiil ekleri	**-dIk**	*al-dığın* (NHF, 43), *yat-dığı* (NHF, 44)
	-mIş	*bit-me-miş* (NHF, 8), *boşa-mış* (NHF, 45)
	-(y)An	*gönder-en* (NHF, 16), *doğur-an* (NHF, 11)
	-(I)r	*ol-ur* (NHF, 33), *gel-ir* (NHF, 45)
	-mAz	*ol-maz* (NHF, 33, 46), *tanı-maz* (NHF, 52)
	-(y)ACAK	*yaz-acağı* (NHF, 61), *görül-me-y-ecek* (NHF, 64)
Zarf-fiil ekleri	**-mAksIz**	*acı-maksız* (NHF, 21), *söyle-meksiz* (NHF, 53)
	-ArAk	*yık-(ı)l-arak* (NHF, 56), *dik-erek* (NHF, 23)
	-dIkcA	*iste-dikce* (NHF, 41), *gedir-me-dikce* (NHF, 20)
	-dIkdA	*kalk-dıkda* (NHF, 28), *eş-dikde* (NHF, 15)
	-(y)IncA	*gel-ince* (NHF, 53), *öl-ünce* (NHF, 55)
	-madan	*geç-meden* (NHF, 19), *en-dir-meden* (NHF, 37)
	-ken	*gez-er-ken* (NHF, 4), *yat-ar-ken* (NHF, 29)
	-(y)I	*de-yü* (NHF, 24), *al-ı koy-* (NHF, 17)
	-(y)Up	*bak-up* (NHF, 19), *çağır-ıp* (NHF, 54)

2.7.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Çatı ekleri	**-t/-d**	*çık-ar-d-acağim* (NHF, 50), *sür-t-mez* (NHF, 21)
	-Ar	*çık-ar-dıklarında* (NHF, 50), *kop-ar-maya* (NHF, 15)
	-dUr	*dol-dur-dı* (NHF, 5), *gez-dir-ir* (NHF, 18)
	-der	*gön-der-din* (NHF, 11)
	-Il	*sık-(ı)l-ıp* (NHF, 21), *ur-(u)l-masını* (NHF, 24)
	-(I)n	*uza-n-ır* (NHF, 15), *sev-(i)n-eceğini* (NHF, 60)
	-(I)ş	*yak-ış-ır* (NHF, 42), *gör-üş-mek* (NHF, 13)
	-AlA	*kov-ala-yarak* (NHF, 14)
	-Ir	*art-ır-maklığa* (NHF, 42), *doy-ur-dukdan* (NHF, 18)
	-Ik	*gör-ük-ür* (NHF, 23)

2.7.2. Çekim Ekleri

2.7.2.1. İsim Çekim Ekleri

2.7.2.1.1. Çoğul Ekleri

Metinde Eski Türkçeden beri süregelen +lAr çoğul eki kullanılmaktadır.

tavuk+lar (NHF, 14)

oturan+lar (NHF, 18)

kurbağı+lar (NHF, 65)

etek+ler (NHF, 33)

2.7.2.1.2. Hâl Ekleri

belirtme (akkuzatif)	**+(y)ı/i, +(n)ı/i**	*kendi+si+(n)i* (NHF, 44), *akçe+(y)i* (NHF, 42)
yönelme (datif)	**+(y)A,+(n)A,+gA**	*kadı+(y)a* (NHF, 35)
bulunma (lokatif)	**+dA**	*yazı+da* (NHF, 47)
ayrılma (ablatif)	**+dAn**	*ağaç+dan* (NHF, 10), *Hoca+dan* (NHF, 18)
vasıta (instrumental)	**+IlA, +(y)la, +(n)an**	at+ı+nan (NHF, 24), gelme+yle (NHF, 4)
eşitlik	**+CA**	*ilim+ce* (NHF, 22)

2.7.2.1.3. İyelik Ekleri

I. tekil kişi	**+(I)m**	*karı+m* (NHF, 11), *eşşeğ+im* (NHF, 23)
II. tekil kişi	**+(I)ŋ, +(I)n**	*ihtiyac+ın* (NHF, 11), *atalar+ıŋ+ı* (NHF, 38)
III. tekil kişi	**+sI, +I**	*koca+sı* (NHF, 41), *geçid+i* (NHF, 44)
I. çoğul kişi	**+(I)mIz**	*kirec+imiz* (NHF, 41), *yarı+mız* (NHF, 3)
II. çoğul kişi	**+(I)nIz**	*kabahat+ınız* (NHF, 50), *ön+ünüz+e* (NHF, 63)
III. çoğul kişi	**+sI, +lArI**	*hamal+ları* (NHF, 62), *ağıs+ları+nın* (NHF, 63)

2.7.2.2. Fiil Çekim Ekleri

geniş zaman eki	**-(A)r/(I)r**	*yuvarla-ar* (NHF, 47)
	-(A)r/(I)r +ıdı/idi	*koş-ar+ıdı+n* (NHF, 27)
şimdiki zaman eki	**-(y)A yor, -(I)yor, -(y)on**	*ye-yor-um* (NHF, 13)
gelecek zaman eki	**-AcAk, -cAk, ucak**	*kop-acak* (NHF, 10)
görülen geçmiş zaman eki	**-dI**	*sat-dı-m* (NHF, 43)
öğrenilen geçmiş zaman eki	**-mış/miş**	*tokan-ma-mış* (NHF, 45)
istek kipi	**-(y)A**	*sat-a-sınız* (NHF, 9)
şart kipi	**-(I)sA**	*ol-ur-ısa* (NHF, 56)
gereklilik kipi	**-mAlI**	*yap-malı* (NHF, 22)
emir kipi	**-sUn, -sIn**	*kuldır-sın* (NHF, 38)

2.8. Kalıplaşmış Anlatımlar

2.8.1. Atasözleri

Nasreddin Hoca fıkralarında atasözleri çok sık kullanılmasa da Hoca'nın fıkralarının çoğu birer atasözü veya deyim niteliğindedir. Öyle ki, Hoca'nın fıkralarda verdiği cevaplardan birçoğu günümüzde birer atasözü olarak kullanılmaktadır:

Yorgan gitti gavga bitti[71] 'Anlaşmazlık sebebi olan şey ortadan kalktığında anlaşmazlık da sona erdi.' *Hoca da tekmil gavga bizim yorgan üzerine oluyorumış. Yorgan gitdi gavga bitdi der.* (NHF, fıkra No. 74)

İmam ossurunca cemiata terslemek icabı iktizadandır 'Yöneticilerin kötü bir iş yapmaları, onların buyruğundakilerin daha kötü bir iş yapmalarına yol açar.' *...onun öyle aksırmasına benim de ossurmam çok görülmez ve daha doğrusı imam ossurunca cemiata terslemek icabı iktizadandır.'* (NHF, fıkra No. 71)

Hıyar parası ile alınan merkebin ölümü sudan olur 'Çok ucuza alınan mal, çürük, işe yaramaz çıkar.' *...ırmakdan geçirirkene merkeb ırmağın ortasında yıkılarak boğulur. Hoca da bunu görmesi ile helbetde hıyar parası ile alınan merkebin ölümü sudan olur, der.* (NHF, fıkra No. 157)

[71] "Yorgan gitti, kavga bitti." kalıp ifadesi bugünkü kullanım şeklidir. Boratav'ın **Nasreddin Hoca**'sında "Kavga kalaba, bizüm yorganı isterlerimiş. Verdüm, kurtuldum. Aldılar, gitdiler." şeklindedir. Pertev Naili Boratav, **Nasreddin Hoca**, Edebiyatçılar Derneği, 2. baskı, Ankara 1996.

Herkesin kendi malı gözünin önünde olması iktizadır 'Kişiler mallarına iyi sahip çıkmalıdır.' *Hoca ceynemekde olduğı sakızı yemek yemeğe sufraya vardığında çıkarıp burnının üzerine yapışdırır. Sufrada oduranlardan birisi Hoca niye böyle yapdın dedikde her-kesin kendi malı gözunın önünde olması iktizadır der.* (NHF, 160)

2.8.2. Deyimler

Deyimler, Türkçede olduğu gibi diğer dillerde de anlatımın vazgeçilmez öğeleri arasındadır. Cem Dilçin, "Deyimlerin çoğu bir fıkradan, toplumsal bir olaydan, inanış, gelenek ve göreneklerden kaynaklanır. Bunların ortaya çıkarılması gerekir, yoksa deyimlerdeki mecazlı anlamın inceliğine varılamaz..."[72] şeklindeki açıklamasıyla deyimlerin kaynağına değinmiştir. Doğan Aksan da "Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz."[73] sözleri ile deyimlerin diller içindeki yer ve önemini vurgulamıştır.

Eserdeki fıkralarda geçen deyim sayısı dikkat çekicidir ve bu deyimlerin birçoğu günümüz Türkçesinde hâlâ kullanılmaktadır. Fıkralarda geçen deyimlere örnekler:

acemi bülbül 'Tecrübesiz, toy, çaylak.' ...*Bağ sahibi de bu ötmeklik değil illa terennumdır demesine acemi bülbül böyle öter der.* (NHF, fıkra No. 121)

beldir beldir bakmak 'Manasız, aptal aptal bakmak.' ...*Hoca odanın bir göşesine çekilip put gibi söylemeyip beldir beldir bakmaklığa başlamasında...* (NHF, fıkra No. 113)

bilenler bilmeyenlere anlatsın 'Ders veya vaaz vermemek için bulunan bir bahane.' ...*Yarımız bilir, yarımız bilmez." demelerine "Öyle ise bilen bilmeyene öğretsin. deyerek kürsüden enip gider.* (NHF, fıkra No. 1)

bindiği dalı kesmek 'Kendisine gerekli ve faydalı olan şeyi kendi eliyle yok etmek.' *Hoca ne yapıyorsın şimdi düşersin, bindiğin dalı kesiyorsın, deyip gider'.* (NHF, fıkra No. 45)

---

[72] Cem Dilçin, "Türkiye Türkçesinin Sözvarlığı ve Tarihsel Sözlüğü", **Türk Dil Kurumu Hafta Sonu Konuşmaları**, Ankara 1978, s. 29.
[73] Doğan Aksan, **Türkçenin Sözvarlığı**, Ankara: Engin Yayınevi, 1996, s. 7.

dolma yutdırmak ‘Aldatmaya, kandırmaya çalışmak.’ *Hoca “Git daha nar getir de cevabını vereyim.” der. Onun üzerine mulla bu şehirin ehalisine görünüşde kolaylıkla tolma yutdırılmazımış deyerek geri dönüp gider.* (NHF, 36)

Dostlar alışverişte görsün diye ‘Gösteriş olsun, iş görüyor densin (diye) anlamında kullanılan bir söz.’ *...Böyle zianla satışının sebebi nedir? deyü sormalarına, -Dostlar beni alışverişde görmeleri içün, der*. (NHF, fıkra No. 12)

göze koymak ‘Elde etmek istemek.’ *...Hoca’nın arkadaşlarından birkaç denesi Hoca’nın evinde beslemekde olduğı kuzuyu göze koyup gelip Hoca’ya bi’l-ittifak derler ki...* (NHF, 29)

güzü açılmadık sığırcık kuşu ‘Henüz bilmediği, anlamadığı çok şey olan kişi, acemi.’ *...Bir gün Hoca'nın oğluna batlıcan nedir dediklerinde o da güzü açılmadık sığırcık kuşundır der.* (NHF, fıkra No. 89)

ipe un sermek ‘İstenilen işi yapmama için bahaneler ileri sürmek.’ *Hoca’dan bir gün birisi bir urgan ister. O da -Urgana evde un sermişler, der. O da -Hoca ipe un serilir mi?, -Vermeği istemeyince su da serilir, der.* (NHF, fıkra No. 39)

tavşanın suyunın suyu ‘İki şey arasındaki ilginin çok uzak olduğunu anlatan bir söz.’ *...Hoca da hoş geldiniz deyip yemek yerine önlerine bir kase su kor. Nedir bu su Hoca dediklerinde o da bu da tavşanın suyunın suyudır der.* (NHF, fıkra No. 90)

Ye kürküm ye ‘Gösterilen saygının kişiliğe değil, giyim kuşam düzgünlüğüne olduğunu belirtmek için kullanılan bir söz.’ *...Hoca’yı bu defa ikram ve hörmet ile kabul eylerler ve doğruca sufranın başına gödürüp odurmasını rica ederler. Hoca sufraya odurup kürkünü tutıp “Ye kürküm ye.” demeğe başlar.* (NHF, fıkra No. 51)

2.8.3. İkilemeler

İkilemeler, cümlede anlatıma güç katan ve anlamı pekiştiren söz gruplarıdır. Dil Bilim Terimleri Sözlüğü’nde ikilemeler “Aralarında belli bir ses düzeni bulunan, biçim ve anlamca birbiriyle ilişkili olan, aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yanyana gelmesi ile oluşturulan kelime grubu: *birer birer, delik deşik, köşe bucak...*” şeklinde açıklanmıştır. İkilemeler üzerine en kapsamlı çalışmalardan birini yapmış olan Vecihe Hatipoğlu ikilemeleri “Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları

birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır."[74] şeklinde tanımlar. Ünlü dilbilimci Doğan Aksan ise ikilemelerin Türkçedeki yeri ve önemine dair "Türkçeye olağanüstü bir anlatım gücü ve zenginliği katan, anadilimizin biçim, sözdizimi, sözcükdizimi, sözcükbilim ve anlambilim bakımından önemli bir özelliğini oluşturan öğeler, ikilemelerdir.".[75] açıklamalarında bulunur.

Fıkralarda geçen ikilemelerden örnekler:

baş kıç 'Vücudun her yeri.' ...*Hoca başı kıçı yaralı evine gelip karısı "Nerede idin ve ne oldun?" temesine Hoca da "Ben öldüm de mezarda idim." der.* (NHF, fıkra No. 43)

bol bolabat 'Bol ve bereketli, çok.' ...*Hoca güzelce yeyip karnını doyurdukdan sonra "Ne bol bolabat güzel memleketimiş." der.* (NHF, fıkra No. 52)

çağırıp çığırmak 'Öfkeyle bağırmak.' ...*Dananın sahibi arayarak Hoca'nın evine gelip çağırıp çığırmaya başlar.* (NHF, fıkra No. 16)

dallı budaklı 'Karışık, çapraşık.' ...*Zira parmağını basıp kaldırdıkda altındaki kelimeleri bozup dallı budaklı bir şeylere tahvil eylediğini görünce ademciğez üzüm üzülür, nihayet kağıdı kurudup öte tarafını çevirir...* (NHF, sayfa No. 60)

güzel güzel 'Güzel, iyi, hoş.' *...evvelce aklına gelen güzel güzel şeylerin hiç biri zihninde kalmadığından bunları tekrar der hatır etmesine medar olmak içün...* (NHF sayfa No. 61)

para parça 'Parça parça, pek çok parçaya ayrılmış şey.' ...*O seman bunlarıla beraber sen de düşersin ve para parça olursun, der demez, karısı der ki eğer senin yerine ben olsa idim korkuğdan yerime pisleridim.* (NHF, fıkra No. 149)

paldır küldır 'Kaba bir gürültü çıkararak, gürültülü bir biçimde.' ...*her kelimede yerden berü temenna ederek geri geri çıkıyorsunız bir de paldır küldır merdivenden aşşağı yuvarlanırsınıs!* (NHF, sayfa No. 63)

sıkı sıkı 'Çok sıkı, sımsıkı.' ...*şunu köyge gödüreyim de bakalım ne deyecekler deyerek torbasının içerisine koyıp ağzını sıkı sıkı bağlayıp alıp köye gelir.* (NHF, fıkra No. 131)

---

[74] Vecihe Hatipoğlu, **Türk Dilinde İkileme**, Ankara 1981, s. 9.
[75] Doğan Aksan, **Anadilimizin Söz Denizinde**, Ankara 2006, s. 81-82.

şır şır ‘Musluktan akan suyun çıkardığı ses.’ ...*meğer o abdeshanede bir çeşme bulunıp daima şır şır akmakda olmasından kendinin ihtizası bitmemiş zannı ile “Bir adem tekmil işini görmeksiz nasıl dışarı çıkabilir?” cevabında bulunır.* (NHF, fıkra No. 23)

yavaş yavaş ‘Yavaşça, yavaş hareket ederek.’ ...*merkebin başından yilarını çıkarıp kendi başına dakar ve yavaş yavaş Hoca’ya teakıb eder ve diger arkadaşları da merkebi alıp gödürüp bazarda satarlar.* (NHF, fıkra No. 112)

yırım yırtık ‘Eski püskü, parçalanmış, eskimiş.’ ...*hamama hızmet edenler Hoca'ya hor bakıp yırım yırtık bir peştambal ile bir de eski havli verip hiç de iltifat eylemediler.* (NHF, fıkra No. 118)

3. METİN

3.1. Metnin Transkripsiyonunda Dikkat Edilen Hususlar

1. Metnin içerisindeki transkripsiyon standart hale getirildi. Bazı yerlerde gösterilmeyen ya da yanlış yazılan sesler düzeltildi. Matbaa hatası olan yerler dipnotta, eksik olan sesler ise parantez içinde gösterildi: *ὀγρεσίν* /*öğresin*/ yerine *öğre[t]sin* (NHF, fıkra No. 1).
2. Metinde boşluk konulması gerektiği yerlerde uygulanmayan veya boşluk konulmaması gereken yerlerdeki boşluklar düzeltildi ve dipnotta gösterildi: *σαρμουσάκγεδιγινδέἀγζή* /*sarmusakyediğindeağzı*/ yerine *sarmusak yediğinde ağzı* (NHF, fıkra No. 156).
3. Eserin kendi kullandığı parantez (), tarafımızdan ekleme ve düzeltmeler için kullanılan parantez ise [] biçimindedir: *κασή ἀλήρ /bir kaşı[k]/ alır* (NHF, fıkra No. 114).
4. Metnin diline çok müdahale edilmedi. Korunmaya çalışıldı.
5. Grek alfabesindeki /γ/ harfi genellikle /ğ/ olarak okundu. Ancak özellikle Türkçe kelimelerde gerekli olduğu düşünülen yerlerde /g/ şeklinde de tercih edildi: *δογρησή* /*doğrısı*/. (Mukaddeme,1), *κιοϊγέ* /*köyge*/ (NHF, fıkra No. 131), *ἰτζμεγέ* /*içmeğe*/ (NHF, fıkra No. 28).
6. Grek alfabesindeki vı diftong harfleri /n/ sesi olarak okundu ancak diftongdaki ikinci harfin damaksıl seslerde kullanıldığı anlaşıldığında söz konusu diftongun yanındaki ünlüdeki damaksıllığı göstermek için "^" işareti tercih edildi: *μανιασή* /*manâsı*/ (Mukaddeme,1).
7. Grek alfabesindeki ʎı diftong harfleri /l/ sesi olarak okundu ancak söz konusu diftongun yanındaki ünlüdeki damaksıllığı göstermek için "^" işareti tercih edildi: *μουτελιακιουζάρ mütelâgüzar* (Mukaddeme, 2).
8. İki kelimeden oluşan yer adları iki ayrı kelime gibi yazıldığı yerde "-" ile gösterildi. *Ἄκ-σεχιρ /Ak-şehir/* (NHF, fıkra No. 36).
9. Farsça tamlamaları gösteren sesin tamlamanın birinci kelimesine bitişik yazıldığı görülmüştür. Söz konusu ses transkripsiyonda Türkçe eklerden ayırt edilmesi amacıyla "-" işareti ile gösterilmiştir. *μαχάλι μεζκιουρδέ /mahal-i mezkûrde/* (Mukaddeme, 1).

10. Metinde atıf vavı bitişik gösterilmiştir. Atıf vavları gösterildi: *ἀχζού ἰτά /ahz u ita/* (NHF, fıkra No. 120).
11. "dahi" anlamındaki dA ve bağlaç olan ki metinde her zaman bir önceki kelimeyle birlikte yazılmıştır. Ancak anlam karışıklığı yaratılmaması adına bağlaçlar ayrı yazılmıştır: *νάσηλκι /nasılki/* yerine *nasıl ki*
12. Grek alfabesindeki /ι/ her zaman i sesi verir. Ancak metnimizin yazımında görüldü ki kimi zaman /y/ sessizi için de kullanılmaktadır: *ἐιλεγεδζέγιζ /eyleyeceğiz/* (Mukaddeme, 1).
13. Grek alfabesindeki /η/, metinde /ı/ ve /y/ seslerini vermek için kullanılmaktadır: *κοηλουνήν /koylunın/* "köylünün".
14. Grek alfabesinde ve Yunancada /ş/ sesi bulunmadığından Türkçenin yazımında bu ses için genellikle ekstra bir işaret kullanılır. Ancak metnimizde bu durumla karşılaşılmadığından /σ/ harfi gerekli olduğu yerlere göre /s/ ya da /ş/ tercih edildi: *ἐκμίς* /ekmiş/ (NHF, fıkra No. 156).
15. Grek alfabesindeki /xι/ diftong harflerinin kullanıldığı yerlerde öncül sesler tercih edildi: *κιορδουγουνή /gördüğünı/* (Mukaddeme, 1).
16. Metnin Grek alfabesinde ayırt edilemeyen b/p sesleri Arapça ve Farsça kelimelerde /b/ olan şekilleriyle muhafaza edilmiştir: *γαραίπ /garaib/* (NHF, fıkra No. 131), *σουπχελενερέκ /şübhelenerek/* (NHF, fıkra No. 6).
17. Zarf-fiil eki -Ip /p/ ile gösterilmektedir. Bu konuda metnin imlasına uyuldu: *τζηκήπ /çıkıp/* (NHF, fıkra No. 53), *σηκηλήπ* /sıkılıp/ (NHF, fıkra No. 60).
18. Farsça ön ekler ayrı bir kelime gibi gösterilmesine rağmen transkripsiyonda ön ek olduğunu belirtmek için çizgi kullanıldı: *πέρ ταράφ /ber taraf/* yerine *ber-taraf* (Mukaddeme, 2).
19. Grek alfabesindeki γι diftongunun kullanıldığı kelimelerde /y/ tercih edilmiştir: *σαλλανμαγιά /sallanmaya/* (NHF, fıkra No. 67).
20. Metinde /ı/ sesine işaret eden /η/ harfi gerekli yerlerde /i/ sesi okundu. Metinde sık görülen ikili kullanımlar burada da kendini göstermektedir. *μαχσερλερινή /mahşerlerini/* (NHF, fıkra No. 127).
21. Grek alfabesindeki *τσ* diftongu gerektiği yerlere göre /ç/ ve /c/ şeklinde okundu. *Χότσα /Hoca/* (NHF, fıkra No. 143), *τσεβιζλερίν /cevizlerin/* (NHF, fıkra No. 155).

22. /ç/ ve /c/ (/tz/ ve /dz/) sesleri birbirleri yerine kullanılmıştır, bu durumlarda kelimenin doğru hali göz önüne alınarak /c/ veya /ç/ şeklinde okunmuşlardır. *τζιγερί* /*ciğeri*/ (NHF, fıkra No. 142).

23. Metinde /ü/ sesi için özel bir işaret olmadığından /ou/ çift ünlüsü metinde gerektiği yerlerde /u/ ve /ü/ şeklinde okunmuştur. *Πίρ κιούν* /*bir gün*/ (NHF, fıkra No. 109), *δουνγιανήν* /dünyanın/ (NHF, fıkra No. 66).

24. Metinde büyük harf ile yazılması gereken kelimeler büyük harf ile gösterildi. *Γαλαταδά* /*Galata'da*/ (Yeni Talibi yahod İlaveli Talibi, 58), *χόδζα /Hoca/* (NHF, fıkra No. 69).

25. Metinde özel isimlerden ve rakamlardan sonra gelen ekler için kesme işareti (') kullanılmamıştır. Gerekli görülen yerlere kesme işareti (') konuldu. *Νασραδήν χότσαγια* /*Nasradın Hoca'ya*/, *9ηνή* /*9'ını*/ (NHF, fıkra No. 12).

26. Metinde /ö/ sesi için belirli bir işaret kullanılmadığı için /o/ harfi metinde yeri geldiğinde /ö/ sesi olarak da okunmuştur. *δονούπ* /*dönüp*/ (NHF, fıkra No. 13).

27. Grek alfabesinde /ξ/, /kş/ ve /ks/ yerine kullanılmıştır: *ἀξάμλαγιν* /akşamlayin/ (NHF, Fıkra No. 76), *ἐξίκ* /eksik/ (NHF, fıkra No. 14).

28. Damaksıl /k/ ve /l/'den sonra gelen uzun ünlüleri göstermek için kimi zaman /ı/ kullanılıp; *ιου, ια* biçiminde yazılmışsa da buna aykırı örneklere de rastlanmaktadır. Bu tip kelimelerde ünlüler şapka ile gösterilmiştir. *ρουζκιάρ* /rüzgâr/ (NHF, fıkra No. 7), *ἀδεμλερινέ* /*âdemlerine*/ (Mukaddeme, 1).

29. Türkçe soru edatı -mI imlâ kurallarına göre düzeltilerek ayrı yazıldı. *σεσινέμι* /*sesinemi/* yerine *sesine mi* (NHF, fıkra No. 61).

30. /ï/ harfi metinde /y/ ve /yi/ için kullanılmıştır: *κολάϊ* /*kolay*/ (NHF, fıkra No. 156), *λεταϊφλερινί* /*letayiflerini*/ (Mukaddeme, 2).

31. Eserde noktalamanın yetersiz olduğu yerlere tarafımızca gerekli noktalama işaretleri eklendi. *…νέ δουσέρ ζάννέδέσινζαχρά όλδεγί γιουβαρλανή βερίρ χότσα πουνήν…* /*…ne düşer zannedesin? Zahra ölceği yuvarlanı verir. Hoca bunın…/.* (NHF, fıkra No. 131).

3.2. Transkripsiyon Listesi

Latin	Grek Harfli		
A/a	Α/α/ά	M/m	Μ/μ
B/b	Π/π	N/n	Ν/ν
C/c	Δζ/δζ/Τζ/τζ	O/o	Ο/Ό/ο/ό/ω
Ç/ç	Δζ/δζ/Τζ/τζ	Ö/ö	ο/ιο
D/d	Δ/δ	P/p	Π/π
E/e	Ε/ε/έ	R/r	Ρ/ρ
F/f	Φ/φ	S/s	Σ/σ/ς
G/g	Γ/Κ/γ/κ	Ş/ş	Σ/σ/ς
Ğ/ğ	Γ/γ	T/t	Τ/τ
H/h	Χ/χ	U/u	Ου/ου/οὐ
I/ı	Ι/η/ή	Ü/ü	Ου/ου/οὐ/ιου/ιού
İ/i	Ἰ/ι/ί/η/ή	V/v	Β/β
K/k	Κ/κ/χ	Y/y	Γι/γι/γ/ΐ/ι/ί/η/ή
L/l	Λ/λ	Z/ζ	Ζ/z

3.3. Metin

MEŞHUR NASRADIN HOCA

VE

BELAGAT-İ MEZHAKE

YANİ

GÜLMEKLİĞE ŞAYESTE MESULİET

∞

TAB EDİCİSİ

IOANNES NIKOLAIDIS

∞

EN ATHİNAİS

TIPOIS IOANNOU NIKOLAIDOU

1908

(1)

MUKADDEME

YAHOD

NASRADIN HOCA KİTABINA BİR NAZAR

∞

Nustreddin Hoca yahod Nasreddin Hoca ve daha doğrısı Nastradın Hoca kelimesinin manâsı “din talkın idici Hoca” (di daskalos[76] tis pisteos Hocas) demekdir.

İmdi Nasradın Koca Konya vilayetine mulhak Ak-şehir şehrinde doğup böyüyüp ve mahal-i mezkürde medrese tahsilinde bulunup ve bir haylı da gerek memleketinde ve gerek civarında tabiat nekre ahvalini icradan sonra nihayet şehr-i mezkûrde ehtiyarlık kemaletinde vefat ederek ahvalına mutabık suretde bir kabr-i mahsusa defn edilmişdir. (nasıl ki zirde bunın şekl-i mahsusını da nakl eyleyeceğiz.)

Şimdi buracıkda Nasradın Hoca'nın ne tarihde doğup böyüdüğüni ve ne yolda terbie-i tahsil gördüğünı nakl eylemekliği âtie bilip yalınız Nasradın Hoca’nın tabiatında bulınan nekreliği medrese tahsilinde daha ziade takviye etdirerek o zemanın cahil âdemlerine bir derece fikrini yüksek göstermekliğe muvafak olmuş bulınduğı gibi kendisinin garaib hallerini baki bırakmak içün

(2)

kaleme almış olduğı eserini gerek kendisi ve gerek kendinden sonra eserini kalemden geçiren zevat birçok taraflarını doğrudarak ve sair garaib haller dahı ilave ederek halı hazırdaki Nasradın Hoca’nın latif ve garaib hallerini havi kitabcık haline getirmişlerdir.

Lakin bizim maksadımız bu zirde derc eyleyeceğimiz latifelerin tekmili Hoca’nın olmadığını bean ile gerek Hoca’nın kendi nekreliklerine eski ve yeni eserlerden toplayarak kendisine mal edindiğini ve yahod da vefatından sonra Hoca’nın eserinin tekmilleşmesine birçok latifelerin de ilave edilmiş bulınduğunı bean ile her iki cihet

[76] Metinde *didaskalos*.

de nazarda tutulmayıp illa kefa latifeleri sırf Hoca'ya haml ile anın eseri gibi derc eyleriz[77].

Lakin rağbetlü Kariynin bu latfeleri yok yalınız eğlence tarzında mutelâ eylemeleri illa bunların pek çoklarının Atık Yonanilerin temsilli rivayatından[78] alınmış bulınmasından letayiflerini ber-taraf edip hulesa-i temsilden her bir mütelâ-güzar zevatın istifade eylemeleri belli olunır.

(3)

NASRADIN HOCA'NIN

LETAYİFİ

∞

[1] Günlerin birinde Nasradın Hoca camide vayiz içün kürsüye çıkıp ehaliye hıtaben "Ya müslimanlar size ne söyleyeceğimi bilir misiniz?" der. Ehali de "Bilmeyiz." demelerine Hoca da "Mademki söyleyeceğimi bilmezsiniz ben de size söylemem." der. Onun üzerine ehali de "Biliriz." demesine "Mademki bilirsiniz ben de söylemem." demesine ehali[79] de şaşıp Hoca'ya hıtaben, "Yarımız bilir, yarımız bilmez." demelerine "Öyle ise[80] bilen bilmeyene öğre[t]sin." deyerek kürsüden enip gider.

2- Yine bir gün Hoca kendi başına toplananlara hıtaben "Ya arkadaşla[r] Cenab-ı Hakk'a deveye kanad vermediği içün da şükr eylemeliyiz. Zira deveye kanad vermiş olsa idi evlerimizin üzerine kondıklarında mücered evlerimiz çökecekleridi ve yahod bağçelerimize kondıklarında tekmilan harab edecekleridi." demişdir.

3- Hoca bir gün bir başka şehirde yine camide ehaliye hıtaben söyleriken der ki "Ya ehali bu memleketin

(4)

havası ile bizimkininki tıpkısıdır." Ehali de "Ya Hoca bunı neden biliyorsın?" demesine, Hoca da "Bizim memleketde görünen yildızlar burda da görünüyor.[81]" der.

---

[77] Metinde *eyleriks.*
[78] Metinde *rivayotından.*
[79] Metinde *eholi.*
[80] Metinde *ite.*
[81] Metinde *görünior.*

4- Günlerin birinde Hoca hamama girüp bakar ki kimse yok. Canı sıkılıp azen okumaya başlar ve sesi[82] kulağına hoş gelmeyle kendi kendine "Mademki benim sesim böyle güzeldir burda ne duruyorum?" deyip hamamdan çıkıp toğrıca bir caminin minaresine çıkar ve öylen vaktı olmasından "Temcid" okumağa başlar. O sırada aşşağıdan geçenlerden birisi Hoca'nın vakıtsız çirkin sesile temcid okuduğını görüp Hoca'ya hıtaben, "Be hey herif! Böyle yakışıksız[83] bir sesile vakıtsız temcid okunır mı?" demesine Hoca da minareden enip, "Burda bir hayr sahibi yok mu ki bir hamam yapdırsın da bu yakışıksız sesden kuldarsın?" der.

5- Bir gün Hoca'ya ruyasında 9 akçe verirler. Hoca "Hele 10 akçe edin." deyü niza ederken oyanıp bakar ki elinde bir şey[84] yok. Heman göz[l]erini kapayup ellerini uzadarak "Bari 9 akçe olsun, gedirin." der.

6- Hoca bir gün kıra çıkıp gezerken karşıdan bir haylı atlı gelmekde olduğını görmesi ile seğirdip bir mezarlık yanına gelüp bir mezarın içine girer. Atlılar Hoca'nın bu halinden şübhelenerek yanına gelüp, "Bire Hoca burda ne yatıyorsın?" demelerine Hoca bir lakırdı bulamayıp "Mezarda yatan ölülerden olup buraya seyre çıkdımidi." demişdir.

(5)

7- Hoca bir gün bir bostana girüp biraz havuç ve şalgam ve sair her ne buldı ise çuvala koyup ve sırtına yüklendikden sonra giderken bostancı rast gelip bunı tutar. "Burda ne ararsın?" deyince Hoca şaşırıp der ki "Geçenlerde bir şedid rüzgâr esip beni buraya atdı." der. Bostancı da "Öyle ise ya bunları kim yoldu?" dedikde Hoca da der ki "Rüzgâr şedid olduğından[85] beni ordan oraya atdı, neye yapışdım ise elimde kaldı." Bostancı "Ya öyle ise bunları kim çuvala doldurdı?" demesine de, Hoca "İşte ben de onu düşünüyorudum." der.

8- Günlerin birinde Hoca bir helvacı dükanına girip "Bismillah" deyerek helvayi yemeğe[86] başlar. Helvacı "Bire adem ne yapıyorsın?" deyü Hoca'yı darb etmeğe

[82] Metinde *vesesi.*
[83] Metinde *yakışık bız.*
[84] Metinde *şei.*
[85] Metinde *olduğıldan.*
[86] Metinde *yemete.*

başlar. Hoca da bunın üzerine[87] "Bu ne acayib memleketimiş ki ademe helvayı tayak ile yediriyorlar." der.

9- Bir Ramazan ayında oruçun kaç güni olduğını bilmek içün bir çömlek hazırlar ve içerisine günde bir taş atmaya başlar. Hoca'nın kızı da babasının haberi olmaksız bir haylı taş alıp çömleğe atar. Bir kaç gün sonra Hoca'dan "Ayın kaçıdır?" deyü sormalarına (o gün de ayın 25'i[88] imiş) Hoca da "Biraz sabr edin de gideyim eve bakayım da gelip size söylerim." der. Der-akab eve giderek hesab çömleğini döküp taşları saymağa başlar ve sayar ki 120 taş olmuş ve bunın üzerine kendi kendine der ki "Eğer bunın hepisinin sayısını tekmil söylersem bana gülüp deli deyecekler.", gidip halka bugün ayın 45'i der.

(6)

Anler de "Hoca ay 30 gündür, sen 45'idir deyorsın." demelerine, Hoca da "Ben insaflı söyledim eğer çömleğin hisabına kalırsa 125'dir." demiş.

10- Hoca'ya "Gök yüzünde vaktı geçip eskiyen ayları[89] ne yaparlar?" deyü sormalarına "Yildız yaparlar." deyü cevab verir.

11- Bir gün Hoca devesine binip giderken yolda he[r] nasılsa deve üzerinden atıp telef edeceği sırada arkadaşları gelip Hoca'yı kuldarırlar, kendine geldikden sonra "Aman arkadaşlar bu yaramaz deveyi dudun da boğazlayayım zira ben insaniyet içün üzerine binmişiken o beni hem bırakdı ve hem de o benim üzerime binmek istedi." der.

12- Hoca bir gün 9'ını bir paraya almış olduğı yımırtaların sair mahelde 10 danesini bir paraya satmaklığa başlar, dostları "Böyle zianla satışının sebebi nedir?" deyü sormalarına "Dostlar beni alışverişde görmeleri içün." der.

13- Hoca bir gün bir kısa esvab geyinip camiye gider, namaz esnasında eğildiğinde hayaları görünmesinde arkasındaki bunun hayalarını dudar, Hoca da kendi önündeki imamın hayalarını dudar, imam bunın üzerine dönüp Hoca'ya "Ne yapıyorsun?" dedikde o da "Arkamdakine sor." der.

---

[87] Metinde *ülerinde.*
[88] Metinde *25in.*
[89] Metinde *aları.*

14- Hoca ırmak kenarında otururken bir kaç dane kör gelip bunları ırmakdan geçirmelerini rica eylerler, Hoca da her birisini birer pula geçirmekliğe pazarlık

(7)

edip bir kaç danesini geçirdikden[90] sonra birini de su alıp gödürmeğe başlamasına diger arkadaşlarının çağırıp bağırmalarına Hoca asla ehemmiet vermeyerek "Ne telaş ediyorsunız bir pul eksik verirsiniz." der.

15- Günlerin birinde Hoca'nın danıdıklarından birisi elinde yımırtayı saklayarak gelip buna der ki, "Bil elimdekini sana bundan bir cilbirlik vereyim.", Hoca "Şeklini söyle de sana haber vereyim." demesine o da "Şekli yuvarlak yüzü beyaz içerisi de sarıdır." der, Hoca da "Öyle ise şalgamı oymuşlar içine havuç doldurmışlar."

16- Bir gün Hoca kırda gezerken bir danaya rasta gelip bunı dudıp evine gedirip boğazlar ve derisini de sa[k]lar[91], dananın sahibi arayarak Hoca'nın evine gelip çağırıp çığırmaya başlar, Hoca'nın bu gürüldüden canı sıkılıp karısına hıtaben "Dananın derisini de şunın yüzüne at da def olsun gitsin." der.

17- Bir gün pazarda gezenlerden biri Hoca'ya "Bu gün ayın 3'ü mi 4'ü mi?" deyü sorar, Hoca da "Böyle bir şey alıp satmadığımdan ne olduğını bilmem." der.

18- Bir gün Hoca umuzuna bir nerdiban alıp bir bağçe divarına dayayıp yokarı çıkar ve bağçenin içine girer, bağçevan bunı görmesi ile "Sen burda ne geziyorsın?" demesine, Hoca seğirderek nerdübanın yanına gelip "Nerdiban satılır mı?" dedikde "Behey ahmak adem, nerdiban nerde olsa alıp satılır." der.

19- Hoca, bir gün tekmil tavuklarını toplayıp

(8)

tekmilinin boynuna birer parça siyah bez takıp koyverirken bunun sebebini soranlara "Anneleri öldü de yas tutuyorlar." demişdir.

20- Bir gün Hoca'nın tarlasına bir öküz girer. Hoca eline bir sopa alıp bir kaç dane urdukdan sonra öküz kaçar. Bir kaç gün sonra öküzü bir arabanın altında gediyor görmesi ile defadan bir kaç defa daha urup "Öküzün sahibi niçün uruyorsın?" demesine Hoca da "O kabahatını bilir." der.

---

[90] Metinde *geteirdikden*.
[91] Metinde *derisinidesa lar*.

21- Hoca bir gün ırmak kenarında abdest alırken pabucunı su alıp gider. Bunın üzerine kenarına çekilip bir kavaradır koyverip (yellenmek) “Al abdesdini de vir pabucumı.” der.

22- Hoca bir gün vasiyet eder der ki “Ben öldüğümde bir eski mezara defn edin. Zira hazreti Cebrail alie el selam gelip sival eylediğinde ona ben eskiden geldimidi deyerek mezarın eskiliğini göstereyim.” der.

23- Günlerin birinde Hoca su dökmek içün bir abdeshaneye girer ve orada bir haylı saatlar durır. Neden sonra birisi gelip Hoca’ya[92] hıtaben, “Be-hey herif! Abdeshanede o kadar saatdır ne yapıyorsın?” demesine Hoca da meğer o abdeshanede bir çeşme bulunıp daima şır şır akmakda olmasından kendinin ihtizası bitmemiş zannı ile “Bir adem tekmil işini görmeksiz nasıl dışarı çıkabilir?” cevabında bulunır.

24- Bir gün Hoca hamamda dellağa yeykanırken del-

(9)

lak Hoca’nın bir tarafına yeykayıp diger tarafına dönerken Hoca dellağın hayalarını dudar. Dellak “Hoca ne yapıyorsın?” dedikde, “Seni düşmeyesin deyi tuttım.” der.

25- Bir defa Hoca ata binmek isteyip atın yüksek olmasından bine[me]mesine dönüp arkasına bakıp kimsenin olmadığını görmesi ile kendi kendine “Gencliğinde her şeye atlayanın ehtiyarlığında ata binememesi tabidir.” der.

26- Bir gün bazı çocuklar aralarında bir-ittifak Hoca’nın hamama gitdiği gün bunlar da yanlarısıra birer de yımırta alıp hamama giderler. Göbek[93] taşı üzerinde Hoca’ya hıtaben derler ki “Gelin tavuk gibi kıkılayarak yımırta yımırtlayalım ve her kim ki yımırtlamaz ise o tekmilimizin hamam paralarını versin.” deyi karar ederler. Çocuklar kıkılayarak gizlemiş oldıkları yımırtaları gedirip göya yımırtlamışlar gibi Hoca’ya gösterip Hoca’nın yımırtası olmamasından bahsı gayb etdi tekmil mesarifi verecekdir derleriken birden bire Hoca ayağa kalkıp iki ellerini biri birine urarak horoz gibi öterek “Bu kadar tavuğa[94] helbetde bir horoz iktizadır.” deyip bahsı kazanmaklığa[95] muvafak olur.

---

[92] Metinde *Hoca ya*.
[93] Metinde *göbeb.*
[94] Mmetinde *tavuya.*
[95] Metinde *kaza maklığa.*

27- Hoca bir gün siyah esvab geyinerek tışarı çıkar. Bunın danıdıkları böyle ruba geyinmesinin sebebini sival[96] eylemelerine "Babamın öldüğünde siyah ruba geyinip yas etmemiş olduğımdan şimdi hatirime geldi de siyah elbise i[l]e yas ediyorum." der.

28- Bir gün Hoca şehirden dışarıda[97] gezerken sıca-

(10)

ğın tesirinden hararet basıp bir çoşmeye su içmeğe gider. Çoşmenin de musluğunın yerine bir ağaçdan tapa kapamışlarımış. Hoca nice ki[98] tapayı çekerse su kuvvetle akmaya başlamasından Hoca'nın üstü başı ıslanır. Der-akab tapasını koyarak darılıp "İşte böyle deli akdığın içün deliğine ağaç sokmuşlardır." demiş.

29- Hoca'nın arkadaşlarından birkaç denesi Hoca'nın evinde beslemekde olduğı kuzuyu göze koyup gelip Hoca'ya bi'l-ittifak derler ki "Yarın kıyamet kopacak gel Hoca kuzunu kes de yeyelim." derler. Bunlardan sonra diger arkadaşları da gelip anler de aynı meelde ifadede bulunmalarına Hoca emniet edip kuzuyu bir seyrangahda boğazlayip pişirmeğe başlar. Kuzuyu boğazlayıp yemeği isteyenler nice ki bunı gördülerise sevenip ferahlarından oynamaya başlarlar ve rubalarını da çıkarırlar. Hoca da kefasının rubasını toplayıp ateşe urur yakar. Sonra bunlar gelip Hoca'dan rubalarını isterler. O da "Mademki yarın kıyamet kopacakdır ruba ne lazım, oturın kuzuyu yeyelim." der.

30- Bir gice Hoca'nın evine hırsız gelip bir haylı eşya yükleyip giderken Hoca'nın haberi olup o da bir kaç[99] öteberi alıp hırsızın ardısıra gitmekliğe başlar. Hırsız dönüp Hoca'nın arkasından geldiğini görmesi ile der ki "Hoca nereye geliyorsın? O da bizim evi sizin [e]ve taşıyorumuşız[100] da sana yardım ediyorum." der.

31- Hoca'nın yankesiciler parasını sırkat eylemiş

(11)

olmasından Hoca ağlayarak mescide gelip "Ya Rabb ben ne günah eyledim ki paralarımı razısızlığıla aldılar ve senin neye ihtiyacın var ki böyle oldu?" deyerek

---

[96] Metinde *seval.*
[97] Metinde *dışarğda*.
[98] Metinde *nideki.*
[99] Metinde *ekaç.*
[100] Metinde *taşıyoronmuşız.*

sabaha kadar o gice yalvarmakda ve ağlamakda devam etdi. O gün bir ehl-i servetin karısı çocuk devlid eylemekde olmasından eğer karım selamet kurdulursa sabahlayin mescidde Hoca'ya biraz akçe vereyim der, ve fi'l-vaki karısı selametle[101] kurtulmasından ertesi gün sabahlayin erkenden mescide[102] gelip Hoca'ya bir haylı nakıd akçe yardımı[n]da bulunır. Hoca bunın üzerine "Allah Allah bir gice mescidde[103] açık yatıp ağlamağle benim akçemi gönderdin." demişdir.

32- Bir gün Hoca komşusunın birinden bir kazan isteyip birkaç gün sonra bir de tencire olarak kazanı sahibine verir. Komşusı bunın sebebini sordukda Hoca "Kazan doğurdı." Der. Bir kaç gün sonra yine o komşusından kazanı ister ve alır. Bir haylı gün geçmiş olduğı halde kazganı sahibine gödürmemesinden komşusı gelip kazanı istemesine Hoca "Kazan öldü." Der. Komşusı da "Hiç[104] kazan ölebilir mi?" dedikde "Her doğuran kazan helbetde ölecektir." der.

33- Mezarlık arasında bir gün Hoca gezerken bir mezar taşına bir böyük köpeğin yatmış olmasını görmesi ile eline böyük bir deynek alıp köpeğe urmakda iken köpek de havlayarak Hoca'nın üzerine hücm etmeğe başlar. Hoca köpekden alt olunacağını anlayınca elinden deyneği atıp "Geç yiğidim geç." der.

(12)

34- Hoca tarlada dutmış olduğı leyleği evine gedirip boyunını ve ayaklarını biraz kestikden sonra beraberinde çarşıya gödürüp cemiata hıtaben "Ya ehali bu gördüğüniz kanatlı mahluk şimdi kuş kisbetine girmişdir." der.

35- Günlerin birinde Hoca çorba içeriken ağzı yanmasına der-akab sokağa seğirdip "Arkadaşlar karnımda yangın var." dedi ün etmeğe başlar.

36- Eski vakıtlarda senelerce medrese köşelerinde vakıt geçirip ufak bir tahsil görmeleri ile kendilerini bilgili mulla unvanı verenlerin birisi Asya'nın ilimden kör ve medeniyetden mahrum bir haylı şehir ve kasabalarını gezip bulınduğı mahalde esassız suallarda bulunıp kendine bilgicilikde şöhret kesb etdiren bu mulla günlerin birinde kasabanın birinden bir kaç dane nar alıp koynuna koyup Hoca'nın memleketi Ak-şehir'e de gelip orada da icra-i sival iderek malûmatını belli eylemek içün

[101] Metinde *selameçe.*
[102] Metinde *mecide.*
[103] Metinde *meçidde.*
[104] Metinde *his.*

gelirkene yolda tarlasında çift sürmekde olan Nastradın Hoca'ya rast gelip, "Dur şu Hoca'ya sival edeyim bakayım bilecek mi?" deye bir azametile Hoca'nın yanına gelir ve başlar esassız suallarda bulunmaya. Hoca da "ben mecane cevap vermem koynundaki narların vermezsen." der. O da narları ister istemez ver[i]r ve Hoca da icab-ı cevabında bulunır. Defaden mulla sair suallarda bulınmak istemesine Hoca "Git daha nar getir de cevabını vereyim." der. Onun üzerine mulla bu

(13)

şehirin ehalisine görünüşde kolaylıkla tolma yutdırılmazımış deyerek geri dönüp gider.

37- Hoca bir gün görür ki bir pınarbaşında bir haylı örtekler yüzüyor. Der-akab[105] bunları tutmaklığa koşmasında örtekler uçup kaçarlar. Bunın üzerine Hoca eline bir parça ekmek alıp pınarın sularına[106] batırıp yemeğe başlar. O sırada birisi gelip "Hoca ne yeyorsın?" dedikde "Örtek çorbası yeyorum.[107]" der.

38- Bir gün Hoca çarşıdan ciğer alıp evine gideriken çaylağın biri ciğeri alıp kaçar. Hoca da baka kalır. Bunın üzerine Hoca da diger bir elinde ciğer gödüren ademin elinden ciğeri[108] kapıp bir taş üzerine çıkar. "Bu nedir Hoca?" deyi sorduklarında "Kendi ciğerimi kuldurmak içün çaylak oldum." der.

39- Hoca'dan bir gün birisi bir urgan ister. O da "Urgana evde un sermişler." der. O da "Hoca ipe un serilir mi?". "Vermeği istemeyince su da serilir." der.

40- Hoca'nın yanına bir gün bir adam gelip Hoca ile gö[r]üşmek ister. Hoca bundan çekinir. Nihayet Hoca bunın sebebini sordukda o da tekmil esvaplarının biri birine benzemesinden onı kendisi zann eylemekde olmasından yanına yaklaşmakda olduğını söyler.

41- Hoca'nın bir gün karısı kefsiz olup nasıl olduğını sival etmekliğe gelenlere Hoca "Sabahdan sağ idi amma şimdi ölüyor." der.

42- Tavuklarını bir gün kafese doldurup Hoca

(14)

---

[105] Metinde *derakbab*.
[106] Metinde *su larına*.
[107] Metinde *y eyorum*.
[108] Metinde *ciğere*.

yanındaki bir karyeye gideriken yolda tavukları acıyıp şu zevallıları mahbusdan kuldarım diyerek kafes açması ile tavuklar her biri bir yere uçuşarak dağılıverdiler. Derhal Hoca elindeki deynek ile horsı önüne katıp "Gice[109] yarısı sabahın yak[l]aşdığını bilirsin de gündüzleyin doğrı yolı bilmez misin?" deyerek kovalayarak köyye göturır.

43- Günlerin birinde Hoca mezarlık arasında gezeriken kazaen bir eski mezar içerisine düşer ve ölü gibi uzanıp yadıp dur bakayım Ezrail nasıl gelip deyü dururken birden bire bir kuvetli cıngırdak gürüldüsüdir eşidilmesi ile Hoca kıyametin başıdır zannı ile başını delikden çıkarıp bakariken meğerise o sırada üzerinden kervan geçmekde imiş. Kervanın katırları Hoca'nın başından ürkmelerinden tekmil üzerlerindeki yükü atarak harab eylemiş olmalarından sahibleri sebebini aramaklığa başlarlar ve Hoca'yı telikde bulup "Bire herif sen burda ne yapıyorsın?" dediklerinde Hoca "Ben ölülerdenim ve burdan seyr ediyorım." der. Onun üzerine kevran ademleri "Gel eyi bir seyrettirelim." deyip bir güzel tayak atıp koyverirler. Hoca başı kıçı yaralı evine gelip karısı "Nerede idin ve ne oldun?" temesine Hoca da "Ben öldüm de mezarda[110] idim." Der. "Öyle ise ahretde ne var?" dedikde, "Rahat durana bir şey yokdır lakin kervan katırı ürkitene güzel tayak urulması var." der.

44- Bir gün Hoca kurt avına gidip kurtın yu-

(15)

vasında bulınmamasından Hoca yuvaya girip saklanır. Kurt gelip yuvaya girer girmez Hoca kuyruğından yakalayverir. Kurt da ayakları ile toz koparmaya başlar. Hoca'nın arkadaşları "Bu toz çıkarmasının sebebi nedir?" demelerine "Tutdığım kuyruğı koparsa o vakıt sebebini görürsüniz." der.

45- Günlerin birinde Hoca tağda otun keseriken ağaç üzerinde bindiği dalı kesmeğe başlar, o sırada oradan geçmekde olanın birisi "Hoca ne yapıyorsın şimdi düşersin, bindiğin dalı kesiyorsın deyip." gider. Fi'l-vaki biraz sonra Hoca[111] yere düşer ve der-akab o ademin arkasından koşup "Sen düşeceğimi bildin öleceğimi[112] de bilirsin söyle." deye buna tacızlık vermekliğe başlar. O ademin de tehamulı dükenip Hoca'ya der ki "Merkebine otun yükledip şu yoldan gidesin. Merkebin birinci kavara

[109] Metinde *gicel.*
[110] Metinde *merar*.
[111] Metinde *Hodia.*
[112] Metinde *öledeğimi.*

çekmesinde yarı canın ve ikincide tekmili çıkar der.”. Hoca merkebinin birinci kavarasına canımın yarısı ikincisinde de tekmili çıkdı deyip yere yadıp uzanır. Biraz vakıt sonra ordan gelip geçenler[113] Hoca ölmüş deyüp bir tabut gedirip içine koyup gödürürleriken bir balçık yere geldiklerinde savuşmak üzere aralarında munaza hasıl olmasından Hoca tabutdan başını çıkarıp “Ben sağıken balçığın yan tarafından geçeridim”[114] der.

46- Hoca evinin altında bir ahur yapmak içün yer altından kazmaya başlar. Bir haylı eşdikde komşusunın ahurına delinip komşusunın öküzlerini görür

(16)

görmez karısının yanına seğirdip “Müzde karı Rum devrinden kalma bir sağ öküz dolu ahur buldum.” der.

47- Hoca everdiği kızlarının birinin kocası kiremitci ve digerininki de çi[f]tçi imiş. Bir gün kızlarının her ikisi de gelip birisi yağmur yağarsa ve digeri de yağmur yağmazsa güzel getceklerine dair hallerini söyleyip giddikden sonra karısı “Hoca kızlarımızın halleri nasıl?” dedikde, “Karı ikisinden birisi[115] belasını bulaca[k]dır[116] ya bilmem hangisidir.” der.

48- Bir gün Hoca diger bir memleketde bir haylı ademler toplanıp aya bakmakda olduklarını görmesi ile “Bizim memleketde tekerlek kadar olan aya bile kimse bakmaziken burada hilal kadarına ne kadar adem cem olup bakarlar.” demişdir.

49- Bir gün Hoca bir şehirde[117] su terazılarını görmek isteyip gördükde bunlar nedir deyü sual eder. “Bunlar bizim şehirin zekiridir.” demelerine Hoca da “Öyle ise bunlara göre fucularınız da[118] olmalıdır.” demişdir.

50- Hoca kadimi Allah’a “Bana bin lira ver, 999 versen almam.” deyi doa etmekde imiş. Komşusı Yahudi, Hoca’nın bu doasını sınamak içün bir gün bir torba içine 999 lira koyarak gizlice Hoca’nın gelip evine adar. Hoca nice ki torbayı içindeki liralar ile gördü ise “Şükr olsun ya Rabb!” deyüp saymağa başlar ve nice ki 999 olduğını

---

[113] Metinde *leçenler*.
[114] Metinde *gegeçeridim*.
[115] Metinde *birissi*.
[116] Metinde *bulaca dırya*.
[117] Metinde *hehirde*.
[118] Metinde *fucularınıca*

görürse “Bunı gönderen Allah helbetde[119] bir dane daha gönderir.” deyip liraları[120] alıkor.

(17)

Yahudi, Hoca’nın paraları eksikliği içün kabul eylediğini görüp canı sıkılıp Hoca’ya gelir ve der ki “ Hoca ben şaka içün mahsusi bu paraları ben atmışıdım. Eksik olduğı içün Hoca almaz deyü ”. Hoca “Ben senden bir şey isteyip almadım. Ben Allah’dan bin lira istedim ve bana 999 dane göndermiş. Helbet bir dane daha gönderir ola.” deyü paraları vermemesinden Hoca Yahudi ile munazaalaşır. Bunın üzerine Yahudi, Hoca’yı mahkemeye teklif eder lakin Hoca mahkemeye bir hayvana binmezse gitmeye[c]eğini söyler. Yahudi bir kadıra bindireceğini der. Hoca bir de kürk geyinmezse kadının huzurına çıkmayacağını da söylemesinde Yahudi bir de kürk geydirmeğe mecbur olur. Hoca ve Yahudi kadının huzurunda tekmil yokarıda söylemiş olduğı ifadeyi söyler. Kadı da dur bakalım Hoca da ne ifadede bulunacak demesine Hoca da der ki “Ben Taŋrı’dan bin lira istedim. O da bana 999 lira gönderdi. Ben de elbetde bir lira daha gönderir ola deyü paraları alı koydum. Bu Yahudi de gelip göya kendisi şaka tarzında paraları bıraktığını ittia ederek benden liraları geri isteyor ve bu Yahudi pek fena adem olduğundan şimdi tururken bu paralar gibi bindiğim kadır ile sırdımdaki kürke de benimdir der.” demesine Yahudi de “Elbetde bunlar[121] da benimdir.” deyip Hoca “Gördünüz mı demesinde[122] kadı efendi bu ademi ne eftiracı olduğınu?” dedi ve kadı[123] Yahudiye “Sen haksızsın.” deyerek huzurundan kovdu ve Hoca da kürk ve kadırla evine geldi.

(18)

51- Hoca bir gün düğün evine bayağı rubası ile gider. Düğün evinde buna riayet gösdermezler. Hoca bu tahkire[124] canı sıkılıp evine giderek kürkünü geyinip[125] yeniden düğün evine gider. Hoca’yı bu defa[126] ikram ve hörmet ile kabul eylerler ve doğruca sufranın başına gödürüp odurmasını rica ederler. Hoca sufraya odurup

[119] Metinde *helbetge.*
[120] Metinde *kiraları.*
[121] Metinde *bunalar.*
[122] Metinde *sinde.*
[123] Metinde *kadıya.*
[124] Metinde *takihre.*
[125] Metinde *geyginip.*
[126] Metinde *deda.*

kürkünü tutıp[127] "Ye kürküm ye." demeğe başlar. Yanında oturanlar "Hoca bunun sebebi nedir?" demelerine o da "Temin adi rubamla geldim kimse beni tanımadı. Şimdi kürkümü geyinip geldimise her-kes bana buyurın deyüp sufraya oturtdular. Demek ki bana degil illa kürküme hörmet ve ikram ediyorlar demekdir." dedi.

52- Hoca bir köyye varıp oranın ehalisini yeyip içmekde ve bunı güzel[128] tamlar yemekliğe teklif eylemelerini görmekle Hoca güzelce yeyip karnını doyurdukdan sonra "Ne bol bolabat güzel memleketimiş." der (Hal-buki o sene o memleketde kıtlık varımış). Ehali de "Ne deyorsun Hoca? Bu gün bayramdır da o sebebe her-kes böyle yeyip içiyorlar." demesine "Öyle ise keşke her gün böyle bayram ola imiş[129]." der.

53- Hoca pazarda ineğini satmak içün çok gezdirir ise de ölüp satamaz. Sonradan bir dellal gelip Hoca'dan ineğini satamadığını duyması ile, Hoca'ya der ki "Sen öğmesini bilmediğinden satamadın ver de bak nasıl[130] satar-

(19)

lar." deyip ineği alıp "Kız oğlan kız altı aylık gebe." temeğe başladı ve pek çok geçmeden ineğe müşteri çıkıp satılır. Hoca bu öğmekliği hatırına koyup evine gider. Bir kaç gün sonra Hoca'nın evine kızını görüp almaklığa dünür gelip Hoca'nın karısı "Hoca kızını görmekliğe[131] dünür gelmiş sen tur anlerin yanlarına ben varayım da iktiza etdikce meth edeyim de berki beğenir de alırlar." deyince, Hoca da "Karı sakın sen ağzını açma ben şimdi bir meth eşitdim. O methi söyleyeyim de bak ki nasıl beğenirler." deyip düğürlerin yanına gider. Bunlar "Ya Hoca senin kadınların yanında ne işin var? Karın gelsin." dediklerinde Hoca da "Anası kıza hısmet yapdırmakdan hünerlerine bakdığı yokdır. Biz ehl-i tecrübe olduğımızdan daima hünerlerine nazaret ederiz ve sual ederseniz benden sual ediniz ve en birinci hünerlerinden başlıcası kız oğlan kız ve altı aylık gebedir. Eğer çıkmazise[132] mal benimdir." deyince dünürler birbirine bakup heman gederler. Bunın üzerine karısı der ki " Hoca niye böyle söyledin? İşte gördün mi kaçdılar.". Hoca da der ki "Ey

[127] Metinde *tupıp*.
[128] Metinde *güzlel.*
[129] Metinde *öyle ise keşke her-kes böyle yeyip içiyorlar demesine öyle ise keşke her gün böyle bayram ola imiş*.
[130] Metinde *na sıl.*
[131] Metinde *görlekliğe.*
[132] Metinde *tksıkmazise.*

Karı! Sen korkma, bitün vilayeti gezseler böyle hiç bir kız bulamazlar yine gelirler. ineği de eğer böyle deyerek medh eylemese edik kimse almazıdı.” der.

54- Günlerin birinde Hoca sarığını sarmak ister ve ölüp bir dürlü ucunu biri birine gediremez. Bozar sarar olmaz ne yaparsa olmaz. Nihayet canı sıkılıp sarığı mezada verir. Birisi müşteri olup Hoca gizlice ona

(20)

der ki “Arkadaş sakın bu sarığı alma zira ucu gelmez.”.

55- Bir gün Hoca’ya bir adem gelip “Hoca oğlu[n] oldu müzdemi ver der, Hoca da oğlum doğdu ise Huda’ya minnet sana ne der.

56- Hoca’dan bir gün merkebini isterler. Hoca da benim gönlüm var a, durun bakalım. Onın da gönlü var mı ondan da bir sorayım bakayım deyip ahura girer ve biraz sonra dışarı çıkıp merkebin gönlü yok ve bana beni ellere verme zira bana işkence edip acımaksız tayak vuruyorlar dedi deyerek merkebi vermez.

57- Günlerin birinde Hoca merkebine binip tarlasına gider ve su dökmek iktizası gelip merkebin üzerine cıbbasını bırakıp gider. Bir hırsız da gelip cıbbasını alıp gider. Hoca da gelip cıbbasını merkebin üzerinde bulamaması ile merkebe öfkelenip semerini çıkarıp kendi üzerine koyduktan sonra merkebe dönüp ver cıbbamı vereyim semerini der.

58- (Yukarıdaki letayifin bakıyesi). Yine Hoca[133] merkebine binip giderkene su dökmek içün ayrıldığında eşşek ağırmayı başlar. Hoca zırlasan değil ya patlasan cıbbamı gedirmedikce sana semerini vermem demesine yanında bulınan hırsız duyup hoşuna gitmesi ile[134] gizlice cıbbasını semerin üzerine kor.

59- Bir defa Hoca merkebini gayb edip bir rast gelmesine merkebini gördü mü deyü sorar, o da filan köy de vaz veriyorudı demesine Hoca da hele ben söyleriken kulaklarını dikip dinleridi der.

(21)

60- Hoca merkebine otun yükledip ormanlıkdan gelirken merkebi yerimez. Hoca’nın canı sıkılıp dururken ordan gecenin birisi der ki eğer Hoca merkebin yerimesini

[133] Metinde *Hodpsa*.
[134] Metinde *ele*.

isterisen arkasına (kıcına) biraz nişadır değir de bak nasıl yerir der, Hoca'nın yanında rahsatan nişadır da bulınmakda olup çıkarıp arkasına sürder sürtmez eşşek o kadar bir seğirtmeğe başlar ki Hoca ölüp yetişemez imdi merkebine yetişip tutmak içün. Dur şu nişadırdan kendi kıçıma da değireyim bakayiri deyip değirir değirmez kendisi de seğirtmeğe başlar ve o kadar çabuk seğirtmeğe başlar ki merkebinden evvel evine gelir ve karısı ne oluyorsın Hoca dedikde eğer sen de bana yetişmek isterisen kendiyin kıcına da biraz değir o zeman[135] gelip yetişirsin der.

61- Bir gün Hoca'dan danıdıklarının biri gelip merkebini ister. Hoca da merkeb evde yokdır deriken merkeb ahurdan aŋırmaya başlar. Bunın üzerine o adem de Hoca[136] bak sen yok deyorsın amma merkebin ahırdan sesi geliyor demesine Hoca da ak sakalımınan benim sözüme emniet etmeyon da merkebin sesine mi emniet idiyorsın deyerek gönderir.

62- Hoca bir gün karısına der ki (:) ölmüş adem neresinden tanılır dedikde karısı da elleri ile ayaklarının soğumasından[137] der. Bir kış gününde Hoca eşşeği ile otun kesmeğe gideriken elleri ile ayakları soğumasında Hoca demek ben öldüm deyip bir ağaç altına oturur. O esnada kurtlar gelip merkebini[138] yemeğe başlarlar. Hoca da ağacın altından nası benim elimin ayağımın soğumasından

(22)

öldüğümi tanıdınız da ölü ademin merkebini yeyorsunız der.

63- Hoca'nın merkebini bir gün kurtlar yerler ve bunı görünce[139] kaçarlar, ve diger bir adem de bunı görüp " bire vardı ya" deyü bağırmasına Hoca bire adem ne bağırırsın tok kurta yokuş yokarı seyümekliğe zahmet etdireceksin der.

64- Bir gün Hoca merkebini satmak içün pazara giderkene yolda eşşeğin kuyruğı çamur olup Hoca kuyruğı kesip torbaya kor, pazarda müşterinin birisi kuyruksız merkebi ne yapmalı dedikde Hoca siz pazarlık yapın da kuyruğunı Allah kerim der.

65- Günlerin birinde Hoca merkebi ile yazıdan gelirkene merkebi ziade susamış olmasından bir uzakdaki gölü görür görmez seğirdip su içmekliğe gelip gölün de kenarı yüksek olmasından Hoca üzerinde oturduğı halde göle atlayacağı sırada göl

[135] Metinde *kseman*.
[136] Metinde *Hodaks*.
[137] Metinde *soğumasınsan*.
[138] Metinde *merkebine*.
[139] Metinde *göründü*.

kurbağılarının vıkkırtılarından merkeb ürkerek geri çekilmesinde Hoca cebinden 3 ahçe çıkarıp göle adar deyerek ki "sağolun göl kuşları bu ahçelere darı alın da yeyin zira siz olmasanız idi merkebim su içmek içün hem beni ve hem de kendini boğacağıdı".

66- Her ilimce kendilerini alim göstermek isteyen 3 zat Anatol'ın birçok kasabalarını dolaşıp bazı suallar ederek kendilerini gayet bilgili göstermekliği adet edinmişleridi, bu 3 zat seyahatları esnasında Sultan

(23)

Alaeddin vilayetine (!!) gelüp ehaliyi taciz etmekde olmalarından Şah bunları celb edip suallerinin ne olduğını sorar ve anler de kim ki suallerimize cevab verirse onu kendimizden daha üstün bilip her yerde onu meth edeceğiz demelerine Şah kendi [m]emalikindeki tekmil Hoca ve ulemaları celb ile bunların sivallarına cevab vermelerini emr eyler, lakin bunların hiç birisi minasıb bir cevab veremez ve birisi Şaha söyler ki bu ademlerin yalınız bir Nasrandın Hoca namında birisi var(,) o verse verse sivallarına cevab verebilir demesine şah emr eyler ve Hoca huzu çıkıp bunlara sivallarını söylemelerini der, ve bunlardan birisi dünyanın ortasının nerede olduğunı[140] söylesin dedikde Hoca ahura gidip merkebinin ön ayağını kaldırıp deyneğini dikerek dünyanın ortası burasıdır der. O adem de neden isbat edeceksin dimesine Hoca da eğer istersen ölç de gör der, bunın üzerine o adem benden alim imişsin deyip geri çekilir. Digeri gelip giceleyin bu memleketde kaç yildız görünir demelisin dedikde Hoca merkebimin kıllarının sayısında görükür[141] der, o da neden biliyorsın dedikde Hoca da eğer emniet etmezisen her ikisini de say da gör demesine esahdan sen benden daha alim imişsin deyip geri çekilir. digeri de benim sakalımda ne kadar kıl varısa bil demesine Hoca da eşşeğimin kuyruğında ne kadar kıl varasa o kadar vardır eğer isterisen her ikisinden de birer dane kıl kopar da bak ki her ikisi de biri birine benzemez mi dedikde o da pest deyip

(24)

her üçü de küçük düşerek gitdikleri gibi Hoca'ya da şah bir haylı ikramlar yapıp gönderir.

---

[140] Metinde *olduğığunı*.
[141] Metinde *gönükür*.

67- Gü[n]lerin birinde Hoca bir böyük tepsi içerisine 3 dane erik koyup beye hedaye gödürürken yolda erikler sallanmaya başlar. Hoca öfkelenip sallanmayın sizi şimdi odurur yerim der. Defadan kalkıp gideriken yine sallanmalarından dudup ikisini yer ve birini de tepsi ile gedirip beyin huzuruna kor. Onun da hoşuna gitmesinden bir haylı akçe verip gönderir.

68- Yine günlerin birinde Hoca bir haylı pancar alıp beye hedaye gödürürken yolda birisi rast gelip pancarları nereye gödürüyorsın deyü sual edip öğrendikden sonra beye incir gödürsen daha makbul görünür der, bunın üzerine Hoca incir alıp beye gödürür. Bey de bunların[142] Hoca'nın başına urulmasını emr eyler ve ururlar[143]. Hoca da Allah'a şükr eylemeğe başlar, bey de niçün şük[r] eyleyorsın dedikde Hoca ibtida ben birçok pancar gediriyorudım. Beriket versin o ademe ki incire tebdil etdirdi. Zira şimdi başım para parca olacağıdı der.

69- Bir gün Hoca yine beye gider[144] o da bunı ava götürır[145] amma bir kalb ata bindirir. Yolda yağmur dudup digerleri atlarını üzengileyip kaçarlar. Hoca da o yörimez atınan ortada kalıp yağmurda ıslanmamak içün rubasını çıkarıp altına alıp, yağmur turdukdan sonra e[s]vabını kuruca geyinip ve beye yetişir ve bey nice ki[146] bunı kurı esvab ile geldiğini görürse

(25)

teacub edip ıslanmadığının sebebini sorar. Hoca da atın gayet çabuk kaçmasından yağmurdan asla ıslanmadım dedikde kalb at[147] beyin nazarına girip buna eyi bakılmasını emr eyler, bir kaç gün sonra bey yine ava gitmek isteyip bu defa da o kalb ata biner ve Hoca'yı da evvelki kendi atına bindirir. Yolda yine rahsatan yağmur yağmaya başlar. Digerleri kaçıp kuldurur. Bey de o kalb atınan ortada kalıp gözelce ıslanıp sonra bey Hoca'yı gördükde buna hıtaben sen ak sakkalığınan utanmaz mısın bana yalan söyleyerek böyle ıslatmanın yakışığı var mı idi demesine Hoca da senin de hiç aklın yok mu idi ki ısla[n]mamak içün rubaŋı[148] çıkarıp da altıŋa alasın da ıslanmayasın der.

---

[142] Metinde *bunlarını.*
[143] Metinde *ururlar.*
[144] Metinde *dider.*
[145] Metinde *avagötürır.*
[146] Metinde *niceni.*
[147] Metinde *kalbiat.*
[148] Metinde *içünrubaŋı.*

70- Bey bir gün Hoca'yı cirid sınamaya davet eder. Hoca da böyük bir öküzüne binip cirid meydanına varır. Nice ki seyrciler Hoca'yı öküze binmiş gelmekde olduğunı görmeleri ile gülmeğe başlarlar. Hoca'ya öküz ile ciride demelerine o da ben bu öküzın buzağı iken koşduğında atın yetişmeyor olduğını gördüğüm içün bindim der.

71- Günlerin birinde Hoca'nın duasını[149] Almak içün o zemanın böyük zabitinin biri bunı davet eder, Hoca eşşeğine binip mullanı ile birlikde kalkıp gider. Oraya vardıklarında zabit Hoca'ya ikram edip yer gösterir[150] oturmasına[151]. Hoca da zabitin bir ayağı eksikliğinin farkına varmayip bir ayağını minderin altına sakladı kıyası il[e]

(26)

bu da bir ayağını minderin altına kor. Zabit Hoca'nın bu hareketini kendinin sakatlığını eğleniyor zannı ile hiddetlenip "Hoca senin ile merkebin farkı nedir ?" dedikde, Hoca da bu minder üzerinde oturduğım der. Bu defa zabit daha ziyade öfkelenise de o sırada yemek gelmesinden Hoca'ya bir şey yapmaz lakin yemek yerkene Hoca'nın yüzüne karşı aksırır. Hoca bu yapdığın yakışmaz temesine zabit ben bunın ziyanı yok bilirim der, Hoca da biraz sonra gürüldülı yelleniverir. Zabit, Hoca ne yapıyorsın demesine o da ben de bunın ziyanını yok bilirim der, Hoca mullası ile avdet ederiken mullası Hoca'ya der ki bu böyük zabitin yanında yellenmekliğin oldu mı demesine o da onun öyle aksırmasına benim de ossurmam çok[152] görülmez ve daha doğrusı imam ossurunca cemiata terslemek icabı iktizadandır.

72- Bir gün Hoca bir kaz pişirip padışaha hedaye gödürürken yolda acığıp oturur kazın bir butunı yer ve bakisini gödürüp patışaha takdim eder. Padışah bunı eksik gördükde Hoca'ya eğleniyor zannı ile bunın bir kıçı ne oldu der. Hoca da bizim tarafımızdaki kazlar bir kıçlıdır. eğer inanmazisen çeşme başındaki kazlara bak der. Meğer çeşme başında bir sürü kaz bulunup bunlar da tek ayak üzerinde durmakda imişler. Patişah davulcu başısına davul çalmalarını emr eyler. Davullar urulmaya başlayınca kazların cümlesi iki ayak üzerine gelip kaçarlar. Padişah onun

(27)

---

[149] Metinde *dusını.*
[150] Metinde *yergösterir*.
[151] Metinde *oturmarsına.*
[152] Metinde *çek.*

üzerine Hoca'ya der ki gördün mi iki ayaklıdırlar. Hoca da der ki padışahım eğer o davulların sesini birden bire sen de işitmiş olsanıdı dört ayaklı olup koşarıdın[153] der.

73- Hoca'nın katılık etdiği sırada iki adem gelip birisi bu adam benim kulağımı sırdı digeri de hayır kendi kendinin kulağını sırdı deyü şikâyet etmelerine Hoca biraz düşünüp bunlara biraz sonra gelin de sizi hökm edeyim der, ve bunlar gider gitmez kapuyi kapadıp kendi kendinin kulağını sırmaklığa çalışırken arkası üstü düşüp başını yaralar ve kalkıp başını bağladıkdan sonra yerine oturur ve o ademler yeniden geldiklerinde kendi kendinin kulağını sırdı deyene hıtaben der ki bu adem kendi kulağını sıracak olsa idi başını da yarması iktiza ideridi.

74- Bir gice Hoca'nın kapusı önünde bir gürüldüdır[154] kopar. Hoca uykudan oyanıp karı kalk mumı yak bakalım bu patırdı ne oluyor demesine karısı Hoca nemize lâzım ne olursa olsun der. Hoca ölüp irahat edemeyip yorgana sarınıp gürüldünın ne idiğini anlamak içün dışarı çıkıp patırdının yanına gelirkene birisi Hoca'nın sırtından yorganı kapdığı gibi kaçar ve biraz sonra da gürüldü tesf olur. Hoca eve gelip karısı neye gavga oluyorumış demesine Hoca da tekmil gavga bizim yorgan üzerine oluyorumış[155]. Yorgan gitdi[156] gavga bitdi der.

75- Bir gün Hoca'nın karısı[157] Hoca'ya der ki Hoca şu

(28)

çocuğı tut[158] da ben biraz işimi göreyim. Hoca da çocuğı alıp gezdirirkene[159] çocuk Hoca'nın esvabına işer. Hoca da tutup çocuğun üzerine işer. Karısı Hoca ne yapdın demesine karı bereket versin ki çocuk bizimidi başkası olsa idi tersleridim der.

76- Hoca'nın karısı çamaşırın arasında kocasının kaftanını da (entari) yeykayip bağçede bir ağacın üzerine atar. Akşamlayin Hoca gelip kaftanını bağçede gördüğünde başka yabancı adem zannı ile yayını alıp okunı atdıkdan sonra yerine yatar. Sabah olup kalkdıkda kaftanı olduğunı anlayip ve okun iki delik açmış olduğını da görmesi ile şükr olsun Allah'a ki eyi ki ben kaftanın içinde yoğudım. Eğer olmuş ola idim dünden ölmüş olacağıdım der.

---

[153] Metinde *koşarındın.*
[154] Metinde *gügürüldüdır.*
[155] Metinde *oluyoronmış.*
[156] Metinde *kelime çok açık değil. Kalıplaşmış anlatımlara göre gitdi tercih edildi.*
[157] Metinde *Hoca'nınkarısı.*
[158] Metinde *tun.*
[159] Metinde *gezkdirirkene.*

77- Hoca dersine giderken merkebine biner bakar ki mullalar arkada kalıyorlar bu defa dönüp merkebine ters biner. Mullalar Hoca niye böyle[160] biniyorsın demelerine siz arkada kalıyorsunız da o sebebe der.

78- Bir gice Hoca kendinin evi üzerinde hırsızın geçmekde olduğını görüp karısına hırsızın eşideceği derecede der ki ben karı evvelki gün gice evden dışarıda kalmışıdım. Evin üzerine çıkıp üçer defa selavat doalarını okuyup Bismillah deyerek bacanın içine düşen ayın ziayasından sıyırılıp endim demesini hırsız eşitmesi ile sayi zann eyleyip o da o doaları okuyup bacadan ayın işığına emniet ile kendini koyverir koyvermez aşağıya pat

(29)

deyü tüşüverir, Hoca der-akab karısına der ki kalk kalk[161] karı çabucak mumı[162] yak da şu hırsızı dudayim demesine hırsız obir tarafdan Hoca Hoca sen asla acele etme senin doan ile ve benim aklımla beni ne zeman istesen gelip dutabilirsen der.

79- Bir gün Hoca'nın karısı buna der ki Hoca eve hırsız girip öteberiyi karışdırıyor. Hoca da karı ne korkuyorsın bizim olmayan eşyayı gündüz bulamadığmız halde gice hırsız neyi bulup gödürecek der.

80- Bir gice Hoca karısı ile yatarken karısı Hoca biraz geri get demesine Hoca rubalarını geyinip evinden bir haylı uzadıkdan sonra danıdıklarının biri ile karısına haber gönderip der ki isterse daha ileri gidip şehirden tışarı çıkayım yoksa yeter mi.

81- Bir gün Hoca yatarken karısına der ki karı aklıma bir beyit geldi kalk mumı yak da dividi kalemi gedirip şunı yazayım. Karı da kalkıp Hoca'nın emrini icra edip[163] ne yazdığını sorar. Hoca da yeşil yaprak arasında kara davuk kızıl burnı der.

82- Hoca'nın gayet böyük buynuzlı bir öküzi olup bunın buynızları arasında bir adam oturabilir derecede imiş, Hoca ögüz her hergeleden gilip gitmesinde[164] şu öküzın buynızları arasında hiçbir defa odurmayacağım mı deyi canı sıkılırmış. Günlerin birinde Hoca ahura gider ve görür ki öküz yatıyor. Der-akab sıra bu sıradır deyüp öküzün iki buynu-

[160] Metinde *bile*.
[161] Metinde *kall.*
[162] Metinde *mummı*.
[163] Metinde *edit.*
[164] Metinde *gitdesinde.*

(30)

zunın arasına oturur, ve öküz kalkması ile Hoca'yı yere atar. Başı yaralanıp bayılır. Neden sonra aklı başına geldiğinde karısının yanında ağlamakda[165] olduğını görüp ağlama karı bayılıp yaralandım ise de amma arzumı aldım der.

83- Hoca'nın kefsizliği esnasında komşu karıları gelip gidip hatırını sormakda idiler. Bunlardan birisi Hoca'ya der ki Hoca Allah bilir amma sen öleceksin. Öldüğünde ne deyü ağlayalım, Hoca da karı ülfetinden osanmazıdı deyü ağlayın der.

84- Hoca evine pek çok defalar ciğer gedirir imiş ve karısı da o günler hamur işi yapıp sufraya kor imiş, Hoca'nın bir gün canı sıkılıp bire karı ben ciğer[166] gediriyorum sen de hamurdan yapma yemekler gediriyorsın[167]. Gelen[168] ciğerler ne oluyor demesine, karı da kedi kapıyor der. Hoca der-akab koşup baltayı alarak sandığa saklar. Karısı baltayı neye saklayon, dedikde, iki paralık ciğere irtigab edip kapan kedi 45 paralık baltaya ne kadar daha ziade irtigab eyleyecek der.

85- Hoca'nın bir akçesi olup bunı karısından ziade saklarıdı. Bir gün karısı hamama gitdiğinde bu akçeyi evin bir tarafına saklar ki dur bakayım ben öldüğümde karım bulabilecek mi deyerek.

86- Hoca'nın karısı çamaşır yeykamak icün çaya gider ve esvabları sabunladıkdan sonra sabunı bir taş üzerine kor[169] ve o sırada bir siyah karga gelip sabunı

(31)

alıp kaçar. Karısı gelip bunı Hoca'ya der ve o da görünüşde onun üzeri de kirlenmiş de yeykanmak içün almış olsa gerekdir der.

87- Hoca karısı ile şöylece kavl-i karar eyler ki karı benim meshulietim çok olmasından akşamları senin ile eğlenemiyorum. Bu sebebe her cumaa[170] gicesi sarığımı yükün üzerine korsın ve ben de onu orda görüp cumaa gicesi olduğını[171] bilip senin ile cümbüş yaparım der, karı bir iki hafta bu kararın icrasını muteakıp başlar. Hoftda bir iki defa fazla olarak cumaa gicesi alâmetini yapmaya, Hoca da

---

[165] Metinde *alğamak.*
[166] Metinde *dksiğen.*
[167] Metinde *gediriyorsır.*
[168] Metinde *keklen.*
[169] Metinde *üzerinezkor.*
[170] Metinde *cumaka.*
[171] Metinde *dldığını.*

bunın farkına varıp der ki cumaa gicesi artmasından ya ben oturayım bu evde de ya cumaa gicesi dursın.

88- Bir gün Hoca'nın karısı komşu karıları ile su başında çamaşır yeykamaya gider. Meğer o yaylanın ağası da seyre çıkmış imiş ve karıların yanına gelip bunlara seyr eylemekliğe başlamasında Hoca'nın karısı bire herif bize neye bakarsın der, o ağa da bu kimin karısıdır ki bana böyle söyleyor dedikde Nasradın[172] Hoca'nın karısıdır derler, ertesi gün o ağa Hoca'yı çağırdıp karıŋı buraya gedir de o da niçün demesin. Ondan bir şey soracağım der. Hoca da bana sen sor ben de ondan sorayım der.

89- Bir gün Hoca'nın oğluna batlıcan nedir dediklerinde o da güzü açılmadık[173] sığırcık kuşundır der. Hoca da bunı eşitmesi ile bu lakırtıyı benden duyup[174] söylemesi değil illa zekilliyin[175] lakırdısıdır der.

(32)

90- Bir gün köyden bir adem gelip Hoca'ya bir tavşan hedaye gedirir. Hoca da herife ikram edip çorba yedirip bir hafta sonra yine gelir. Hoca yine ikram eder, bir kaç gün sonra bir kaç adem gelip misafir olmak isterler. Hoca siz kimsiniz dedikde anler de biz tavşan gediren ademin komşusıyiz derler. Gelüp onlara da Hoca sorduğında siz kimlerdensiniz (?) anler de tavşan gedirenin komşularının komşusıyiz derler. Hoca da hoş geldiniz deyip yemek yerine önlerine bir kase su kor. Nedir bu su Hoca dediklerinde o da bu da tavşanın suyunın suyudır der.

91- Hoca tarlasında bir keleŋi (tarla faresi) tutup bunın boğazına bir ip takıp kuşağından asar. Keleŋi de çabalanarak çağırıp bağırmaya başlamasında Hoca çok patırdı yapm[a] yoksa sana da çift sürmeklik belledirim a, der.

92- Bir defa Hoca evlenmek istemesinde bir kızılı nişanlayip düyüne başlarlar. Komşuları ve dostlara tecemmü olup yeyip içip deyip gülerkene Hoca tarılıp bir tarafa çekilir. Akşam olup girdek gicesi[176] vaktı gelip Hoca'yı girdeğe komak istediklerinde bulamazlar ve nihayet arayarak bulup Hoca hayde bakalım girdeğe gireceksin demelerine Hoca öfkesini zabt edemeyip "kim ki yeyip içdi ise o girdek gicesine de girsin" der.

---

[172] Metinde *Nasdadın.*
[173] Metinde *açılmadıl.*
[174] Metinde *duyoop.*
[175] Metinde *zekil gilin.*
[176] Metinde *girdekki cesi.*

93- Bir defa Hoca yanındaki kasabaya gitmek isteyip bir arabanın da gitmekde olduğını duyması ile cıplak arabaya biner yola çıkar. Kasabaya yakın var-

(33)

dıklarında Hoca'nın gelmekde olduğı say olur olmaz birçok halk istikbalına çikıp Hoca'yı karşılarlar ve nice ki Hoca'yı üryan görürlerise nedir Hoca bu hal dediklerinde o da sizi ziade sevdiğimden rubalarımı geymekliğe unutdım der.

94- Hoca tıraş olmak içün bir berber düganına gider görür ki birisi gelip tıraş oldukdan sonra aynenin üzerine bir akçe kor. Hoca'nın başı kel olması ile berbere der ki benim başımın yarısı keldir[177] onun içün iki tıraşa bir akçe vereceğim.

95- Bir gün Hoca balık ağcılarının[178] yanına gidip bunlarıla beraber balık avlamaklığa g[i]derler. Ağı hazırlayip denize atacakları zeman Hoca birden bire ağın içerisine yatıverir. Arkadaşları Hoca ne yapıyorsın dediklerinde kendimi balık zann eyledimte onun içün ağın içerisine atdım der.

96- Bir gün mahle çocukları bir böyük ağaç altında cem olup otururken bakarlar ki Hoca geliyor. Birbiri ile ittifak edip gelin Hoca'yı ağaca çıkaralım da pabuçlarını alalım derler. Hoca geldikde Hoca bu ağaça kimse çıkamaz sen çıkabilir misin derler. O da ben çıkarım deyip heman eteklerini beline sokup ve pabuçlarını koynuna koyup çıkmaya başlayınca pabuçlarını niye koynuŋa koyorsın deyi sorduklarına Hoca da belki ondan öte yol vardır da pabucum yanımta bulunsın teyü der.

(34)

97- Günlerin birinde Hoca bir ata binip kevranıla bir mahale giderken akşamlayin[179] konak mahalinde enip tekmil atları bir mahale çekerler. Sabah oldukda Hoca ahura gidip kendi atını o kadar atların arasında tanıyamamasından başlar atım karışmışdır deyi çağırıp bağırmaya. Nihayet tekmil kevran halkı atlarına binip gitdikden sonra Hoca'nın atı yalınız kalır. O vakıt Hoca atının yanına gelip sağ ayağını üzengiye kor. Bunı görenler Hoca ata ters biniyorsın temelerine Hoca da ben ters binmeyorum der ki at ters turmış da öyle zann idiliyor der.

---

[177] Metinde *benim başımın yarısı kel olması ile berbere der ki benim başımın yarısı keldir.*
[178] Metinde *ağdılarının.*
[179] Metinde *akşamladın.*

98- Hoca'nın şagirdlerinden birisi Habeş imiş (siyah) ve ismine Hamad derlermiş. Günlerin birinde Hoca'nın rubasına mirekeb dökülüp Hoca'ya bu nedir dediklerinde bizim Hamad'a derse giç kalup yetişeceğim deyü derlemiş ve yerleri de üzerime damlalı der.

99- Hoca bir gün camide ehaliye vaz verirken der ki "ya muslimanlar şimden sonra doğacak erkek evladlarınıza Eyüb ismi komayın zira kullanıla kullanıla 'ip' kalır" der.

100- Bir defa Hoca abdest alırkene suyu dükenir ve bir ayağını yeykayamaz ve namaza bir ayağı üzerinde turup namaz kılarkene Hoca ayağığın biri ne oldu dediklerinde o da o ayağım abdestsizdir de onun içün kaldırıyorum der.

101- Hoca'ya bir misafir gelip o akşam Hoca'nın odasın-

(35)

da yatar, gice misafirin ihtizası gelip Hoca'ya sağ yanındaki[180] mumı ver de yakayim demesine bir-herif sen gice yarısı delirdin[181] mi ne oldun ben bu karanlıkda sağ yanımı nasıl bulayım der.

102- Hoca'ya arkadaşları senin borcun nedi deyü sorarlar. Hoca da teke der. Adamın burcu hiç teke olur mı dediklerinde teke olup olmadığını bilmem ya yalınız güçüklüğümde validemden burcumın ne olduğını sival eylediğimde ceddi yani oğlak demişidi. O vakıtdan şimdiye kadar kırk beş elli sene geçmişdir. Elbet de oğlak da teke olmuşdır der.

103- Hoca bir camide hatab (efimerios) iken o mahlelinin birisi ile gavgalaşır ve o adem de biraz sonra [ö]lür komşuları cenazesinı kaldırmağ-icün çağırdıklarında Hoca başkasını bulın o benimle gavga etmiş olmasından deyeceklerimi[182] yapmayacakdır.

104- Günlerin birinde iki komşu arasında yol üstünde bir köpek geberir ve o iki ev sahibleri senin evine[183] daha yakın benim evime daha yırak sen kaltıracaksın ben kaldıracağım deyerek başlarlar gavga edip kadıya giderler. Rahsatan o sırada Hoca da kadının yanında bulınmasından bu kavga eden komşuların[184] ifadelerini

---

[180] Metinde *yınındaki.*
[181] Metinde *delildin.*
[182] Metinde *deyeyceklerimi.*
[183] Metinde *evinde.*
[184] Metinde *komşularıt.*

dinledikden sonra kadıdan evvel Hoca bu geberir cenda sokak üzerinde mi deyü sorar. Onlar da evet temelerine öyle ise ne sana ne ona illa kadıya aldırması[185] tüşer der.

105- Bir gün Hoca bir kasabaya gideriken yolda bir

(36)

çobana rast gelip çoban Hoca'ya sorup[186] der ki (") seni Hoca kisbesi ile görüyorum. Acaba Hoca mı yoksa fakı mısın(?) O da ne soracaksın dedikde eğer Hoca isen şunı soracağım ki ay yeni oltukda güçük olup sonra böyük tekerlek kadar olur. 15inden[187] sonra yine hilal kadar olup eski ayi ne yaparlar dedikde Hoca da şu kadar şey fark etmedin mi eski ayi uzadırlar şimşek yaparlar. Görmezsin[188] ki gök gürledikde ne kadar kılınç gibi parlar dedi, bunun üzerine çoban da aferin Hoca ben de öyle zan eylerim der.

106- Hoca'nın bir mikdar akçesi olup bir gün evini tenha bulur ve bir yerini kazup gömer. Anden sonra da varup bakar der ki ben hırsız olsam işte akçe derim alırım burasında olmadı deyüp oradan çıkarıp başka mahale gömer yine gönlü rahat olmayup yine çıkarır. Evinin önünde bir tepe varımış. Varıp bağçeden bir uzun otun kesüp akçeyi torba ile sırığın tepesine bağlayip o tepeye sırığı diker. Aşşağı enip yokarıya bakar ve der ki ademler kuş değiller ki bunın üzerine çıkarlar, eyi yer buldım deyerek gider, haramzatenin birisi de[189] Hoca'yı kollamakda olup bunın gitdiği gibi tepeye çıkarar sırığı endirerek paraları alır ve sırığın[190] tepesine de biraz sığır tersi bulaştırıp yine sırığı dikip gider, Hoca'ya akçe lazım olup sırığın yanına gelip paraların alınıp yerine sığır tersi sürümış olduğını görüp ben ise bu sırığa adam çıkamaz teriken görünüşde sığır bile çıkmış. Bu hal garib ve acayibdır deyüp olup vuku hali keşf edemez.

(37)

[185] Metinde *aaldırması.*
[186] Metinde *surup.*
[187] Metinde *15indi.*
[188] Metinde *görmezdsin.*
[189] Metinde *birisize.*
[190] Metinde *sorığın.*

108[191]- Hoca evine gelirken bir kaç talebesi rast gelip Hoca bunlara buyurun eve gidelim de bu akşam bizde çorba içelim deyerek bunları evine gödürür. Eve geldiklerinde Hoca karısına der ki bir kaç misafir gedirdim bir tas çorba ver yeyelim. Karısı da bire herif öteberi gedirdin mi ki çorba istersin dedikde Hoca da[192] barı şu çorba tasını bana ver deyip tası alarak misafirlerin yanına gidip der ki efendiler eğer yağ ile pirinç olayıdı size şu tas ile çorba çıkaracağıdım.

109- Bir gün Hoca kilara girip bir küp arasında yatar ve kızı babasının kilarda yatdığını görmesi ile efendi baba burada ne yatarsın dedikde anneğin yanında yatmaklıkdan osandım bezdim de biraz da burda gurbetde bulunayım dedim.

110- Bir gün Hoca evinin tamında tururken birisi gelip kapıyı[193] urur, Hoca ne istersin dedikde biraz aşşağı enmenizi isterim der. Hoca aşşağıya enip kapıyı açdıkda o adem biraz sataka talebinde bulunur, bunın üzerine Hoca da gel arkam sıra deyerek göya buna sataka verecek gibi bunı tama kadar çıkarıp orada Allah versin der. Fakır da mademki bunı deyeceğidin de niçün aşşağıta iken söylemedin dedikde[194] Hoca da (“) sen de niye benden aşşağı endirmeden sadaka istemedin?(“) deyerek dilencinin maksadının doğru olmadığını eyiden kendisine anladır.

111- Bir defa Hoca'nın karısı doğuracak[195] olup bir kaç gün ağrı çekerse de ölüp toğuramaz. Nihayet ba-

(38)

şında bulınanlar derler ki barı Hoca’ya söyleyelim de eğer bir doa bilirise okusun da zevallı karısı kuldırsın deyerek Hoca'nın yanına varıp Hoca görünüşde karın oğlan doğuracak bu sebeple bir iki gündır ağrı çekmekde. Eğer elinden kulturmasını bir çare ve ya doa ne bilirsen oku da kuldursun dediklerinde turun ben bir çare bilirim deyerek toğrıca[196] bakkal[197] düganına seğirdip beş on dane ceviz alıp karısının odasına gedip aldığı cevizleri karının oturdığı telik iskemlinin[198] altına tüzer. Orada bulunanlar Hoca ne yapıyorsun dediklerinde şimdi çocuk cevizleri gördükde oynamaya tışarı çıkar ve karım da kuldurır der.

---

[191] Metinde *107 numara atlanmıştır.*
[192] Metinde *Hocaza.*
[193] Metinde *gelip kapıyı.*
[194] Metinde *söyleme dindedikde.*
[195] Metinde *doğuradak.*
[196] Metinde *toğraca.*
[197] Metinde *bakkaal.*
[198] Metinde *telikiskemlinin.*

112- Bir defa Hoca merkebinin yilarını tutup arkasından çekerek gödürürkene bir kaç sokak çocukları Hoca'nın haberi olmaksız merkebi çalmaklığa meşveret edip[199], içlerinde birisi ben işi beceririm lakin siz merkebi alıp ani de bazarda satasınız ve kusurlarına karışmayın[200] deyip biraz ilerileyerek usul ile merkebin[201] başından yilarını çıkarıp kendi başına dakar ve yavaş yavaş Hoca'ya teakıb eder ve diger arkadaşları da merkebi alıp gödürüp bazarda[202] satarlar, ve biraz sonra Hoca dönüp bakdıkda merkebi yerine bir çocuğın başında yilarınan teakıb eylemekde olduğını görüp sen kimsin dedikde, o da Hoca[203] ben evvelinden ademidim lakin atalarımı gücendirdiğimden[204] beni betdoaladılar ve merkeb oldum ve birinci defa bir bağçevana ve sonra da sana satıldım, ve biraz evvel siz

(39)

beni çekip gödürürken atalarım tekrar beni görüp acıdılar ve Allah'a doa ed[i]p ben şimdiki gördüğün gibi tekrar adem oldum dedi. Hoca nice ki bunın bu sözlerini duydu ise sakalını dutarak[205] "subhan Allah" demeğe başladı ve biraz düşündükde[n] sonra bu dediklerin olabilir, lakin benim elimde olması iktiza idi, işiğe git çocuğım ve bir daha atalarıŋı gücendirme deyip çocuğı[206] savdı, ve kendine bir merkeb iktiza[207] etdiğinden[208] yeniden merkeb almak içün bazara gitdi[209] ve orada kendi merkebini[210] mezatda bir dellal da tolaşdırılmakda olduğunu görüp yava[ş]ca yanına varıp gizlice kulağına[211] der ki (")yine atalarıŋı gücendirdin de merkeb mi oldun? Senin adam olmak tabiatında yokdır("), gel ahura gedelim, deyip dellal ve sayirlerini de kendi merkebi olduğuna kani eyleddikden sonra alıp merkebini yine geri gelir.

113- Bir defa Hoca karısı ile merkebini yemleyip su vermek hakkında gavgalaşıp her kim ki bir daha ilk defa söyleyecek olurise o merkebi sulayip yem vermekliğe karar ibtida. Hoca odanın bir göşesine çekilip put gibi söylemeyip beldir beldir bakmaklığa

---

[199] Metinde *meşveretedip.*
[200] Metinde *kadışmayın.*
[201] Metinde *merkerbin.*
[202] Metinde *gödürüpbazarda.*
[203] Metinde *Hoda.*
[204] Metinde *gücendirdiğim den.*
[205] Metinde *dutarka.*
[206] Metinde *deyipçocuğı.*
[207] Metinde *merkebiktiza.*
[208] Metinde *bir merkeb iktiza etdiğinden yeniden bir merkeb iktiza etdiğinden.*
[209] Metinde *gitzi.*
[210] Metinde *merbebini.*
[211] Metinde *gizlicekulağına.*

başlamasında karısı da evde durup da söylememek içün komşuluğa gider ve vuku-i[212] hal[i] orada anladır[213]. O esnada Hoca'nın evine hırsız girip Hoca'yı ilk defa gördüklerinde biraz çekinirlerse de lakin bunın hareketsiz oturmasından cesaret alıp evin tekmil eşyasını topladıkda[n] sonra Hoca'yı söyletmek içün varıp başından kavuğını alarak başını cıplak bırakmaya

(40)

muvafak olurlarsa da lakin söyletmeye kadir olamayıp savuşup giderler. Öylen vaktında Hoca'nın karısı Hoca acıkdı deyerek komşulukdan bir çocuk ile buna çorba gönderir. Çocuk yemek ile Hoca'nın[214] evine gelip bunın hiç söylemediğini ve elleri ile başına doğru bazı işaretler eylemesinden başında bir şey var zannı ile gelip bakarkene kazaen[215] elindeki çorbadan akıp Hoca'nın saç sakalını sıcak corba ile sulamından ve yine bir ses çıkarmamasında çocuk şaşa kalarak çorbayı orda b[ı]rakı gelir. Vuku-i hali karısına söyler, ve karısı da der-hal ivine gidip Hoca'nın başı açık, evde hiç bir eşya kalmamış olduğunı görmesinde, nedir bu hal Hoca deyi sormasına, birden bire Hoca karı sen ilk söyledin var eşşeğ[i] suvar yemini ver der.

114- Bir gün Hoca'nın karısı buna bir eziyet olmak üzere çorbayı kaynar kaynar sufranın üzerine kor ve unudarak bir kaşı[k] alır ve ağzı[216] yanmağlı[217] gözünden ya[ş] gelip Hoca karı ne oldu da ağlayorsın dedikde karı asıl hali gizleyip onun da ağzı ve boğazı yanması içün der ki rahmetlik validem çorbayı çok severidi. Hatirime tüşdü[218] de onun içün ağlayorum ve bunun üzerine Hoca da çorbadan bir kaşık alık alır onun da ağzı ve boğazı yanmasından gözlerinden yaşlar gelmekde olduğını gören karısı Hoca sen de niye ağlayorsın demesine Hoca da anan baban ölüp de senin kaldığına ağlayorum der.

115- Hoca'nın karısı bir gün vaz dinlemekliğe gider

(41)

---

[212] Metinde *vevuku-i.*
[213] Metinde *anlardır.*
[214] Metinde *Hoza'nın.*
[215] Metinde *kadaen.*
[216] Metinde *ağdı.*
[217] Metinde *yanmağln.*
[218] Metinde *hatirimetüşdü.*

ve eve geldiğinde Hoca karı vazda[219] eşitdikleriŋi söyle bakalım demesine karı da Hoca vayiz her bir karı kendi kocası ile her birleşmesinde cennetde bir göşk yapar dedi. Gel bu gice beraber yatalım da cennetde bizim[220] de bir göşkümüz olsun deyip beraber yatarlar. Biraz vakıt[221] geçdikden sonra karı yine birleşmek isteyip Hoca'ya hıtaben Hoca sen cennetde kendiŋe bir ev yapdın gel billeşelim de bir de bana yapalım der, Hoca karı görünüşde senin canın istedikce cennetde ev yapmaklık isteyeceksin ki bakalım bizim kumumız ile kirecimiz yetişecek mi ve meymarbaşı da buna darılmasın. Bunın içün en eyisi karı o yapdığımız ev hem bana ve hem de sana yetişir der.

116- Hoca'ya bir defa bir kaç sohta rast gelip Hoca bunları eve buyur eder. Evinin kapusına geldiklerinde sohtalar tışarıda turup Hoca eve girip karısına şu herifleri kapudan sav der, karı da tışarı çıkıp bunlara kimi arayorsunız der, onlar da Hoca'yı gözleyoruz demelerine karı da Hoca evde yokdır der, onlar da hayir evdedir deyüp karı da yokdır demesine aralarında munazaa zuhur edip bu sırada Hoca evin ikinci kadının penceresinden bunlara hıtaben der ki ne munazalaşıyorsınız berki evin iki kapusı[222] var da ondan çıkıp gitmişdir.

117- Hoca bir[223] defa yeni doğan bir çocuğının göbeğini keserkene ziade çekmesinden tekmil göbek koparak bir de delik açılır. Hoca'ya bunı ne yapdın dediklerinde ziyan yok bunın da arkasında bolunacak[224] delik önünde olsun der.

(42)

118- Hoca bir defa hamama gidip yeykandıkdan sonra hamama hızmet edenler Hoca'ya hor bakıp yırım yırtık bir peştambal ile bir de eski havli verip hiç de iltifat eylemediler. Nihayet Hoca hamamdan çıkarkene aynenin üzerine hamam parası olarak o vakıtın en zenginin vermekde olduğı bir akçeyi bırakıp gitdi[225], yine biraz vakıt sonra Hoca hamama gitdiğinde bu defe son[226] derece ikram ve iltifat görüp hamamdan çıkarke[n] de ayneye bu defa yalınız bir pul bırakdı. Hamamcı Hoca bu

[219] Metinde *vadza.*
[220] Metinde *bidim.*
[221] Metinde *vakıp.*
[222] Metinde *kasusı.*
[223] Metinde *ber.*
[224] Metinde *bozlungcak.*
[225] Metinde *gitzi.*
[226] Metinde *defeson.*

nedir dediğinde bu günki ihtiramınıza geçen haftadaki ücret ve geçen haftaki tahkirarınıza da bu haftaki bir pul ücret yakışır deyip gider.

119- Bir kere Hoca merkebini pazarda satmaklığa gödürüp dellala verir, dellal merkebin satılması[227] için iktiza eden her bir methi söylemeğe başlamasında her-kes gelip artırarak peh vermekliğe, Hoca da dellalın[228] bu methielerini[229] sayi beleyerek bu da diger müşteriler gibi başlar merkebin fiatını artırmaklığa ve o kadar artırır ki nihayet merkeb fiatca Hoca'da[230] kalıp o da alarak eve geri gelir. Yine o gün Hoca'nın karısı keşkek arzulayip sütçü geçerkıne eve çağirip biraz satın alır, ve sütçi keşkeği dardarkene dirheme[231] çok girmesi içün bunın bakmadığı sırada ellerindeki altın bilezikleri çıkarıp dirhem tarafına kor ve sütçü de buna asla ehemiet vermeyip tarttıkdan[232] sonra bilezikleri alıp ve keşkeği fazlaca[233] verip gider[234]. İmdi Hoca pazardan[235] geldikden sonra karısı bu vaki olan

(43)

hali birer birer anladır ve göya açık gözlülükde bulınmış olduğunu söylemesinde[236] Hoca da aferim karı sen içeriden dışarıya ve ben de dışarıdan içeriye ködürüp gedirerek şu evi öyle kumanda edelim ki farelere bile bir şey kalmış olmasın der.

120- Hırsızın biri çalmış[237] olduğı bir kaftanı gedirip Hoca'nın bazarda satması içün verir. Hoca da bunı bazarda tolaşdırırken nasıl olurise bunı çaldırır, Hoca geri gelip kaftanı veren adem Hoca kaftanı kaça satdın dedikde bu gün bazarda ahz u ita kesat almasından sermayesine yani senin aldığın fiata satdım der.

121- Hoca bir defa bağda bir zerdali ağacının üzerinde zerdali yerkene bağ sahibi gelip bire herif sen kimsin dedikde Hoca da ben bülbülım der, öyle ise bir öt de bakayım dedikde[238] Hoca da ötmeğe başlar. Bağ sahibi de bu[239] ötmeklik değil illa terennumdır demesine acemi bülbül böyle öter der.

---

[227] Metinde *satıdması.*
[228] Metinde *cellalın.*
[229] Metinde *bumethielerini.*
[230] Metinde *Hoca'za.*
[231] Metinde *dardarkenedirheme.*
[232] Metinde *tartçıkdan.*
[233] Metinde *faylaca.*
[234] Metinde *veripgider.*
[235] Metinde *padardan.*
[236] Metinde *söylemesindi.*
[237] Metinde *tksalmış.*
[238] Metinde *bakayimdedikde.*

122- Bir akşamlayin Hoca[240] su çekmeğe kuyuya gitdiğinde ayn safkını kuyuda görüp ay kuyuya düşdü zann ederek bir çengelin gedirip çıkarmaklığa çalışır ve bu sırada çengel bir ucu taşa takılmasından çekerkene ip kopup Hoca sırt üstündir düşüverir ve gök yüzünde ay görmesi ile "neyise epeyi zahmet çekdimise[241] ayi da yerine çıkardım ya[242]" der.

123- Hoca'yı bir defa yalan şahidliğine gödürüp arkadaşları kadının yanında buğday idi deyü şahid-

(44)

lik ederler. Hoca da arpa idi deyü şahidlik eylemesinde arkadaşları hayr buğday idi deyü israr etmelerinde Hoca da bire ademler ne ittia ediyorsunız ki yalan oldukdan sonra ister arpa ister buğday[243] olsun der.

124- Bir defa Hoca bir ırmak kenarında kendisini ölmüş mesabesinde tutarak uzanıp yadar ve rahsatan o esnada birisi ırmakdan geçmek isteyip acaba suyin geçidi neresidir ola deyü deyip tururkene Hoca yatdığı yerden başını kaldırıp bire adem ben sağıken ırmağın şu[244] tarafından[245] geçeridim[246] der.

125- Hoca bir acemi berberde tıraş olurkene berber Hoca'nın bir kaç tarafını kesip pamuk yapışdırmasını görmesi ile Hoca der ki usta başımın her tarafına pamuk ekme zira birazını da keten tohumı ekceğim.

126- Hoca'nın oğlu bir gün ben babamın toğduğunı bilirim demesinde[247] validesi sus öyle lakırtı[248] olur mı demesinde Hoca da oğlan akıllıdır berki de bilir der.

127- Hoca bir gün kırda gezerkene görür ki bir kadı serhoş olup sezgisiz yatıyor. Yanına varıp namazlığını çıkarıp alıp geyinir ve kadı[249] ay[ı]ldıkda namazlığının olmadığını görmesi ile mahşerlerini çağırıp[250] namazlığımı uyurkene almışlar her

---

[239] Metinde *sahibidebu.*
[240] Metinde *Hodda.*
[241] Metinde *tdekdimise.*
[242] Metinde *çıkardımya.*
[243] Metinde *buğdaay.*
[244] Metinde *şo.*
[245] Metinde *tarafındam.*
[246] Metinde *geçeridin.*
[247] Metinde *delesinde.*
[248] Metinde *lakıtı.*
[249] Metinde *kazı.*
[250] Metinde *çakğırıp.*

kimde[251] görürseniz[252] tutup getirmeli deyi emir verir. Mahşerler kadının namazlığını Hoca'nın sırtında görmesi[253] ile der-akab Hoca'yı tutup kadının yanına gödürdüleri. Kadı da bu namazlığı hoca nerden aldın dedikde o da bir gün yazıda gezerkene gör-

(45)

düm ki bir mahalde tonuzlar yayılıyor gördüm ve yanlarına vardığımda tonuzlar kaçıp orada bir sohtanın ağzından içkiler geri gelir derecede[254] serhoş olup yatmakda olduğını görmemile geyindiği namazlığı acıyip sırtından çıkararak ben aldım. Eğer senin ise al dedikde kadı da Hoca'nın bu ifadesi üzerine kabul itmeklikden[255] utanıp benim değil deyerek Hoca'yı namazlıkla geri gönderir.

128- Hoca bir sıcak günde tağdan otun kesmeğe gidip yanısıra da yeyecek[256] olarak bir karpuz alır. Biraz işledikden[257] sonra Hoca hem acığıp ve susamasna dur şu karpuzı yeyim deyerek oturarak karpuzı yemeğe başlar. Karpuzı yedikden sonra kabuklarının üstüne de su[u]yunı döker. Lakin karpuzın lezet huşuna gitmiş olmasından kabuklarının yanından ayrılamayıp[258] şuna sidik tokanmış şuna tokanmamış deyerek tekmilini yer bitirir.

129- Eski vakıtda bir edebsiz zorbanın birisi kendi karısını boşamış olmasından tolayı her bir evli olarak huzurına[259] çıkanların başlarını kistirir imiş, nihayet o memleketin ademleri bunın bu vahşiliğinden çaresiz[260] kalarak bunın bir kolayini[261] bulmak içün Hoca'yı buna gönderi[r]ler. Hoca bunın huzuruna çıkdıkda "Sen Allah'dan korkmaz mısın ki böyle insafsız cinayetlerde bulunuyorsın?" der, zorba da şimdi sen de sebebini anlarsın deyip kulağına yavaşca "evli misin?" der, Hoca da elbetde bu sinde bekâr olamam a, ev[l]iyim dedikde zorba da ha ben de boylerin başlarını kesdiriyorum deyerek der-hal bunı[n] da ka-

(46)

---

[251] Metinde *kemde.*
[252] Metinde *kemdegörürseniz.*
[253] Metinde *görmeli.*
[254] Metinde *gelirderecede.*
[255] Metinde *itmeklinden.*
[256] Metinde *yanısıradayeyecek.*
[257] Metinde *birazişledikden.*
[258] Metinde *ayrılmayep.*
[259] Metinde *olarakhuzurına.*
[260] Metinde *szaresiz.*
[261] Metinde *koylanı.*

fası kesilsin deyü emr eyledikde, Hoca şaşırarak " aman efendim evmeyiniz bakalım bir defa daha bana sival eyleyin bakalım karımı boşadı[m] mı ve yeniden[262] bunı aldım mı? Yahot öldü mü[263]? Ve yeniden evlendim mi? Her ne oldu ise oldu yanlışdır, kabahat yapdım " demesine zorba insafa gelerek Hoca'nın başını kesdirmediği gibi bir defa daha da baş kesilmesini emr eylememişdir.

130- Bir defa Hoca bazardan zarzavat alıp heybey[e] koyup boğazına dakarak merkebine biner. Hoca'nın bu halini görenler niye Hoca heybeyi omuzuna al[d]ın da merkebin üzerine atmayorsın dediklerinde zevallı merkebe daha z[i]ade ağırlık vermemek içün der.

131- Hoca bir defa yazıda gezerkene nasılısa bir davşan yakalayıverir ve o zemana kadar bunu hiç görmemiş olmasından kisbeti Hoca'nın garayibine gidip dur bakalım şunu köyge gödüreyim de bakalım ne deyecekler deyerek torbasının içerisine koyıp ağzını sıkı sıkı bağlayıp alıp köye gelir. Hoca eve geldikde karısına der ki, karı bir acayib hayvan tutdım ki olmaz soyinden garaibdir. Dur varayım köyin ehalisini çağırayim bakayim onlar hiç böyle[264] bir hayvan görmüşler mi, sakın torbanın ağzını açma[265] zira çok atik bir hayvandır sonra kaçar der ve köylüleri çağırmaklığa gider. Bu sırada Hoca'nın karısının bu hayva[n] teacubuna gidip dur bakayim şu ne imiş deyerek torbanın ağzını[266] açar açamaz tavşandır sıçırayarak kaçıp gider. Karı hayvanın[267] kaçmasına canı[268] sıkılıp bunı

(47)

Hoca'ya belli etmemek içün zahra ölçeğini alıp torbanın içerisine kor ve ağsını eskiki gibi yine bağlar. Hoca köylülerin yanına varıp ya[269] arkadaşler bu gün ben yazıda bir hayvan tutdım ki olmaz soından garaib, kafası bir ceşit gözleri başka. Hiç görülmemiş bir nevdir, gelin[270] bakalım da bu hayvana siz de ne derseniz ona göre bir isim koyalım deyerek tekmil ehaliyi evine gedirir ve bunlar eve geldiklerinde bunları fırtolayı oturtdurıp ellerini yokarı kaldıddırır ki hayvan kacacak olurısa

---

[262] Metinde *yeniedn.*
[263] Metinde *öldü mo.*
[264] Metinde *bryle.*
[265] Metinde *ağzma.*
[266] Metinde *ağzanı.*
[267] Metinde *karıhayvanın.*
[268] Metinde *kaçmasınacanı.*
[269] Metinde *varıpya.*
[270] Metinde *gelil.*

bırakmamaları[271] için Hoca torbayı bir suret-i mahsusla tutup ehalinin ortasına[272] gedirdikden sonra ağzını çözüp ortalığa silkdikde ne düşer zannedesin? Zahra[273] ölceği yuvarlanı verir. Hoca bunın düşduğını anlamayor ve bilmeyor gösdererek[274] dururkene o toplanan ehali der ki Hoca sen bunı bilmez misin buna zahra ölçeği tabir edilip bunın ile zahre ölçerler[275] derler.

132- Hoca bir defa merkebini bazarda satmak içün gedirip dellala verir, mezatda merkeb önden gelip bakanları kapar ve arkadan bakanlara da tepmesinden[276] dellal merkebi geri vermekliğe mecbur[277] olur ve Hoca'ya der ki bu merkebi kimse almaz zira önden geleni kapıyor ve arkasındakini tepiyor. Hoca da ben de satmak içün deyi gedirmedim illa ehalinin merkebimden[278] ne çekmekde olduğımı bilmeleri[279] ve görmeleri içün bazara gedirdim der.

133- Bir gice Hoca karısı ile gavga edip karısı bunı döğdükden sonra yitip eşiklerden de aşşağı yuvarlar,

(48)

komşuları patırdıyı eşitmelerinde sabah oldukda Hoca'ya gice ne patırdı idi deyü sorarlar. Hoca da der ki gice karımla gavga eyledim ve kaftanımı yitmesi ile eşikden aşşağı yuvarladı, komşuları da "pek güzel ya patırdı ne idi?" Kaftanıŋı yitmiş olsa idi o kadar gürüldü olmayacağıdı demelerine Hoca da şu kadar şey bilmeyor musunız ki ben de kaftanımın içinde idim der.

134- Hoca bir defa heybesini gayb edip tekmil köylüleri başına toplayip bunlara heybemi bulmazsanız ben bilirim yapacağımı[280] deyü korkutmasından ehal[i] arayip bularak Hoca'ya heybesini verirler ve verdikten sonra Hoca şayet bulup vermese idik ne yapacağıdın dediklerinde der ki evde bir eski çuval varıdı ağzını[281] dikip onu heybe yapacağıdım.

---

[271] Metinde *olurısabırakmamaları.*
[272] Metinde *ehalininortasına.*
[273] Metinde *zannedesinzahra.*
[274] Metinde *bilmeyorgösdererek.*
[275] Metinde *ökçerler.*
[276] Metinde *bakanlaradatepmesinden.*
[277] Metinde *mebzdur.*
[278] Metinde *merkebilden.*
[279] Metinde *bilneleri.*
[280] Metinde *bilirimyapacağımı.*
[281] Metinde *ağzırı.*

135- Bir yaz gününde birisi Hoca'yı bir taama teklif edip tekmil yemekler yendikten[282] sonra üstelik olarak üzüm hoşafı da gedirirler. Hane sahibinin elinde bir böyük kaşık olup her bir almasında bir de oh der. Hoca'ya ise bir küçük kaşık verilip her defa yok hoşaf alıp illa kaşığı yalamaklıkdan başka çaresi olmadığından[283] hane sahibinin kaşığı dolu dolu alıp bir de üzerine oh çekmesi ile beraber hoşafdan buna yedirmeyip tekmilini yeyeceğine aklı kesmiş olmasından hane sahibine der ki arkadaş hiç olmazsa senin kaşığı bana da ver de bir defa içün barı ben de oh deyeyim.

136- Hoca'ya karın yabancı evleri geziyor dediklerinde öyle ise bizim de eve gelecekdir der.

(49)

137- Hoca'dan tanıdıklarının birisi vade ile biraz para ister. Hoca da ona "arkadaş param olmadığı içün sana[284] para verememem amma vade ne kadar isteyecek olurisen onu veririm." der.

138- Bir defa Hoca uykusızlık hastalığından mustarip[285] olmasından geceleri[286] ge[z]mekte[287] imiş, yine bir gice gezeriken gice karagolı rast gelip bire Hoca bu saatda niye geziyorsın dedikde uykum kaçtı[288] da onu bulmaya arayorum der.

139- Hoca merkebini gayb edip birçok aradıkdan sonra bulamayarak başlar Allah'a şükr etmekliğe deyerek[289], eyi ki ben üzerinde yoğudım. Eğer ben de üzerinde olsa idim muhakkak ben de gayb olacağıdım.

140- Bir defa merkebinin gayb olmasında köyin içerisinde dellal çağırtdırır deyerek ki her kim ki merkebini bulup gedirecek olurısa semeri ile gemini ona bagış[290] verecek deyü.

141- Hoca'ya bir kaz gediriyorlar dediklerinde bana ne vazife size gediriyorlar dediklerinde de öyle ise size ne vazife der.

---

[282] Metinde *ynedikten.*
[283] Metinde *olmağığından.*
[284] Metinde *içünsana.*
[285] Metinde *mutsarip.*
[286] Metinde *getseleri.*
[287] Metinde *gemekçe.*
[288] Metinde *katçıda.*
[289] Metinde *dieyereki.*
[290] Metinde *bakoıs.*

142- Hoca bir defa bazardan bir çiğer alıp evine giderkene tanıdıklarından birisi rast gelip, Hoca ciğerin şu yemeğini yapacak olurisen pek gözel ve lezetli olur der. Hoca da bunın tertibini bilmem dedikde o adem de bu yemeği şu yolda yaparsan pek eyi ve lezetli olur deyip pişirmeklik tarikini de tearif edip giderkene[291] Hoca tur

(50)

tur bu dediklerini unutdım şunları bir keğad üzerine yaz da unutmayım[292] deyerek bunları bir keğada yazdırır[293] ve evine gitmeğe başlar ve giderkene bir çaylakdır Hoca'nın elinden ciğeri kapdığı gibi kaçar. Hoca bu işe biraz şaşa kalarak dönüp çaylağa der ki "çiğeri kapdın ise de pişirmeklik tarifini de alamadın a? Yediğin[294] de lezetini[295] bulamayacaksın"

143- Hoca medresede tearif ederiken tekmil şagirdlerine kendisi ahsırdığında[296] "hayir ola" temekliği öğretmişidi, ve bir gün rahsatan kuva[297] kuyuya tüşer ve şagirdlerine der ki biriniz kuyuya ensin de kuvayi çıkartsın. Şagirdlerin kefası korkduklarından hiç birisi kuyuy[a] enmez, bunın üzerine Hoca'nın kendisi bunı çıkartmak isteyerek çıplanarak şagirdlerine der ki beni gevşekçe ba[ğ]layın ve ben kuyudan enip kuvayi çıkardacağim. İmdi Hoca[298] kuyuya enip kuvayi alarak tamam kuyunın ağzına yaklaşarak çıkacağı sırada birden bire ahsırmasından ipini dudarak yokarı cekmekde olan şagirdleri adedleri üzere ipi bırakıp ellerini biri birine urarak "hayr ola Hoca" demelerinde[299] Hoca kuva ile birlikde başını ve vicudini kuyunın taşlarına urarak gerisingeri yeniden kuyunın dibine düşer ve nihayet şagirdleri Hoca'yı kuyudan çıkardıklarında bunlara der ki "sizin hiç kabahatınız yokdır, tekmil kabahat benim gibi ahmağındır k[i], size düşünmeksiz[300] bana böyle bir ihtıram göstermenizi [ö]ğrederek en sonunda kendi başımın da yaralanmasına sebeb oldum".

(51)

---

[291] Metinde *edipgiderkene.*
[292] Metinde *utanmayım.*
[293] Metinde *yatsırır.*
[294] Metinde *yetidinde.*
[295] Metinde *lezeti ni.*
[296] Metinde *ahsırıdğında.*
[297] Metinde *kuva kuva.*
[298] Metinde *İmdiHoca.*
[299] Metinde *dedelerinde.*
[300] Metinde *düşün meksiz.*

144- Bir akşamlayin Hoca kendi karısı ile konuşurken[301] buna der ki[302] yarın eğer yağmur yağarısa bazara ve yağmazısa tarlaya gideceğim ve karısı da buna "Allah isterise söyle" der, Hoca da bunda Allah isteyip istememek ne var yarın her ikisinden biri olacak ben de ona göre gideceğim der, irtesi[303]gün sabahlayin havanın açıklığını Hoca görerek azığını alıp tarlasına gitmekliğe yola çıkar, bir haylı gitdikden sonra ne görsün zann edersiniz bir bora tipidir kopup Hoca yok gidecek yolu illa kendini gaib etme derecesine gelerek geri gelmekliğe mecbur olup, gelip kapuyi urarak aman karı, Allah isterse aç kapuyi deyü çağırmaya başlar, ve eve geldikde ya karı bu dediğin doğru imiş şimden sonra senin de dediklerinji yapacağım der.

145- Bir gün arkadaşının birisi komşunuza Hoca huvarda geliyor dedikde karımı saklarım der, ve karın huvardalarınan görüşüyor[304] demelerine de kindimi saklarım cevabını verir.

146- Bir defa Hoca bir komşuna hovardalığa gidece[k] olup ehali bunun içün ne deyeceğini anlamak içün bir gün öküzunı çift aletleri ile beraber tamına çıkarıp başlar çift sürmeğe, ehali bir hafta kadar, Hoca tamda çift sürüyor deyüp sonra bundan vaz geçerler. Bunun üzerine Hoca da demek ki o huvardalığımızın sayası da üç beş gün kadar söylenilip sonra ya vaz gecilecek ve ya unudulacakdır der.

(52)

147- Hoca kendinin talebelerinin[305] arasında bir aded ittihaz etmişidi ki her hangisini ki suya gönderecek idi ise ibdida içün bir iki defa dokat urdukdan sonra gö[n]deriridi, Hoca'nın dostlarından birisi bunın sebebini sordukda, Hoca da aklı başında olsun da su doldurmağa gödürdüğü destiyi kırmasın deyi, zira destiyi kırdıkdan sonra şagirdi döğmeklik faydesizdi[r], de mi[306] der.

148- Hoca bir defa tarlasını ekip her sabahlayin giderek ellerini gök yüzüne kaldırıp tarlasını göstererek " Ya Rabbi kuluğun bu tarlasını suvar ki güzel mahsul hasıl eylesin " deyü rica eylerimiş, yine bir gice Hoca eşidir ki kuvetli suretde yağmur başlamış. Tarlamın mahsullarının boyu benim boyumı savucakdır[307] deyerek

---

[301] Metinde *kuşurken.*
[302] Metinde *derkin.*
[303] Metinde *istesi.*
[304] Metinde *közüşüyor.*
[305] Metinde *taletelerinin.*
[306] Metinde *faydesizdidemi.*
[307] Metinde *savucaskdır.*

sevinmeğe[308] başlar ve o gün erkenden kalkıp tarlasına bakmaya gider, lakin ne görsün, tarlasına yakın vardıkda bunın yerini bile tanımaz olur, zira tarlası bir derenin yanında olup yüksek mahallerden gelen yağmur suları dereyi coşurup tarlayı su basarak ne bitki varısa alıp gitdikden sonra bunu da tarlalıkdan bellisiz bir hale gedirmişleridi. İmdi Hoca tarlasının bu halini görerek[309] yine ellerini ve gözünü semaya kaldırıp "Ya Rabb[310] Senin kabahatın yok lakin tekmil kabahat ben ahmağındır ki[311] sana tarlamı gösterdim" der.

149- Bir defa Hoca'nın yüreği bozulmasından her nasılısa yatağına pisler[312], lakin bunı karısına duyurmaklığa çekindiğinden ne yolda söyleyim deyü düşü-

(53)

nürüken şu tetbiri aklına koyup karısına çağırarak der ki karı bu gün ben ruyamda pek dehşetli bir ruya gördüm ki olmas soyindan korkulı idi. Şöyle ki daha o korkudan şimdiye kadar titreyorum, karısı da kocacığım hayr ola söyle şu gördığın korkulı ruya ne imiş bakalım demesine, Hoca da karı, ruyamda gördüm ki 3 minareyi biri biri üzerine koydular ve üzerine de bir böyük çuvaldıs innesi koydular ve bunın üzerine de[313] bir böyük sine koyup bunın üzerine de beni oturtdılar ve bu sallanmaya başlandı ve lakin bana dediler ki sakın çağırıp bağırma. O seman bunlarıla beraber sen de düşersin ve para parça olursun, der demez, karısı der ki eğer senin yerine ben olsa idim korkuğdan yerime pisleridim, Hoca da " ben de öyle yapdım ya, gel karı kimseye bir şey söylemeksiz bunı pakleyiver " der.

150- Bir defa koylunın birisi merkebini gayb edip gelip Nasradın Hoca'ya yalvarır ki camide ehaliye söylesin de kim ki merkebini buldu ise gedirsin versin[314] deyü, Hoca da camide namas kıldıkdan sonra ehaliye hıtaben der ki "ya muslimanlar, kim ki sisten[315] bu bulunduğunuz kemalete gelinceye kadar, kafe, çay, içki, tütün narkile[316] içmedi ise ve ya tomino keğad, tavli ve tama, oynamadı ise ve en siade de ünsüyet sohbet ve eğlencelerin hiç birinde bulunmadı ise, bu husurıma gelsin bunı görmek

---

[308] Metinde *sevikmeğe.*
[309] Metinde *göirerek.*
[310] Metinde *Rabt.*
[311] Metinde *ahmağın dırki.*
[312] Metinde *pirsler.*
[313] Metinde *üzerineze.*
[314] Metinde *versen.*
[315] Metinde *sitsen.*
[316] Metinde *larkile.*

isterim.“ İmdi camide bulunan ehalinin tekmili Hoca'nın bu söylediklerinin icrasında bulunmuş olmalarından kimsesi Hoca'nın huzuruna çıkmaklığa ce-

(54)

saret eyleyemez, yalınız birisi huzuruna gelerek “ Hoca ben bu yaşa kadar bu dediklerin içkilerden hiç birisin istimal[317] etmedim ve ne bir eğlence içün oyun oyunadım ve asla da öyle bir sohbetli şenliklerde bulunmadım “ dedikde Hoca o zeman merkebini gayb eden ademi çağırıp “ merkebin işte. bundan daha eyi bir merkeb bulamazsın[318] al bunı “ deyerek o yanına gelen ademi gösterir.

151- Bir defa Ak-şehir’den bir sertalı (voyvoda) geçerken Ak-şehir ehalisi ars-ı ubutiet eylemek içün Nasradın Hoca'yı vekil teayin ederek merkum kır sertalıya gönderirler, Hoca huzuruna çıkıp lasım gelen ihtiram ile hoş-amedide bulundukda, kır sertalı Hoca’nın eyice bir kıspetini nasardan geçirdikten sonra Hoca'ya der ki, buranın ehalisi adam bulamadı da mı seni bana gönderirler? Hoca da “Adamı adama beni de sana gönderirler.” der.

152- Hoca'nın arkadaşlarından birisi Hoca'ya yoksulluğula nasıl geçiniyorsun deyü sordukda Hoca da pek eyi geçiniyorum der, onun üzerine o arkadaşı[319] nasıl yoksulluğula bir adem eyi geçinebilir demesine, arkadaş sarurete alıştım da onun içün eyi geçiniyorum, der.

153- Bir defa Hoca hırsızlığa gidip elindeki eğe ile tüganın anahtarını kesmekliğe çalışırıken rahsaten o esnadan danıdıklarından biri geçerek Hoca orada ne yapıyorsın der, Hoca da “ tambura çalıyorum “ dedikde

(55)

bunun üzerine o adem ya tamburanın sesi nerededir deyü sormasına da, tamburanın sesi yarın eşidilir der, ve sahihen de ertesi güni o düganın açılmış ve mallerinin sırkat edilmiş olduğı eşidilir.

---

[317] Metinde *birisini stimal.*
[318] Metinde *bulamatsın.*
[319] Metinde *arkada şı*.

154- Bir defa Hoca'ya dünyanın sonu[320] ne zemandır[321] deyü sorduklarında hangi sonu sival eder zira iki sonu vardır der, en böyük sonu ben ölünce[322] ve küçük sonu da karım ölüncedir.

155- Hoca bir defa bağçesinde odurup kavun ve karpuzları ince kökden hasıl olup ve muğairi olarak da cevizlerin kalın kökden hasıl olduklarını seyredip bu hakka tefekkür eyleyerek esahdan Allah ne halk eylediğini bilmeyor, zira kavun ve kabak mahsulları ceviz ağaçlarında ve cevi[z]ler de bostanlarda hasıl o[l]ması iktiza ederidi demekde iken o sırada bir rusgâr esip odurmakda olduğı ceviz ağacının altında bir yokarıdan başına ceviz düşerek tesirli suretde kafasını ağrıdır, ve bunun üzerine Allah'ın halk eyledikleri usil pek toğrı imiş, zira eğer o kavun ve kabak ceviz ağacında[323] biderek başıma duşmış olsaydı müceret başımı para parça edeceğidi der.

156- Hoca ekmiş bitirmiş olduğı sarmusaklardan[324] yeyip yatdıkda karısı ağzından sarmısak kokuyor deyü yanına gelmez[325], bu sebebe Hoca sarmusak yediğinde ağzı[326] kokmamak içün ne yolda sarmısağı ekmeli deyü dostunın birine sorar o da kabuğını soyup ekersen kokmaz der.

(56)

Hoca da bu tetbiri yaparsa da yine kokar, defaden o dostuna sorar ki kend[i]nin söylediği usuli yapmış ise de yine kokmakdadır daha ne lâzımdır[327] der. O da kendin de soyunup ekecek olurısan o vakıt kokmaz demesini de Hoca da bir temam içra edip yine[328] kokmakda olduğunu görerek hitdetlenip eline bir baş sarmısak alıp " bire sen ne gibi kokmış mahsulumışsın? Kabuğuŋı soydum ekdim fayide etmedi[329], sundum ekdim yine fayde[330] etmedi. Sen görünüşde tabiatıŋı kolay değiştirenlerden değilsindir " der.

---

[320] Metinde *sunu.*
[321] Metinde *zeman dır.*
[322] Metinde *ölünçü.*
[323] Metinde */δ/ işareti ters yazılmıştır.*
[324] Metinde *sarmusakdardan.*
[325] Metinde *deyüyanınagelmez.*
[326] Metinde *sarmusakyediğindeağzı.*
[327] Metinde *lazım dır.*
[328] Metinde *içraedip.*
[329] Metinde *etmede.*
[330] Metinde *fayds.*

157- Hoca bağçesinde hasıl olan hıyarları sadıp bunların[331] paraları ile bir merkeb alır, ve buna bir gün otun yükledip[332] evine gedirmek içün [ırmak]dan geçirirkene merkeb ırmağın ortasında yıkılarak boğulur. Hoca da bunu görmesi ile helbetde hıyar parası ile alınan merkebin ölümü sudan olur, der.

158- Bir kere Hoca komşusının evinden sağan çalmak istemesinden tamına çıkıp penceresinde eve giren ayn işiğığın yanındaki karanlığı direk zann eyleyip ona sarılıp da aşşağı eneceğim derkene birden bire aşşağıya düşüverir, hane sahibi kalk karı tez mumı yak bakalım ki eve hırsız girdi demesine Hoca obir tarafdan, arkadaş hiç evme bu tüşüş bende iken bu gün de yarın da burdayım der.

159- Hoca'nın ekmekde olduğı soğanların köküne dükürmekde olduğını görenlerin birisi bunın sebebini buna[333] sorduğında, görüp görecekleri[334] su budır bu[n]-

(57)

dan başka hiç su vermeklik olmayacakdır o sebebe böyle yapıyorum, der.

160- Hoca ceynemekde olduğı sakızı yemek yemeğe sufraya vardığında çıkarıp burnının üzerine yapışdırır. Sufrada oduranlardan birisi Hoca niye böyle yapdın dedikde her-kesin kendi malı gözunın önünde olması iktizadır der.

NASRADIN HOCA'NIN MEZARI

∞

Merkum Hoca'nın mezarı yere ucları gömülü dört köşe üzerine dört ağaç direk üstünde bir köhnek tahtadan bir tavan tarafından siper edilmekdedir, mezarın taşının baş tarafından paçavralardan müteşekkül (ve yok da taşdan) bir böyük sarık bulunmakdadır, mezarın üç tarafı kapalı olmayıp açık olup yalınız[335] ziaretcilerin geleceği taraf yani poryaz tarafına olan şemdi iki kanatlı kapu ile örtülür, ve onunki üzerinde heybetli bir kilit asılmakdadır. Rüzgârdan direkler yatmaklığa meyallı görüldüŋi halde ve üç tarafı da tekmil açık bulunup[336] ve üzerindeki örtünün dahı bir nev fakır entarisi gibi ya telik ve ya üstü ü[s]tüne tahta yamalı olarak diger tarafdan da çifde kanatlı kapu ile muhafazada bulunuyor görülmesi

---

[331] Metinde *bu ların.*
[332] Metinde *yü ledip.*
[333] Metinde *bunda.*
[334] Metinde *görecekledi.*
[335] Metinde *yalınız nız.*
[336] Metinde *buluanup.*

(58)

her bir seyaheyni teacub ile elbetde o mezarda defn edilenin gayet nekre bir zatdan bulunmuş olmasına hökm[337] eylemekden kendini[338] alamamak ile beraber müceretde bir gülmeklikde de bulunıcağıta şubhe yokdır. Lakin bazı cahil ve safteronların muzdarıb bulundukları hastalık ve ya emrazdan tahlislerine mezkûr mezarı ziaret ve paçavra bağlamaklıkda devamları da halâ bu güne kadar görülmekdedir[339]. Bu da elbetde bilgisizlik eserinden başka hiç bir şeye ham edilemez.

İNTİHA

∞

YENİ TALİBİ

yahod

İLAVELİ TALİBİ

Bir haylı meshebi ve meşrebi divan gazel de[s]dan ve sair bu gibi edebi terennumlı TALİBİ namındaki kitaba bu defa bir haylı eğlenceli destanlar ve divanlar daha zammuli boledeni isimle tab edilmeğe başlanmış olmasından birer dane edinmek arzu buyuran zevat ya Balkapanı Hanı'nda 42 nom. Ignatiadis'e ve yahod[340] da Galata'da Perşembe Bazarı'nda Dimitrios Thomaidis Efendi'nin matbasına[341] muracaat ve bildirmeleri belli olunur. Fiat-ı kitab Istanbol ve taşralar içunda[342] yalınız (3) gruşdır.

(59)

BELA[GA]T-I MEZHAKE

YANİ

GÜLMEKLİĞE ŞAYESDE MESULİET

∞

[337] Metinde *hömk.*
[338] Metinde *kendinid.*
[339] Metinde *görülmekdediri.*
[340] Metinde *yaozda.*
[341] Metinde *mastbasına.*
[342] Metinde *itksunda.*

Bir şahs-ı mefrusın başı ahvalda apansıs bir netice[-i] makusenin suhurı sebebi ile, pek fena bir suretde bozulmasından ve bunın her-kesi ve hatda halini gözunın önüne gedirinçe kendisini[343] dahı güldürecek bir tavr-ı garip ve gülmeklik peyda eyleyecek hallerin basenleri.

∞

Yazı yasan bir adam içün en böyük itsirab ne seman görülür? Deyü bir meclisde latife tarsında dermeyan olundukda hasır bulunan efendilerden birisi şu yolda beyan-ı efkâr eylemiş "Temir kalemile ya[z]maklığa başlayıp basen bunın işlememesi, biraz basıldıkda kağadı telip yırtması, yahot ortası fasla[344] ayrılıp[345] beyaz iz[346] bırakması ve bazı defa da mirekebin çoğı akıp yığılması, ve binaen-aleyh yazı yazanın rahatça[347] kalem yörüdemesi en böyük itsirabı mucib olur" der ise de, lakin diger bir sayiri[348] şu yolda bu hakka ifaden kelamda bulunur.

"Bir mahbubesi (kıs veya karı dostu) tarafından

(60)

mektub alan bir şahsı düşününüs. Bu ki almış[349] olduğı mektubta acele cevabı da taleb olunuyor hatta mektubı gediren adem de orada bekleyor. Biçare ademciğez[350] cevabı yazmaklığa başlamış, ilk sahifeyi doldurmak içün kağıta[351] iki parmaklık yer kaldıkda temam orada beyan eylediği fikir ve mutealâyı tevsi ve tevzih içü[n] hatırına o kadar şeyler geliyor ki. Bunlardan tolayı da nasıl sevineçeğini bilmeyor.

Bir de temam sahife toldukda kağıt üzerine rih (rik) töküp kağıdın o-bir tarafını cevirecek iken rihtanlığa el uzadır ki içinde hiç bir şey yok, bir şey olmadığını bildiği halde sehninde olanları gaib etmemek içün rihtanlığı yine sallar turur. Sallamakda devam eylediği halde rihtandan bir şey tökülmediğini[352] görür iken göya daha ziade kuvetle sallar ise rih tökülecek imiş gibi olanca kuvveti ile sallamaya başlar, nihayet rih tökülmeyince bari mirekeb kendi kendine kurusun deye kağıdı gözleri önüne

---

[343] Metinde *kendi sini.*
[344] Metinde *fasta.*
[345] Metinde *aylılıp.*
[346] Metinde *iks.*
[347] Metinde *rahatsa.*
[348] Metinde *sayiriri.*
[349] Metinde *amlış.*
[350] Metinde *adelciğez.*
[351] Metinde *kağıtsa.*
[352] Metinde *tagülmediğini.*

koyup beklemeye başlar, aksisi olacakda mirekeb çok sulu ve heva da rutubetli olmasından kurumak bilmez[353], bu adem beş on dakıka bekler. Mektubun bir haylı yerleri kurur ise de şurada burada dört beş kelime bir dürlü kurumak bilmediğinden anleri dahı parmaklarının harareti ile kurutmaya çalışır, asıl belanın çoğı ise bu ande görülür. Zira parmağını basıp kaldırdıkda altındaki kelimeleri bozup dallı budaklı bir şeylere tahvil ey-

(61)

lediğini görünce ademciğez üzüm üzülür, nihayet kağıdı kurudup öte tarafını çevirir, hal-buki evvelce aklına gelen güzel güzel şeylerin hiç biri zihninde kalmadığından bunları tekrar der hatır etmesine medar olmak içün önden yazdıklarını bir kaç defa daha okursa da bir dürlü aklına gediremediğinden adam[354] bi'l-aks ibtida ziyade beğenerek yazmış[355] olduğı şeyleri de şimdi hiç beğenmemeye başlar. "O sırada[356] o adamın halini düşünmek iktiza eder, yazacağı cevabın[357] serien yazılması maşukesi tarafından reca olunduğı halde, başladığı ve yarısını yazdığı[358] mektubı tekmilan yirtar ve bir küçük pusula üzerine "bu gün sehnim[359] perişan olduğundan cevabın yarına kadar tehiri hususındaki özürumın kabulını istirham eylerim" deyü birkaç kelime[360] yazıp ve anı zarfa koyarak göndermekliğe mecbur olur.

Biçare adem rikdan içinde bir kaç dirhem rıh bulunmamasından tolayı oğradığı belaya müteesüf iken bir buçuk saat sonra maşukesinden zarf deruninde bir keğat daha gelir açar bakar ki demincek kendi gönderdiği pusula meğer o zemanki telaş üzerine bunı yaş iken kapayup yollamış olduğından yazılar keğadın diger tarafına yapışup bir takım dallar budaklar peyda edüp okunmak mimkin olmayacak bir hale gelmiş. Maşukesi de bir şey yazmayor ki muhaberede bu kadar tezliğe mecburiet veren hal nedir

(62)

---

[353] Metinde *bilmel.*
[354] Metinde *mada.*
[355] Metinde *yazdış.*
[356] Metinde *osırada.*
[357] Metinde *cesabın.*
[358] Metinde *yatsıdı.*
[359] Metinde *gehnim.*
[360] Metinde *belime.*

anlasın!!! Artık bu gibi bir istiraba tüşen bir adem kendi kendine demez mi ki. Ah!! gidi me'lun [r]ıkdan?... Ah!! Tövbeler tövbesi olsun bir daha seni boş bırakmayayım[361]!!

*

* *

Yeni elbise geymiş gayet süslenmiş olduğunız halde bir ziyareti aşikaneye[362] (sevilen dost) gitmekde iken bağçe kapusından geçiyo[r]sunız (acaba İstanbul'ın sair işlek mahellerinde de bu gibi haller vaki olma mı ki?) tranvay bir tarafdan, arabalar bir tarafdan sürüci bargirleri, yük hayvanları, sırık hamalları ve bekeler üzerinde de sıra ile köpeklerin uyumaları diger tarafdan, bunların hangisinden kendinizi koruyacağınızı bilemeyip cekinerek gideriken bir de hiç beklemediğiniz bir tarafdan "vardaa!" na'rasını eşitmekle beraber altmış okkalık bir un cuvalıdır size carpar, terbiesiz[363] hamalı tekdir edecek olursunız, bu sırada "kör mü idiniz?... sakına idiniz?... Cevabını alırsınız. Geyindiğiniz caket fasona olduğından unları mendiliniz ile silmeye çalışırsanız da aksisi olarak daha ziade yayılıp suvanır ya o halde iki taraflı dükanlarda bulunanların bakıp gülmelerine ne dersiniz?...

*

* *

Bir kibare ilk defa olmak üzere gedilmiş hane sahibi olan zat gayet mutevazı gayet na[z]ik huzurına giril-

(63)

diği zeman ta kapudan istikbal itmesi insanı adeta mahcub[364] etmiş çıkıldığı zeman ise ta merdivan başına kadar gönderici cıkmış, "aman efendim, lutf ediniz merhamet buyurunız, zahmete girmeyiniz ihsan ediniz" deyü her kelimede yerden berü temenna ederek geri geri çıkıyorsunız bir de paldır küldır merdivenden aşşağı yuvarlanırsınıs! Acaba[365] bu halde o kadar nazık olan hane sahibi sizden[366] mi özür diler yoksa

[361] Metinde *bırapmayayım.*
[362] Metinde *aşikaneve.*
[363] Metinde *terbie siz.*
[364] Metinde *mahzdub.*
[365] Metinde *acata.*
[366] Metinde *sitden.*

arkanızdaki[367] merdiveni görmediğinisden tolayı siz anden mi? Dikat buyurmalıdır ki hane sahibi olan efendi hazretleri sisden ösür dilese artık kafanın yarıklarına ve akan kanlara bakmayarak güler yüs de göstermekliğe mecbursunız.

*

* *

Alafranka usullarının acemisi bulunıyorsunıs[368], fakat acemi görünmek de istemeyorsunız, hatta alafrangalığın birçok şeylerini pek beğendiğinis halde başka cihetlerini de[369] hiç beğenmeyerek itirazlar[370] ediyorsunız. Bu halde bir gün sufra siyafetlerinden birinde davetli bulunuyorsunus[371], bir eksiklik etmemek ziadesi ile dıkkat ederek hiç bir yolsuzlığa da[372] bulunmadığınısı görmenisden[373] kendi kendinise bir sevinç[374] his ediyorsunıs. Yemeklerin nihayetinde kâse deruninde önünüze bir su getiriyorlar[375] ki sıcak olduğını çıkan dumanlardan anlayorsunız[376]. Bunı hoşab (hoşap) belleyerek "zevzekler hoşab[377] sıcak[378] mı yener? Ağıslarının tatını bilseler bunı soğuk

(64)

yerler" deyü kendi kendinize muallanmaya başlayarak kaşık dahı bulunmadığı cihetle kâseyi kaldırıp içiyorsunıs. " O!! Ne?... Hoşaf değil ya!! Adeta bir kâse sıcak su, bir de bakıyorsunıs ki her-kes kendi[379] önündeki kâsenin içine ellerini sokup yeykayorlar... Fakat size sufrada bulınanların hiç biri gülmeyor, zira beraber taam etmekdesinis, her-kesde terbiye, ve nesakete[380] ehemmiet var, yalınız görüyorsunıs ki[381] ayakda hıtmet eden bir uşak size güldükden ma da diger uşaklara da kaşı ve

---

[367] Metinde *arkanıtdaki.*
[368] Metinde *acemisibulunıyorsunıs*.
[369] Metinde *basıcihetlerinide.*
[370] Metinde *itiraalar.*
[371] Metinde *bulunuyorsunas.*
[372] Metinde *yolsuzlıdaga.*
[373] Metinde *bulunmadığınısıgörmenisden*.
[374] Metinde *sevinds.*
[375] Metinde *sugetiriyorlar.*
[376] Metinde *anlayorz sunız.*
[377] Metinde *hoşah.*
[378] Metinde *sıcakk.*
[379] Metinde *keskendi.*
[380] Metinde *yesakete.*
[381] Metinde *görüsunıski.*

gözü ile sizi işaret edip gösteriyor. İşte bir eksiklik ki insana gülmeklik değil teesüf etmeklik verir.

HİTAM

İTİZAR-I MEHSUS-- Şirket-i nevrie tarafından tab[382] edilecek kitablara abone kayd edilerek isimlerini kitabların sonunda bulundurmaklığa vad edilmiş olan rağbetlü kariinin bu tab[383] edilmiş olan ehemmietden ari iki kitabın hıtamında bulundırmaklığı[384] yakışık bilmeyip digerlerinde bulunacağına[385] kani olup bu hoş görülmeyecek kaideden tolayı da ma'zur görmeleri arzu olunur.

[382] Metinde *tarafındantab.*
[383] Metinde *botab.*
[384] Metinde *bulunıv dırmaklığı.*
[385] Metinde *bulunacadına.*

4. SÖZLÜK - DİZİN

4.1. Dizin Oluşturulmasında Dikkat Edilen Hususlar

1. Farsça izafet i'leri dizine dahil edilmedi.
2. Kalıplaşmış Farsça terkipler bir arada verildi. İki kelimenin tek bir kavramı ifade ettiği durumlarda kelime dizinde 1. kelimenin alfabetik sırasına konuldu: *icâb-ı cevab* "cevap verme", *hoş-âmedî* "hoşamedi, hoş geldin".
3. Eserin "Mukaddeme Yahod Nasradın Hoca Kitabına Bir Nazar" adlı bölümünde ilk sayfa numarası yazılmamış ancak bunu takip eden sayfa numarası 2 olarak gösterilmiştir. Sayfa numaralarının akışına göre bu sayfa numarası 1 kabul edildi.
4. Arapça terkipler bir arada gösterildi: *fi'l-vaki*.
5. Kelime kökünün sonundaki ses değişimlerinin olduğu kelimeler dizinde kök halleriyle gösterildi: *gider* örneğinde kök *git-* olarak alındı
6. Dizideki yer bildiren sayılar fıkra numarasına göre yazıldı.

4.2. Sözlük – Dizin

A

a <T. *a*, ‘şaşma, acıma, üzülme, kızma vb. duyguların anlatılmasında kullanılan ifade’.

a. 32, 45, 50

abdest <F**.** *āb* + *dest*, (din) ‘abdest’.

a.+ini 8

abdeshane <F**.** *āb* + *dest* + *hāne,* ‘abdest alınan yer’.

a.+de 8, 8

a.+ye 8

abdest al- <F**.** *āb* + *dest*, T. *al-*, ‘abdest almak’.

a.-ırken 8

a.-ırkene 34

abdestsiz <F**.** *āb* + *dest, T. +siz,* ʻabdesti olmayan kimse’.

a.+dir 34

abone <Fr. *abonnè*, ‘süreli yayınları, parasını önceden ödeyerek alan’.

a. 64

acaba <A. *ʻacebā*,ʻmerak, kararsızlık veya kuşku anlatan bir söz’.

a. 36, 44, 62, 63

acayib <A. *ʻacā’ib,* ʻacayip, tuhaf’.

a. 5, 46

a.+dır 36

acele <A. *ʻacele*, ʻçabuk, hızlı’.

a. 60

acele et- <A. *ʻacele,* T. *et-*, ʻhızlı, çabuk olmak’.

a. 29

acemi <A. *ʻacemī,* ʻusta olmayan, bir işi tam bilmeyen, yeni’.

a. 43, 44, 63

a.+si 63

acı- <T. *acı-,* ʻmerhamet etmek, kötü bir duruma üzülmek’.

a.-dılar 39

a.-yıp 14

a.maksız 20

acık- <T. *acık-,* ʻacıkmak’.

a.-ıp 26, 45

a.-dı 40

aç <T. *aç,* ʼtok olmayan, aç’.

a. 51

aç- <T. *aç-,* ʼaçmak’.

a.-ması 14

a.-amaz a. 46

a.-ar 46, 61

a.-dıkda 37

a.-ma 19, 46

a.-mış 28

açık <T. *açık,* ʻaçık’.

a. 40, 11

açık bulun- <T. *açık, bulun-* ʼaçık olmak’.

a.-up 57

açıkgözlülük <T. *açıkgözlülük*, ʻaçıkgözlülük’.

a.+de 43

açıklık <T. *açıklık* ʻaçık olma’.

a.+ını 51

açık ol- <T. *açık, ol-,* ʼaçık olmak’.

a.-up 57

açıl- <T. *açıl-*, ʻaçılmak’.

a. -ır 41

a.-madık 31

a.-mış 55

adam bk. ***adem***

a. 13, 27, 29, 36, 54, 59

a.+a 54

a.+ı 54

a.+ın 35, 61

adam ol- <A. *ādem,* T. *ol-,* ʼyetişkin olmak, adam olmak’.

a.-mak 39

ad- bk. ***at-***

a.-ar 16, 22

aded <A. ʿ*ādet,* ʼalışkanlık’.

a. 52

a.+leri 50

adem / adam <A. *ādem,* ʼkişi, kimse’.

a. 5, 7, 8, 16, 17, 20, 21, 21, 22, 22, 23, 23, 27, 27, 28, 32, 32, 35, 37, 39, 43, 44, 49, 54, 55, 60, 60, 61, 62,

a.+e 5, 24

a.+i 17, 54, 54

a.+idim 38

a.+in 13, 15, 15, 22, 32

a.+ler 16, 27, 36, 44

a.+leri 14, 45

a.+lerin 23

a.+lerine 1

ademciğez <A. *ādem,* T. *+ciğez,* ʻzavallı adam’.

a. 60, 61

adeta <A. *ʿādetā,* ‘sanki, hemen hemen’.

a. 63, 64

adet edin- <A. *ʿādet,* T. *edin-,* ʻalışkanlık, görenek haline getirmek’.

a.-mişleridi 22

adi <A. *ʿādī,* ʻbayağı, sıradan’.

a. 18

aferim bk. ***aferin***

a. 43

aferin / aferim <F. *āferin,* ʻaferin, bravo’.

a. 36

ağ <T. *ağ,* ʻ(balık vb. için) ağ’.

a.+ı 33

a.+ın 33, 33

ağa <Moğ. *ākā,* ʻgeniş toprakları olan, varlıklı ve sözü geçen kimse’.

a. 31, 31

a.+sı 31

ağaç <T. *ağaç,* ʻ(bitki) ağaç’.

a. 10, 15, 21, 33, 57

a.+a 33, 33

a.+dan 10

a.+ın 21, 28

ağır- bk. **aŋır-**

a.-mayı 20

ağırlık ver- <T. *ağırlık, ver-,* ʻyük etmek’.

a.-memek 46

ağıs bk. ***ağız***

a.+ını 47

a.+larının 63

ağla- <T. *ağla-,* ʻağlamak’.

a.-mağle 11

a.-ma 30

a.-makda 11, 30

a.-yalım 30

a.-yarak 11

a.-yın 30

a.-yorsın 40, 40

a.-yorum 40, 40

ağrı <T. *ağrı,* ʻağrı, acıʼ.

a. 38

ağrı çek- <T. *ağrı, çek-* ʻağrı çekmekʼ.

a.-erse 37

ağrıd- <T. *ağrıt-,* ʻağrıtmak, ağrı vermekʼ.

a.-ır 55

ağız / ağıs <T. *ağız,* (vücut) ʻağız; torbanın giriş ve açık kısmıʼ.

a.+ı 12, 40, 40, 40, 55

a.+ına 50

a.+ından 45, 55

a.+ını 19, 46, 46, 46, 47, 48

ah <A., F. *āh,* ʻpişmanlık bildiren bir ifade, ahʼ.

a. 62, 62

ahçe bk. ***akçe***

a. 22

a.+lere 22

ahır bk. ***ahur***

a.+dan 21

ahmak <A. *aḥmaḳ,* ʻaptal, ahmakʼ.

a. 7,

a.+ındır 50, 52

ahret <A. *āḫiret,* (din) ʻöteki dünyaʼ.

a.+de 14

ahsır- bk. ***aksır-***

a.-dığında 50,

a.-masından 50

ahur / ahır <F. *āḫūr,* ʻahırʼ.

a. 15, 16

a.+a 20, 23, 29, 34, 39

a.+dan 21

a.+ına 15

ahval <A. *aḥvāl,* ʻdurum, vaziyetʼ.

a.+da 59

a.+ına 1

a.+ini 1

ahzuita <A. *aḫḏ, iʿṭāʾ* (F. iza.), ʻalışveriş, alım satımʼ. Tietze, C. I, 121.

a. 43

ak <T. *ak,* ʻbeyazʼ.

a. 21, 25

ak- <T. *ak-*, ʻsıvıların aşağıya doğru hareket etmesi’.

a.-maya 10

a.-an 63

a.-dığın 10

a.-ıp 40, 59

a.-makda 8

akçe / ahçe <T. *akçe,* ʻOsmanlı’da bir para birimi’.

a. 4, 4, 4, 11, 11, 24, 33, 33, 36, 36,

a.+mi 11

a.+si 30, 36

a.+yi 30, 36, 42

akıllı <A. *ʿaḳl*, T.+*lı,* ʻakıllı, zeki’.

a.+dır 44

akl <A. *ʿaḳl*, ʻakıl; hafıza’.

a.+ı 52

a.+ıma 29

a.+ımla 29

a.+ın 25

a.+ına 53, 61, 61

aklı başına gel- <A. *ʿaḳl*, T. *baş*, *gel-*, ʻbilinci yerine gelmek’.

a.-diğinde 30

aklı kesmiş ol- <A. *ʿaḳl*, T. *kes-*, *ol-*, ʻanlamak, idrak etmek’.

a.-masından 48

aksır- / ahsır- <T. *aksır-*, < ET *asur-*,(ses taklidi) ʻhapşırmak’. Tietze, C. I, 131.

a.-ır 26

a.-masına 26

aksi <A. *ʿaksī*, ʻters, zıt, olumsuz’.

a.+si 60, 62

akşam <ET *aḫşam,* ʻakşam vakti’. Clauson, 96.

a. 32, 34, 37

a.+ları 31

akşamlayin <T. *akşamleyin*, ʻakşam vakti’.

a. 28, 34, 43, 51

al- <T. *al-*, ʻalmak; satın almak’.

a. 8, 45, 54

a.-dın 44, 46

a.-mak 25, 39

a.-mam 16

a.-alım 33

a.-dığı 38

a.-ıp 38

a.-ın 22

a.-maz 17, 47

a.-maklığa 19

a.-mazıdı 19

a.-masında 48

a.-mış 6, 31, 60

a.-amadın 50

a.-an 60

a.mışlar 44

a.-arak 30, 37, 39, 42, 50

a.-asın 25

a.-dığın 43

a.-dılar 11

a.-dım 30, 45, 46

a.-ır 11, 36, 40, 45, 56

a.-ırım 36

a.-ırlar 19

a.-ma 20

a.-madım 17

a.-ıp 5, 7, 7, 7, 7, 8, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 13, 13, 19, 20, 24, 24, 24, 28, 28, 31, 38, 38, 39, 42, 44, 46, 46, 47, 48, 48, 49, 51, 52, 56

alafrangalık <İt. *alla franca,* T. *+lık,* ʻalafrangalık’.

a.+ın 63

alafranka <İt. *alla franca*, ʻAvrupa tarzı, alafranga’.

a. 63

alamet <A. *ʿalāmet,* ʻbelirti, işaret’.

a.+ini 31

aldır- <T. *aldır-,* ʻaldırmak’.

a.-ması 35

alet <A. *ālāt,* ʻalet, araç’.

a.+leri 51

alık <ET *aluk, al-,* ʻkaşıklamak’. Clauson, 135-136.

a. 40

alıko- <T. *al-, ko-,* ʻalmak’.

a.-r 16

a.-ydum 17

alın- <T. alın-, ʻalınmak; satın alınmak’.

a.-mış 2

a.-ıp 36

a.-an 56

alış- <T. alış-, ʻalışmak’.

a.-tım 54

alışveriş <T. al-, ver-, ʻalışveriş’.

a.+de 6

alim <A. *ʿalīm*, ʻalim, bilgili kişi’.

a. 22, 23, 23

Allah <A. *al-lāh,* (din) ʻyaratıcı, Tanrı’.

a. 16, 30, 51, 51, 51, 55

a.+a 16, 24, 28, 39, 49

a.+dan 17, 45

a.+ın 55

Allah Allah <A. *al-lāh,* (din) ʻşaşırma, can sıkıntısı gibi durumlarda kullanılan söz’.

a. 11

Allah kerim <A. *Allāh, kerīm,* ʻTanrı büyüktür’.

a. 22

Allah versin <A. *Allāh*, T. *ver-*, ʻAllah versin’.

a. 37

alt <T. *alt,* ʻalt, taban’.

a.+ıa 25

a.+ına 21, 24, 25, 26, 38

a.+ında 8, 15, 33, 55

a.+ındaki 60

a.+ından 21

altı <T. *altı,* (sayı) ʻelli’.

a. 19, 19

altın bilezik <T. *altın* <*ET altun* Clauson 131., *bilezük* Clauson, 345., ʻaltından yapılmış bilezik’.

a.+leri 42

altmış <T. *altmış,* ʻ(sayı) altmış’.

a. 62

altolun- <T. *alt*, *olun-,* ʻüstün gelememek, yenilmek’.

a.-acağını 11

aman <A. *emān,* ʻyardım veya bir suçun bağışlanması istenirken söylenen söz’.

a. 6, 46, 51, 63

amma <A. *ammā*, ʻama, fakat’.

a. 13, 21, 24, 30, 30, 49

an <A. *ān,* ʻçok kısa zaman, lahza, dakika’.

a.+de 60

ana <T. *ana,* ‘anne’.

a.+n 40

a.+sı 19

anahtar <Yun. *anikhtári,* ‘anahtar’.

a.+ını 54

anden <T. *andan,* ‘ondan’.

a. 36, 63

anı / ani <T. *anı,* ‘onu’.

a. 61

anın <T. *anın,* ‘onun’.

a. 2

aŋır- / ağır- <T. *anır-*, (hayvan) ‘(ses taklidi) eşek bağırması, anırmak’.

a.-maya 21

ani bk. ***anı***

a. 38

anla- <T. *anla-* <ET *aŋla-*, ‘idrak etmek, akıl yoluyla kavramak’. Tietze, C. I, 179.

a.-mak 27, 51

a.-mayor 47

a.-rsın 45

a.-sın 62

a.-yınca 11

a.-yıp 28

a.yorsunız 63

anlad- <T. *anlat-,* ‘bilgi vermek, izah etmek’.

a.-ır 37, 39, 43

anler <T. *onlar,* ‘onlar’.

a. 6, 10, 23, 32, 32

a.+i 60

a.+in 19

anne <T. *ana,* (insan ve hayvan için) ‘anne’.

a.+ğin 37

a.+leri 8

apansıs <T. *ap+ansız,* ‘aniden, birdenbire‘.

a. 59

ara <T. *ara,* ‘iç; iki ve daha çok şey veya kimseyi ayıran bölge’.

a.+larında 15, 41, 9

a.+sına 30

a.+sında 11, 14, 28, 29, 29, 29, 34, 35, 37, 52

ara- <T. *ara-,* ‘bulmaya çalışmak, aramak’.

a.-maklığa 14

a.-dıktan 49

a.-rsın 5

a.-yarak 7, 32

a.-yip 48

a.-yorsunız 41

a.-yorum 49

araba <? *araba,* ‘araba’. Tietze C. I, 190.

a.+lar 62

a.+nın 8, 32

a.+ya 32

ardı sıra <T. *art,* Yun. *seirά*, ‘Ardınca’.

a. 10

ari <A. *‘arī*, ‘ayrı, farklı’.

a. 64

arka <T. *arka,* ‘Geri, art, peş; bir şeyin ters yüzü’.

a.+da 28, 28

a.+dan 47

a.+mdakine 6

a.+nızdaki 63

a.+sı 27

a.+sına 9, 21, 21,

a.+sında 41

a.+sındaki 6

a.+sındakini 47

a.+sından 10, 15, 38

arkadaş <T. *arkadaş,* ‘arkadaş, dost’.

a. 20, 44, 48, 49, 54, 56

a.+ı 54

a.+ının 51

a.+lar 12, 3, 6

a.+ları 6, 10, 15, 33, 35, 38, 43

a.+larından 10, 54

a.+larının 7

a.+ler 47

arkası sıra <T. *arka,* Yun. *seirά*, ‘peşinden, ardından’.

arkam sıra. 37

arpa <T. *arpa* <ET *arpa,* (bitki) ‘arpa’. Clauson, 198.

a. 44, 44

ars-ı ubutiet eyle- <A. *‘arż, ‘ūbūdiyyet* (F. iza.), T. *eyle-*, ‘kulluk etmek, kulluk göstermek’.

a.-mek 54

art- <T. *art-* <*ET art-*, ʻartmak, fazlalaşmak’. Tietze, C. I, 201.

a.-masından 31

artık <T. *artık,* ʻbundan sonra, bundan böyle’.

a. 62, 63

artır- <T. *artır-*, ʻdaha yüksek fiyat vermek’.

a.-arak 42

a.-ır 42

a.-maklığa 42

arzu <F. *ārzū,* ʻistek’.

a.+mı 30

arzu buyur- <F. *ārzū,* T. *buyur-* ʻbir şeyin olmasını istemek, istekte bulunmak’.

a.-an 58

arzula- <F. *ārzū,* T. +la-, ʻistemek, candan istemek’.

a.-yip 42

arzu olun- <F. *ārzū,* T. *olun-*, ʻistenmek, arzu edilmek’.

a.-ur 64

as- <T. *as-*, ʻasmak, sarkıtmak’.

a.-ar 32

asıl <A. *aṣl,* ʻesas, temel, gerçek’.

a. 40, 60

asıl- <T. *asıl-*, ʻasılmak’.

a.-makdadır 57

asla <A. *aṣlā,* ʻhiçbir zaman, hiçbir biçimde’.

a. 7, 25, 29, 42, 54

aşağı / aşşağı <T. *aşağı,* ʻaşağı’.

a.+ya 28

aşşağı bk. ***aşağı***.

a. 36, 37, 37, 47, 48, 56, 63

a.+dan 4

a.+ta 37

a.+ya 37, 56

at <T. *at,* (hayvan) ʻbir yük taşıma hayvanı, at’.

a. 25, 34, 7

a.+a 9, 9, 24, 25, 34, 34

a.+ı 34

a.+ım 34

a.+ın 9, 25, 25

a.+ına 25

a.+ınan 24, 25

a.+ını 34

a.+ının 34

a.+ları 34

a.+ların 34

a.+larına 34

a.+larını 24

at- / ad- <T. *at-*, ʻatmak, fırlatmak’.

a.-maya 5

a.-acakları 33

a.-ar 5, 28, 30

a.-arak 14

a.-dı 5, 5

a.-dıktan 28

a.-dım 33

a.-ıp 6, 11

a.-mayorsın 46

a.-mışıdım 17

ata <T. *ata,* ʻbirinin geçmişte yaşamış büyükleri; baba’.

a.+larınıı 39, 39

a.+larım 39

a.+larımı 38

ateş <F. *āteş,* ʻateş, od’.

a.+e 10

ati <A. *ātī,* ʻdaha sonra, gelecek’.

a.+ye 1

atik <T. *atik,* ʻhızlı, çevik’.

a. 46

atla- <T. *atla-*, ʻatlamak.; cinsel ilişkide bulunmak’.

a. -yacağı 22

a.-yanın 9

atlı <T. *atlı,* ʻatı olan veya ata binmiş kişiler’.

a. 4

a.+lar 4

av <T. *av,* (hayvan) ʻhayvanları yakalama işi’.

a.+a 24, 25

a.+ına 14

avdet et- <A. ʿ*avdet,* T. *et-*, ʻgeri dönmek’.

a.-eriken 26

avla- <T. *av*la-, ʻhayvanı ölü veya diri ele geçirmek’.

a.-maklığa 33

ay <T. *ay,* (astronomi) ʻuydu, ay; zaman ay’.

a. 6, 36, 43, 43

a.+ında 5

a.+ın 5, 5, 7

a.+a 16, 16

a.+ı 36

a.+ın 28, 28

a.+i 36, 43

a.+ları 6

a.+n 43, 56

ayak <T. *ayak,* (vücut) ʻayak’.

a. 26, 26

a.+ı 25, 34

a.+ığın 34

a.+ım 34

a.+ımın 21

a.+ını 23, 25, 26, 34, 34

a.+da 64

a.+ları 15, 21

a.+larını 12

a.+larının 21

ayağa kalk- <T. *ayak, kalk-,* ʻayakları üzerinde durmak, doğrulmak ve ayakları üstünde durmak’.

a.-ıp 9

ayaklı <T. *ayaklı,* ʻayakları olan’.

a. 27

a.+dırlar 27

ayıl- <T. *aḏıl-,* ʻsarhoşluk veya baygınlık sonrası kendine gelmek’. Clauson, 56.

a.-dıkda 44

ayine bk. ***ayne***.

a.+ye 42

aylık <T. *aylık,* ʻbelirli bir aydan beri olan’.

a. 19, 19

ayne / ayine <F. *āyine*, ʻayna’.

a.+nin 33, 42

aynı <A. *ʻayn*, F. *-ī*, ʻtıpkı, benzer’.

a. 10

ayrıl- <T. *ay(ı)rıl-,* ʻbir yerden, kişiden veya şeyden uzaklaşmak; ikiye bölünmek’.

a.-amayıp 45

a.-dığında 20

a.-ıp 59

azamet <A. *ʿaẓamet,* ʻbüyüklük, ululuk’.

a.+ile 12

azen <A. *eẕān*, (din) ʻezan’.

a. 4

azık <T. *azuk,* ‘yiyecek ve içecek, yemek’.

a.+ını 51

B

baba <T. *baba,* ‘baba’.

b.+mın 9, 44

b.+n 40

b.+sının 5, 37

baca <F. *bāce*, ‘evlerin çatısında bulunan, yanan maddelerden çıkan dumanı ve gazı dışarıya atan kısım’.

b.+dan 28

b.+nın 28

bağ <F. *bāġ,* ‘meyve bahçesi, bostan’.

b. 43, 43

b.+da 43

bağçe <F. *bāğçe,* ‘meyve veya sebze yetiştirilen toprak parçası’.

b. 7, 62

b.+de 28, 28

b.+den 36

b.+lerimize 3

b.+nin 7

b.+sinde 55, 56

bağçevan <F. *bāğçebān*, ‘bahçe ile ilgilenen kişi, bahçe ürünü yetiştiren kişi’.

b. 7

b.+a 38

bağır- <T. *bağır-,* ‘yüksek ve gür ses çıkarmak’.

b.-masına 22

b.-ırsın 22

bağla- <T. *bağla-,* ‘bir şeyi bir şeye tutturmak; düğümlemek; sarmak’.

b.-dıkdan 27

b.-maklıkda 58

b.-r 47

b.-yın 50

b.-yip 36, 46

bahs <A. *baḥś*, ‘bahis, iddia’.

b.+ı 9, 9

bak- <T. *bak-,* ‘gözleri bir şey üzerine çevirmek; aramak; anlamak; incelemek’.

b. 18, 19, 21, 21, 23, 26

b.-alım 17, 20, 27, 32, 41, 41, 46, 46, 46, 46, 47, 53, 56

b.-anlara 47

b.-anları 47

b.-ar 4, 4, 28, 36, 36, 61

b.-ariken 14

b.-arkene 40

b.-arlar 16, 33

b.-arsın 31

b.-ayım 5, 12, 14, 20, 30, 43

b.-ayim 46, 46

b.-ayiri 21

b.-dığı 19

b.-dıkda 38

b.-ıp 9, 62

b.-ıyorsunıs 64

b.-madığı 42

b.-makda 16

b.-maya 52

b.-mayarak 63

b.-maziken 16

b.-up 19

bakakal- <T. *bak-, kal-,* ‘şaşkın bir biçimde ne yapacağını bilmeden bakmak’.

b.-ır 13

bakıl- <T. *bakıl-*, ‘bir şeyin iyi durumda olması için dikkat etmek, önem göstermek’.

b.-masını 25

bakıye <A. *baḳiyye,* ‘artan, kalan’.

b.+si 20

baki <A. *bāḳī*, ‘artan, kalan; kalıcı’.

b. 1

b.+sini 26

bagış <F. *baḫş,* ‘bağış’.

b. 49

bakkal<A. *baḳḳāl,* ‘yiyecek, içecek ve diğer çeşitli malzemelerin satıldığı yer dükkan. Bu dükkanı işleten kişi’.

b. 38

balçık <T. *balçık,* ‘killi, koyu ve yapışkan çamur’. Clauson, 333.

b. 15

b.+ın 15

balık <T. *balık, <ET balık* (hayvan) ‘balık, av’. Clauson, 335.

b. 33, 33

balık ağcıları <T. *balık, ağ+cı*, ‘(balık vb. için) balık tutan kişiler veya mesleği balık tutmak olan kişiler’.

b.+nın 33

balta <T. *balta* <ET *baltu* , ‘balta’. Clauson, 333.

b.+ya 30

b.+yı 30, 30

bana <T. *bana,* ‘ben zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi’.

b. 5, 16, 17, 17, 18, 18, 20, 20, 21, 25, 31, 31, 37, 41, 41, 46, 48, 49, 50, 53, 54

barı <F. *bārī,* ‘hiç değilse, öyleyse, hiç olmazsa’.

b. 4, 37, 38, 48, 60

bargir <F. *bârgīr,* (hayvan) ‘beygir’. Tietze, C. I, 281.

b.+leri 62

bas- <T. *bas-*, ‘bir şey üzerine kuvvet vererek basmak; vücut ısısı artmak ve susamak’.

b.-ıp 10, 60

basen <A. *baʿżan,* ‘bazen; bazı’.

b. 59

b.+leri 59

basıl- <T. *basıl-*, ‘basmak işi yapılmak’.

b.-dıkda 59

baş <T. *baş,* (vücut) ‘ baş, kafa; başlangıç noktası’.

b. 46, 56, 57

b.+ı 30, 33, 40, 59

b.+ıdır 14

b.+ına 18, 3, 48, 63, 24, 38, 40, 55

b.+ında 26, 31, 37-38

b.+ındaki 26

b.+ım 24

b.+ıma 55

b.+ımı 55

b.+ımın 33, 44, 50

b.+ına 24, 38, 40, 55

b.+ında 38, 40, 52

b.+ından 14, 38, 39

b.+ını 14, 15, 27, 27, 27, 39, 44, 46, 50

b.+larını 45, 45

başı kıçı <T. *baş, kıç*, (vücut) ʻvücudun çeşitli yerleriʼ.

b. 14

başka <T. *başka,* ʻdiğer, öteki’.

b. 3, 28, 36, 47, 48, 57, 58, 63

b.+sı 28

b.+sını 35

başla- <T. *başla-*, ʻharekete geçmek’.

b. 31, 39, 42

b.-masına 7

b.-masında 32

b.-masından 10

b.-dı 19, 39

b.-dığı 61

b.-mış 52, 59

b.-r 4, 4, 5, 5, 5, 5, 6, 7, 10, 10, 11, 12, 12, 13, 15, 15, 15, 15, 16, 18, 20, 21, 21, 21, 21, 24, 24, 25, 31, 34, 42, 43, 45, 49, 50, 51, 51, 52, 60, 60, 61

b.-rlar 10, 14, 21, 25, 32, 35

b.-yarak 64

b.-yınca 26, 33

b.-yıp 59

başlan- <T. *başlan-*, ʻbaşlama işi yapılmak’.

b.-dı 53

b.-mış 58

başlıca<T. *başlıca,* ʻönemli, önde gelen’.

b.+sı 19

batır- <T. *batır-*, ʻbandırmak’.

b.-ıp 13

batlıcan <A. *bādincān* <F. *bādingān,* ʻpatlıcan’.

b. 31

bayağı<T. *bayağı* <*bayakı*, ʻadi, sıradan’. Clauson, 385.

b. 18

bayıl- <T. *bayıl-*, ʻbilincini kaybetme, baygın olma durumu’.

b.-ıp 30

b.-ır 30

bayram <ET *baḏrām,* ʻözel olarak kutlanan gün’. Clauson, 308.

b. 18

b.+dır 18

bazı <A. *baʿżı,* ʻkimi, birtakım’.

b. 9, 22, 40, 58, 59

bean <A. *beyān,* ʻbeyan, bildirme’.

b. 2, 2

becer- <T. *becer-,* ʻüstesinden gelmek, halletmek’.

b.-irim 38

beğen- <T. *beğen-*, ʻiyi ve güzel bulmak; onaylamak’.

b.-diğinis 63

b.-erek 61

b.-ir 19

b.-irler 19

b.-memeye 61

b.-meyerek 63

behey <T. *be, hey*, ʻçıkışma bildiren bir söz’.

b. 4, 7, 8

bekar ol- <*A. bikr, T. ol-*, ʻevli olmamak’.

b.-amam 45

beke <? *beke* ʻbank’, DS, C. II, 601.

b.+ler 62

bekle- <T. *bekle-*, ʻbir iş veya biri gelinceye kadar beklemek; süre tanımak’.

b.-mediğiniz 62

b.-meye 60

b.-r 60

b.-yor 60

bel <T. *bel,* ʻbel’.

b.+ine 33

bela <A. *belā,* ʻiçinden çıkılması zor durum; ceza’.

b.+nın 60

b.+sını 16

b.+ya 61

belagat-ı mezhake <A. *belāġat, mezaḳa,* ʻgüldürme sanatı’.

b. I, 59

beldir beldir bak- <? *beldir beldir bak-*, ʻmanasız, aptal aptal bakmak’, DS, C. II, 608.

b.-maklığa 39

belki / berki <A. *bel,* F. *ki,* ʻmuhtemelen, muhtemel olarak’.

b. 33

belled- <? *bellet-*, ʻöğretmek’.

b.-irim 32

belle- <? *belle-*, ʻsanmak, zannetmek, öyle bilmek’.

b.-yerek 63

belli olun- <? *belli*, T. *ol-*, ‘beklenmek, istenmek’.

b.-ur 2, 58

belli et- <? *belli*, T. *et-*, ‘göstermek, farkettirmek’.

b.-memek 47

belli eyle- <? *belli*, T. *eyle-*, ‘göstermek, belli etmek’.

b.-mek 12

bellisiz <? *belli*, T. *+siz*, ‘belirsiz, anlaşılmaz halde olan’.

b. 52

ben <T. *ben*, (kişi zamiri) ‘teklik birinci kişiyi bildiren söz’.

b. 3, 3, 5, 6, 6, 8, 8, 11, 12, 14, 14, 15, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 19, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 26, 28, 28, 28, 30, 30, 31, 31, 31, 33, 34, 35, 35, 36, 36, 36, 38, 38, 38, 39, 43, 43, 44, 44, 45, 45, 47, 47, 48, 48, 48, 49, 49, 49, 50, 51, 52, 53, 53, 53, 54, 55

b.+de 56

b.+den 17, 19, 23, 23, 31, 37

b.+i 5, 5, 6, 6, 18, 20, 22, 29, 38, 39, 39, 50, 53, 54

b.+im 4, 6, 11, 20, 21, 21, 23, 26, 27, 29, 31, 33, 35, 39, 45, 50, 52

b.+imdir 17, 17, 19

b.+imle 35

benze- <T. *beŋize-*, ‘andırmak, benzemek’.

b.-mesinden 13

b.-mez 23

beraber <F. *berāber,* ‘birlikte’.

b. 33, 41, 41, 48, 51, 53, 58, 62, 64

b.+inde 12

berber <İt. *barbiere,* ‘berber, kuaför’.

b. 33, 44

b.+de 44

b.+e 33

bereket versin / beriket versin <A. *bereket*, T. *ver-*, ‘bulunulan durumdan duyulan hoşnutluğu anlatmak için söylenen söz’.

b. 28

beriket versin bk. ***bereket versin***

b. 24

berki bk. ***belki***

b. 19, 41, 44

ber-taraf et- <F. *ber*, A. *ṭaraf*, T. *et-*, ʻbir yana bırakmak’.

b.-ip 2

berü <T. *berü,* ʻberi, -den bu yana’.

b. 63

besle- <? *besi*, T. *+le-*, ʻdoyurmak, bakmak’.

b.-mekde 10

beş <T. *beş-*, (sayı) ʻbeş’.

b. 38, 51, 60, 60

betdoala- <F. *bed*, A. *duʿā,* T. *+la-*, ʻbirine beddua etmek’.

b.-dılar 38

bey <T. *bey*, ʻzengin, ileri gelen kimse; erkekler için kullanılan saygı sözü’.

b. 24, 24, 24, 25, 25, 25, 25

b.+e 24, 24, 24, 24, 24, 24

b.+in 24, 25

beyan eyle- <A. *beyān,* T. *eyle-*, ʻbildirmek’.

b.-diği 60

beyan-ı efkar eyle- <A. *beyān, efkār* (A. iza.), T. eyle-, ʻfikirlerini bildirmek, düşüncelerini söylemek’.

b. -miş 59

beyaz <A. *beyāż,* ʻkar renginde olan’.

b. 59, 7

beyit <A. *beyt*, ʻdivan edebiyatında iki mısradan oluşan bir nazım parçası’.

b. 29

bez <A. *bezz,* ʻpamuk veya ketenden yapılmış bir tür dokuma’.

b. 8

bez- <T. *bez-*, ʻusanmak, sıkılmak’.

b.-dim 37

bırak- <T. *bırak-*, ʻkoymak’.

b.-mak 1

b.-mayayım 62

b.-tığını 17

b.-dı 6, 42,

b.-ıp 20, 42, 50

b.-mamaları 47

b.-ması 59

b.-maya 39

bırakı gel- <T. *bırak-, gel-*, ʻbırakmak ve gelmek, bırakıp dönmekʼ.

b.-ir 40

biçare <F. *bi-çāre,* ʻzavallı, çaresizʼ.

b. 60, 61

bit- <T. *büt-*, ʻçıkmak, yetişmekʼ.

b.-erek 55

bil- <T. *bil-*, ʻbir şeyi anlamış ve öğrenmiş bulunmak, hakkında bilgisi olmakʼ.

b. 23

b.-mem 7

b.-en 3

b.-irim 26

b.-mek 5

b.-meyene 3

b.-diği 60

b.-din 15

b.-ip 1, 23, 31

b.-ir 3, 3, 8, 30, 44,

b.-irim 26, 38, 44, 48

b.-mediğinden 18, 60

b.-meleri 47

b.-mem 7, 16, 35, 49

b.-meyip 64

b.-meyiz 3

b.-meyor 47, 48, 55, 60

b.-mez 3, 14, 47, 60

b.-mezsiniz 3

b.-seler 63

b.-irise 38

b.-iriz 3

b.-irsen 38

b.-irsin 14, 15

b.-irsiniz 3

b.-ecek 12

b.-emeyip 62

b.-iyorsın 4, 23

bilaks <A. *bi, ʿaks, (*A. iza.*)*, ʻtam tersineʼ.

b. 61

bildir- <T. *bildir-*, ʻbeyan etmek, haber vermekʼ.

b.-meleri 58

bile <T. *bile* <*ET birle,* ʻile, dahiʼ. Clauson, 364-365.

b. 16, 36, 43, 52

bilezik <T. *bilezük* <*ET bilezük*, ‘bilezik’. Clauson, 345.

b.+leri 42

bilgicilik <T. *bilgiçlik,* ‘bilgelik, bilgiçlik’.

b.+de 12

bilgili <T. *bilgili,* ‘bilgi sahibi’.

b. 12, 22

bilgisizlik <T. *bilgisizlik,* ‘cahillik, bilgi veya yeterli bilgi sahibi olmama durumu’.

b. 58

bil ittifak <A. *bi, ittifāḳ* (A. iza.), ‘iş birliği yapmak’.

b. 10

billeş- bk. ***birleş-***

b.-elim 41

bin <T. *bin,* (sayı) ‘bin’.

b. 16, 17, 17

bin- <T. *bin*-, ‘binmek’.

b.-ememesi 9

b.-ememesine 9

b.-mek 6, 9

b.-mişiken 6

b.-diği 15

b.-diğim 17

b.-diğin 15

b.-dim 25

b.-er 25, 28, 28, 32, 46

b.-ip 6, 20, 20, 25, 25, 34, 34

b.-iyorsın 28, 34

b.-meyorum 34

b.-mezse 17

b.-miş 25

binaenaleyh <A. *binā’an, ʿalayhi* (A. iza.), ‘bundan dolayı, bundan ötürü, bunun üzerine’.

b. 59

bindir- <T. *bin*dir-, ‘bir kimseyi bir şeyin üzerine oturtmak, binmesini sağlamak’.

b.-eceğini 17

b.-ir 24, 25

bir <T. *bir,* (sayı) ‘sayıların ilki, bir’.

b. 1, 1, 1, 3, 3, 3, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 5, 5, 5, 5, 5, 5, 5, 6, 6, 6, 6, 6, 6, 7, 7, 7, 7, 7, 7, 7, 7, 7, 8, 8, 8, 8, 8, 8, 8, 8, 8, 8, 8, 9, 9, 9, 9, 9, 9, 9, 10,

10, 10, 10, 11, 11, 11, 11, 11, 11, 11, 11, 11, 12, 12, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 14, 14, 14, 14, 14, 14, 14, 14, 15, 15, 15, 16, 16, 16, 16, 16, 16, 16, 16, 16, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 18, 18, 18, 19, 19, 20, 20, 20, 20, 20, 20, 20, 21, 21, 21, 21, 21, 22, 22, 22, 22, 23, 23, 24, 24, 24, 25, 25, 25, 25, 26, 26, 26, 26, 26, 26, 26, 26, 27, 27, 27, 28, 28, 29, 29, 29, 29, 29, 30, 30, 30, 30, 30, 31, 31, 31, 31, 31, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 33, 33, 33, 33, 33, 33, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 35, 35, 35, 35, 35, 36, 36, 36, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 37, 38, 38, 38, 38, 38, 38, 38, 39, 39, 39, 39, 39, 39, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 44, 44, 44, 44, 44, 44, 44, 45, 45, 45, 45, 45, 45, 45, 46, 46, 46, 46, 46, 46, 46, 46, 47, 47, 47, 47, 47, 47, 47, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 49, 49, 49, 49, 49, 49, 50, 50, 50, 50, 50, 51, 51, 51, 51, 51, 51, 51, 51, 52, 52, 52, 52, 52, 52, 52, 53, 53, 53, 53, 53, 54, 54, 54, 54, 54, 54, 54, 54, 54, 54, 55, 55, 55, 55, 55, 56, 56, 56, 56, 56, 57, 57, 57, 57, 57, 58, 58, 58, 59, 59, 59, 59, 59, 59, 59, 59, 60, 60, 60, 60, 60, 61, 61, 61, 61, 61, 62, 62, 62, 62, 62, 62, 62, 62, 62, 62, 63, 63, 63, 63, 63, 64, 64, 64, 64

b.+i 13, 21, 25, 29, 34, 43, 51, 54

b.+inde 3, 4, 5, 7, 8, 12, 12, 14, 15, 19, 20, 22, 24, 24, 25, 29, 34, 34, 35, 63

b.+inden 11, 12

b.+ine 55

b.+ini 24

b.+inin 16

b.+isi 21, 22, 23, 30, 34, 35, 36, 38, 45, 49, 49, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 59

biraz <T. *bir+az,* ‘bir parça, az, azıcık’.

b. 5, 5, 11, 12, 15, 15, 20, 21, 21, 26, 27, 27, 27, 28, 29, 35, 36, 37, 37, 37, 38, 38, 38, 39, 39, 41, 42, 42, 45, 49, 50, 59

b.+ını 44

birbiri / biribiri <T. *bir,* ʻkarşılıklı olarak bir diğeri’.

b. 33

b.+ne 19

birçok <T. *bir, çok,* ʻbir hayli, sayısı belirsiz, çok’.

b. 2, 2, 22, 24, 33, 49, 63

birdenbire <T. *bir,* ʻaniden, ansızın’.

b. 9, 14, 27, 33, 40, 50, 56

bir dürlü <T. *bir, türlü,* ʻbir türlü, hiçbir şekilde’.

b. 60, 61

bire <Yun. *vré,* ʻ(ses taklidi ünlem) ey! Hey! anlamlarında kullanılan bir seslenme sözü’.

b. 4, 5, 14, 22, 22, 30, 31, 37, 43, 44, 44, 49, 56

birer <T. *bir,* (sayı) ʻbir bir, teker teker’.

b. 6, 8, 9, 23, 43, 43, 58,

bir gün <T. *bir, gün,* ʻbelirsiz bir zamanı anlatmak için kullanılan söz’.

b. 30

bir haylı <T. *bir,* F. *ḫaylī,* ʻbirçok, fazla’.

b. 1, 4, 8, 10, 11, 11, 12, 15, 24, 24, 24, 29, 51, 58, 58, 60, 51

birherif <Yun. *vré,* A. *ḥarif,* ʻbre herif! Hey! Şeklinde erkeklere yöneltilen bir seslenme sözü’.

b. 35

biri <T. *bir ,* ʻbir kişi, herhangi bir insan, kimse’.

b. 7

b.+ni 7

b.+si 4, 7, 8, 12, 13, 13, 15, 16, 16, 19, 23, 23, 24, 27, 27, 33, 37, 44, 48, 54

b.+sini 6

b.+niz 50

biribiri bk. ***birbiri***

b. 53

b.+ne 9, 13, 19, 23, 50

birinci <T. *bir,* (sayı) ʻilk sırada olan, en önde olan. Bir sayısının sıra sıfatı’.

b. 15, 15, 19, 38

birkaç <T. *bir+kaç,* ʻsayısı az ve kesin olarak bilinmeyen şeyleri belirtmek için kullanılır’.

b. 5, 7, 8, 8, 8, 10, 10, 11, 11, 12, 19, 25, 32, 32, 37, 37, 37, 38, 41, 44, 6, 61, 61, 61

birleş- / billeş- <T. *birleş-*, ʻbirleşmek, cinsel birleşmeʼ.

b.-mek 41

b.-mesinde 41

birlikde <T. *birlikte,* ʻberaber, beraberceʼ.

b. 25, 50

birtakım <T. *bir*, *takım,* ʻkimi, bazıʼ.

b. 61

Bismillah <A. *biʼsmiʼllāh* (A. iza.), (din) ʻBismillâhirrahmânirrahim sözünün kısaltılmış biçimi, besmeleʼ.

b. 5, 28

bit- <T. *bit-*, ʻsona ermek, tamamlanmakʼ.

b.-di 27

b.-memiş 8

bitir- <T. *bitir-*, ʻsona erdirmek, tamamlamakʼ.

b.-ir 45

b.-miş 55

bitki <T. *bitki,* (bitki) ʻbitkiʼ.

b. 52

bitün <T. *bütün,* ʻbütün, tamʼ.

b. 19

biz <T. *biz,* ʻçokluk birinci kişi zamiriʼ.

b. 19, 32

b.+de 37

b.+e 31

b.+im 2, 4, 10, 16, 16, 26, 27, 29, 34, 41, 41, 48

b.+imidi 28

b.+imkininki 4

boğ- <T. *boğ-*, ʻbir canlıyı soluk almasına engel olacak biçimde öldürmekʼ.

b.-acağıdı 22

boğaz <T. *boğaz* ʻağız ile gırtlak arasında kalan, yiyecek ve içeceklerin ağızdan sonra geçtikleri bölümʼ.

b.+ı 40, 40

b.+ına 32, 46

boğazla- <T. *boğ*az+*la-*, ʻboğazını kesmek suretiyle öldürmekʼ.

b.-r 7

b.-yayım 6

b.-yıp 10

b.-yip 10

boğul- <T. *bo*ğul-, ‘boğulmak’.

b.-ur 56

bol bolabat <? *bol bolamat,* ‘(bol kelimesinin pekiştirme hali) bol ve bereketli, çok’. DS, C. II, 734.

b. 18

boledeni < ?

b. 58

bolun- bk. ***bulun-***

b.-acak 41

bora <İt. *borea,* (meteoroloji) ‘genellikle arakasından yağmur getiren sert rüzgar’.

b. 51

borç bk. ***burç***

b.+un 35

bostan <F. *būstān,* ‘bahçe, bağ’.

b.+a 5

b.+larda 55

bostancı <F. *būstān,* T. *+cı,* ‘bostan, bağ veya bahçe işleri ile ilgilenen ve geçimini de buradan sağlayan kişi’.

b. 5, 5, 5

boş <T. *boş,* ‘dolu olmayan’.

b. 62

boşa- <T. *boş+a-,* ‘kanuna göre eşlerden birinin bir diğeri ile bağını koparması’.

b.-dım 46

b.-mış 45

boy <T. *boy*, ‘uzunluk’.

b.+u 52

b.+umı 52

boyle bk. ***böyle***

b.+rin 45

boyun <T. *boyın,* ‘gövdenin baş ile omuz arasında kalan kısmı’.

b.+una 8

b.+ını 12

boz- <T. *boz-,* ‘düzensiz hale getirmek, bozmak’.

b.-ar 19

b.-up 60

bozul- <T. *bozul-,* ‘çok korkmak; derde girmek, huzuru kaçmak’.

b.-masından 52, 59

böyle / boyle <T. *böyle <bu+ile,* ‘böyle, bunun gibi’.

b. 10, 11, 18, 18, 19, 19, 25, 28, 31, 4, 4, 43, 45, 46, 50, 57, 57, 6, 7, 9

böyü- <T. *büyü-*, ‘yaşı artmak, yetişmek, daha büyük hale gelmek’.

b.-duğunı 1

b.-yüp 1

böyük <T. *büyük,* ‘büyük, ortalamanın üstünde; fazla, çok’.

b. 11, 11, 24, 25, 25, 26, 29, 33, 36, 48, 53, 53, 55, 57, 59, 59

bu <T. *bu,* ‘(işaret zamiri/sıfatı) ‘yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakını gösteren bir söz’.

b. 2, 2, 3, 4, 4, 5, 6, 7, 7, 9, 12, 12, 12, 13, 15, 16, 17, 17, 17, 17, 17, 18, 18, 18, 19, 20, 22, 22, 23, 23, 25, 25, 26, 26, 26, 26, 26, 26, 27, 27, 27, 28, 30, 31, 31, 31, 31, 31, 32, 32, 33, 33, 34, 35, 35, 35, 36, 36, 37, 38, 39, 39, 40, 41, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 43, 43, 44, 45, 45, 45, 46, 46, 47, 47, 49, 49, 50, 50, 51, 52, 52, 53, 53, 53, 53, 54, 54, 55, 55, 56, 56, 56, 58, 58, 58, 59, 60, 60, 60, 61, 62, 62, 63, 63, 64, 64

b.+dır 56

b.+na 15, 18, 25, 25, 29, 37, 40, 40, 41, 42, 45, 47, 48, 51, 51, 56, 56, 7

b.+nda 51

b.+ndan 7, 13, 51, 54, 56-57

b.+nı 10, 16, 18, 22, 22, 24, 24, 25, 26, 30, 31, 31, 34, 37, 37, 4, 41, 43, 43, 46, 46, 47, 47, 5, 50, 52, 53, 53, 54, 61, 63, 63, 7, 7

b.+nın 1, 11, 11, 13, 13, 13, 17, 19, 21, 23, 24, 26, 26, 26, 29, 31, 32, 36, 36, 37, 39, 39, 40, 41, 41, 42, 45, 45, 45, 45, 47, 47, 49, 5, 5, 5, 50, 52, 52, 53, 53, 56, 59, 59, 6, 8, 9

b.+nu 46, 52, 56

b.+nun 18, 36, 40, 51, 51, 55, 55, 6, 8

buçuk <T. *buçuk* <*bıçuk,* ‘yarım’.

b. 61

budak <T. *budak,* ‘çıkıntı, fazlalık’.

b.+lar 61

bugün <T. *bu, gün,* ‘içinde bulunulan gün’.

b. 47, 5, 53, 56

b.+e 58

bugünki <T. *bu, gün,* T. *+ki*, ‘Bugüne ait olan, bugünkü’.

b. 42

buğday <T. *buğday* <*ET buġday*, ‘buğday’. Clauson, 312-313.

b. 43, 44, 44

bu kadar <T. *bu,* A. *ḳadr,* ‘yaklaşık gibi miktar bildiren bir söz’.

b. 61

bul- <T. *bul-*, ‘bulmak; keşfetmek; cezaya uğramak’.

b.-abilecek 30

b.-acakdır 16

b.-amadı 54

b.-amadığımız 29

b. -amaması20

b.-amayacaksın 50

b.-amayarak 49

b.-amayıp 4

b.-amazlar 19, 32

b.-amazsın 54

b.-arak 48

b.-ayım 35

b.-dı 5

b.-dım 36

b.-mak 45

b.-maya 49

b.-mazsanız 48

b.-ın 35

b.-du 53

b.-dum 16

b.-up 14, 29, 32, 48, 49

b.-ur 36

bulaştır- <T. *bulaştır-* ‘sürmek, sıvaştırmak’.

b.-ıp 36

bulın- bk. ***bulun-***

b.-mak 12

b.-mamasından 15

b.-an 1, 20

b.-anlar 38

b.-anların 64

b.-duğı 1, 12

b.-duğunı 2

b.-makda 21

b.-masından 2, 35

b.-mış 43

bulun- / bolun- / bulın- <T. *bulun-*, ‘var olmak, mevcut olmak’.

b.-malarına 10

b.-maya 12

b.-acağına 64

b.-acak 17

b.-an 53, 59

b.-anlar 38

b.-anların 62

b.-ayım 37

b.-duğunuz 53

b.-dukda 54

b.-dukları 58

b.-ıcağıta 58

b.-ıp 12, 8

b.-ır 11, 12, 8

b.-ıyorsunıs 63

b.-madı 53

b.-madığı 64

b.-madığınısı 63

b.-madım 54

b.-maktadır 57

b.-mamasından 61

b.-muş 53, 58

b.-sın 33

b.-up 1, 26

b.-uyor 57

b.-uyorsunus 45

b. 63

bulundır- <T. *bulundur-*, ‘hazır etmek, var olmasını sağlamak’.

b.-maklığı 64

b.-maklığa 64

bunlar <T. *bunlar*, (işaret/kişi zamiri ve sıfatı) ‘bu zamirinin çokluk biçimi’.

b. 9, 10, 16, 16, 17, 19, 26, 27, 47, 60

b.+a 16, 23, 27, 31, 37, 41, 41, 48, 50

b.+dan 10, 23, 30, 59

b.+ı 13, 23, 37, 41, 47, 5, 5, 50, 6, 61

b.+ıla 33, 53

b.+ın 2, 23, 23, 24, 56, 62

bura <T. *bu, ara,* ‘bu yer’.

b.+da 16, 37, 60

b.+nın 54

b.+sıdır 23

b.+sında 36

b.+ya 31, 4, 5

buracıkda <T. *bu, ara+cık,* ʻhemen burada, çok yakın yerdeʼ.

b. 1

burç / borç <A. *burc,* (astronomi) ʻzodyak üzerinde bulununan on iki takımyıldıza verilen isimʼ.

b.+u 35

b.+umın 35

burda <T. *bu, ara,* ʻbu yerdeʼ.

b. 14, 37, 4, 4, 4, 4, 5, 7

b.+yım 56

burdan <T. *bu, ara,* ʻbu yerdenʼ.

b. 14

burun <T. *burun*, (vücut) ʻburunʼ.

b.+ı 29

b.+ının 57

bu sırada <T. *bu,* Yun. *seirá,* ʻbu anda, aynı anda, aynı zamandaʻ.

b. 41, 43, 46, 62

but <T. but <ET *būt*, ʻbacağın dizden kalçaya kadar olan kısmıʼ. Clauson, 297.

b.+unı 26

buynız / buynuz <T. *boynuz,* (hayvan) ʻboynuzʼ.

b.+ları 29, 29

buynuz bk. ***buynız***

b.+unın 29-30

buynuzlı <T. *boynuzlu*, ʻboynuzları olanʼ.

b. 29

buyur- <T. *buyur-,*ʻbir çağırma, davet etme, kabul etme sözüʼ.

b.-ın 18

b.-un 37

buyur et- <T. *buyur, et-,* ʻdavet etmek, yemeğe çağırmakʼ.

b.-er 41

buzağı <T. *buzağı,* (hayvan) ʻsütten kesilmemiş inek yavrusuʼ.

b. 25

bülbül <F. *bulbul,* (hayvan) ʻsesinin güzelliğiyle bilinen ötücü bir kuşʼ.

b. 43

b.+ım 43

C

cahil <A. *cāhil*, ʻbilgisiz kişi’.

c. 1, 58

caket <T. *ceket* <Fr. *jaquette*, ʻceket’.

c. 62

cami <A. *cāmiʿ,* (din) ʻİslam dininde Müslümanların ibadet ettiği mabet’.

c.+de 3, 3, 34, 35, 53, 53, 53

c.+nin 4

c.+ye 6

can / cen <F. *cān,* ʻyaşam, hayat; gönül, iç’.

c.+ımın 15

c.+ın 15, 41

canı sıkıl- <F. *cān,* T. *sıkıl-,* ʻiçi sıkılmak; üzülmek’.

c.-ıp 17, 18, 19, 21, 30, 4, 46, 7

c.-ırmış 29

carp- <T. *çarp-,* ʻdeğmek, vurmak’.

c.-ar 62

ceb <A. *ceyb,* ʻgenellikle içine bir şey koymak için bir giysinin belli bir yerine açılarak koyulan parça’.

c.+inden 22

Cebraıl alie el selam <A. *Cebrāīl, alayhi’s-selām* (A. iza.), (din) ‘dört büyük melekten biri, Cebrail’.

h. 8

ceddi <A. *cadī,* (astronomi) ʻoğlak burcu’.

c. 35

celb <A. *celb,* ʻgetirtme, çağırma’.

c. 23

celbet- <A. *celb,* T. *et-,* ʻçağırtmak, getirtmek’.

c.-ip 23

cemiat <A. *cemāʻat*, (din) ‘cemaat’.

c.+a 12, 26

cem ol- <A. *cem,* T. *ol-,* ʻtoplanmak, bir araya gelmek’.

c.-up 16, 33

cen bk. ***can***

c.+da 35

Cenab-ı Hakk <A. *cenāb, haḳḳ,* ʻAllah, Tanrı’.

c.+a 3

cenaze <A. *cenāze,* ʻölü, ölmüş kimseʻ.

c.+sını 35

cennet <A. *cennet,* (din) ‘cennet’.

c.+de 41, 41, 41, 41

cesaret al- <A. *cesaret,* T. *al-,* ‘bir kişiden veya bir şeyden güç, güven almak’.

c.-ıp 39

cesaret eyle- <A. *cesaret,* T. *eyle-*, ‘korkmadan girişmek, korkmadan yapmak’.

c.-yemez 53-54

ceşit <T. *çeşit,* ‘tür, nev’.

c. 47

cevab <A. *cevāb*, ‘karşılık, yanıt’.

c.+ı 60, 60

c.+ın 61, 61

c.+ında 8

cevab al- <A. *cevāb,* T. *al-*, ‘karşılığını almak’.

c.-ırsınız 62

cevab ver- <A. *cevāb,* T. *ver-*, ‘karşılık vermek, yanıt vermek’.

c.-eyim 12

c.-ir 6, 51

c.-melerini 23

c.-ebilir 23

c.-emez 23

c.-irse 23

c.-mem 12

ceviz <A. *cevz,* (bitki) ‘ceviz’.

c. 38, 55

c.+ler 55

c.+leri 38, 38

c.+lerin 55

ceviz ağacı <A. *cevz,* T. *ağaç* (bitki) ‘ceviz ağacı’.

c.+nda 55

c.+nın 55

c.+larında 55

ceyne- <? *çiğne-,* ‘çiğnemek’.

c.-mekde 57

cıbba <A. *cubbe,* ‘cübbe’.

c.+mı 20, 20

c.+sını 20, 20, 20, 20

cıngırdak <T. *çıngırak* <*ET çıŋraḳ* ‘küçük çan, çıngırak’. Clauson, 426.

c. 14

cıplak <T. *çıplak,* ‘giysisiz, üryan, cıbıldak’.

c. 32, 39

ciğer <F. *ciğer,* (vücut) ʻakciğer, karaciğer organlarının ortak adı; yürek, iç’.

c. 13, 13, 30, 30, 49

c.+e 30

c.+i 13, 13, 50

c.+imi 13

c.+in 49

c.+ler 30

c.+i 50

cihet <A. *cihāt,* ʻtaraf, yön, yol’.

c.+de 2

c.+le 64

c.+lerini 63

cilbirlik <? *çılbır*, T. *+lık*, ‘yoğurtlu yumurta yemeği’. DS, C. III. 965.

c. 7

cinayet <A. *cināyet,* ʻcana kıyma, öldürme’.

c.+lerde 45

cirid <A. *cerīd*, ʻat üzerinde değnek atma oyunu; bu değneğe verilen ad’.

c. 25, 25

c.+e 25

civar <A. *civār,* ʻdolay, yakında olan’.

c.+ında 1

coşur- <F. *cūşiden,* ʻcoşturmak’.

c.-up 52

cumaa < A. *cumʿa,* ʻperşembeden sonra gelen gün, haftanın beşinci günü’.

c. 31, 31, 31, 31, 31

cümbüş <F. *cünbüş,* ʻeğlence, coşku’.

c. 31

cümle <A. *cumle,* ʻhep, tüm’.

c.+si 26

Ç

çabalan- <T. *çab-ala-n-* <ET *cap-* ,ʻgayret göstermek, çalışmak, çabalamak’. Tietze, C. I, 461.

ç.-arak 32

çabucak <? <*çabuk+cak,* ʻhızlı, hızlı bir biçimde’.

ç. 29

çabuk <? *çabuk,* ʻhızlı’.

ç. 21, 25

çağır- <T. *çağır-*, ʻseslenmek; davet etmek’.

ç.-arak 53

ç.-maklığa 46

ç.-ayim 46

ç.-dıklarında 35

ç.-maya 51

ç.-ıp 44, 54

ç.-ip 42

çağırt- <T. *çağırt-*, ʻgetirtmek, çağırma işini yaptırmak’.

ç.-ıp 31

çağırıp bağır- <T. *çağır-ıp, bağır-ıp,* ʻöfke, korku, telaş ve/veya acıyla bağırmak’.

ç.-malarına 7

ç.-maya 32, 34

ç.-ma 53

çağırıp çığır- <T. *çağır-ıp, çığır-ıp,* ʻöfkeyle bağırmak’.

ç.-maya 7

çağırtdır- <T. *çağırttır-*, ʻgetirtmek, çağırtma işini yaptırmak’.

ç.-ır 49

çal-$_1$ <T. *çal-*, (müzik) ʻmüzik aletinden ses çıkarmak, müzik aletini çalıştırmak; hırsızlık yapmak, aşırmak’.

ç.-ıyorum 54

ç.-malarını 26

ç.-mak 56

ç.-maklığa 38

ç.-mış 43

çaldır- <T. *çaldır-*, ‘hırsıza kaptırmak, çaldırmak’.

ç.-ır 43

çalış- <T. *çalış-*, ʻemek harcamak, uğraşmak; denemek’.

ç.-ır 43, 60

ç.-ırıken 54

ç.-ırken 27

ç.-ırsanız 62

çamaşır <F. *câme-şûy,* ʻkirli giysi’.

ç. 30, 31

ç.+ın 28

çamur <? *çamur,* ʻçamur’.

ç. 22

çare <F. *çâre,* ʻilaç, çözüm’.

ç. 38, 38

ç.+si 48

çaresiz kal- <F. *çāre,* T. *+siz, kal-*, ʻçıkar yolu, çözüm yolu bulamamak’.

ç.-arak 45

çarşı <F. *çār-sū,* ʻdükkanların bir arada bulunduğu alışveriş yeri, çarşı’.

ç.+dan 13

ç.+ya 12

çay$_1$ <Çağ. *çay,* ʻdereden büyük ve ırmaktan küçük akarsu, çay’. Tietze, C. I, 485.

ç.+a 30

çay$_2$ <F. *çāy* <Çin. *ça,* ʻçay’. Tietze, C. I, 485.

ç. 53

çaylak <T. *çaylak,* (hayvan) ʻyırtıcı ve avcı bir kuş, çaylak’.

ç. 13

ç.+dır 50

ç.+a 50

ç.+ın 13

çek- <T. *çek-,* ʻbir şeyi veya kimseyi yukarıya doğru almak’.

ç.-erek 38

ç.-erkene 43

ç.-erler 34

ç.-erse 10

ç.-ip 39

ç.-meğe 43

ç.-mekde 38, 47

ç.-mesinden 41

ç.-mekde 50

çekil- <T. *çekil-,* ʻkendini geriye veya bir tarafa çekmek’.

ç.-mesinde 22

ç.-ip 39, 8

ç.-ir 23, 23, 32

çekin- <T. *çekin-,* ʻutanma duygusuyla bir şeyi yapmak istememek, kaçınmak’.

ç.-diğinden 52

ç.-ir 13

ç. --irlerse 39

ç.-erek 62

çengel <F. *çengāl*, ʻbir yere takılmaya, geçirilmeye yarayan eğri ve ucu sivri demir’.

ç. 43

ç.+in 43

çeşme / çoşme <F. *çeşme,* 'çeşme'.

ç. 26, 26, 8

çevir- <T. *çevir-*, 'bir şeyi bir yana doğru döndürmek'.

ç.-ecek 60

ç.-ir 61

çık- <T. *çık-*, 'içeriden dışarıya gitmek, bulunduğu yerden başka bir yere gitmek; yukarıya doğru yürümek veya gitmek; bir makama veya huzura gitmek; olmak, bulunmak'.

ç.-abilir 8, 33

ç.-acağı 50

ç.-amaz 33, 36

ç.-an 63

ç.-anların 45

ç.-ar 4, 7, 9, 13, 15, 38, 51

ç.-arken 42

ç.-arkene 42

ç.-arlar 36

ç.-arım 33

ç.-ayım 29

ç.-dı 15

ç.-dıkda 45

ç.-ıp 19, 20, 27, 28, 3, 33, 4, 4, 41, 41, 54, 56

ç.-ıyorsunız 63

ç.-maklığa 53

ç.-maya 33

ç.-mayacağını 17

ç.-mazise 19

ç.-mış 36, 63

çıkar- <T. *çıkar-*, 'çıkma işini yaptırmak**;** giysi çıkarmak,; ortaya çıkarmak; üretmek, yapmak'.

ç.-acağıdım 37

ç.-alım 33

ç.-ar 36

ç.-arak 45

ç.-dıklarında 50

ç.-dım 43

ç.-ıp 14, 15, 20, 21, 22, 24, 25, 36, 37, 38, 42, 44, 51, 57

ç.-ır 36

ç.-ırlar 10

ç.-maklığa 43

ç.-mamasında 40

çıkart- <T. *çıkart-,* ʻçıkarma işi yaptırılmak’.

ç.-acağim 50

ç.-mak50

ç.-sın 50

çıkıl- <T. *çıkıl-,*ʻçıkma işi yapılmak’.

ç.-dığı 63

çıplan-<T. *çıplan-,* ʻsoyunmak, kıyafetleri çıkarmak’.

ç.-arak 50

çifde <F. *cuft,* T. *+e,* ʻikili, çift sayısı olan’.

ç. 57

çift <F. *cuft,* ʻtoprağı sürmek için birlikte koşulan iki hayvan’.

ç. 51

çiftçi <F. *cuft,* T. *+çi,* ʻçift işleriyle ilgilenen, çift süren kişi’.

ç. 16

çift sür- <F. *cuft,* T. *sür-,* ʻtoprağı iki hayvan ile işlemek veya sürmek’.

ç.-meklik 32

ç.-meğe 51

ç.-mekde 12

ç.-üyor 51

çirkin <F. *çirkin*, ʻiyi olmayan, kötü’.

ç. 4

çoban <F. *çōbān,* ʻkoyun, keçi ve inek gibi küçükbaş veya büyükbaş hayvan sürülerini otlatan kişi’.

ç. 36, 36

ç.+a 36

çocuk <T. *çocuk,* ʻküçük yaştaki erkek veya kız, insan yavrusu’.

ç. 11, 28, 28, 38, 40, 40, 40

ç.+ı 28, 28, 39

ç.+ım 39

ç.+ın 38

ç.+ının 41

ç.+un 28

ç.+lar 9, 9

ç.+ları 33

çok <T. *çok,* ʻsayıca veya miktarca fazla, pek’.

ç. 18, 19, 26, 30, 31, 32, 40, 42, 46, 60

ç.+ı 59, 60

ç.+larının 2

çorba <F. *şūrbā,* ʻçeşitli malzemelerle hazırlanan sıcak ve sulu içecekʼ.

ç. 12, 32, 37, 37, 37, 37, 40, 40

ç.+dan 40, 40

ç.+yı 40, 40, 40

çorba tası <F. *şūrbā,* A. *ṭās,* ʻiçine çorba koyulan kapʼ.

ç.+nı 37

çoşme bk. ***çeşme***

ç.+nin 10

ç.+ye 10

çök- <T. *çök-,* ʻüzerinde bulunduğu yere yıkılmakʼ.

ç.-ecekleridi 3

çömlek <?. *çömlek ~ çölmek,* ʻtoprak tencereʼ. DLT 242.

ç. 5

ç.+e 5

ç.+in 6

ç.+ini 5

çöz- <T. *çöz-,* ʻbağlı veya sarılı bir şeyi açmakʼ.

ç.-üp 47

çuval <F. *cuvāl,* ʻçuval, torbaʼ.

ç. 48

ç.+a 5, 5

çuvaldız innesi <F. *cuvāl-dūz,* T. *iğne,* ʻbüyük iğneʼ.

ç. 53

D

da / de <T. *da/de* ʻdahi anlamındaki bağlaç; bileʼ.

d. 1, 1, 10, 10, 10, 10, 10, 10, 10, 11, 12, 12, 12, 12, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 14, 15, 16, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 18, 18, 19, 19, 19, 19, 2, 20, 20, 20, 20, 20, 20, 20, 20, 21, 21, 21, 21, 21, 21, 21, 21, 22, 22, 22, 23, 23, 23, 23, 23, 23, 23, 24, 24, 24, 24, 24, 25, 25, 25, 25, 25, 25, 25, 25, 25, 26, 26, 26, 26, 26, 26, 26, 27, 27, 27, 27, 28, 28, 28, 28, 28, 28, 28, 29, 29, 29, 29, 29, 3, 3, 30, 30, 30, 31, 31, 31, 31, 31, 31, 31, 31, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 33, 33, 33, 33, 33, 34, 34, 34, 35, 35, 35, 35, 36, 36, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 37, 37, 38, 38, 38, 38, 38, 38, 39, 39, 39, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 4, 4, 4, 4, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 41,

41, 41, 42, 42, 42, 42, 43, 43, 43, 43, 43, 44, 44, 44, 44, 44, 44, 45, 45, 45, 45, 45, 45, 46, 46, 47, 47, 47, 48, 48, 48, 48, 48, 49, 49, 49, 5, 5, 5, 5, 5, 5, 50, 50, 51, 51, 51, 51, 52, 52, 52, 53, 53, 53, 53, 54, 54, 54, 54, 54, 54, 55, 55, 55, 55, 56, 56, 56, 56, 56, 56, 56, 57, 57, 57, 58, 58, 58, 59, 60, 60, 60, 6, 6, 6, 6, 6, 61, 62, 63, 64, 64, 64, 7, 7, 7, 7, 8, 8, 9

dağılıver- <T. *dağıl-, ver-,* ‘Hızlıca birbirinden ayrılmak, uzaklaşmak’.

d.-diler 14

daha <T. *daha,* ‘elde bulunana ek olarak; sözü edilen konuda fazlasını belirtmek; artık; hâlâ’.

d. 1, 1, 12, 16, 17, 17, 23, 23, 24, 26, 26, 29, 30, 35, 35, 39, 39, 46, 46, 46, 53, 54, 56, 58, 60, 61, 61, 62, 62, 8

dahı <T. *dahi,* ‘da, de; bile’.

d. 2, 57, 59, 60, 64

daima <A. *dāʾimā,* ‘sürekli, her zaman, hep’.

d. 19, 8

dair <A. *dāʾir,* ‘hakkında, konusunda’.

d. 16

dak- bk. ***tak-***

d.-ar 38

d.-arak 46

dakıka <A. *daḳiḳa*, ‘bir saatin altmışta biri, altmış saniye’.

d. 60

dal <T. *dal,* ‘ağaç gövdesinde çıkan kollara verilen isim’.

d.+ı 15, 15

d.+lar 61

dallı budaklı <T. *dal+lı,* T. *budak+lı,* ‘karışık, çapraşık’.

d. 60

damlalı <T. *damla* <*tamla,* ‘damla izi olan’.

d. 34

dana <T. *dana* <EF. *daenu,* (hayvan) ‘sütten kesilmiş sığır yavrusunun iki yaşına kadarki ismi’.

d.+nın 7, 7

d.+ya 7

dane / dene <F. *dāne,* ‘tane, adet’.

d. 12, 16, 17, 17, 23, 24, 38, 58, 6, 8

d.+sini 6, 7

danıdık <T. *tanıdık,* ‘bilinen kişi, ahbap’.

d.+ları 9

d.+larından 54, 7

d.+larının 21, 29

darb et- <A. *ḍarb,* T. *et-* ‘Vurmak, dövmek’.

d.-meğe 5

dard- bk. ***tart-***

d.-arkene 42

darı / tarı <T. *darı,* <ET *tarıġ*, (bitki) ‘darı’. Clauson, 537-538.

d. 22

darıl- / tarıl- <T. *darıl-*, ‘küsmek, gücenmek’.

d.-ıp 10

d.-masın 41

davet et- <A. *daʿvet*, T. *et-*, ‘sofraya, yemeğe çağırmak’.

d.-er 25, 25

davetli <A. *daʿvet*, T. *+li,* ‘bir yere veya yemeğe davet edilmiş kimse’.

d. 63

davşan bk. ***tavşan***

d. 46

davuk bk. ***tavuk***

d. 29

davul <A. *ṭabl,* ‘tokmak ve çubuk ile vurularak çalınan bir müzik aleti’.

d. 26

d.+lar 26

d.+ların 27

davulcu başı <A. *ṭabl,* T. *baş*, ‘davulcu lideri, davulcu başı’.

d.+sına 26

daya- <T. *daya-* <ET *taya-*, ‘dokunur duruma getirip yaslamak’. Clauson, 567.

d.-yıp 7

de / da bk. ***da***

d. 10, 10, 10, 11, 11, 12, 12, 14, 14, 15, 15, 15, 16, 16, 16, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 18, 18, 18, 19, 19, 19, 19, 2, 20, 21, 21, 21, 21, 22, 22, 22, 23, 23, 23, 23, 23, 23, 23, 24, 24, 24, 24, 25, 25, 26, 26, 26, 27, 27, 27, 3, 3, 3, 3, 3, 30, 30, 31, 31, 31, 31, 31, 31, 32, 32, 32, 32, 34, 34, 35, 35, 36, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 37, 38, 38, 39, 39, 39, 40, 40, 40, 4, 41, 41, 41,

41, 41, 42, 42, 42, 42, 43, 43, 43, 44, 45, 45, 45, 46, 47, 47, 47, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 49, 49, 49, 49, 49, 5, 5, 5, 5, 50, 50, 50, 51, 51, 51, 52, 53, 53, 53, 53, 53, 53, 53, 54, 55, 55, 56, 56, 56, 56, 58, 59, 60, 60, 60, 6, 6, 61, 61, 62, 62, 63, 63, 63, 63, 64, 64, 7, 7, 7, 7, 7, 8, 8, 9, 9

de- / di- / ti- / te- <T. *de-*, ‘anlatmak, söylemek’.

d.-dikde 38, 45

d.-meğe 18, 39

d.-melerine 15, 16, 18, 23, 3, 3, 4, 6

d.-mesinde 17

d.-mesine 17, 17, 18, 20, 20, 21, 23, 23, 23, 26, 3, 3, 4, 4, 5, 7, 7, 8, 8

d.-r 26, 32, 52

d.-rseniz 47

d.-yerek 47

d.-di 12, 17, 18, 20, 36, 39, 41

d.-diğin 51

d.-diğinde 42

d.-dikde 11, 13, 14, 16, 21, 21, 22, 23, 23, 23, 23, 24, 25, 26, 30, 31, 32, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 40, 43, 43, 43, 44, 45, 49, 49, 5, 51, 54, 54, 57, 6, 7, 9

d.dikleriŋi 51

d.-diklerin 39, 54

d.-diklerinde 14, 19, 31, 32, 33, 33, 34, 34, 35, 38, 38, 41, 46, 48, 48, 49, 49

d.-diklerini 50

d.-diler 53

d.-rsiniz 62

d.-diler 37

d.-mekde 55

d.-melerinde 50

d.-melerine 25, 28, 32, 41, 48, 51

d.-melisin 23

d.-mesin 31

d.-mesinde 44, 44

d.-mesine 25, 26, 27, 27, 28, 29, 29, 30, 35, 40, 41, 41, 43, 46, 53, 54, 56

d.-mesini 28, 56

d.-mez 53, 62

d.-miş 10, 6

d.-mişdir 11, 16, 16, 3, 4, 8

d.-riken 21

d.-rim 36

d.-rkene 56

d.-rler 10, 10, 31, 32, 32, 33, 33, 38, 47, 9

d.-rleriken 9

d.-rlermiş 34

d.-yeceğidin 37

d.-yeceğini 51

d.-yecekler 46, 5

d.-yeceklerimi 35

d.-yerek 14

d.-yene 27

d.-yerek 11, 13, 14, 17, 19, 20, 21, 22, 28, 3, 30, 35, 36, 37, 37, 37, 38, 38, 40, 45, 45, 45, 45, 46, 46, 49, 49, 5, 50, 52, 54, 8

d.-yeyim 48

d.-yince 19, 19, 5

d.-yip 14, 15, 15, 16, 17, 19, 19, 20, 21, 21, 23, 23, 23, 32, 32, 33, 37, 38, 39, 39, 4, 41, 42, 44, 45, 49, 9

d.-yorsın 21, 6

d.-yüp 15, 16, 18, 29, 36, 36, 41, 51

d.-yorsun 18

d.-mişidi 35

d.-r 10, 10, 10, 11, 11, 11, 11, 11, 12, 12, 12, 13, 13, 13, 13, 13, 14, 14, 14, 15, 15, 15, 15, 16, 16, 17, 17, 17, 17, 18, 18, 18, 19, 19, 19, 20, 20, 20, 20, 20, 21, 21, 21, 21, 21, 22, 22, 22, 23, 23, 23, 23, 24, 24, 24, 25, 25, 26, 26, 26, 26, 26, 27, 27, 27, 27, 27, 27, 27, 27, 28, 28, 28, 28, 29, 29, 29, 29, 29, 29, 3, 3, 3, 30, 30, 30, 30, 30, 31, 31, 31, 31, 31, 31, 31, 31, 31, 32, 32, 33, 33, 33, 33, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 35, 35, 35, 35, 36, 36, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 38, 39, 40, 40, 40, 4, 4, 4, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 43, 43, 43, 43, 43, 44, 44, 44, 44, 45, 45, 46, 46, 46, 47, 47, 47, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 49, 49, 49, 49, 5, 5, 5, 5, 5, 5, 5, 5, 50, 50, 50, 50, 51, 51, 51, 51, 51, 51, 52, 53, 53, 53, 53, 53, 54, 54, 54, 54, 54, 55, 55, 55, 55,

56, 56, 56, 56, 57, 57, 59, 6, 6, 6, 61, 7, 7, 7, 7, 7, 7, 8, 8, 8, 8, 9, 9, 9

defa / defe <A. *defʿa,* ʻkez, kere'.

d. 18, 20, 25, 26, 28, 28, 29, 31, 32, 32, 34, 37, 38, 38, 39, 39, 39, 41, 41, 42, 42, 43, 43, 44, 46, 46, 46, 46, 47, 48, 48, 48, 49, 49, 49, 51, 52, 52, 52, 53, 54, 54, 55, 55, 58, 59, 61, 62, 8, 9

d.+dan 24, 8

d.+lar 30

defaden <A. *defʿaten,* ʻbirden, bir defada'.

d. 12, 56

defe bk. ***defa***

d. 42

defn et- <A. *dafn,* T. et-, ʻölüyü gömmek'.

d.-in 8

defn edil- <A. *dafn,* T. *edil-*, ʻgömülmek'.

d.-enin 58

d.-mişdir 1

defol- <A. *defʿ*, T. *ol-*, ʻbulunduğu yerden savuşup gitmek'.

d.-sun 7

degil bk. ***değil***

d. 18

değil / degil <T. *değil,* ʻolumsuzluk bildiren bir kelime, değil'.

d. 20, 31, 43, 45, 64, 64

d.+ler 36

d.+sindir 56

değir- <T. *değir-*, ʻdeğdirmek, dokundurmak'. DS, C. IV, 1401.

d. 21, 21

d.-eyim 21

d.-ir 21

d.-mez 21

değiştir- <T. *değiştir-*, ʻbir şeyin mevcut biçimini farklı bir hale getirmek'.

d.-enlerden56

dehşetli <A. *dehşet*, T.+*li,* ʻkorkunç, korku dolu'.

d. 53

deli <T. *deli* <ET *telve,* ʻcoşkun; aklını kaybetmiş olan'. Clauson, 493.

d. 10, 5

delik <T. *delik,* ʻdar, küçük açıklık; dar, küçük çukur’.

d. 28, 41, 41

d.+iŋe 10

d.+den 14

delin- <T. *delin-,* ʻdelik açılmak’.

d.-ip 15

delir- <T. *deli+r-*, ʻaklını kaçırmak’.

d.-din 35

dellak <A. *dellāk,* ʻhamamda çalışan ve hamama gelen müşterileri yıkayan kişi’.

d. 8-9, 9

d.+a 8

d.+ın 9

dellal <A. *dellāl*, ʻherhangi bir şeyi, bir olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyuran kişi, tellal’.

d. 18, 39, 39, 42, 47, 49

d.+a 42, 47

d.+ın 42

demek <T. *de-,* ʻanlamına gelmek, bir anlamdaki karşılığı olmak’.

d. 18, 21, 51

d.+dir 1, 18

demincek <T. *demin+cek,* ʻaz önce, kısa bir süre önce’.

d. 61

dene bk. ***dane***

d.+si 10

deniz <T. *deniz,* ʻdeniz’.

d.+e 33

derakab <F. *der,* A. *ʻaḳab*, ʻhemen, zaman kaybetmeden, arkasından’.

d. 10, 12, 13, 15, 29, 29, 30, 44, 5

derceyle- <A. *derc,* ʻtoplamak, bir araya getirmek’.

d.-riz 2

d.-yeceğimiz 2

dere <F. *derre,* ʻçaydan, ırmaktan daha küçük bir akarsu, dere’.

d.+nin 52

d.+yi 52

derece <A. *derece,* ʻmiktar, ölçü; seviye, makam’.

d. 1, 42

d.+de 28, 29, 45

d.+sine 51

derhal <F. *der*, A. *ḥāl,* ʻo anda, hemen’.

d. 14, 40, 45

deri <T. *deri,* ʻinsan ve hayvanların vücudunu örtü gibi saran koruyucu tabaka, cilt’.

d.+sini 7, 7

derle- <T. *derle-,* ʻter çıkarmak, ter dökmek’.

d.-miş 34

dermeyan olun- <F. *der-miyān,* T. *olun-,* ʻileri sürülmek, ortaya atılmak’.

d.-dukda 59

ders <A. *ders,* ʻders’.

d.+e 34

d.+ine 28

derun <F. *derūn,* ʻİç’.

d.+inde 61, 63

desdan bk. ***destan***

d. 58

destan / desdan <F. *destān,* ʻtarih öncesi olağanüstü konu ve şeyleri ele alan şiir, destan’.

d.+lar 58

desti <F. *destī,* ʻtesti’.

d.+yi 52, 52

devam <A. *devām,* ʻaynı şeyin sürmesi, bitmemesi’.

d.+ları 58

devam et- <A. *devām,* T. *et-,* ʻsürmek, bitmemek’.

d.-di 11

devam eyle- <A. *devām,* T. *eyle-,* ʻsürmek, bitmemek’.

d.-diği 60

deve <T. *deve,* <ET *tevey,* (hayvan) ʻdeve’. Clauson, 447-448.

d. 6

d.+sine 6

d.+ye 3, 3

d.+yi 6

devir <A. *devr,* ʻkendi özgü bir özellik taşıyan zaman parçası, dönem’.

d.+i 16

devlid eyle- <A. *tevlid,* T. eyle-, ʻdoğurmak’.

d.-mekde 11

deye bk. ***deyü***

d. 12, 15, 60

deyi bk. ***deyü***

d. 13, 16, 29, 33, 34, 40, 44, 47, 52, 9, 9

deynek <T. *değnek,* ʻsopa, çomak’.

d. 11, 14

d.+i 11

d.+ini 23

deyü / deye / deyi / teyü <T. *deyü,* ʻdiye, diyerek; herhangi bir yargıya vararak’.

d. 14, 16, 17, 17, 17, 20, 22, 24, 27, 29, 30, 30, 34, 35, 35, 4, 43, 44, 44, 44, 46, 48, 48, 49, 5, 5, 51, 52, 52, 53, 54, 55, 55, 55, 55, 59, 6, 6, 6, 61, 63, 64, 7

dışarı / tışarı <T. *dışarı,* ʻdış, dış çevre, için karşıtı’.

d. 20, 27, 8

d.+da 28, 9

d.+dan 43

d.+ya 43

di- bk. ***de***-

d.-mesine 23

dib <T. dip <ET *tüb,* ʻoyuk veya çukur bir şeyin en altı, taban, dip’. Clauson, 434-435.

d.+ine 50

diger <F. *diger,* ʻöteki, başka, öbür’.

d. 10, 13, 16, 22, 38, 42, 57, 59, 61, 62, 64, 7, 9

d.+i 16, 23, 23, 27

d.+ininki 16

d.+leri 24, 25

d.+lerinde 64

dikat buyur- <A. *diḳḳat,* T. *buyur-,* ʻdikkat göstermek, dikkat etmek’.

d.-malıdır 63

dik- <T. *dik-,* ʻbir cismi dik olarak tutmak’.

d.-er 36

d.-erek 23

dik- <T. *dik-,* ʻdikmek, birbirine tutturmak’.

d.-ip 48

dikkat et- <A. *diḳḳat,* T. *et-,* ʻdikkatli bir biçimde yapmak, özen göstermek’.

d.-erek 63

dilenci <T. *dilenci,* ʻgeçimini dilenerek sağlayan kişi’.

d.+nin 37

din talkın idici <A. *dīn, telḳīn,* T. *edici,* ‘din öğretilerini aşılayan, öğreten kimse’.

d. 1

dinle- <T. *dinle-*, ‘işitmek için kulak vermek’.

d.-dikden 35

d.-mekliğe 40

d.-ridi 20

direk <T. *direk,* ‘ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek’.

d. 56, 57

d.+ler 57

dirhem <F. *direm* <Yun. *drahmí,* ‘bir tür gümüş para’.

d. 42, 61

d.+e 42

divan <F. *dīvān,* ‘şiir külliyatı’.

d. 58

d.+lar 58

divar <F. *dīvār,* ‘duvar’.

d.+ına 7

divid <A. *devāt,* ‘mürekkebe batırılarak yazı yazmaya yarayan ve farklı uçları olan bir kalem çeşidi’.

d.+i 29

doa / dua <A. *duʿā,* (din) ‘yalvarma, yakarış’.

d. 38, 38

d.+ları 28

d.+larını 28

d.+n 29

d.+sını 16

doa et- <A. *duʿā,* T. *et-*, (din) ‘Tanrı’ya yakarmak, yalvarmak’.

d.-ip 39

d.-mekde 16

doğ- / toğ- <T. *doğ-* <*toğ-*, ‘dünyaya gelmek, bir anne tarafından dünyaya getirilmek’.

d.-acak 34

d.-an 41

d.-du 20

d. 1, 1

doğrı bk. ***doğru***

d. 14

d.+sı 1

doğru / doğrı / toğrı <T. *doğru,* ʻyalan veya yanlış olmayan, gerçek; -e karşı, -e yönelmiş olarakʼ.

d. 37, 40, 51

d.+sı 26

doğruca / toğrıca <T. *doğruca*, ʻdosdoğru, hiçbir yöne sapmadan doğru bir şekilde, direktʼ.

d. 18

doğrud- <T. *doğrult-*, ʻkaldırmak, dik bir konuma getirmekʼ.

d. 2

doğur- / toğur- <T. *doğ*ur-, ʻdünyaya getirmek, doğurmakʼ.

d.-acak 37, 38

d.-an 11

d.-dı 11

dokat <? *tokat*, ʻşamar, tokatʼ.

d. 52

dolaş- <T. *dolaş-*, ʻgezmek, gezinmekʼ.

d.-ıp 22

doldur- <T. *doldur-*, ʻDolu hale getirmekʼ.

d.-dı 5

d.-mağa 52

d.-mak 60

d.-mışlar 7

d.-up 13

dolu <T. *dolu,* ʻboş olmayan, İçi veya yüzeyi olmuş olanʼ.

d. 16

dolu dolu <T. *dolu,* ʻiyice dolmuş olan, tamamen doluʼ.

d. 48

dost <F. *dūst,* ʻarkadaş, dostʼ.

d. 62

d.+lar 6

d.+lara 32

d.+ları 6

d.+larından 52

d.+u 59

d.+una 56

d.+unın 55

doyur- <T. *doyur-*, ʻaçlığını gidermekʼ.

d.-dukdan 18

döğ- <T. *döv-*, ʻdövmek, darbetmekʼ.

d.-dükden 47

d.-meklik 52

dök- <T. *dök-*, ‘bulunduğu yerden başka bir kaba veya bir yere boşaltmak’.

d.-er 45

d.-üp 5

dökül- <T. *dök*ül-, ‘dökülmek’.

d.-üp 34

dön- <T. *dön-*, ‘geriye veya başka bir tarafa doğru yönelmek’.

d.-erken 9

d.-üp 10, 20, 28, 38, 50, 6, 9

dört <T. *dört,* (sayı) ‘dört’.

d. 27, 57, 57, 60

dua bk. ***doa***

d.+sını 25

dud- bk. ***tut-***

d. 6, 6, 9

d.-arak 50

d.-ayim 29

d.-ıp 7

d.-un 6

d.-up 24

duman <T. *duman,* ‘duman, buhar’.

d.+lardan 63

dur- / tur- <T. *dur-,* ‘hareket etmemek, beklemek; hiç yoktan; yağmur dinmek; dikilmek’.

d. 12, 14, 17, 21, 30, 45, 46, 46, 46

d.-ır 8

d.-makda 26

d.-sın 31

d.-up 39

d.-urken 14, 21

d.-urkene 47

d.-uyorum 4

d.-un 20

dut- bk. ***tut-***

d.-abilirsen 29

d.-arak 39

d.-mış 12

duy- <T. *duy-,* ‘işitmek; öğrenmek, haberini almak’.

d.-ması 18

d.-du 39

d.-ması 32

d.-up 20, 31

duyur-<T. *duyur-*, ʻbildirmek, haber etmek’.

d.-maklığa 52

dügan / dükan <A. *dukkān,* ʻiçinde perakende şeyler satılan küçük yer’.

d.+ın 55

d.+ına 33, 38

düğün <T. *düğün,* ʻevlenme dolayısıyla yapılan şenlik, düğün’.

d. 18, 18, 18

d.+e 32

düğür bk. ***dünür***

d.+lerin 19

dükan bk. ***dügan***

d.+ına 5

d.+larda 62

düken- <T. *tüken-*, ʻbitmek, kalmamak’.

d.-ip 15

d.-ir 34

dükür- <T. *tükür-*, ʻağızdaki tükürüğü dışarı atmak’.

d.-mekde 56

dün <T. *dün,* ʻiçinde bulunulan günden bir önceki gün’.

d.+den 28

dünür / düğür / düŋür <T. *dünür* <ET tüŋür, ʻgelin veya damadın anne ve babalarının birbirlerine göre hısımlık adları’. Clauson, 523.

d.+ler 19

dünya <A. *dunya*, ʻüzerinde yaşadığımız gezegen, yeryüzü’.

d.+nın 23, 23, 55

dürlü <T. *türlü,* ʻçeşitli, farklı’.

d. 19

düş- <T. *düş-*, ʻdüşmek’.

d.-er 14, 15, 47, 50

d.-duğını 47

d.-dü 43

d.-eceğimi 15

d.-üp 27

d.-en 28

d.-erek 55

d.-ersin 15, 53

d.-meyesin 9

d.-miş 55

düşün- <T. *düşün-*, ʻaklından geçirmek, göz önüne almak; hayal etmek’.

d.-dükden 39

d.-mek 61

d.-meksiz 50

d.-ünüs 60

d.-üp 27

d.-ürüken 52-53

d.-üyorudum 5

düşüver- <T. *düş-*, *ver-*, ʻansızın ve kısa sürede düşmek’.

d.-ir 43, 56

düŋür bk. ***dünür***

d. 19, 19

E

e- bk. ***i-***

e.-dik 19

edebi <A. *edebī,* ʻedebiyat ile ilgili, edebiyat hakkında’.

e. 58

edebsiz <A. *edeb*, T. +siz, ʻterbiyesiz, utanmaz’.

e. 45

edin- <T. *edin-*, ʻsahip olmak, almak’.

e.-mek 58

efendi <Yun. *áfendis,* ʻerkeklere yönelik söylenen ve saygı bildiren bir söz; ileri gelen ve nüfuzlu kimse’.

e.+ler 37

e.+lerden 59

e.+m 46, 63

efendi baba <Yun. *áfendis,* T. *baba,* ʻyaşça olgun kişilere veya yaşça olgun babalara söylenen ve saygı bildiren bir söz’.

e. 37

efendi hazretleri <Yun. *áfendis,* A. *ḥażret,* ʻerkeklere yönelik saygı bildiren bir söz’.

e. 63

eftiracı <A. *iftirā’*, T. *+cı,* ʻiftira atan kişi’.

e. 17

eğe <T. *eğe,* ʻdemiri perdahlamaya yarayan alet, eğe’. Tietze, C. I, 694.

e. 54

eğer <F. *eger,* ʻeğer, şayetʼ.

e. 11, 19, 19, 21, 21, 23, 23, 23, 26, 27, 28, 36, 37, 38, 38, 45, 49, 5, 51, 53, 55, 6

eğil- <T. *eğil-,* ʻeğilmekʼ.

e.-diğinde 6

eğlence <T. *eğlence,* ʻeğlenmek işi; Neşeli ve hoş vakit geçirilen ortamʼ. Tietze, C. I, 696.

e. 2, 54

e.+lerin 53

eğlenceli <T. *eğlence+li,* ʻkeyifli, keyif verenʼ.

e. 58

eğlen- <T. *eğlen-,* ʻdalga geçmek, alay etmek; karı ve kocanın cinsel münasebet için bir araya gelmesi, birleşmesiʼ. Tietze, C. I, 696.

e.-emiyorum 31

e. 26, 26

ehali <A. *ehālī,* ʻahali, halkʼ.

e. 12, 18, 3, 3, 3, 3, 4, 47, 48, 51, 51

e.+nin 47, 47, 53

e.+si 54, 54

e.+sine 13

e.+sini 18, 46

e.+ye 3, 3, 34, 53, 53

e.+yi 23, 47

e. 3

ehemiet ver- <A. *ehemmiyet,* T. *ver-,* ʻönem vermekʼ.

e.-meyip 42

e.-meyerek 7

ehemmiet <A. *ehemmiyet*, ʻönem, mühim olmakʼ.

e. 64

e.+den 64

ehl-i servet <A. *ehl, ş̲ervet* ʻservet sahibi, zenginʼ.

e.+in 11

ehl-i tecrübe <A. *ehl, tecribe,* (F. iza.) ʻtecrübeli, tecrübe sahibiʼ.

e. 19

ehtiyarlık <A. *iḫtiyār,* T. *+lık,* ʻyaşlılıkʼ.

e. 1

e.+ında 9

ek- <T. *ek-,* ʻekmekʼ.

e.-ceğim 44

e.-dim 56, 56

e.-ecek 56

e.-ersen 55

e.-ip 52

e.-me 44

e.-mekde 56

e.-meli 55

e.-miş 55

ekmek <T. *ekmek,* ‘ekmek’.

e. 13

eksik <T. *eksik,* ‘tam olmayan, tamamlanmamış’.

e. 17, 26, 7

eksiklik <T. *eksiklik,* ‘Eksik olma durumu; yoksun olma, sahip olmama durumu’.

e. 64

e.+i 17

e.+inin 25

eksiklik etme- <T. *eksiklik,* et-me-, ‘Her şeyi tam, eksiksiz yapmak’.

e.- mek 63

el₁ <T. *el,* (vücut) ‘el’.

e. 60

e.+imin 21

e.+inde 13, 48, 4, 7

e.+indeki 14, 40, 54

e.+inden 11, 13, 50

e.+ine 11, 13, 56

e.+imde 5

e.+imdekini 7

e.+ine 8

e.+leri 21, 21, 40

e.+lerindeki 42

e.+lerini 4, 47, 50, 52, 52, 64, 9

el₂ <T. *él,* ‘yabancı, tanıdık olmayan’.

e.+lere 20

e.+imde 39

e.+inden 38

elbetde <A. *elbette,* ‘şüphesiz, muhakkak’.

e. 17, 17, 35, 45, 58, 58

elbise <A. *elbise,* ‘kıyafet, giysi’.

e. 62, 9

elli <T. *elli,* (sayı) ‘elli’.

e. 35

emir ver- <A. *emr,* T. *ver-*, ‘buyurmak, emretmek’.

e.-ir 44

emniet <A. *emniyyet,* ‘güven’.

e. 28

emniet et- / emniet it- <A. *emniyyet,* T. *et-,* ‘inanmak, sözüne güvenmek’.

e.-ip 10

e.-meyon 21

e.-mezisen 23

emniet it- bk. ***emniet et-***

e.-iyorsın 21

emr <A. *emr,* ‘Buyruk’.

e.+ini 29

emraz <A. *emrāż,* ‘Hastalık’.

e.+dan 58

emr eyle- <A. *emr,* T. *eyle-*, ‘Buyurmak, emretmek’.

e.-memişdir 46

e.-dikde 46

e.-r 23, 23, 24, 25, 26

en <T. *en,* ‘başına geldiği sıfata üstünlük derecesi veren söz’.

e. 19, 41, 42, 53, 55, 59, 59

en- <T. *in-,* ‘inmek’.

e.-dim 28

e.-eceğim 56

e.-ip 3, 34, 36, 37, 4, 50, 50

e.-menizi 37

e.-mez 50

e.-sin 50

endir- <T. *indir-,* ‘indirme işini yapmak’.

e.-erek 36

e.-meden 37

en sonunda <T. *en, son,* ‘nihayetinde’.

e. 50

entari <A. *ʿanterī* , ‘tek parçadan oluşan kıyafet’.

e. 28

epeyi <T. *epeyi,* ‘hayli, çok’.

e. 43

erik <T. *erik,* (bitki) ‘erik’.

e. 24

e.+ler 24

erkek <T. *erkek,* ‘erkek’.

e. 34

erken <T. *er+iken*, ʻsabahın ilk saatlerinde’.

e.+den 11, 52

ertesi / irtesi <T. *erte+si,* ʻbir sonraki gün’.

e. 11, 31, 55

esah <A. *aṣaḥḥ,* ʻGerçek, sahi’.

e.+dan 23, 55

esassız <A. *esās*, T.+*sız,* ʻTemeli, gerçekliği olmayan’.

e. 12, 12

eser <A. *e̱ser,* ʻBir emek sonucu ortaya konan yapıt; işaret, gösterge’.

e.+i 2

e.+inden 58

e.+ini 2, 2

e.+inin 2

e.+lerden 2

es- <T. *es-*, ʻesmek, rüzgarın hareketi’.

e.-ip 5, 55

eski <T. *eski,* ʻüzerinden çok zaman geçmiş olan, yeni karşıtı; önceki’.

e. 12, 14, 2, 36, 36, 42, 45, 48, 8

e.+den 8

e.+ki 47

e.+yen 6

eskilik <T. *eskilik,* ʻeski olma durumu’.

e.+ini 8

esna <A. *e̱snāʾ*, ʻan, sıra’.

e.+sında 22, 30, 6

esvab <A. *esvāb*, ʻgiysi’.

e.+larının 13

e. 6, 9, 24,

e.+ına 28

e.+ını 24

e.+ları 30

eş- <T. *eş-,* ʻkazmak, eşmek’.

e.-dikde 15

eşid- / eşit- / işit- <T. *işit-,* ʻduymak’.

e.-eceği 28

e.ir 52

eşidil- <T. *işitil-,* ʻduyulmak’.

e.-mesi 14

e.-ir 55, 55

eşik <T. *eşik,* ʻkapı boşluğunun alt tarafındaki basamakʼ.

e.+den 48

e.+lerden 47

eşit- bk. ***eşid-***

e.-dikleriŋi 41

e.-dim 19

e.-mekle 62

e. 48

e.-mesi 28, 31

eşşek <T. *eşek,* (hayvan) ʻbir binek ve yük hayvanı, eşekʼ.

e. 20, 21

e.+i 21, 40

e.+imin 23

e.+in 22

e.+ine 25

eşya <A. *eşyā* ʻeşyaʼ.

e. 10, 40

e.+sını 39

e.+yı 29

et- <T. *et-*, ʻyapmak, tamamlamakʼ.

e.-in 4

e.-miş 63

e.-mişidi 52

e.-diği 27

etdir- <T. *ettir-,* ʻyaptırmakʼ.

e.- erek 1

etek <T. *etek,* ʻgiysinin belden aşağı kalan kısmıʼ.

e.+lerini 33

ev- <T. *iv-,* ʻacele etmekʼ. DS, C. V, 1811.

e.-me 56

e.-meyiniz 46

ev / iv <T. *ev,* ʻevʼ.

e. 41, 41, 41

e.+de 13, 21, 31, 39, 40, 41, 48

e.+dedir 41

e.+den 28

e.+e 10, 27, 29, 37, 37, 41, 41, 41, 42, 42, 46, 47, 48, 5, 5, 51, 56, 56

e.+i 10, 28, 43

e.+ime 35

e.+in 28, 30, 39, 41, 41

e.+inde 10, 18

e.+inden 29, 56

e.+ine 10, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 18, 18, 19, 19, 21, 30, 35, 37, 37, 39, 40, 47, 49, 50, 56, 7, 7

e.+ini 36

e.+inin 15, 36, 37, 41

e.+leri 48

e.+lerimiz 3

e.+lerimizin 3

ever- <T. *ever-,* ‘evlendirmek’. DS, C. V, 1805.

e.-diği 16

evet <T. *evet,* ‘doğrulama ve onaylama sözü’.

e. 35

evlad <A. *evlād*, ‘çocuk’.

e.+larınıza 34

evlen- <T. *evlen-,* ‘evlenmek’.

e.-dim 46

e.-mek 32

evli <T. *evli,* ‘bekar olmayan, evli’.

e. 45, 45

e.+yim 45

ev sahibi <T. *ev,* A. *ṣāḥib,* T. +*i,* ‘ev sahibi’.

e.leri 35

evvel <A. *evvel,* ‘önce’.

e. 21, 35, 38

e.+inden 38

evvelce <A. *evvel*, T. +*ce,* ‘önceleri’.

e. 61

evvelki <A. *evvel*, T.+*ki,* ‘Önceki’.

e. 25, 28

ey <F. *ay,* (Ünlem) ‘hey, bre, be’.

e. 19

eyi <T. *iyi,* ‘iyi’.

e. 14, 25, 28, 36, 49, 49, 54, 54, 54, 54

e.+den 37

e.+si 41

eyice <T. *eyice,* ‘iyi bir şekilde’.

e. 54

eyle- <T. *eyle-,* ‘etmek, yapmak’.

e.-mesinden 40

Eyüb <A. *Eyyūb,* (isim) ‘Eyüp’.

e. 34

eziyet <A. *eẕiyyet,* ʻişkence, zulümʼ.

e. 40

Ezrail <A. *ʻazrāʾil,* (din) ʻölüm meleğiʼ.

e. 14

F

fakat <A. *feḳaṭ,* ʻama, ancakʼ.

f. 63, 64

fakı <A. *faḳīh,* ʻsahte hocaʼ.

f. 36

fakır <A. *faḳīr*, ʻyoksul, fakirʼ.

f. 37

fakır entarisi <A. *faḳīr*, A. *ʿanterī,* ʻfakir giysisi, fakir giysisine benzeyen giysiʼ.

f. 57

fare <A. *fāre,* (hayvan) ʻfareʼ.

f.+lere 43

fark <A. *farḳ,* ʻayrılık, ayrımʼ.

f.+ı 26

f.+ına 25, 31

fark et- <A. *farḳ,* T. *et-*, ʻgörmek, seçmekʼ.

f.-medin 36

fasona <Fr. *façon* <Lat. ʻbelli bir modele göre biçim verilen kumaş, kesimʼ.

f. 62

fasla bk. ***fazla***

f. 59

fayde et- / fayide et- <A. *fāʾide*, T. *et-*, ʻyarar sağlamakʼ.

f.-medi 56

faydesiz <A. *fāʾide*, T. +siz, ʻfaydasız, yararsızʼ.

f.+dir 52

fayide et- bk. ***fayda et-***

f.-medi 56

fazla / fasla <A. *faẓla,* ʻçok, gereğinden çokʼ.

f. 31

fazlaca <A. *faẓla,* T. +*ca*, ʻçokçaʼ.

f. 42

fena <A. *fenā,* ʻkötü, iyi özelliklere sahip olmayanʼ.

f. 17, 59

ferah <A. *feraḥ,* ʻsıkıntısız olma, mutlu olma durumu’.

f.+larından 10

fırtolayı <T. *fır* (ses taklidi), *dolayı,* ʻetrafını çevreleyerek’. Tietze, C. II, 54.

f. 47

fiat <A. *fiʾāt,* ʻfiyat, para karşılığındaki değer’.

f.+a 43

f.+ını 42

fiatca <A. *fiʾāt,* T. *+ca,* ʻfiyat yönünden, fiyat açısından’.

f. 42

fikir <A. *fikr,* ʻdüşünce’.

f. 60

f.+ini 1

filan <A. *fulān,* ʻfalan’.

f. 20

fi’l-vaki <A. *fi'l-vāḳi,* (A. iza.) ‘gerçekte, her ne kadar’.

f. 11, 15

fucu <A. *fucu’,* ʻmusibet’.

f.+larınız 16

G

gaib et- bk. ***gaybet-***

g.-me 51

g. 60

garaib / garayib <A. *ġarāʾib,* ʻdeğişik, görülmemiş veya şaşılacak durum’.

g. 1, 2, 2, 47

g.+dir 46

garayib bk. ***garaib***

g.+ine 46

garib <A. *ġarīb,* ʻtuhaf, değişik, şaşılacak şey’.

g. 36

gavga <F. *ġavġa,* ʻkavga, dövüş, atışma’.

g. 27, 27, 27

gavga et- <F. *ġavġa,* T. *et-,* ʻdövüşmek, atışmak’.

g.-ip 35, 47

g.-miş 35

gavga eyle- <F. *ġavġa,* T. *eyle-,* ʻdövüşmek, atışmak’.

g.-dim 48

gavgalaş- <F. *ġavġa*, +laş-, ʻbirbiri ile dövüşmek, atışmak’.

g. 39

g- ır 35

gaybet- / gaib et- <A. *ġāʾib*, T. *et-*, ʻkaybetmek, yitirmek’.

g.-en 54

g.-ip 20, 48, 49, 53

g.-di 9

gaybol- <A. *ġāʾib*, T. *ol-*, ʻgörünür olmaktan çıkmak; yitmek’.

g.-acağıdım 49

g.-masında 49

gayet <A. *ġāyet*, ʻçok, pek çok, fazlasıyla’.

g. 22, 25, 29, 58, 62, 62, 62

gazel <A. *ġazel*, ʻdivan edebiyatında beyitlerden oluşan bir nazım biçimi’.

g. 58

gebe <T. *gebe* <*kebe <ET *keber-* ʻhamile’. Clauson, 691.

g. 19

g.+dir 19

geber- <T. *geber-*, ʻölmek, can vermek’.

g.-ir 35, 35

gece bk. ***gice***

g.+leri 49

g.-nin 21

geç- <T. *geç-*, ʻbir yerden başka yere gitmek’.

g. 11, 11

g.-enlerde 5

g.-enlerden 4

g.-mekde 15

g.-dikden 41

g.-en 42, 42

g.-enler 15

g.-erek 54

g.-eridim 15, 44

g.-erken 54

g.-erkıne 42

g.-iyorsunız 62

g.-meden 19

g.-mek 44

g.-mekde 14, 28

g.-mişdir 35

g.-ip 6

geçmiş <T. *geçmiş*, ‘geçme işinin yapılmış olduğunu gösteren bir sıfat’.

g. 11

geçın- <T. *geçin-*, ‘yaşamak için gerekeni sağlamak veya yapmak’.

g.-iyorsun 54

g.-ebilir 54

g.-iyorum 54, 54

geçid <T. *geçit,* ‘geçecek yere’.

g.+i 44

geçir- <T. *geçir-*, ‘geçirmek; yazmak, kaydetmek; bakmak, göz atmak; zaman harcamak’.

g.-mekliğe 6

g.-melerini 6

g.-dikden 7

g.-dikten 54

g.-en 2

g.-irkene 56

ged- bk. ***git-***

g.-elim 39

g.-erler 19

g.-ip 38

g.-iyor 8

gedil- <T. *gidil-*, ‘gidilmek’.

g.-miş 62

gedir- / getir- <T. *getir-*, ‘gelmesini sağlamak; hatırlamak; kavuşmak’.

g. 31

g.-ir 47

g.-dikden 47

g.-dim 37, 47

g.-din 37

g.-ecek 49

g.-emediğinden 61

g.-emez 19

g.-en 32, 60

g.-enin 32

g.-erek 43

g.-in 4

g.-ince 59

g.-ip 12, 15, 24, 29, 43, 43, 47, 7, 9

g.-ir 30, 32

g.-irler 48

g.-iyorlar 49, 49

g.-iyorsın 30

g.-iyorudım 24

g.-iyorum 30

g. 20

g.-medim 47

g.-mek 56

g.-mişleridi 52

g.-sin 53

gel- / gil <T. *gel-*, ‘ulaşmak, varmak, gelmek; hatırlamak; yetişmek’.

g. 10, 14, 37, 39, 41, 41, 53

g.-en 52

g.-ip 36

g.-meyle 4

g.-di 17, 29, 9

g.-diğinde 41

g.-diğini 10, 24

g.-dikde 33, 46, 51

g.-dikden 42, 6

g.-diklerinde 15, 27, 37, 41, 47

g.-dim 18

g.-dimidi 8

g.-dimise 18

g.-eceği 57

g.-ecekdir 48

g.-en 30, 54, 54, 61

g.-eni 47

g.-enlere 13

g.-erek 46, 51, 54

g.-in 27, 33, 47, 9

g.-inceye 53

g.-ip 10, 10, 10, 10, 11, 11, 11, 12, 13, 13, 14, 14, 15, 15, 16, 16, 17, 18, 19, 20, 20, 20, 20, 21, 21, 21, 22, 23, 26, 27, 27, 28, 29, 30, 30, 31, 31, 32, 32, 32, 33, 34, 34, 37, 40, 40, 42, 43, 47, 5, 51, 53, 6, 6, 7, 7, 7, 8, 8

g.-ir 12, 17, 21, 32, 46, 61

g.-irken 21, 37

g.-irkene 12, 22, 27

g.-irler 19

g.-iyor 21, 33, 51, 60

g.-iyorsın 10

g.-mekde 25, 33, 40, 4

g.-mesinden 26

g.-mez 20, 55

g.-miş 19, 61

g.-sin 19, 53

g.-üp 23, 32, 4, 4

gem <? *gem*, ʻatı yönlendirmek için ağzına takılan demir araç’.

g.+ini 49

genclik <T. *gençlik,* ʻgenç olunan zamanlar, genç olma durumu’.

g.+inde 9

gerek <T. *gerek,* ʻLazım’.

g. 1, 1, 2, 2, 2

g.+dir 31

geri <T. *geri,* ʻgeri, arka yöne doğru’.

g. 22, 23, 23, 29

geri dön- <T. *geri, dön-,* ʻaksi yöne gitmek’.

g.-üp 13

geri gel- <T. *geri, gel-,* ʻtersi yöne gelmek’.

g.-ip 43

g.-ir 39, 42, 45

g.-mekliğe 51

geri geri - <T. *geri, geri*, ʻgeriye doğru’.

g. 63

geri gönder- <T. *geri, gönder-,* ʻgeri gitmesini sağlamak’.

g.-ir 45

geri iste- - <T. *geri, iste-,* ʻverilen bir şeyi tekrar almak istemek’.

g.-yor 174

gerisin geri - <T. *geri+sin, geri,* ʻgeriye doğru, geri geri’.

g. 50

geri ver- <T. *geri, ver-,* ʻalınan bir şeyi aynı kişiye veya yere iade etmek’.

g.-mekliğe 47

get- bk. ***git-***

g. 29

getir- bk. ***gedir-***

g. 12

g.-iyorlar 63

g.-meli 44

g.-mişlerdir 2

gevşekçe <T. *gevşekçe,* ʻsıkı olmayacak bir şekilde’.

g. 50

geydir- <T. *giydir-,* ʻgiyme işini yaptırmak’.

g.-meğe 17

geyin- <T. *giyin-,* ‘giyinmek’.

g.-mesinin 9

g.-diği 45

g.-diğiniz 62

g.-erek 9

g.-ip 18, 24, 29, 6, 9

g.-ir 44

g.-mezse 17

g.-ip 18

gey- <T. *giy-*, ‘bir giyeceği veya örtüyü bedene veya herhangi bir organa geçirmek’.

g.-mekliğe 33

g.-miş 62

gez- <T. *gez-*, ‘dolaşmak, yürümek’.

g.-eriken 14

g.-enlerden 7

g.-eriken 49

g.-erken 11, 4, 7, 9

g.-erkene 44, 44, 46

g.-ip 12

g.-iyor 48

g.-iyorsın 49, 7

g.-mekte 49

g.-seler19

gezdir- <T. *gezdir-*, ‘gezme işini yaptırmak’.

g.-ir 18

g.-irkene 28

gibi <T. *gibi,* ‘benzerlik bildiren bir edat’.

g. 1, 2, 9, 9, 9, 14, 17, 24, 27, 36, 36, 37, 39, 42, 46, 47, 50, 50, 56, 57, 58, 60, 62, 62

gice / gece <T. *gece,* ‘Akşamdan sonra gelen zaman dilimi. Akşamdan sonra gelen zaman dilimi’.

g. 10, 11, 11, 27, 28, 28, 29, 29, 35, 41, 47, 48, 48, 49, 52

g.+si 31, 31, 31, 31, 31

gice karagolı <T. *gece,* T. *karakol* <*karavul* < Moğ. *karaġul*, ‘gece bekçisi, geceleyin sokaklarda asayişi sağlayan güvenlik görevlisi’.

g. 49

giceleyin <T. *geceleyin*, ‘gece vakti’.

g. 23

gice yarısı <T. *gece, yarı+sı,* ‘gecenin geç saatlerini bildirmek için kullanılan bir söz’.

g. 14, 35

giç kal- <T. *geç, kal-*, ‘zamanında gidememek, yetişememek’.

g.-up 34

gid- bk. ***git-***

g.-dikden 16

gidi <F. *gīdī* , (nida) ‘şaka yollu azarlamada kullanılan bir nida’.

g. 62

gil bk. ***gel-***

g.-ip 29

girdek <F. *girdek,* ‘gerdek’.

g.+e 32, 32

girdek gicesi <F. *girdek,* T. *gece,* ‘düğün gecesi, gerdek yapılacak gece’.

g. 32

g.+ne 32

girdeğe gir- <F. *girdek,* T. *+e, gir-* ‘Gelin ve damat düğün gecesi bir araya gelmek’.

g.-eceksin 32

gir- <T. *gir-* ‘dışarıdan içeriye girmek; katılmak, dahil olmak; değer, eder olarak gelmek; dönüşmek’.

g.-di 56

g.-en 56

g.-er 4, 7, 8, 8, 15, 20

g.-ip 5, 15, 25, 29, 37, 39, 41

g.-mesi 42

g.-mez 15

g.-mişdir 12

g.-sin 32

g.-üp 4, 5

giril- <T. *giril-,* ‘bir kişinin karşısına çıkmak veya evine gitmek’.

g.-diği 62-63

git- / ged- / get- / gid- <T. *git-,* ‘bir yere doğru yönelmek’.

g. 12, 39

g.-mekliğe 10

g.-mesi 20

g.-mesinden 24

g.-ip 14, 23, 29, 30, 33, 34, 37, 40, 42, 45, 46, 46, 5, 54

g.-eceğim 51, 51

g.-ecek 51

g.-elim 37

g.-er 3, 6, 8, 10, 13, 15, 18, 18, 19, 19, 20, 20, 20, 24, 25, 27,

29, 30, 31, 33, 36, 36, 39, 40, 42, 42, 46, 46, 52

g.-erek 5, 18, 52

g.-eriken 13, 14, 21, 24, 35, 62

g.-erken 5, 6, 10, 28, 34,

g.-erkene 20, 22, 49, 49, 50

g.-erler 9, 33, 35, 40

g.-esin 15

g.-eyim 5

g.-di 27, 39, 42

g.-diği 9, 36

g.-diğinde 30, 42, 43

g.-dikden 34, 51, 52

g.-dikleri 24

g.-meğe 50

g.-mek 25, 32

g.-mekde 32, 62

g.-mekliğe 51

g.-mesinde 29

g.-meyeceğini 17

g.-mez 27

g.-miş 45

g.-mişdir 41

g.-sin 7

gizle- <T. *gizle-*, ‘başkalarının görmeyeceği konuma getirmek, saklamak’.

g.-miş 9

g.-yip 40

gizlice <T. *gizlice,* ‘gizli bir şekilde’.

g. 16, 19, 20, 39

göbek <T. *göbek,* (vücut) ‘insan veya hayvanlarda anne ile yavrusunu karın kısmından bağlayan damar örgüsünün koptuktan sonra bıraktığı çukur’.

g.+ini 41

g. 41

göbek taşı <T. *göbek, taş+ı,* ‘hamamlarda terlemek için üzerine uzanılan alttan ısıtmalı mermer taş’.

g. 9

gödür- / götür- <T. *götür-*, ‘bir şeyi bir yerden başka bir yere taşıma işi’.

g.-meğe 7

g.-memesinden 11

g.-düğü 52

g.-düleri 44

g.-ecek 29

g.-en 13

g.-eyim 46

g.- sen 24

g.-üp 12, 18, 26, 38, 42, 43, 43

g.-ür 24, 37

g.-ürken 24, 24, 26, 39

g.-ürkene 38

g.-ürleriken 15

g.-üyorsın 24

gök gürle- <T. *gök, gürle-*, (meteoroloji) ʻgök gürlemek'.

g.-dikde 36

gökyüzü <T. *gökyüzü,* ʻatmosferin gözle görünen kısmı, sema'.

g.+nde 43, 6

g.+ne 52

göl <T. *göl,* ʻoluşması çeşitli olaylara bağlı olan tuzlu veya tuzsuz durgun su birikintisi'.

g.+e 22, 22

g.+ü 22

g.+ün 22

göl kurbağıları <T. *göl, kurbağa,* (hayvan) ʻgölde yaşayan kurbağalar'.

g.+nın 22

göl kuşları <T. *göl, kuş,* (hayvan) ʻkurbağalara, çıkardıkları seslerden ötürü verilen takma bir ad'.

g. 22

göm- <T. *göm-,* ʻtoprağın altına bir şey koyup üzerine yine toprakla örtmek'.

g.-er 36, 36

gömülü <T. *gömülü,* ʻgömülmüş olan'.

g. 57

gönder- <T. *gönder-,* ʻyollamak, ulaşmasını sağlamak'.

g.-di 17

g.-ir 17

g.-diği 61

g.-din 11

g.-ecek 52

g.-en 16

g.-ip 29

g.-ir 16, 17, 21, 24, 24, 40

g.-iridi 52

g.-irler 45, 54, 54, 54

g.-mekliğe 61

g.-miş 17

gönderici <T. *gönderici,* ‘gönderen kişi’.

g. 63

gönül <T. *gönül,* ‘istek, arzu’.

g.+ü 20, 20, 36

g.+üm 20

gör- <T. *gör-*, ‘göz yardımıyla bir şeyin varlığını seçmek’.

g. 23, 23

g.-mekle 18

g.-mekliğe 19

g.-meksiz 8

g.-meleri 12, 6

g.-mesi 10, 11, 16, 4, 7, 8, 9

g.-üp 38

g.-duğın 53

g.-duğunı 1

g.-duğunız 12

g.-dü 16, 20

g.-düğüm 25

g.-düğün 39

g.-düğünde 28

g.-dükde 16, 25, 26, 38

g.-düklerinde 39

g.-dülerise 10

g.-düm 44-45, 45, 53, 53

g.-dün 19, 27

g.-dünüz 17

g.-ecekleri 56

g.-en 40

g.-enler 34, 46

g.-enlerin 56

g.-erek 51, 52, 56

g.-eyim 28

g.-mediğinisden 63

g.-mek16, 53

g.-meleri 25, 47

g.-memile 45

g.-memiş 46

g.-ür 60

g.-menisden 63

g.-mesi 28, 37, 43, 44, 44, 44, 56

g.-mesinde 40

g.-mez 16, 22

g.-mezsin 36

g.-müşler 46

g.-sün 51, 52

göre <T. *göre,* ʻgereğince, uygun olarak; nazaran, göz önünde tutulursaʼ.

g. 16, 47, 51

görük- <T. *görün-,* ʻgörünmek, görünür olmak, algılanmak, seçilmekʼ. DS, C. VI, 2162.

g.-ür 23

görül- <T. *görül-*, ʻgörünür olmak, algılanmak, seçilmekʼ.

g.-duŋi 57

g.-mekdediri 58

g.-memiş 47

g.-mesi 57

g.-meyecek 64

g.-mez 26

g.-üp 17, 19, 22, 28, 30, 31, 36, 39, 39, 4, 43, 56

g.-ür 13, 15, 22, 29, 33, 44, 59, 60

g.-ürlerise 33

g.-ürse 16, 24

g. ürseniz 44

g. ürsüniz 15

g.-üyorsunıs 64

g.-üyorum 36

g.-ünce 22, 61

görün-<T. *görün-,* ʻgörülür olmak, gözükmekʼ.

g.-mesinde 6

g.-en 4

g.-ır 23

g.-mek 63

g.-ür 24

g.-üyor 4

görünüş <T. *görünüş,* ʻgörünme işi, görünen şekil veya durumʼ.

g.+de 13, 31, 36, 38, 41, 56

görüş- <T. *görüş-,* ʻkarşı karşıya gelip birbiri konuşmakʼ.

g.-mek 13

g.-üyor 51

gösder- bk. ***göster-***

g.-erek 47

göster- / gösder- <T. *göster-*, ʻgörülmesini veya görmesini sağlamakʼ.

g.-dim 52

g.-mek 22

g.-mekliğe 1

g.-mekliği 22

g.-erek 52

g.-eyim 8

g.-ip 9

g.-ir 25, 54

g.-iyor 64

g.-mekliğe 63

götür- bk. ***gödür-***

g.-ır 14

g.-ır 24

göya <F. *gūyā,* ‘Sanki’.

g. 17, 37, 43, 60, 9

göz / güz <T. *göz*, (vücut) ‘insanda veya hayvanda görme işini yapan, sağlayan organ’.

g.+leri 47, 59

g.+lerinden 40

g.+lerini 4

g.+unın 57, 59

g.+ü 64

g.+ünden 40

g.+ünü 52

göze koy- <T. *göz, koy-*, ‘elde etmek istemek’.

g.-up 10

gözel bk. ***güzel***

g. 49

gözelce <T. *güzelce,* ‘güzel bir şekilde’.

g. 25

gözle- <T. *göz*le-, ‘birisinin gelmesini beklemek’.

g.-yoruz 41

gruş <Alm. *groschen,* ‘bir liranın yüzde biri olan Türk para birimi’.

g.+dır 58

gurbet <A. *ġurbet*, ‘el, yabancı veya uzak memleket’.

g.+de 37

gücendir- <T. *gücendir-*, ‘üzmek ve darılmasına sebep olmak’.

g.-diğimden 38

g.-din 39

g.-me 39

güçük <T. *küçük,* ‘Ufak, küçük, büyük olmayan’.

g. 36

güçüklük <T. *küçüklük*, ‘Çocukluk’.

g.+ümde 35

gül- <T. *gül-*, ‘İnsanın hoşuna giden durumlar karşısında genellikle ses çıkarır bir biçimde duygusunu açığa çıkarması eylemi; gülümsemek’.

g.-mekliğe I, 59

g.-dükden 64

g.-erkene 32

g. 63

g.-meğe 25

g.-meklik 59, 64

g.-meklikde 58

g.-melerine 62

g- meyor 64

g.-üp 5

güldür- <T. *güldür-*, ‘birinin gülmesini sağlamak’.

g.-ecek 59

güler yüs <T. *güleryüz,* ‘güleryüz’.

gün <T. *gün,* ‘Dünyanın kendi etrafında dönmesi sonucu oluşan 24 saatlik zaman parçası’.

g. 11, 11, 11, 11, 11, 11, 11, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 14, 16, 16, 16, 16, 18, 18, 18, 19, 20, 20, 21, 21, 22, 22, 24, 25, 25, 26, 27, 28, 29, 29, 3, 3, 30, 31, 31, 31, 32, 32, 33, 33, 34, 35, 36, 37, 37, 37, 39, 40, 4, 4, 42, 43, 44, 44, 44, 5, 5, 5, 50, 51, 51, 51, 51, 52, 56, 6, 6, 6, 61, 63, 7, 7, 7, 7, 7, 8, 8, 8, 8, 8, 9, 9, 9, 9

g.+de 45, 5

g.+dır 38

g.+dür 6

g.+i 5, 55

g.+ler 30

g.+lerin 12, 12, 14, 15, 19, 20, 22, 24, 24, 25, 29, 3, 34, 34, 35, 4, 5, 7, 8

g.+ünde 21, 48

günah eyle- <F. *günāh* <A. *cunah,* T. *eyle-*, (din) ‘günah işlemek’.

g.-dim 11

gündüz <T. *gündüz,* ‘güneşin doğuşu ile batışı arasında kalan zaman, gün, gecenin karşıtı’.

g. 29

gündüzleyin <T. *gündüz+leyin,* ‘gündüz vakti’.

g. 14

gürüldülı <T. *gündüz,* ‘yüksek sesli ve gürültüsü olan’.

g. 26

gürüldü <T. *gürültü,* ‘patırtı, uyumsuz sesler bütünü’.

g. 27, 48

g.+den 7

g.+dır 27

g.+nın 27

g.+südir 14

güz bk. ***göz***

g.+ü 31

güzel / gözel <T. *güzel,* ‘güzel, çirkinin karşıtı’.

g. 14, 14, 18, 18, 48, 52

g.+dir 4

güzelce <T. *güzelce,* ‘güzel, iyi bir şekilde’.

g. 18

güzel get- <T. *güzel, git-,* ‘işleri, durumları yolunda ve iyi gitmek’.

g.-ceklerine 16

güzel güzel <T. *güzel, güzel,* ‘güzel, iyi, hoş’.

g. 61

H

ha <T. *ha,* ‘birdenbire hatırlanan ve anlaşılan sözlere karşılık kullanılan bir ünlem’.

h. 45

haber <A. *ḫaber,* ‘bilgi, salık’.

h. 29

h.+i 10, 38, 5

haber ver- <A. *ḫaber,* T. *ver-,* ‘bilgi, salık vermek’.

h.-eyim 7

habeş <A. *ḫabeş,* ‘derisinin rengi çok koyu esmer olan kimse; Etiyopyalı’.

h. 34

hafta <F. *hefte,* ‘birbiri ardınca gelen yedi günlük bir zaman parçası’.

h. 31, 32, 51

h.+daki 42

h.+ki 42, 42

hak <A. *ḫaḳḳ,* ‘adalet’.

s. 55

Hakk <A. *ḥaḳḳ,* (din) ʿAllah, Tanrı’.

h.+a 55, 59

hakkında <A. *ḥaḳḳ,* T.+*ında,* ʿilgili olarak, üzerine’.

h. 39

haksız <A. *ḥaḳḳ,* T. +*sız,* ʿdavası veya iddiası doğru olmayan kimse’.

h.+sın 17

hal <A. *ḥāl,* ʿdurum, ahval, vaziyet’.

h. 33, 36, 40, 61

h.+de 11, 57, 63, 63, 63, 22, 29, 60, 60, 61, 62,

h.+e 52, 61

h.+i 40, 43

h.+inden 4

h.+ine 2

h.+ini 46, 52, 59, 61

h.+ler 2, 62

h.+leri 16

h.+lerin 59

h.+lerini 1, 16, 2

hala <A. *ḥālā,* ʿhenüz; hâlen’.

h. 58

hâlbuki <A. *ḥāl,* T. *bu,* F. *ki,* ʿOysaki’.

h. 18, 61

hâlıhazır <A. *ḥāl, ḥāżir,* (F. iza.) ʿiçinde bulunulan durum’.

h.+daki 2

halk <A. *ḫalḳ,* ʿahâli, aynı yerde bulunan veya yaşayan insanlar’.

h. 33

h.+a 5

h.+ı 34

halk eyle- <A. *ḫalḳ,* T. *eyle-,* ʿyaratmak’.

h.-diğini 55

h.-dikleri 55

hamal <A. *ḥammāl,* ʿgeçimini yük taşıyarak sağlayan kimse’.

h.+ı 62

h.+ları 62

hamam <A. *ḥammām,* ʿhamam’.

h. 4, 42, 9

h.+a 30, 4, 42, 42, 42, 9, 9

h.+da 8

h.+dan 4, 42, 42

hamamcı <A. *ḥammām,* T. *+cı,* ʻhamamda çalışan kimse’.

h. 42

hamedil- <A. *ḥaml*, T. *edil-,* ʻbir nedene bağlanmak, yorulmak, hamletmek’.

h.-emez 58

haml <A. *ḥaml,* ʻyüklemek, yüklenme, yorma’.

h. 2

hamur <A. *ḫamīr,* ʻun ile yapılan, un ürünü’.

h.+dan 30

hamur işi <A. *ḫamīr*, T. *iş,* ʻhamur ürünleri’.

h. 30

hâne <F. *ḫāne,* ʻev, konut’.

h. 48, 48, 48, 56, 62, 63, 63

hangi <T. *hangi,* ʻhangi’.

h. 55

h.+sidir 16

h.+sinden 62

harab et- <A. *ḫarāb*, T. *et-,* ʻyıkmak, çökertmek’.

h.-eceklerdi 3

harab eyle- <A. *ḫarāb*, T. *eyle-,* ʻmahvetmek, kötü veya kullanılmaz duruma sokmak’.

h.-miş 14

haramzate <A. *ḥarām,* F. *zāde,* (din) ʻhırsızlık yaparak haram işleyen kimse’.

h.+nin 36

hararet <A. *ḥarāret,* ʻvücut ısısı, sıcaklık’.

h. 10

h.+i 60

hareket <A. *ḥareket*, ʻdavranış’.

h.+ini 26

hareketsiz <A. *ḥareket*, T. *+siz,* ʻkımıldamak’.

h. 39

hâsıl eyle- <A. *ḥāṣıl*, T. *eyle-,* ʻortaya çıkarmak, meydana getirmek’.

h.-sin 52

hasıl ol- <A. *ḥāṣıl*, T. *ol-,* ʻortaya çıkmak, meydana gelmek’.

h.-masından 15

h.-an 56

h.-duklarını 55

h.-ması 55

h.-up 55

hasır <A. *ḥāżır,* ‘hazır, tamamlanmış olan’.

h. 59

hastalık <F. *ḫaste*, T. *+lık,* ‘sağlık durumunun bozuk olması’.

h. 58

hatab <A. *ḥaṭab*, (din) ‘hatip, hutbe okuyan kimse’.

h. 35

hatda bk. ***hatta***

h. 59

hatır / hatir <A. *ḫāṭır*, ‘hafıza, bellek’.

h.+ına 19, 60

h.+ını 30

hatır et- <A. *ḫāṭır*, T. *et-*, ‘hatırlamak’.

h.-mesine 61

hatir bk. ***hatır***

h.+ime 9, 40

hatta / hatda <A. *ḥattā,* ‘üstelik’.

h. 60, 63

hava / heva <A. *hevā,* ‘meteoroloji ile ilgili durumların bütünü; gökyüzü’.

h.+nın 51

h.+sı 4

havi <A. *ḥāvī,* ‘kapsayan, içeren’.

h. 2

havla- <T. *havla-,* (hayvan) ‘(ses taklidi) ‘köpek bağırması, ürümek’.

h.-yarak 11

havli <T. *havlu,* ‘havlu’.

h. 42

havuç <*F. hevīc*,‘havuç’.

h. 5, 7

haya <F. *ḫāye,* ‘erkeklik bezi, testis’.

h.+ları 6

h.+larını 6, 6, 9

hayde <T. *hayde,* ‘teşvik amaçlı kullanılan bir söz, haydi’.

h. 32

hayir <A. *ḫayr*, ‘olumsuzluk ve ret bildiren bir cevaplama sözü, hayır’.

h. 27, 41

hayir ola / hayrola <A. *ḫayr*, T. *ol-a*, ‘iyi olsun manasında olumlu bir dileme sözü’.

h.- 50

haylı <F. *ḫaylī,* ‘çok, fazla’.

h. 13, 16

hayr <A. *ḫayr*, ‘iyi, hayırlı’.

h. 4, 44, 53

hayrola bk. ***hayır ola***

h. 50

hayvan <A. *ḥayevān,* (hayvan) ‘insan ve bitki ile beraber diğer bir canlı çeşidi’.

h. 46, 46, 46, 47, 47

h.+a 17, 47

h.+dır 46

h.+ın 46

hazırla- <A. *ḥāżır*, T.+*la-* ‘hazır, kullanılır hale getirmek’.

h.-r 5

h.-yip 33

hazreti <A. *ḥaḍra* (din) ‘hazreti’.

h. 8

hedaye <A. *hediyye*, ‘hediye, armağan’.

h. 24, 24, 26, 32

helbet <A. *elbet,* ‘Elbet’.

h. 17

helbetde <A. *elbet,* ‘elbette’.

h. 11, 16, 56, 9

hele <F. *hele,* ‘temenni edilen durumlarda kullanılabilen bir söz; özellikle anlamında kullanılan bir söz’.

h. 20, 4

helva <A. *ḥalvā*, ‘şeker, un, yağ veya irmikle yapılan tatlı’.

h.+yı 5

h.+yi 5

helvacı <A. *ḥalvā*, T. *+cı,* ‘helva satan kişi; helva satılan yerin sahibi’.

h. 5, 5

hem <F. *hem,* ‘hem’.

h. 22, 22, 41, 41, 45, 6, 6

heman <F. *hemān,* ‘derhal, vakit kaybetmeden, hemen’.

h. 19, 33, 4

hepisi <F. *ham,* T. +*si,* ʻtümü, bütünü, tamâmıʼ. Tietze, C. II, 287.

h.+nin 5

her <F. *her,* ʻteker teker hepsi, herʼ.

h. 11, 16, 18, 2, 22, 23, 23, 23, 23, 24, 29, 31, 39, 41, 41, 42, 44, 44, 45, 46, 48, 48, 49, 5, 51, 52, 52, 58, 6, 63, 9, 9

her bir <F. *her*, T. *bir*, ʻsayılabilen bilen şeylerin ayrı ayrı hepsiʼ.

h. 2

h.+i 14

hergele <F *hargala*, (hayvan) ʻat, eşek sürüsüʼ.

h.+den 29

herhangi <F. *her*, T. *hangi*, ʻrastgeleʼ.

h.+sini 52

herif <A. *ḥarif,* ʻevin erkeği; Adamʼ.

h. 14, 31, 37, 4, 43, 8

h.+e 32

h.+leri 41

herkes <F. *herkes,* ʻinsanların bütünü, cümleʼ.

h. 18, 18, 42, 64, 64

h.+i 59

h.+in 57

her nasılsa <F. *her*, T. *nasıl,* ʻsebebi bilinmeyen veya anlaşılmayan bir biçimdeʼ.

h. 6

hesab <A. *ḥisāb*, ʻişlemʼ.

h. 5

heva bk. ***hava***

h. 60

heybe <A. *heybe,* ʻheybeʼ.

h. 48

h.+mi 48

h.+sini 48, 48

h.+ye 46

h.+yi 46

heybetli <A. *heybe*, T. +*li,* ʻbüyük, azametliʼ.

h. 57

hırsız <A. *hayır,* T. +*sız,* ʻkendisine ait olmayan şeyleri çalan kimseʼ.

h. 10, 10, 20, 20, 28, 29, 29, 29, 36, 39, 56

h.+ı 29

h.+ın 10, 28, 28, 43

hırsızlık <A. *hayır,* T. *+sızlık,* ʻçalma işiʼ.

h.+a 54

hısmet <A. *ḫidmet,* ʻhizmetʼ.

h. 19

hıtam / hitam <A. *ḫitām,* ʻson, nihayet, bitimʼ.

h. 64

hıtmet et- <A. *ḫidmet,* T. *et-,* ʻhizmet etmekʼ.

h.-en 64

h.-enler 42

hıyar <A. *ḫiyār,* (bitki) ʻsalatalık sebzesiʼ.

h. 56

h.+ları 56

hiç <F. *hīç,* ʻhiç; daha önceʼ.

h. 11, 25, 35, 40, 42, 46, 46, 47, 48, 50, 56, 57, 61, 62, 63

hiçbir <F. *hīç*, T. *bir,* ʻhiçbirʼ.

h. 19, 29, 40, 58, 60, 63

h.+i 61, 64

h.+inde 53

h.+isi 23

h.+isin 54

hiçbiri <F. *hīç,* T. *bir+i,* ʻbir teki bileʼ.

h.+si 50

hiddetlen- / hitdetlen- <A. *ḫiddet,* T.+*len-*, ʻöfkelenmek, sinirlenmekʼ.

h.-ip 26

hilal <A. *hilāl,* (astronomi) ʻhilal, yeni ayʼ.

h. 16, 36

hisab bk. ***hesab***

h.+ına 6

his et- <A. *ḫiss,* T. *et-,* ʻhissetmek, sezmekʼ.

h.-iyorsunıs 63

hitaben <A. *ḫiṭāben*, ʻhitap ederekʼ.

h. 3, 3, 3, 3, 4, 7, 8, 9, 12, 25, 27, 41, 41, 53

hitam bk. ***hıtam***

h.+ında 64

hitdetlen- bk. ***hiddetlen-***

h.-ip 56

hoca <F. *ḫāca,* (din) ‘Nasreddin Hoca; İslamda din görevlisi; medresede eğitim veren öğretmen’.

h. 1, 10, 10, 10, 10, 10, 11, 11, 11, 11, 11, 11, 11, 11, 12, 12, 12, 12, 12, 12, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 14, 14, 14, 14, 14, 14, 14, 15, 15, 15, 15, 15, 15, 15, 15, 15, 16, 16, 16, 16, 16, 16, 16, 16, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 18, 18, 18, 18, 18, 18, 18, 18, 19, 19, 19, 19, 19, 19, 19, 19, 19, 20, 20, 20, 20, 20, 20, 20, 20, 20, 20, 21, 21, 21, 21, 21, 21, 21, 21, 21, 21, 21, 21, 21, 21, 22, 22, 22, 22, 22, 22, 22, 23, 23, 23, 23, 23, 23, 23, 24, 24, 24, 24, 24, 24, 24, 24, 24, 25, 25, 25, 25, 25, 26, 26, 26, 26, 26, 26, 26, 26, 27, 27, 27, 27, 27, 27, 27, 27, 27, 28, 28, 28, 28, 28, 28, 28, 29, 29, 29, 29, 29, 29, 29, 29, 29, 29, 29, 29, 3, 3, 3, 30, 30, 30, 30, 31, 31, 31, 31, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 33, 33, 33, 33, 33, 33, 33, 33, 33, 33, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 35, 35, 35, 35, 35, 35, 36, 36, 36, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 37, 37, 37, 37, 37, 37, 38, 38, 38, 38, 38, 39, 39, 39, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 44, 44, 44, 44, 44, 44, 44, 44, 44, 45, 45, 45, 45, 46, 46, 46, 46, 46, 47, 47, 47, 47, 47, 47, 47, 48, 48, 48, 48, 49, 49, 49, 49, 49, 49, 49, 49, 5, 5, 5, 5, 5, 5, 5, 50, 50, 50, 50, 50, 51, 51, 51, 51, 51, 51, 51, 51, 52, 52, 52, 52, 52, 53, 53, 53, 54, 54, 54, 54, 54, 54, 54, 54, 55, 55, 55, 56, 56, 56, 56, 56, 56, 57, 57, 6, 6, 6, 6, 6, 6, 6, 6, 7, 7, 7, 7, 7, 7, 7, 7, 8, 8, 8, 8, 8, 8, 8, 8, 9, 9, 9, 9, 9, 9

h.+da 42

h.+dan 10, 13, 18, 20, 21, 49, 5

h.+nın 10, 10, 10, 10, 10, 10, 10, 11, 12, 12, 13, 13, 14, 15, 16, 16, 17, 19, 19, 2, 2, 2, 21, 21, 22, 24, 25, 26, 26, 27, 27, 27, 27, 28, 28, 29, 29, 29, 30, 30, 30, 30, 31, 31, 31, 33, 33, 34, 34, 34, 34, 36, 37, 38, 38, 39, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 4, 4, 42, 43, 44, 44, 44, 45, 46, 46, 46, 46, 5, 50, 50, 52, 52, 53, 53, 54, 54, 56, 57, 7, 7, 7, 8, 9, 9, 9

h.+ya 10, 11, 11, 12, 15, 17, 18, 2, 20, 24, 25, 25, 26, 26, 26, 27, 27, 3, 30, 31, 32, 34, 34, 35, 35, 36, 36, 38, 38, 4, 4, 41, 41, 41, 42, 47, 47, 48, 48, 48, 48, 49, 54, 54, 55, 6, 6, 7, 8, 9, 9

h.+yı 14, 17, 18, 25, 25, 25, 25, 30, 31, 32, 33, 33, 33, 36, 39, 39, 41, 43, 44, 45, 45, 48, 5, 50, 6

hoft <F. *hefte,* 'Hafta'.

h.+da 31

hor bak- <F. *ẖōr,* T. *bak-*, 'aşağı görmek, küçümsemek'.

h.-ıp 42

horoz / hors <F. *ẖurūs,* (hayvan) 'horoz'.

h. 9, 9

hors bk. ***horoz***

h.+ı 14

hoş / huş <F. *ẖōş,* 'güzel gelen, beğenilen'.

h. 4, 64

h.+una 20, 24

hoşab bk. ***hoşaf***

h. 63, 63

hoşaf <F. *ẖōş-āb,* 'hoşaf'.

h. 48, 64

h.+dan 48

hoş-âmedî <F. *ẖōş-āmedi,* 'hoş geldine gitme'.

h.+de 54

hoşap bk. ***hoşaf***

h. 63

hoşgeldiniz <F. *ẖōş,*T. *gel-diniz*, 'gelen bir kimseye söylenen karşılama sözü'.

h. 32

hovardalık / huvardalık <? *hovarda*, T. *+lık,* 'Çapkınlık'.

h.+a 51

hökmet- <A. *ḥukm*, 'hüküm, karar vermek'.

h.-eyim 27

hökmeyle- <A. *ḥukm*, T. *eyle-*, 'karar, hüküm vermek'.

h.-mekden 58

hörmet <A. *ḥurmet*, 'saygı, ihtiram'.

h. 18, 18

Huda <F. *H̱udā,* (din) 'Tanrı, Allah'.

h.+ya 20

hulesa-i temsil <A. *ḫulāṣa, temṣil,* ‘kitabın özü, kendisi’.

h.+den 2

husur bk. ***huzur***

h.+ıma 53

husus <A. *ḫuṣūṣ,* ‘konu’.

h.+ındaki 61

huş bk. ***hoş***

h.+una 45

huvarda <? *hovarda,* ‘hovarda, çapkın’.

h.+larınan 51

h.+da 51

huvardalık bk. ***hovardalık***

h.+ımızın 51

huzu çık- <A. *ḫużū,* ‘bir makama, huzura çıkmak’.

h.-ıp 23

huzur / husur <A. *ḫużūr,* ‘huzur, yüksek makam’.

h.+ına 17, 45, 62

h.+una 24, 45, 53, 54, 54

h.+unda 17

h.+undan 17

hücmet- <A. *hucūm,* T. *et-,* ‘saldırmak, atak yapmak’.

h.-meğe 11

hüner <F. *huner,* ‘yetenek, kâbiliyet’.

h.+lerinden 19

h.+lerine 19, 19

I

ırmak <T. *ırmak,* ‘ırmak, nehir’.

ı. 6, 8

ı.+dan 44, 56, 6

ı.+ın 44, 56

ırmak kenarı <T. *ırmak,* F. *kenār,* ‘ırmak, nehir yanı’.

ı.+nda 44

ıslan- <T. *ıslan-,* ‘ıslak duruma gelmek’.

ı.-ıp 25

ı.-ır 10

ı.-madığının 25

ı.-madım 25

ı.-mamak 24, 25

ı.-mayasın 25

ıslat- <T. *ıslat-*, ‘ıslanmasına neden olmak’.

ı.-manın 25

İ

i- / e- <T. *i-*, ‘cevher fiili, ek fiil’.

i.-diniz 62, 62

i.-diğini 27

i.-dik 48

i.-diler 30

i.-dim 14, 28, 48, 49, 53

i.-din 14

i.-di 13, 22, 25, 25, 27, 28, 3, 39, 43, 44, 44, 48, 48, 48, 52, 53

i.-ken 11, 25, 35, 37, 55, 56, 59, 59, 61, 61, 62

i.-miş 14, 16, 16, 18, 29, 30, 30, 31, 34, 45, 46, 49, 5, 51, 53, 55, 60

i.-mişler 26

i.-mişsin 23, 23

i.-se 14, 16, 16, 18, 18, 20, 3, 30, 32, 35, 36, 39, 43, 45, 46, 48, 48, 49, 5, 5, 5, 5, 50, 52, 53, 53, 53, 53, 56, 59, 60, 60, 60, 63, 7, 9

i.-n 36

ibdida bk. ***ibtida***

i. 52

ibtida / ibdida <A. *ibtidā,* ‘başlama zamanı’.

i. 24, 39, 61

icâb-ı cevab <A. *īcāb*, *cevāb,* (F. iza.) ‘cevap verme’.

i.+ında 12

icâb-ı iktiza <A. *īcāb*. *iḳtiżā,* (F. iza.) ‘gerekme’.

i.+dandır 26

icra <A. *icrā*, ‘uygulama, yapma; yürütme, olmasını sağlama’.

i.+dan 1

i.+sında 53

i.+sını 31

icra et- <A. *icrā*, T. *et-*, ‘yürütmek; Uygulamak, yapmak’.

i.-ip 29, 56

icra-i sival it- <A. *icrā*, A. *su’āl*, T. *et-*, (F. iza.) ‘Soru sormak’.

i.-erek 12

iç <T. *iç,* ʻiç; vücut ile giysi arası’.

i.+inde 28, 48, 60, 61

i.+indeki 16

i.+ine 15, 16, 28, 4, 64, 7, 7

i.+lerinde 38

i.+unda 58

iç- <T. *iç-*, (sıvı ve tütün) ʻiçmek’.

i.-mek 22

i.-mekliğe 22

i.-di 32

i.-elim 37

i.-eriken 12

i.-ip 32

i.-iyorlar 18

i.-meğe 10

i.-medi 53

i.-mekde 18

i.-iyorsunıs 64

içeri <T. *içeri,* ʻiç yan, iç bölüm’.

i.+den 43

i.+si 7

i.+sinde 49

i.+sine 14, 24, 33, 33, 46, 47, 5

i.+ye 43

içki <T. *içki*, ʻalkollü içeçekler’.

i. 53

i.+ler 45

i.+lerden 54

içün <T. *i*çin, ʻsebep bildiren bir söz’.

i. 1, 3, 3, 5, 6, 6, 8, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 17, 17, 18, 20, 21, 22, 22, 24, 25, 25, 25, 27, 30, 31, 33, 33, 33, 34, 39, 39, 39, 40, 40, 41, 42, 42, 43, 45, 46, 47, 47, 47, 47, 47, 48, 49, 51, 51, 52, 54, 54, 54, 55, 56, 59, 60, 60, 60, 61

ifade <A. *ifāde,* ʻanlatım, açıklama’.

i.+de 10, 17

i.+lerini 35

i.+si 45

i.+yi 17

ifaden <A. *ifāden,* ʻifade edecek şekilde’.

i. 59

ihsan et- <A. *iḥsān*, T. *et-*, ʻlutfetmek, bağışlamak’.

i.-iniz 63

ihtıram göster- <A. *iḥtirām,* T. *göster-*, ʻsaygı göstermek’.

i.-menizi 50

ihtiram <A. *iḥtirām*, ʻsaygı’.

i. 54

i.+ınıza 42

ihtiyaç <A. *ihtiyāc*, ʻgereksinim’.

i.+ın 11

ihtizâ <A. *iḳtiżā*, ʻihtiyaç, gereksinim’.

i.+sı 8

ihtizası gel- <A. *iḳtiżā*, T. *+sı,* T. *gel-*, ʻtuvalet ihtiyacı gelmek’.

i. ip 35

iki <T. *iki,* (sayı) ʻiki’.

i. 2, 9, 26, 27, 27, 28, 29, 30, 31, 31, 33, 35, 35, 38, 41, 52, 55, 57, 60, 62, 64,

i.+si 16, 23

i.+sinden 16, 23, 51

i.+sini 23, 24

ikinci <T. *ikinci*, (sayı) ʻiki’.

i. 41

i.+de 15

i.+sinde 15

ikram <A. *ikrām,* ʻağırlama, yemek verme; Sunma; Hediye verme’.

i. 18, 42

i.+lar 24

ikram et- <A. *ikrām,* T. *et-*, ʻbir şey ile ağırlamak, bir şey sunmak’.

i.-er 32

i.-ip 25, 32

i.-iyorlar 18

iktiza <A. *iḳtiżā*, ʻtuvalet ihtiyacı gelmek’.

i. 39

i.+dır 57, 9

i.+sı 20

iktiza et- / iktiza it- <A. *iḳtiżā*, T. *et-*, ʻgerekmek’.

i.-en 42

i.-er 61

i.-eridi 55

i.-diğinden 39

i.-dikce 19

iktiza it- bk. ***iktiza et-***

i.-eridi 27

ilave et- <A. *ʿilāve,* T. *et-*, ʻeklemek’.

i.-erek 2

ilave edil- <A. *ʿilāve,* T. *edil-*, ʻeklenmek’.

i.-miş 2

ilaveli <A. *ʿilāve,* T. *+li,* ʻeki olan’.

i. 58

ile <T. *ile,* ʻcümle içinde aynı görevde bulunan iki ögeyi birbirine bağlayan söz; Beraberlik anlamı veren bir edat’.

i. 10, 11, 12, 13, 14, 14, 14, 14, 15, 16, 16, 17, 17, 18, 18, 18, 2, 2, 2, 20, 20, 21, 21, 21, 22, 23, 24, 24, 25, 25, 25, 25, 26, 26, 26, 26, 28, 28, 28, 28, 29, 29, 29, 30, 31, 31, 31, 31, 31, 32, 33, 33, 35, 36, 36, 37, 37, 37, 38, 39, 40, 40, 40, 40, 40, 4, 4, 41, 41, 42, 43, 44, 44, 44, 47, 47, 48, 48, 49, 49, 5, 50, 51, 51, 54, 54, 56, 56, 56, 57, 57, 58, 58, 59, 60, 60, 62, 62, 63, 64, 7, 8, 8, 9, 9

ileri <T. *ileri,* ʻdaha öte, daha uzak’.

i. 29

ilerile- <T. *ilerle-*, ʻdaha ileri gitmek’.

i.-yerek 38

ilim <A. *ʿilm,* ʻbilim’.

i.+den 22

ilimce <A. *ʿilm,* T. *+ce,* ʻilim yönünden’.

i. 12

ilk <T *ilk,* ʻönem bakımından birinci sıradaki, en önde gelen’.

i. 39, 39, 40, 60, 62

illa <A. *illā,* ʻher halde, her ne şartta olursa olsun’.

i. 18, 2, 2, 31, 35, 43, 47, 48, 51

iltifat eyle- <A. *iltifāt*, T. *eyle-*, ʻilgilenmek, saygı göstermek’.

i.-mediler 42

iltifat gör- <A. *iltifāt*, T. *gör-*, ʻilgilenilmek, saygı görmek’.

i.-üp 42

imam <A. *imām,* (din) ʻcamide cemaate namaz kıldıran kimse’.

i. 26, 6

i.+ın 6

imdi <T. *imdi,* ʻşimdi’.

i. 1, 21, 42, 50, 52, 53

inan- <T. *inan-*, ʻbir şeyi doğru olarak benimsemekʼ.

i.-mazisen 26

ince <T. *ince,* ʻdar ve kalınlığı az olanʼ.

i. 55

incir <F. *encīr,* ʻyaş veya kuru olarak yiyilen, etli ve tatlı bir yemiş, ballıdarıʼ.

i. 24, 24

i.+e 24

inek <T. *inek,* (hayvan) ʻdişi sığırʼ.

i.+e 19

i.+i 19, 19

i.+ini 18, 18

insaf <A. *inṣāf,* ʻacıma ve vicdana dayalı adaletʼ.

i.+a 46

insaflı <A. *inṣāf,* T. *+lı,* ʻinsafı, acıma duygusu olan kimseʼ.

i. 6

insafsız <A. *inṣāf,* T. *+sız,* ʻinsafı, acıma duygusu olmayan kimseʼ.

i. 45

insan <A. *insān,* ʻKişi, kimseʼ.

i.+a 64

i.+ı 63

insaniyet <A. *insāniyyet,* ʻinsanlık, insana yakışır durumʼ.

i. 6

intiha <A. *intihā,* ʻson, sona ermeʼ.

i. 58

ip <T. *ip,* ʻgenellikle bir şeyi bağlama veya tutturma için kullanılan bükülmüş sicim, iplikʼ.

i. 32, 34, 43

i.+e 13

i.+i 50

i.+ini 50

irahat et- <A. *rāḥat,* T. *et-,* ʻrahatlamak, rahatlık duymakʼ.

i.-emeyip 27

irtesi bk. ***ertesi***

i. 51

irtigab et- <A. *irtikāb,* T. *et-,* ʻyiyicilik yapmak, göz koymakʼ.

i.-ip 30

irtigab eyle- <A. *irtikāb,* T. *eyle-,* ʻyiyicilik yapmak, göz koymakʼ.

i.-yecek 30

isbat et- <A *iṣbāt,* T. *et-*, ʻkanıtlamak, gerçeği kanıtlarla ortaya koymak’.

i.-eceksin 23

isim <A. *ism,* ʻad’.

i.+le 58

i.+lerini 64

i.+i 34

i.+ine 34

isim koy- <A. *ism,* T. *koy-*, ʻadlandırmak, ad vermek’.

i.-alım 47

iskemli <Rum. *skamni*, ʻiskemle, arkalıksız ve genellikle dört ayaklı bir sandalye’.

i.+nin 38

israr et- <A. *iṣrār*, T. *et-*, ʻbir konu veya düşüncede diretmek’.

i.-melerinde 44

iste- <T. *iste-*, ʻistemek, arzulamak’.

i.-mesine 11, 12

i.-di 6

i.-dikce 41

i.-diklerinde 32

i.-dim 17, 17

i.-medin 37

i.-memek 51

i.-mesinde 32

i.-mesinden 56

i.-meyince 13

i.-meyorsunız 63

i.-mez 12

i.-r 11, 12, 13, 13, 19, 21, 44, 44, 49

i.-rim 37, 53

i.-rise 51

i.-risen 21, 21, 23

i.-rler 10, 20, 32

i.-rse 29, 51

i.-rsen 23

i.-rsin 37, 37

i.-sen 29

i.-yecek 49

i.-yeceksin 41

i.-yen 22

i.-yenler 10

i.-yerek 50

i.-yip 11, 16, 17, 25, 32, 41, 44, 51, 9

istifade eyle- <A. *istifāde*, T. *eyle-*, ʻyararlanmak, faydalanmak'.

i.-meleri 2

istikbal <A. *istiḳbāl*, ʻkarşılama'.

i.+ına 33

istikbal it- <A. *istiḳbāl*, T. *et-*, ʻkarşılamak'.

i.-mesi 63

istimal et- <A. *istiʿmāl*, T. *et-*, ʻkullanmak'.

i.-medim 54

istirab / itsirab <A. *iżṭirāb*, ʻsıkıntı, eziyet'.

i.+a 62

istirham eyle- <A. *istirḥām*, ʻrica etmek'.

i.-rim 61

iş <T. *iş,* ʻçalışma, meşgûliyet; konu'.

i.+e 50

i.+i 38

i.+iğe 39

i.+imi 28

i.+in 19

i.+ini 8

işaret <A. *işāret*, ʻel ve kol hareketi'.

i.+ler 40

işaret et- <A. *işāret*, T. *et-* ʻbelirtmek, göstermek'.

i.-ip 64

işe- <T. *işe-*, ʻidrar yapmak'.

i.-r 28, 28

işik <T. *ışık,* ʻışık'.

i.+ına 28

i.+ığın 56

işit- bk. ***eşid-***

i.-miş 27

işkence et- <F. *şikence,* T. *et-*, ʻeziyet etmek, azap vermek'.

i.-ip 20

işle- <T. *işle-*, ʻtarlada çalışmak; İşe yaramak, çalışmak'.

i.-dikden 45

i.-memesi 59

işlek <T. *işlek,* ʻcanlı, hareketli'.

i. 62

işte <T. *işte,* ‘işte’.

i. 10, 19, 36, 5, 54, 64

itiraz <A. *iʿtirāż,* ‘bir şeye karşı çıkmak, kabul etmemek’.

i.+lar 63

itizar-ı mehsus <A. *iʿtirāż, maḫṣūṣ,* ‘kişiye veya kişilere özel özür’.

i. 64

itsirab bk. ***istirab***

i. 59

i.+ı 59

ittia et- <A. *iddiʿā,* T. *et-,* ‘bir şeyi savunmak‘.

i.-erek 17

i.-iyorsunız 44

ittifak <A. *ittifāḳ*, ‘birlik olma’.

i. 9

ittifak et- <A. *ittifāḳ,* T. *et-,* ‘birlik olmak’.

i.-ip 33

ittihaz <A. *ittiḫāẕ*, ‘edinmek, benimsemek’.

i. 52

iv bk. ***ev***

i.+ine 40

iz <T. *iz,* ‘leke’.

i. 59

K

kabahat <A. *ḳabāḥat,* ‘kusur, suç’.

k. 46, 50, 52

k.+ın 52

k.+ını 8

k.+ınız 50

kabak <T. *kabak,* (bitki) ‘kabakgillerden, sürüngen gövdeli bir bitki’.

k. 55, 55

kabr-i mahsus <A. *ḳabr,* A. *maḫṣūṣ,* ‘kişiye özel kabir’.

k.+a 1

kabuk <T. *kabuk,* ‘meyvelerin dış bölümünü kaplayan ve onu saran sertçe bölüm’.

k.+ını 55

k.+uı 56

k.+larının 45, 45

kabul <A. *ḳabūl*, ‘onaylama, isteyerek rızası olma’.

k.+ını 61

kabul eyle- <A. *ḳabūl*, T. *eyle-* ‘onaylamak, rızası olmak’.

k.-diğini 17

k.-rler 18

kabul it- <A. *ḳabūl*, T. *et-*, ‘onaylamak, rızası olmak’.

k.-meklikden 45

kacacak ol- <T. *kaç-acak, ol-*, ‘kaçmaya hazır olmak; kaçmak, kurtulmak istemek’.

k.-urısa 47

kaç <T. *kaç,* (soru sıfatı) ‘bir şeyin niceliğini öğrenmek için sorulan soru sıfatı’.

k. 23, 5

k.+a 43

k.+ıdır 5

kaç- <T. *kaç-*, ‘kurtulmak için uzaklaşmak; firar etmek’.

k.-ar 13, 27, 31, 46, 50, 8

k.-arlar 13, 22, 24, 26

k.-dılar 19

k.-ıp 25, 45, 46

k.-masına 46

k.-masından 25

k.-tı 49

kad <T. *kat,* ‘bir binanın üst üste olan bölümlerinden her biri, kat’.

k.+ının 41

kadar <A. *ḳadar,* ‘ölçüde, derecede; aşağı yukarı, yaklaşık’.

k. 11, 16, 16, 23, 30, 35, 36, 36, 36, 37, 42, 46, 49, 51, 53, 53, 54, 58, 61, 63, 9

k.+ına 16

k.+söylenilip 51

kadı <A. *ḳāḍī,* (kadı) ‘kadı’.

k. 17, 17, 44, 44, 44, 45

k.+dan 35

k.+nın 17, 17, 35, 43, 44, 44

k.+ya 35, 35

kadı efendi <A. *ḳāḍī,* Rum. *áfendis,* ‘kadılara saygı itibarı ile söylenen söz’.

k. 17

kadın <T. *kadın,* ‘kadın’.

k.+ların 19

kadır / katır <T. *katır,* (hayvan) ‘katır’.

k. 17

k.+a 17

k.+la 17

kadimi <A. *ḳadīm,* ʻsonsuz, devamı olan’.

k. 16

kadir ol- <A. *ḳādir,* T. *ol-*, ʻbaşarılı olmak, başarmak’.

k.-amayıp 40

kafa <A. *ḳafā,* ʻkafa, baş’.

k.+nın 63

k.+sı 45-46, 47

k.+sını 55

kafe <A. *ḳahve,* ʻkahve’.

k. 53

kafes <A. *ḳafas,* ʻkafes’.

k. 14

k.+e 13

kaftan <F. *ḫaftān*, ʻgenellikle ipekten yapılmış süslü bir üst giysisi’.

k.+ı 28, 43, 43, 43

k.+ıı 48

k.+ımı 48

k.+ımın 48

k.+ın 28

k.+ını 28, 28

kağad bk. ***kağıt***

k.+ı 59

kağıt / kağad / kağıd / keğad / keğat <F. *kāġaḏ*, ʻkağıt’.

k. 60

k.+a 60

k.+ı 60, 61

k.+ın 60

kaide <A. *ḳā‘ide*, ʻkural, usûl’.

k.+den 64

kalb <A. *ḳalb,* ʻyaşlı ve yavaş’.

k. 24, 25, 25, 25

kal- <T. *kal-*, ʻkalmak; arkada kalmak; var olmak’.

k.-dı 5

k.-dığına 40

k.-dıkda 60

k.-ıp 24, 25, 42

k.-ır 34, 34

k.-ırsa 6

k.-ıyorlar 28

k.-ıyorsunız 28

k.-ma 16

k.-madığından 61

k.-mamış 40

k.-mış 43

k.-mışıdım 28

kaldıddır- <T. *kaldırt-,* ‘kaldırtmak’.

k.-ır 47

kaldır- / kaltır- <T. *kaldır-,* ‘kaldırmak’.

k.-acağım 35

k.-dıkda 60

k.-ıp 23, 44, 52, 52, 64

k.-ıyorum 34

k.-mağicün 35

kalem <A. *ḳalem* <Yun. *kalamos,* ‘yazı yazmaya yarayan araç, kalem’.

k. 59

k.+den 2

k.+i 29

kaleme al- <A. *ḳalem* <Yun. *kalamos,* T.+*e, al-,* ‘bir konuyu yazı durumuna getirmek’.

k.-mış 2

kalın <T. *kalın,* ‘kalın’.

k. 55

kalk- <T. *kalk-,* ‘doğrulmak; uyanmak; hareket etmek’.

k. 27, 29, 29, 29, 56

k.-dıkda28

k.-ıp 24, 25, 27, 29, 52

k.-ması 30

kaltır- bk. ***kaldır-***

k.-acaksın 35

kan <T. *kan,* ‘kan’.

k.+lara 63

kanad <T. *kanat,* (hayvan) ‘kanat’.

k. 3, 3

kanatlı <T. *kanatlı,* (hayvan) ‘kanatları olan’.

k. 12, 57, 57

kani eylet- <A. *ḳānīʿ*, T. *eylet-,* ‘inandırmak, ikna etmek’.

k.-dikden 39

kani ol- <A. *ḳānīʿ*, T. *ol-,* ‘inanmak, ikna olmak’.

k.-up 64

kap- <T. *kap-,* ‘ısırmak; birdenbire almak’.

k.-an 30

k.-ar 47

k.-dığı 27, 50

k.-dın 50

k.-ıp 13

k.-ıyor 30, 47

kapa- <T. *kapa-*, ‘Kapalı bir biçime getirmek’.

k.-mışlarımış 10

k.-yup 4, 61

kapalı ol- <T. *kapalı, ol-*, ‘açık olmamak, kapalı olmak’.

k.-mayıp 57

kapat- <T. *kapat-*, ‘kapalı bir biçime getirmek, kapatmak’.

k.-ıp 27

kapı bk. ***kapu***

k.+yı 37, 37

kapu / kapı <T. *kapı,* ‘kapı’.

k. 57, 57

k.+dan 41, 63

k.+sı 27, 41

k.+sına 41

k.+sından 62

k.+yi 27, 51, 51

kara <T. *kara*, ‘siyah’.

k. 29

karanlık <T. *karanlık,* ‘aydınlık olmayan, karanlık’.

k.+ı 56

k.+da 35

karar <A. *ḳarār,* ‘karar’.

k. 39

k.+ın 31

karar et- <A. *ḳarār,* T. *et-*, ‘karar almak’.

k.-erler 9

karga <T. *karga*, (hayvan) ‘karga’.

k. 30

karı <T. *karı,* ‘kadın eş’.

k. 16, 16, 19, 19, 27, 28, 28, 29, 29, 29, 29, 30, 30, 30, 30, 31, 31, 40, 40, 40, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 43, 46, 46, 51, 51, 53, 53, 53, 56, 59

k.+ı 31

k.+ları 30, 31

k.+ların 31

k.+m 11, 30, 38, 55

k.+mı 46, 51

k.+mla 48

k.+n 19, 38, 48, 51

k.+nın 38

k.+sı 11, 11, 13, 14, 16, 19, 19, 21, 21, 27, 27, 27, 28, 28, 29, 29, 29, 30, 30, 30, 30, 31, 31, 31, 31, 37, 37, 38, 39, 39, 39, 40, 40, 40, 40, 42, 42, 47, 47, 51, 51, 53, 53, 55

k.+sıdır 31, 31

k.+sına 21, 28, 29, 29, 29, 37, 40, 41, 46, 52, 53, 7

k.+sından 30

k.+sını 45

k.+sının 16, 30, 38, 46

karış- <T. *karış-*, ‘müdahale etmek; belirsiz ve seçilemez duruma gelmek’.

k.-mayın 38

k.-mışdır 34

karışdır- <T. *karıştır-*, ‘yoklamak, kurcalamak’.

k.-ıyor 29

karın <T. *karın,* (vücut) ‘mide’.

k.+ımda 12

k.+ını 18

karii / kariy <A. *ḳārī,* ‘okuyucu’.

k.+nin 64

kariy bk. ***karii***

k.+nin 2

karpuz <F. *ḫarbūz*, (bitki) ‘karpuz’.

k. 45

k.+ı 45, 45, 45

k.+ın 45

k.+ları 55

karşı <T. *karşı,* ‘ileri; -e doğru’.

k. 26

k.+dan 4

karşıla- <T. *karşıla-*, ‘istikbal etmek, dışarıdan gelen birine karşı çıkmak’.

k.-rlar 33

karye <A. *ḳarye*, ‘Köy’.

k.+ye 14

kasaba <A. *ḳaṣaba*, ‘köy ile şehir arası yer, küçük şehir’.

k.+larını 12, 22

k.+nın 12

k.+ya 32, 32, 35

kase <F. *kāse,* ʻçukur çanak, kase’.

k. 32, 63, 64

k.+nin 64

k.+yi 64

kaş <T. *kaş,* (vücut) ʻkaş’.

k.+ı 64

kaşık <T. *kaşık,* ʻkaşık’.

k.+ı 48, 48, 48

k. 40, 48, 48, 64

kaşık al- <T. *kaşık*, *al-*, ʻkaşık ile almak’.

k. 40

katılık <A. *ḳāḍī,* T. *+lık,* (kadı) ʻkadılık işi’.

k. 27

kat- <T. *kat-*, ʻönüne katıp yürütmek’.

k.-ıp 14

katır bk. ***kadır***

k.+ı 14

k.+ları 14

kavara <? *kavara*, ʻyellenme, gaz çıkarma’. DS, C. VIII, 2687.

k.+dır 8

k.+sına 15

kavara çek- <? *kavara*, T. *çek-*, ʻyellenmek, gaz çıkarmak’.

k.-mesinde 15

kavga et- <F. *ġavgā,* ʻçekişmek, tartışmak, kavga etmek’.

k.-en 35

kavl-i karar eyle- <A. *ḳavl*, *ḳarār,* T. *eyle-*, ʻkararlaştırmak, bir karar almak’.

k.-r 31

kavuk <T. *kavuk,* ʻkavuk’.

k.+ını 39

kavun <T. *kavun* <ET *kāġūn,* (bitki) ʻkavun’.

k. 55, 55, 55

kaydedil- <A. *ḳayd*, T. *edil-*, ʻyazılmak, kaydedilmek’.

k.-erek 64

kaynar <T. *kaynar* , ʻkaynamış, aşırı sıcak’.

k. 40, 40

kaz <T. *kaz* <F. ġāz, (hayvan) ʻkaz’.

k. 26, 26, 49

k.+ın 26

k.+lar 26

k.+lara 26

k.+ların 26

kaz- <T. *kaz-*, ʻtoprağı eşmek, kazmak’.

k.-maya 15

kazaen <A. *ḳażāʾen,* ʻkaza ile’.

k. 14, 40

kazan / kazgan <T. *kazan* <ET *kazġan*, ʻkazan’.

k. 11, 11, 11, 11, 11

k.+ı 11, 11, 11

kazan- <T. *kazan-*, ʻgalip gelmek’.

k.-maklığa 9

k.-up 36

kazgan bk. ***kazan***

k.+ı 11

kedi <Erm. *katu/gadu,* (hayvan) ʻkedi’.

k. 30, 30

kefa <Yun. *κεφάλι* ? ʻhep, bütün, tüm’.

k.+leri 2

k.+sı 50

k.+sının 10

kefsiz <A. *keyf,* T. *+siz,* ʻneşesi olmayan, keyifsiz’.

k. 13

kefsizlik <A. *keyf,* T. *+siz, +lik,* ʻneşesizlik, keyifsizlik’.

k.+i 30

keğat bk. ***kağıt***

k. 61

k. 50, 53

k.+a 50

k.+ın 61

kel <F. *kel,* ʻkel, saçı olmayan kimse’.

k. 33

k.+dir 33

kelamda bulun- <A. *kelām,* T. *+da, bulun-,* ʻSöz söylemek’.

k.-ur 59

keleŋi <? *keleŋi,* (hayvan) ʻtarla faresi’. DS, C. VIII, 2728.

k.+i 32, 32

kelime <A. *kelime,* ʻsözcük, kelime’.

k. 60, 61

k.+de 63

k.+leri 60

k.+sinin 1

kemalet <A. *kemālāt,* ‘olgunluk’.

k.+e 53

k.+inde 1

kenar <F. *kenār,* ‘yan’.

k.+ı 22

k.+ına 8

k.+ında 6, 8

kendi / kindi <T. *kendi,* ‘kendi’.

k. 13, 2, 20, 21, 23, 25, 27, 27, 27, 27, 3, 34, 38, 39, 39, 4, 41, 45, 5, 50, 51, 57, 60, 6, 61, 62, 63, 64, 64, 9

k.+e 41

k.+lerini 12, 22, 22

k.+mi 33

k.+mizden 23

k.+n 56

k.+nden 2

k.+ne 12, 39, 4, 5, 60, 6, 62, 9

k.+ni 22, 28, 51

k.+nin 26, 27, 27, 27, 28, 52, 56, 8

k.+nise 63

k.+nize 64

k.+nizi 62

k.+si 13, 17, 2, 21, 50, 50

k.+sine 2, 37

k.+sini 44, 59

k.+sinin 1

k.+yin 21

kendini alama- <T. *kendi, al-*, ‘bir şey yapma isteğine hâkim olamamak’.

k.-mak 58

kere <A. *kerre,* ‘kez, defa’.

k. 42, 56

kervan / kevran <F. *kārvān*, ‘kervan’.

k. 14, 14

k.+ın 14

kes- <T. *kes-*, ‘kesmek; bir hayvanı boğazlamak; yaralamak’.

k. 10

k.-meğe 15, 21

k.-eriken 15

k.-erkene 41

k.-ip 22, 44

k.-iyorsın 15

k.-meğe 45

k.-mekliğe 54

k.-tikden 12

k.-üp 36

kesat al- <A. *kesād,* T. *al-,* ‘alışveriş durgunluğu, kesat olmak’.

k.-masından 43

kesbetdir- <A. *kesb,* T. *ettir-,* ‘kazandırmak, edinmek’.

k.-en 12

kesdir- / kistir- <T. *kestir-,* ‘kestirmek’.

k.-iyorum 45

k.-mediği 46

kesil- <T. *kesil-,* ‘kesilmek’.

k.-mesini 46

k.-sin 46

keşfet- <A. *keşf,* T. *et-* ‘anlamak, idrak etmek’.

k.-emez 36

keşke <F. *kāşki,* ‘keşke’.

k. 18

keşkek <F. *keşkek,* ‘keşkek’.

k. 42

k.+i 42, 42

keten <A. *kettān,* (bitki) ‘keten’.

k. 44

kevran bk. ***kervan***

k. 14, 34

k.+ıla 34

kıç <? *kıç,* (organ) ‘kıç, popo’.

k.+ına 21, 21

k.+ı 26

k.+ıma 21

kıçlı <? *kıç,* T. *+lı,* ‘kıçı olan’.

k.+dır 26

kıkıla- <T. *kıkıla-,* (ses taklidi) ‘yumurtlamak’. DS, C. VIII, 2791.

k.-yarak 9, 9

kıl <T. *kıl,* ‘kıl, tüy’.

k. 23, 23, 23

k.+larının 23

kılınç <T. *kılıç,* ‘kılıç’.

k. 36

kır <T. *kır,* ‘dağ, bayır, geniş ve boş alan’.

k.+a 4

k.+da 44, 7

kır- <T. *kır-,* ‘vurarak veya ezerek parçalara ayırmak’.

k.-dıkdan 52

k.-masın 52

kırk beş <T. *kırk beş,* (sayı) ‘kırk beş’.

k. 35

kır sertalı <T. *kır,* F. *ser-dār,* T. *+ı,* ‘voyvoda, ’.

k. 54

k.+ya 54

kıs bk. ***kız***

k. 59

kısa <T. *kısa,* ‘kısa, uzun olmayan’.

k. 6

kış <T. *kış,* ‘kış’.

k. 21

kıtlık <? *kıt,* T. *+lık,* ‘kıtlık’.

k. 18

kıyamet <A. *ḳıyāmet,* (din) ‘dünyanın sonu, kıyamet’.

k.+in 14

kıyamet kop- <A. *ḳıyāmet, kop-* (din) ‘dünyanın sonu gelmek, kıyamet kopmak’.

k.-acak 10

k.-acakdır 10

kıyas <A. *ḳıyās,* ‘değerlendirme’.

k.+ı 25

kız / kıs <T. *kız,* ‘kız’.

k. 19

k.+a 19

k.+ı 37, 5

k.+ını 19, 19

k.+larımızın 16

k.+larının 16, 16

kızıl <T. *kızıl,* ‘genç, toy kız’. DS, C. VIII, 2863.

k. 29

k.+ı 32

kızoğlankız <T. *kız, oğlan, kız,* ‘Kız, dişi’.

k. 19, 19

ki <F. *ki* ʻ(bağlaç) ki’.

k. 1, 10, 10, 11, 11, 13, 15, 17, 17, 18, 18, 19, 19, 19, 20, 21, 21, 21, 21, 22, 23, 23, 23, 24, 25, 26, 27, 27, 27, 27, 28, 28, 28, 28, 28, 29, 29, 29, 29, 29, 3, 30, 30, 31, 31, 31, 32, 33, 33, 33, 34, 34, 36, 36, 36, 36, 36, 36, 37, 37, 37, 38, 39, 39, 40, 4, 4, 4, 41, 41, 42, 43, 44, 44, 44, 45, 45, 46, 46, 47, 47, 47, 47, 48, 48, 48, 48, 49, 49, 49, 5, 5, 5, 5, 5, 50, 50, 50, 50, 50, 51, 51, 52, 52, 52, 52, 52, 53, 53, 53, 53, 53, 53, 53, 53, 53, 53, 54, 56, 56, 60, 60, 60, 61, 61, 62, 62, 63, 63, 64, 64, 64, 7, 8, 9, 9

kibare <A. *kibāre,* ʻkibar kimse’.

k. 62

kilar <Yun. *kelāri,* ʻkiler’.

k.+a 37

k.+da 37

kilit <F. *kilīd* < Yun. *kleid,* ʻkilit’.

k. 57

kim <T. *kim,* ʻkim, hangi kişi’.

k. 23, 32, 39, 49, 5, 5, 53, 53, 9

k.+de 44

k.+i 41

k.+in 31

k.+lerdensiniz 32

k.+sin 38, 43

k.+siniz 32

kimse <T. *kim+ise,* ʻkişi, insan, şahıs’.

k. 16, 18, 19, 33, 4, 47

k.+nin 9

k.+si 53

k.+ye 53

kindi bk. ***kendi***

k.+mi 51

kireç <F. *gireç,* ʻcinsel birleşme ve bunun için gereken güç anlamında kullanılan dolaylı bir söz’.

k.+imiz 41

kiremitci < Yun. *keramiḑi*, T. *+çi,* ʻmesleği kiremit satmak, döşemek veya onarmak olan kimse’.

k. 16

kirlen-<T. *kirlen-*, ʻpis olmak, kirlenmek’.

k.-miş 31

kisbe bk. ***kisbet***

k.+si 36

kisbet / kisbe <A. *kisvet,* ‘kıyafet, elbise; Görünüş’.

k.+ine 12

k.+i 46

k.+ini 54

kistir- bk. ***kesdir-***

k.-ir 45

kitab <A. *kitāb,* ‘kitap’.

k.+a 58

k.+ın 64

k.+ına 1

k.+lara 64

k.+ların 64

kitabcık <A. *kitāb,* T. *+cık,* ‘sayfa sayısı az kitap, küçük kitap’.

k. 2

ko- bk. ***koy-***

k.-r 20, 22, 24, 26, 30, 30, 32, 33, 34, 40, 42, 47

k.-rsın 31

k.-mak 32

k.mayın 34

koca <T. *koca,* ‘erkek eş’.

k.+sı 16, 41

k.+sının 28

kocacığım <T. *koca+cık,* ‘karısının, kocasına karşı sevgi ve şefkat ile söylediği bir hitap sözü’.

k.+ 53

kok- <T. *kok-,* ‘koku çıkarmak’.

k.-maz 55

k.-ar 56

k.-makda 56

k.-makdadır 56

k.-mamak 55

k- maz 56

k.-mış 56

k.-uyor 55

kolay <T. *kolay,* ‘zor olmayan, kolay’.

k. 56

k.+ını 45

kolaylık <T. *kolaylık,* ‘kolaylık, kolay olma’.

k.+la 13

kolla- <T. *kolla-,* ‘gözetlemek’.

k.-makda 36

komşu <T. *komşu,* ‘komşu’.

k. 30, 31, 35

k.+ları 32, 35, 48, 48

k.+ların 35

k.+larının 32

k.+na 51

k.+nuza 51

k.+sı 11, 11, 11, 16

k.+sından 11

k.+sının 56

k.+sıyiz 32, 32

k.+sunın 11, 15, 15

komşuluk <T. *komşuluk,* ‘komşuya misafirliğe gitme’.

k.+a 39

k.+dan 40

konak <T. *konak,* ‘mola yeri, konak’.

k. 34

kon- <T. *kon-,* ‘konmak’.

k.-dıklarında3, 3

konuş-<T. *konuş-,* ‘konuşmak, bahsetmek’.

k.-urken 51

kop- <T. *kop-,* ‘kopmak; birdenbire gürültü çıkmak’.

k.-arsa 15

k.-ar 27

k.-arak 41

k.-up 43, 51

kopar-<T. *kopar-,* ‘çekip yerinden çıkarmak, koparmak’.

k.-ar 23

kork- <T. *kork-,* ‘ürkmek, dehşete kapılmak; endişe etmek’.

k.-duklarından 50

k.-ma 19

k.-maz 45

k.-uyorsın 29

korku / korkuğ <T. *korku,* <ET ḳorḳuġ, ‘korkma duygusu’.

k.+dan 53

korkuğ bk. ***korku***

k.+dan 53

korkulı <T. *korku+lu,* <ET ḳorḳuġ, ‘korkunç’.

k. 53, 53

korkut- <T. *korkut-*, ‘korkutmak, tehdit etmek’.

k.-masından 48

koru- <T. *koru-*, ʻsakınmak, muhafaza etmek’.

k.-yacağınızı 62

koş- <T. *koş-*, ʻkoşmak’.

k.-masında 13

k.-arıdın 27

k.-duğında 25

k.-up 15, 30

kovala- <T. *kovala-*, ʻkaçanın ardından koşmak, kovalamak’.

k.-yarak 14

kov- <T. *kov-*, ʻsavmak, defetmek’.

k.-du 17

koy- / ko- <T. *koy-*, ʻkoymak; bırakmak; göndermek; adlandırmak’.

k.-arak 10, 16, 61

k.-duktan 20

k.- dular 53, 53

k.-ip 46

k.-orsın 33

k.-up 12, 15, 19, 24, 33, 46, 5, 53, 53, 60

koylu bk. ***köylü***

k.+nın 53

koyun <T. *koyun*, (vücut) ʻgöğüs ile giysi arası’.

k.+uŋa 33

k.+una 12, 33

k.+undaki 12

koyver- <T. *koyver-*, ʻsalmak, serbest bırakmak; bırakmak, çıkarmak’.

k.-ip 8

k.-ir 28

k.-irken 8

k.-irler 14

k.-mez 28

köhnek <F. *kuhne*, ʻeski, bakımsız’.

k. 57

kök <T. *kök,* (bitki) ʻkök’.

k.+den 55, 55

k.+üne 56

köpek <? *köpek,* (hayvan) ʻit, köpek’.

k. 11, 35

k.+e 11

k.+in 11

k.+den 11

k.+lerin 62

kör <F. *kūr*, ‘gözleri görmeyen, kör’.

k. 12, 6

köşe <F. *gūşe,* ‘köşe’.

k. 57

k.+sine 39

k.+lerinde 12

köşk <F. *kuşk,* ‘bahçesi olan büyük süslü ve gösterişli ev, köşk’.

k. 41

k.+ümüz 41

köy <F. *kūy,* ‘köy’.

k. 20

k.+den 32

k.+e 46

k.+ge 46

k.+in 46, 49

k.+ye 14, 18

köylü <F. *kūy,* T. *+lü,* ‘köy halkından olan, köylü’.

k.+leri 46, 48

k.+lerin 47

kul <T. *kul,* ‘Tanrı tarafından yaratılmış insan’.

k.+uğun 52

kulak <T. *kulak,* (vücut) ‘kulak’.

k.+ımı 27

k.+ına 39, 4, 45

k.+ını 27, 27, 27, 27

k.+larını 20

kuldar- <T. *kurtar-*, ‘kurtarmak’.

k.-ım 14

k.-ırlar 6

k.-sın 4

kuldır- bk. ***kuldur-***

k.-sın 38

kuldur- / kuldır- / kultur- <T. *kurtul-*, ‘kurtulmak’.

k.-mak 13

k.-ır 38

k.-sun 38

k.-ur25

kullanıl- <T. *kullanıl-*, ‘Yararlanılmak, faydalanılmak’.

k.-a 34, 34

kultur- bk. ***kuldur-***

k.-masını 38

kum <T. *kum,* ‘Cinsel birleşme ve bunun için gereken güç anlamında kullanılan dolaylı bir söz’.

k.+umız 41

kumanda et- <İtal. *commando* <Lat., T. *et-*, ‘Yönetmek, çekip çevirmek’.

k.-elim 43

kurdul- bk. ***kurtul-***

k.-ursa 11

kurı <T. *kuru,* ‘ıslak veya nemli olmayan, kuru’.

k. 24

kurt <T. *kurt,* (hayvan) ‘kurt’.

k. 14, 15, 15

k.+a 22

k.+ın 14

k.+lar 21, 22

kurtul- / kurdul- <T. *kurtul-*, ‘kurtulmak’.

k.-masından 11

kuruca <T. *kuruca,* ‘kuru bir şekilde’.

k. 24

kuru- <T. *kuru-*, ‘kurumak’.

k.- r 60

k.-sun 60

k.-mak 60, 60

kurut- <T. *kurut-*, ‘kurutmak’.

k.-up 61

k.-maya 60

kusur <A. *ḳuṣūr,* ‘eksiklik, noksanlık’.

k.+larına 38

kuş <T. *kuş,* (hayvan) ‘kuş’.

k. 12, 36

kuşak <T. *kuşak,* ‘bele bağlanan kumaş, kuşak’.

k.+ından 32

kuva <T. *kova* <ET *ḳovġa,* ‘kova’.

k. 50, 50

k.+yi 50, 50, 50

kuvet bk. ***kuvvet***

k.+le 60

kuvvet / kuvet <A. *ḳuvvet,* ‘güç; şiddet’.

k.+le 10

k.+i 60

kuvetli <A. *ḳuvvet,* T. *+li,* ‘etkili; güçlü’.

k. 14, 52

kuyruk <T. *kuyruk,* (hayvan) ‘kuyruk’.

k.+ı 15, 22, 22

k.+ında 23

k.+ından 15

k.+unı 22

kuyruksız <T. *kuyruk,* (hayvan) ‘kuyruğu kopmuş’.

k. 22

kuyu <T. *kuyu,* ‘kuyu’.

k.+da 43

k.+dan 50, 50

k.+nın 50, 50, 50

k.+ya 43, 43, 50, 50, 50, 50

kuzu <T. *kuzu,* (hayvan) ‘koyunun yavrusu, kuzu’.

k.+nu 10

k.+yu 10, 10, 10, 10

küçük ‘küçük, ufak’.

k. 48, 55, 61

küçük düş- ‘kusurlu ve mahçup duruma düşmek’.

k.-erek 24

küp <T. *küp,* ‘küp’.

k. 37

kürk <T. *kürk,* ‘kürk’.

k. 17, 17, 17

k.+e 17

k.+üm 18

k.+üme 18

k.+ümü 18

k.+ünü 18, 18

kürsü <A. *kur-sīy,* ‘kürsü’.

k.+den 3

k.+ye 3

L

lakırdı / lakırtı <T. *lakırtı,* ‘(ses taklidi) söz, laf’.

l. 4

l.+sıdır 31

lakırtı bk. ***lakırdı***

l. 44

l.+yı 31

lakin <A. *lākinne,* ʻancak, ama’.

l. 2, 2, 14, 17, 23, 26, 38, 38, 39, 39, 40, 45, 52, 52, 52, 53, 58, 59

lasım bk. ***lazım***

l. 54

latfe bk. ***latife***

l.+leri 2

latif <A. *laṭīf*, ʻhoş, ince bir güzelliği olan’.

l. 2

latife / latfe <A. *laṭīfe*, ʻşaka’.

l. 59

l.+lerin 2, 2

lazım / lasım <A. *lāzim,* ʻgerek, lazım’.

l. 10, 27

l.+dır 56

lazım ol- <A. *lāzım*, T. *ol-*, ʻgerekmek’.

l.-up 36

letayif <A. *leṭā’if,* ʻşakanın çoğul hali, şakalar’.

l.+i 3

l.+in 20

l.+lerini 2

leylek <A. *laḳlāḳ,* (hayvan) ʻleylek’.

l.+i 12

lezet <A. *leẕẕet,* ʻtat’.

l. 45

l.+ini 50

lezetli <A. *leẕẕet*, T. *+li,* ʻtadı güzel, lezzetli’.

l. 49, 49

lira <İt. *lira* <Fr. *livre* <Lat. *libra,* ʻpara’.

l. 16, 16, 17, 17, 17, 17

l.+lar 16

l.+ları 16, 17

lutfet- <A. *luṭf,* T. *et-*, ʻihsan etmek, buyurmak’.

l.-iniz 63

M

ma <A. *ma’a*, ‘ile, birlikte’.

m. 64

mademki <A. *madem,* F. *ki,* ʻmadem anlamındaki bağlaç’.

m. 10, 3, 3, 37, 4

mahal / mahel <A. *maḥal,* ʻyer, mekan’.

m.+de 12, 45

m.+e 34, 34, 36

m.+inde 34

m.+lerden 52

mahal-i mezkür <A. *maḥall*, *meẕkūr*, (F. iza.) ʻadı geçen, zikredilen yer’.

m.+de 1

mahbube <A. *maḥbūbe,* ʻSevilen kadın’.

m.+si 59

mahbus <A. *maḥbūs*, ʻhapis’.

m.+dan 14

mahcub <A. *maḥcūb*, ʻutangaç bir biçimde’.

m. 63

mahel bk. ***mahal***

m.+de 6

m.+lerinde 62

mahkeme <A. *maḥkeme*, ʻanlaşmazlıkların bir kadı aracılığıyla çözüme kavuşturulduğu resmi devlet kurumu, yargı yeri’.

m.+ye 17, 17

mahle <A. *maḥal,* ʻmahalle’.

m. 33

mahleli <A. *maḥal,* T. *+li,* ʻmahalle sakini, o mahallede yaşayan kimse’.

m.+nin 35

mahluk <A. *maḥlūḳ,* ʻyaratık’.

m. 12

mahrum <A. *maḥrūm*, ʻyoksun’.

m. 12

mahsul <A. *maḥṣūl,* ʻürün’.

m. 52

m.+ları 55

m.+larının 52

m.+umışsın 56

mahsusi <A. *maḫṣūṣī,* ʻkasıtlı olarak’.

m. 17

mahşer <A. *maḥşer,* ʻgörevli, birine bağlı olarak hizmet eden kimse, adam’.

m.+ler 44

m.+lerını 44

makbul <A. *maḳbūl,* ʻuygun olan’.

m. 24

maksad <A. *maḳṣad,* ʻgaye, amaçʼ.

m.+ımız 2

m.+ının 37

mal <A. *māl,* ʻürün, sahip olunan şeyʼ.

m. 19

m.+ı 57

m.+lerinin 55

mal edin- <A. *māl,* T. *edin-*, ʻsahiplenmekʼ.

m.-diğini 2

malumat <A. *maʿlūmāt,* ʻbilgiʼ.

m.+ını 12

mana <A. *maʿnā,* ʻanlam, mealʼ.

m.+sı 1

maşuke <A. *maʿşūḳa,* ʻAşık olunan kadın, kadın sevgiliʼ.

m.+si 61, 61

m.+sinden 61

matba <A. *maṭbaʿa,* ʻmatbaa, kitap basılan yerʼ.

m.+sına 58

mazur gör- <A. *maʿẕūr,* T. *gör-*, ʻhoş görmek, kusuruna bakmamakʼ.

m.-meleri 64

mecane <A. *meccānen,* ʻboşuna, karşılıksızʼ.

m. 12

mecbur <A. *mecbūr*, ʻzorundaʼ.

m. 17

m.+sunız 63

mecburiet <A. *mecbūriyyet,* ʻzorundalıkʼ.

m. 61

mecbur ol- <A. *mecbūr,* T. *ol-*, ʻzorunda olmakʼ.

m.-up 51

m.-ur 47, 61

meclis <A. *meclis,* ʻdostlar toplantısı; çeşitli konular hakkında toplanan kimselerʼ.

m.+de 59

medar ol- <A. *medār,* T. *ol-*, ʻyararı, faydası olmakʼ.

m.-mak 61

medeniyet <A. *medeniyyet,* ʻUygarlıkʼ.

m.+den 12

medh eyle- <A. *medḥ,* T. *eyle-*, ʻbir şeyi veya kimseyi övmekʼ.

m.-mese19

medrese <A. *medrese,* (din) ʻmedreseʼ.

m. 1, 1, 12

m.+de 50

meel <A. *meʾāl,* ʻanlam, manaʼ.

m.+de 10

meğer <F. *meger,* ʻoysa, meğerseʼ.

m. 26, 31, 61, 8

m.+ise 14

mektub <A. *mektūb,* ʻmektupʼ.

m. 60

m.+ı 60, 61

m.+ta 60

m.+un 60

melun <A. *melʿūn,* ʻlanet olası, kötü, nefretle karşılananʼ.

m. 62

memalik <A. *memālik,* ʻbirinin emri altındaki insanlar, kullarʼ.

m.+indeki 23

memleket <A. *memleket,* ʻyer, şehir, köy; bir kimsenin doğmuş olduğu yerʼ.

m.+de 16, 16, 18, 23, 4

m.+i 12

m.+imiş 18, 5

m.+in 3, 45

m.+inde 1

mendil <Yun. *manteli,* ʻmendilʼ.

m.+iniz 62

merdivan bk. ***merdiven***

m. 63

merdiven / merdivan <F. *nerdubān,* ʻbasamakʼ.

m.+den 63

m.+i 63

merhamet buyur- <A. *merḥamet,* T. *buyur-*, ʻmerhamet göstermek, acımakʼ.

m.-unız 63

merkeb <A. *merkeb,* ʻeşekʼ.

m. 21, 38, 39, 39, 39, 42, 47, 54, 56, 56

m.+e 20, 20, 46

m.+i 20, 21, 22, 22, 22, 38, 38, 38, 38, 39, 39, 47, 47

m.+im 22

m.+imden 47

m.+imin 23

m.+in 15, 20, 20, 20, 21, 21, 21, 21, 22, 26, 38, 42, 42, 46, 54, 56

m.+inden 21

m.+ine 15, 20, 20, 21, 21, 28, 28, 46

m.+ini 20, 20, 20, 21, 21, 22, 22, 22, 39, 39, 39, 42, 47, 49, 49, 53, 53, 54

m.+inin 15, 23, 38, 49

merkum <A. *merḳūm,* ʻbahsedilen kişi'.

m. 54, 57

mesabe <A. *meṣābe,* ʻderece, ölçü'.

m.+sinde 44

mesarif <A. *meṣārif,* ʻödenecek ücret, masraf'.

m.+i 9

mescid <A. *mescid,* (din) ʻküçük cami, mescit'.

m.+de 11, 11

m.+e 11, 11

mesheb <A. *meẕheb,* ʻöğreti; anlayış'.

m.+i 58

meshuliet bk. ***mesuliet***

m.+im 31

mesuliet / meshuliet <A. *mesʾūliyyet,* ʻmeşguliyet, Yoğunluk'.

m. I ,59

meşreb <A. *meşreb,* ʻkarakter, davranış'.

m.+i 58

meşhur <A. *meşhūr,* ʻünlü, tanınmış, meşhur'.

m. I

meşveret et- <A. *meşveret,* ʻdanışmak, fikir alışverişinde bulunmak'.

m.-ip 38

meth <A. *medḥ*, ʻövgü'.

m. 19

m.+i 19, 42

methet- <A. *medḥ*, T. *et-*, ʻövmek'.

m.-eceğiz 23

m.-eyim 19

methie <A. *medḥiyye*, ʻövgü'.

m.+lerini 42

meyallı <A. *meyyāl,* T. *+lı,* ʻmeyilli, eğilimli’.

m. 57

meydan <A. *meydān,* ʻyarışma yeri’.

m.+ına 25

meymarbaşı <A. *miʻmār,* T. *baş,* (T. iza.) ʻmimarbaşı’.

m. 41

mezar <A. *mezār,* ʻkabir, sin’.

m. 14

m.+a 8

m.+da 14, 4, 58

m.+ı 57, 57, 58

m.+ın 4, 57, 57, 8

mezarlık <A. *mezār,* T. *+lık,* ʻmezarların toplu olarak bulunduğu alan’.

m. 11, 14, 4

mezartaşı <A. *mezār,* T. *taş,* (T. iza.) ‘mezar taşı’

m.+na 11

mezat <A. *mezād,* ʻaçık artırma ile yapılan satış; açık artırma yapılan yer, mezat’.

m.+da 39, 47

m.+a 19

mezhake <A. *mezaḳa,* ‘alay, eğlenme’,

m. 59

mezkur <A. *meẕkūr*, ʻzikredilen, anılan’.

m. 58

mı / mi / mu / mü <T. *mı*, ʻ(soru edatı) mı’.

m. 17, 20, 25, 26, 29, 35, 36, 4, 44, 46, 46, 54, 62, 63, 7

m.+sın 25, 36, 45

mi bk. ***mı***

m. 11, 12, 13, 19, 21, 23, 27, 29, 30, 35, 35, 36, 37, 39, 41, 46, 46, 52, 62, 63, 63, 7, 7

m.+sin 14, 33, 45, 47

m.+siniz 3

mikdar <A. *mikdār,* ʻnicelik, ölçü’.

m. 36

mimkin ol- <A. *mumkin,* T. *ol-,* ʻimkan bulunmak’.

m.-mayacak 61

minare <A. *menāre,* ʻminare’.

m.+den 4

m.+sine 4

m.+yi 53

minasıb <A. *munāsib*, ‘uygun’.

m. 23

minder <? *minder*, ‘minder’.

m. 26

m.+in 25, 26

minnet <A. *minnet,* ‘gönül borcu, Tanrı’ya şükür’.

m. 20

mirekeb <A. *murekkeb,* ‘mürekkep’.

m. 34, 60, 60

m.+in 59

misafir <A. *musāfir,* ‘konuk’.

m. 32, 34, 37

m.+in 35

m.+lerin 37

mu bk. ***mı***

m. 25, 4

m.+sunız 48

muallan- <A. *mu‘allā,* T. +n-, ‘böbürlenmek, övünmek’.

m.-maya 64

mucib ol- <A. *mūcib,* ‘şaşırtmak, şaşkınlık vermek’.

m.-ur 59

muğaıri <A. *muġāyir,* ‘aykırı, uyuşmayan, mugayir’.

m. 55

muhabere <A. *muḥābere,* ‘yazışma, mektuplaşma’.

m.+de 61

muhafaza <A. *muḥāfaẓa*, ‘koruma’.

m.+da 57

muhakkak <A. *muḥaḳḳaḳ,* ‘kesinlikle, mutlaka’.

m. 49

mukaddeme <A. *muḳaddeme,* ‘giriş, sunuş, başlangıç’.

m. 1

mulhak <A. *mulḥaḳ*, ‘bağlı’.

m. 1

mulla <A. *mevla*, (din) ‘âlim, bilgili; medrese öğrencisi’.

m. 12, 12, 12, 12

m.+lar 28, 28

m.+nı 25

m.+sı 26, 26

mum <F. *mūm,* ʻmumʼ.

m.+ı 27, 29, 29, 35, 56

munaza bk. ***munaza***

m. 15

munazaa / munaza <A. *munāzaʿa,* ʻtartışmaʼ.

m. 41

munazaalaş- <A. *munāzaʿa,* T. *+laş-* ʻtartışmakʼ.

m.-ır 17

m.-ıyorsınız 41

muracaat <A. *murācaʿat*, ʻbaşvuruʼ.

m. 58

Musliman <A. *muslim,* F. *-ān,* (din) ʻMüslümanʼ.

m.+lar 3, 34, 53

musluk <A. *maslūk,* ʻmusluk'.

m.+unın 10

mustarip bk. ***muzdarib***

m. 49

mutabık <A. *muṭābıḳ,* ʻuygun, yaraşırʼ.

m. 1

muteakıp <A. *muteʿāḳib,* ʻuygulama, takip etmeʼ.

m. 31

muteala <A. *muṭālaʿa,* ʻayrıntılı görüş; yorum, düşünceʼ.

m.+yı 60

mutela eyle- <A. *muṭālaʿa,* T. *eyle-,* ʻdüşünmek, yorumlamakʼ.

m.-meleri 2

mutevazı <A. *mutevāżiʿ,* ʻalçak gönüllüʼ.

m. 62

muvafak ol- <A. *muvaffaḳ,* ʻbaşarmak, başarılı olmakʼ.

m.-muş 1

m.-ur 9

m.-urlarsa 40

muzdarib / mustarip <A. *mużṭarib,* ʻeziyet, acı çekenʼ.

m. 58

mü bk. ***mı***

m. 20, 46, 62

mücered / müceret <A. *mucerred,* ʻtüm, bütün, hep; çıplak, yalınʼ.

m. 3

müceret bk. ***mücered***

m. 55

m.+de 58

müşteri <A. *muşterī,* ʻsatın alan, müşteriʼ.

m. 19, 19

m.+ler 42

m.+nin 22

müteesüf <A. müteʼssif, ʻüzgünʼ.

m. 61

mütela güzar <A. *muṭālaʿa,* F. *guẕār,* ʻilgilenen, irdeleyen kişiʼ.

m. 2

müteşekkül <A. *muteşekkil,* ʻmeydana gelen, teşekkül edenʼ.

m. 57

müzde <F. *mujde,* ʻmüjdeʼ.

m. 16

m.+mi 20

N

nakıd <A. *naḳd,* ʻhazır, elde bulunan para, peşin paraʼ.

n. 11

nakleyle- <A. *naḳl,* T. *eyle-,* ʻaktarmak, geçirmekʼ.

n.-mekliği 1

n.-yeceğiz 1

nam <F. *nām,* ʻad, isimʼ.

n.+ında 23

n.+ındaki 58

namas kıl- <F. *nemāz,* T. *kıl-,* (din) ʻnamaz ibadetini yerine getirmekʼ.

n.-dıkdan 53

namaz <F. *nemāz,* (din) ʻnamazʼ.

n. 6

n.+a 34

n.-arkene 34

namazlık <F. *nemāz,* T. *+lık,* (namazlık) ʻnamaz kılarken kişilerin üzerine giydiği bir giysiʼ.

n.+ı 44, 45

n.+ımı 44

n.+ını 44, 44

n.+ının 44

n.+la 45

nar <F. *enār,* (bitki) ʻnarʼ.

n. 12, 12

n.+ları 12

n.+ların 12

nara <A. *naʿre,* ‘bağırma’.

n.+sını 62

narkile <F. *nārgile,* ‘nargile’.

n. 53

nasar bk. ***nazar***

n.+dan 54

nası bk. ***nasıl***

n. 21

nasıl / nası <T. *ne,* A. *aṣl,* ‘hangi biçimde, nasıl’.

n. 1, 13, 14, 16, 18, 19, 21, 35, 43, 54, 54, 60, 8

n.+ısa 46, 52

nazar / nasar <A. *naẓar,* ‘göz, bakış; dikkat’.

n. 1

n.+da 2

n.+ına 25

nazaret et- <A. *naẓar,* T. *et-,* ‘dikkat etmek, bakmak’.

n.-eriz 19

nazik <F. *nāzuk*, ‘saygılı ve kibar’.

n. 62, 63

ne <T. *ne,* ‘hangi; neden; şaşma bildiren durumlarda kullanılan bir söz; nasıl’.

n. 1, 1, 3, 4, 4, 5, 5, 5, 5, 6, 6, 7, 7, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 14, 14, 15, 16, 17, 17, 18, 18, 19, 19, 20, 21, 22, 22, 23, 23, 26, 26, 27, 27, 27, 28, 29, 29, 29, 30, 30, 30, 33, 34, 35, 35, 35, 35, 36, 36, 36, 37, 37, 38, 38, 40, 41, 41, 44, 46, 46, 46, 47, 47, 47, 48, 48, 48, 49, 49, 49, 51, 51, 51, 52, 52, 52, 53, 54, 54, 55, 55, 55, 56, 56, 59, 62, 64,

n.+di 35

n.+dir 6, 13, 15, 16, 18, 26, 31, 32, 33, 34, 40, 42, 61

n.+mize 27

n.+ye 5, 11, 27, 30, 31

n.+yi 29

neden <T. *ne+den,* ‘nasıl, nereden’.

n. 23, 23, 30, 4, 8

ne kadar <T. *ne kadar,* ‘miktar anlamı ile soru bildiren bir söz’.

n. 23

nekre <A. *nekre,* ʻnükteci kimse, şaşırtıcı ve hoş şeyler söyleyen kimseʼ.

n. 1, 58

nekrelik <A. *nekre,* T. *+lik,* ʻnüktedanlıkʼ.

n.+i 1

n.+lerine 2

nerde <T. *ne+re+de,* ʻhangi yerde, nerede‘.

n. 7

nerden <T. *ne+re+den,* ʻhangi yerden, nereden’.

n. 44

nerdiban / nerdüban <F. *nerdubān,* ʻbasamak, merdivenʼ.

n. 7, 7, 7

nerdüban bk. ***nerdiban***

n.+ın 7

nere <T. *ne+re,* ʻhangi yer, nereʼ.

n.+de 14, 23

n.+dedir 55

n.+sidir 44

n.+sinden 21

n.+ye 10, 24

nesaket <F. *nezāket,* ʻnezaket, hoşgörüʼ.

n.+e 64

netice-i makuse <A. *netīce, maʿkūs,* (F. iza.) ʻuğursuz, şansız sonuçʼ.

m.+nin 59

nev <A. *nevʿ,* ʻtür, çeşitʼ.

n. 57

n.+dir 47

neyise <T. *ne+ise,* ʻönemi yok anlamında kullanılan bir söz, neyseʼ.

n. 43

nice ki <T. *ne+ce,* F. *ki,* ʻne zaman, -dığı zaman anlamlarında bir sözʼ.

n. 10, 10, 16, 16, 24, 25, 33, 39

niçün <T. *ne+için,* ʻbir şeyin sebebini sormak için kullanılan bir sözʼ.

n. 24, 31, 37, 8

nihayet <A. *nihāyet,* ʻsonuç, neticeʼ.

n. 1, 13, 19, 32, 34, 37, 42, 42, 45, 50, 60, 61

n.+inde 63

nişadır <F. *nişādūr,* ʻamonyak, nişadırʼ.

n. 21, 21

n.+dan 21

nişanla- <F. *nişān,* T. +*la-*, ʻnişanlamak’.

n.-yip 32

niye <T. *ne*+*y*+*e,* ʻniye, niçin’.

n. 19, 28, 33, 37, 40, 46, 49, 57

niza et- <A. *nizāʿ,* T. *et-,* ʻtartışmak, anlaşmaya çalışmak’.

n.-erken 4

nom. <İt. *numero* < Lat. *numerus*, ʻnumara sözünün kısaltması’.

n. 58

O

o <T. *o,* ʻ(zamir) o’.

o. 1, 10, 10, 10, 11, 11, 11, 12, 13, 13, 13, 15, 15, 17, 18, 18, 18, 18, 19, 20, 21, 23, 23, 23, 23, 23, 24, 24, 24, 25, 25, 25, 25, 26, 26, 27, 27, 28, 28, 28, 30, 31, 31, 31, 31, 31, 31, 32, 32, 33, 33, 34, 34, 34, 35, 35, 35, 35, 36, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 42, 42, 44, 45, 46, 47, 49, 5, 51, 52, 53, 53, 54, 54, 55, 55, 55, 55, 56, 56, 57, 58, 6, 6, 6, 61, 64, 7, 8, 8, 9

o.+na 19, 35, 47, 49, 49, 51, 56, 8

o.+ndan 20, 31, 31, 33, 41

o.+nı 13

o.+nın 20

o.+nu 23, 23, 31, 48, 49, 49, 5

o.+nun 12, 14, 24, 26, 26, 3, 31, 33, 33, 34, 40, 40, 40, 54, 54

o.+nunki 57

obir <T. *o, bir,* ʻdiğer’.

o. 29, 56, 60

oda <T. *oda,* ʻoda’.

o.+nın 39

o.+sına 38

o.+sında 34-35

odur- bk. ***otur-***

o.-masını 18

o.-anlardan 57

o.-makda 55

o.-mayacağım 29

o.-up 18, 55

o.- ur 24

o esna <T. *o,* A. *eṣnāʾ,* ʻO sıra, o an’.

o.+da 21, 39, 44

o.+dan 54

oğul <T. *oğul,* ʻErkek evlat’.

o.+u 44

o.+um 20

o.+un 20

o.+una 31

oğlak <T. *oğlak,* (hayvan) ʻkeçi yavrusu; bir burç ismi’.

o. 35, 35

oğlan <T. *oğlan,* ʻerkek çocuğu’.

o. 38, 44

oğra- <T. *uğra-,* ʻuğramak’.

o.-dığı 61

oh <T. *oh,* ʻ(Ses taklidi) beğenme, hayranlık gibi duyguları anlatan bir nida’.

o. 48, 48

o halde <T. *o,* A. *hāl,* T. *+de,* ʻo halde’.

o. 62

oh çek- <T. *oh, çek-,* ʻiçinden gelerek oh demek’.

o.-mesi 48

ok <T. *ok,* ʻok’.

o.+un 28

o.+unı 28

o kadar <T. *o,* A. *ḳadar,* ʻçok, çok fazla; aynı sayıda’.

o. 21, 21, 23, 34, 48, 60, 63, 8

okkalık <A. *ūḳiyye,* T. *+lık,* ʻokka ağırlığında olan’.

o. 62

oku- <T. *oku-,* ʻseslendirmek; bir metni göz yardımıyla çözmek’.

o. 38

o.-mağa 4

o.-maya 4

o.-duğını 4

o.-rsa 61

o.-sun 38

o.-yup 28, 28

okun- <T. *okun-,* ʻokuma işinin yapılması; ezan okuma işinin yapılması’.

o.-ır 4

o.-mak 61

ol- <T. *ol-* <ET *bol-,* ʻmeydana gelmek’. Clauson, 331.

o.-a 17

o.-duğı 2, 6

o.-duğını 38

o.-maksız 5

o.-malarından 14, 23

o.-mamasından 9

o.-masanız 22

o.-masından 11, 11, 13, 22, 22, 4, 8, 9

o.-masını 11

o.-up 52

o.-ur 17

o.-ursunız 62

o.-abilir 39

o.-acağıdı 24

o.-acağıdım 28

o.-acak 51

o.-acakda 60

o.-an 12, 16, 42, 50, 57, 62, 63, 63, 64, 64

o.-a 17, 18, 28, 44, 53

o- anın 15

o.-anları 60

o.-arak 11, 31, 42, 45, 45, 48, 55, 57, 62

o.-ayıdı 37

o.-dıkları 9

o.-du 11, 20, 26, 26, 34, 40, 46, 46

o.-duğı 10, 11, 12, 17, 17, 33, 42, 43, 55, 55, 55, 56, 57, 60, 61

o.-duğımdan 9

o.-duğımı 47

o.-duğımızdan 19

o.-duğından 5, 61, 62

o.-duğını 13, 13, 16, 23, 25, 28, 28, 30, 31, 32, 35, 36, 40, 4, 45, 5, 56, 63, 7

o.-duğınu 17

o.-duğuna 39

o.-duğundan 17

o.-duğunı 23, 25, 28, 40

o.-duğunız 62

o.-duğunu 39, 43, 56

o.-dukda 34, 48

o.-dukdan 44

o.-duklarını 16

o.-dum 13, 38, 39

o.-dun 14, 35, 39

o.-madı 36

o.-madığı 49

o.-madığından 48

o.-madığını 9, 2, 35, 37, 44, 60,

o.-mak 32, 33, 40, 62

o.-maksız 38

o.-malarından 53

o.-malıdır 16

o.-mas 53

o.-ması 33, 39, 57

o.-masın 43

o.-masına 58

o.-masından 31, 35, 45, 45, 46, 48, 49, 58, 60

o.-mayacağıdı 48

o.-mayacakdır 57

o.-mayan 29

o.-maz 19, 19, 33, 46, 47

o.-mazsa 48

o.-muş 28, 5

o.-muşdır 35

o.-sa 27, 28, 3, 31, 48, 49, 53, 7

o.-sam 36

o.-sanıdı 27

o.-saydı 55

o.-sun 27, 4, 41, 41, 44, 52, 62

o.-tukda 36

o.-up 10, 13, 19, 21, 22, 27, 28, 29, 30, 32, 35, 36, 36, 36, 36, 36, 37, 4, 44, 45, 48, 51

o.-ur 35, 36, 44, 49, 49, 52, 56

o.-urısa 49

o.-urısan 56

o.-urise 39, 43

o.-urisen 49, 49

o.-ursa 27

o.-ursun 53

o.-uyor 27, 30

o.-uyorsın 21

o.-uyorumış 27, 27

olanca <T. *olanca,* ‘olduğu kadar, tümüyle’.

o. 60

olun- <T. *olun-,* ‘olunmak’.

o.-ır 2

omuz <Yun. *ômos,* (vücut) ‘omuz’.

o.+una 46, 7

on <T. *on,* (sayı) ‘on’.

o. 38, 60

onlar <T. *onlar,* ‘(zamir) onlar’.

o. 35, 41, 41, 46

o.+a 32

ora <T. *o, ara,* ‘o yer, ora’.

o.+da 12, 38, 39, 39, 45, 54, 60, 60, 37, 8

o.+dan 15, 36

o.+nın 18

o.+ya 25

orda <T. *o, ara,* ‘O yerde’.

o. 31, 40

ordan <T. *o, ara,* ‘o yerden’.

o. 15, 21

ordan oraya <T. *o, ara,* ‘bir yerden başka bir yere’.

o. 5

ormanlık <T. *orman,* ‘orman, ormanlık’.

o.+dan 21

orta <T. *orta,* ‘orta’.

o.+da 24, 25

o.+sı 23, 59

o.+sına 47

o.+sında 56

o.+sının 23

ortalık <T. *ortalık,* ‘bulunulan yer, çevre’.

o.+a 47

oruç <F. *oruç* <*uruç*, (din) ‘oruç’.

o.+un 5

osan- <T. *usan-*, ‘bıkmak, sıkılmak’.

o.-dım 37

o.-mazıdı 30

o sıra <T. *o,* Yun. *seirá*, ‘o anda, o vakitlerde’.

o.+da 13, 14, 15, 26, 30, 35, 4, 55, 61

ossur- <T. *osur-*, ‘yellenmek, gaz çıkarmak’.

o.-mam 26

o.-unca 26

otun <T. *odun,* ‘yakılmak için kesilmiş veya parçalanmış ağaç’.

o. 15, 15, 21, 21, 36, 45, 56

otur- / odur- <T. *otur-*, ‘vücut ağırlığını kaba ete verecek şekilde yere yerleşmek; yerleşmek’.

o.-abilir 29

o.-anlar 18

o.-arak 45

o.-ayım 31

o.-dığı 38

o.-duğı 22

o.-duğım 26

o.-ın 10

o.-masına 25

o.-masından 39

o.-ur 21, 26, 27, 30

o.-urken 33, 6

oturt- <T. *oturt-*, ʻoturması için yer göstermek ve yer vermek, oturtmakʼ.

o.-dılar 53

o.-dular 18

oturtdur- <T. *oturttur-*, ʻoturtmakʼ.

o.-ıp 47

o vakıt <T. *o,* A. *vaḳt,* ʻo zaman, o sıraʼ.

o. 15, 34, 56

o.+dan 35

o.+ın 42

oyan- <T. *uyan-*, ʻuyanmakʼ.

o.-ıp 27, 4

oy- <T *oy-*, ʻyontmak, oymakʼ.

o.-muşlar 7

oyna- <T. *oyun+a-*, ʻoynamakʼ.

o.-maya 10

o.-madı 53

o.-maya 38

oyun oyun- <T. oyun *oyun+a-*, ʻtavla, dama, iskambil gibi kumar oyunlar oynamakʼ.

o.-adım 54

o zeman <T. *o,* A. *zemān,* ʻo vakit, o sıraʼ.

o. 21, 54

o.+ki 61

Ö

öfke <T. *öfke <ET öpke,* ʻsinirʼ. DLT 375.

ö.+sini 32

öfkelen- <T. *öfkelen-,* ʻsinirlenmekʼ.

ö.-ip 20, 24

ö.-ise 26

ögüz bk. ***öküz***

ö. 29

öğ- <T. *öv- <ET öğ-,* ʻövmek, methetmek’.

ö.-mekliği 19

ö.-mesini 18

öğred- bk. ***öğret-***

ö.-erek 50

öğren- <T. *öğren-,* ʻkavramak, yeni bir bilgi edinmek’.

ö.-dikden 24

öğret- / öğred- <T. *öğret-,* ʻöğretmek’.

ö.-mişidi 50

ö.-sin 3

öküz / ögüz <T. *öküz,* (hayvan) ʻerkek sığır, öküz’. Clauson, 120.

ö. 8, 8, 16, 25, 29, 30,

ö.+e 25

ö.+ın 25, 29

ö.+i 29

ö.+lerini 15

ö.+unı 51

ö.+ü 8

ö.+ün 29, 8

ö.+üne 25

öl- <T. *öl-,* ʻölmek’.

ö.-ceğimi 15

ö.-duğumı 22

ö.-ür 35

ö.-dü 11, 46, 8

ö.-düğümde 30, 8

ö.-düğünde 30, 9

ö.-düm 14, 21

ö.-ebilir 11

ö.-eceksin 30

ö.-ecektir 11

ö.-müş 21, 28, 44

ö.-müşiou 15

ö.-ünce 55

ö.-üncedir 55

ö.-üyor 13

ö.-üp 18, 19, 21, 27, 37, 40

ölç- <? *ölç-,* ʻtartmak, ölçmek’.

ö. 23

ö.-erler 47

ölü <T. *ölü,* ʻölü, ölmüş olan’.

ö. 14, 22

ö.+lerden 4

ö.+lerdenim 14

ölüm <T. *ölüm,* ‘Hayatın sona ermesi, sonsuz uyku’.

ö.+ü 56

ön <T. *ön,* ‘Bir şeyin esas tutulan yüzü; Bir şeyin veya kimsenin ilerisi’.

ö. 23

ö.+den 47, 47, 61

ö.+lerine 32

ö.+ünde 27, 36, 41, 57

ö.+ündeki 6, 64

ö.+üne 14, 59, 60

ö.+ünüze 63

örtek <T. *ördek,* (hayvan) ‘ördek’.

ö.+ler 13, 13

örtek çorbası <T. *ördek,* F. *şūrbā,* T. *+sı*, ‘mecaz olarak ördeklerin bulunduğu göle ekmek bandırılıp yiyilmesinden dolayı verilen ad’.

ö. 13

örtü <T. *örtü,* ‘örtmek için kullanılan şey, herhangi bir kumaş’.

ö.+nün 57

örtül- <T. *örtül-,* ‘örtülmek’.

ö.-ür 57

ösür dile- bk. ***özür dile-***

ö.-se 63

öt- <T. *öt-,* (hayvan) ‘ötmek’.

ö. 43

ö.-er 43

ö- erek 9

ö.-meğe 43

ö.-meklik 43

öte <T. *öte*, ‘başka, diğer’.

ö. 33, 61

öteberi <T. *öte, beru*, ‘yemek yapmak için gerekli malzeme, ufak tefek malzemeler’.

ö. 10, 37

ö.+yi 29

öyle <T. *o, ile,* ‘o şekil, o biçim’.

ö. 14, 16, 18, 26, 3, 34, 35, 36, 43, 43, 44, 48, 49, 5, 5, 53, 54, 7

öylen vaktı <T. *öğlen,* A. va*ḳt,* ‘öğle vakti’.

ö. 4

ö.+nda 40

özür <A. *uẕr,* ‘kabahat, hata’.

ö.+umın 61

özür dile- / ösür dile- <A. *uẕr*, T. *dile-*, ‘özür dilemek, affedilmek istenmek’.

ö.-r 63

P

pabuç <F. *pā-pūş,* ‘ayakkabı, pabuç’.

p.+larını 33, 33, 33

p.+um 33

p.+umı 8

p.+unı 8

paçavra <Rum. *patsavra,* ‘bez parçası, çaput’.

p. 58

p.+lardan 57

padışah / padişah / patışah / patişah <F. *pādişāh,* ‘hükümdar, sultan’.

p. 26

p.+a 26

p.+ım 27

padişah bk. ***padışah***

p. 26

pakleyiver- <F. *pāk,* T. *+la-y-ı ver-*, ‘hemen temizlemek’.

p. 53

paldır küldir <T. *paldır küldür,* ‘(ses taklidi) kaba bir gürültü çıkararak, gürültülü bir biçimde’.

p. 63

pamuk <F. *panbuḳ,* ‘pamuk’.

p. 44, 44

pancar <Erm. *pançar,* (bitki) ‘para’.

p. 24, 24

p.+ları 24

para <F. *pāre*, ‘para’.

p. 49, 49

p.+lar 17

p.+ları 17, 17, 17, 17, 17, 36, 56

p.+larımı 11

p.+ların 36

p.+larını 9

p.+m 49

p.+sı 42, 56

p.+sını 10

p.+ya 6, 6

paralık <F. *pāre*, T.+*lık,* ‘değerinde, ederinde’.

p. 30, 30

para parça <F. *pāre, pārçe,* ‘parça parça, pek çok parçaya ayrılmış şey’.

p. 24

para parça et- <F. *pāre, pārçe,* T. *et-*, ‘parça parça etmek, pek çok parçaya ayırmak’.

p.-eceğidi 53, 55

parça <F. *pārçe,* ‘parça’.

p. 13, 8

parla- <T. *parla-*, ‘(ses taklidi) ışıldamak, ışık çıkmak’.

p.-r 36

parmak <T. *barmak*, ‘insanlarda el ve ayakların son bölümünü oluşturan uzunca uzuvlar’.

p.+ını 60

p.+larının 60

parmaklık <T. *barmak+lık,* ‘parmak ölçüsüne göre, parmak ölçüsü ile’.

p. 60

pat <T. *pat,* ‘(ses taklidi) pat’.

p. 28

patırdı <T. *patırdı,* ‘(ses taklidi) gürültü, ses’.

p. 27, 32, 48, 48

p.+nın 27

p.+yı 48

patışah bk. ***padışah***

p.+a 26

patişah bk. ***padışah***

p. 26

patla- <T. *patla-*, ‘(ses taklidi) istenen bir şey için sabırsız olmak ve bunu çeşitli sesler ile dile getirmek’.

p.-san 20

pazar <F. *bāzār,* ‘Belli şeylerin satıldığı yer’.

p.+a 22, 39, 47, 51

p.+da 7, 18, 22, 38, 38, 42, 43, 43, 43, 47

p.+dan 42, 46, 49

pazarlık <F. *bāzār*, T. *+lık,* ‘uygun fiyat konusunda anlaşma, pazarlık’.

p. 22

pazarlık et- <F. *bāzār*, T. *+lık, et-*, ‘pazarlık etmek’.

p.-ip 6

peh <T. *peh* (ses taklidi), ʻbeğenmek, beğendiğini göstermek için kullanılan bir ünlem'. DS, C. IX, 3420.

p. 42

pek <T. *pek,* ʻhayli, yeterinden fazla, çok'.

p. 17, 19, 2, 30, 48, 49, 49, 53, 54, 55, 59, 63

pencere <F. *pencere,* ʻpencere'.

p.+sinde 56

p.+sinden 41

perişan ol- <F. *perīşān*, T. *ol-*, ʻdağılmak, düzeni bozulmak; mahvolmak'.

p.-duğundan 61

pest <F. *bes,* ʻvazgeçmek, karşı tarafın kazandığını bildirmek pes'.

p. 23

peştambal <F. *puşt-māl*, ʻhamamda örtünmek için giyilen örtü, peştamal'.

p. 42

peyda et- <F. *peydā,* T. *et-* , ʻortaya çıkmak'.

p.-üp 61

peyda eyle- <F. *peydā,* T. *eyle-* , ʻortaya çıkmak'.

p.-yecek 59

pınar <ET *bıŋar,* ʻbir suyun çıktığı yer ve oradaki su birikintisi'. Clauson, 351.

p.+ın 13

pınarbaşı <ET *bıŋar,* T. *baş*, ʻpınarbaşı, oradaki su birikintisi'.

p.+nda 13

pirinç <F. *birinc,* ʻpirinç'.

p. 37

pisle- <F. *pis,* T. *+le-,* ʻbüyük veya abdestini yaparak pisletmek'.

p.-r 52

p.-ridim 53

pişir- <T. *pişir-*, ʻyemek yapmak, pişirmek'.

p.-meğe 10

p.-ip 26

p.-meklik 49, 50

poryaz <Yun. *boreás,* ʻKuzeydoğu yönü'.

p. 57

pul <F. *pūl,* ʻpara'.

p. 42, 42, 7

p.+a 6

pusula < İt. *bussola,* ‘üzerine kısa bir yazı veya not düşülmüş kağıt’.

p. 61, 61

put gibi <F. *put,* T. *gibi,* ‘hiç kımıldamadan ve sessizce’.

p. 39

R

rabb <A. *rabb,* ‘Tanrı, Allah’.

r. 16

rağbetlü <A. *raġbet,* T. *+lü,* ‘rağbet gören, ilgi duyulan’.

r. 2, 64

rahatça <A. *rāḥat,* ‘rahat bir biçimde’.

r. 59

rahat dur- <A. *rāḥat,* T. *dur-,* ‘yaramazlık yapmamak, rahat durmak’.

r.-ana 14

rahat ol- <A. *rāḥat,* T. *ol-,* ‘kaygı duymamak’.

r.-mayup 36

rahmetlik <A. *raḥmet,* T. *+lik,* ‘merhume, merhum’.

r. 40

rahsatan / rahsaten < A. *rasen,* ‘birdenbire, aniden, o an’. DS, C. IX, 3505.

r. 21, 25, 35, 44, 50

rahsaten bk. ***rahsatan***

r. 54

ramazan <A. *ramażān,* ‘oruç tutulan ay’.

r. 5

rasta gel- <F. *rāst,* T. *gel-,* ‘karşılaşmak’.

r.-ip 7

rast gel- <F. *rāst,* T. *gel-,* ‘karşılaşmak’.

r.-mesine 20

.-ip 12, 24, 36, 37, 41, 49, 49, 5

razısızlık <A. *rāżī,* T. *+sızlık,* ‘gönlü olmamak, isteği dışında olmak’.

r.+ıla 11

reca olun- <A. *ricā,* T. *olun-,* ‘rica olunmak’.

r.-duğı 61

rica et- <A. *ricā,* T. *et-*, ʻkibarca istemek, rica etmek’.

r.-erler 18

rica eyle- <A. *ricā,* T. *eyle-*, ʻkibarca istemek, dilemek’.

r.-rimiş 52

r.-rler 6

rih / rik <F. *rīg*, ʻmürekkebi kurutmak için yazı üzerine serpilen ince kum’.

r. 60, 60, 60, 61

rihtan bk. ***rikdan***

r.+dan 60

rihtanlık <F. *rīg-dān*, T. *+lık,* ʻkumluk, kum konulan küçük kap’.

r.+a 60

r.+ı 60

rik bk. ***rih***

r. 60

rikdan / rihtan <F. *rīg-dān,* ʻkumluk, kum konulan küçük kap’.

r. 62, 61

riayet gösder- <A. *riʿāyet*, T. *göster-*, ʻsaygı göstermek’.

r.-mezler 18

rivayat <A. *rivāyet*, ʻsöylenti, aktarılan söz’.

r.+ından 2

ruba <İt. *roba,* ʻgiysi, giyecek’.

r. 10, 9, 9

r.+ı 25

r.+larımı 33

r.+larını 10, 10, 29

r.+mla 18

r.+sı 18

r.+sına 34

r.+sını 10, 24

Rum <A. *rūm* <Yun. *romios,* ʻAnadolu topraklarında yaşamış Yunan asıllı kimseler’.

r. 16

rusgar bk. ***rüzgar***

r. 55

rutubetli <A. *ruṭūbet,* T. *+li,* ʻnemli, rutubetli’.

r. 60

ruya <A. *ruʾyā*, ʻdüş, rüya’.

r. 53, 53

r.+mda 53, 53

r.+sında 4

rüzgar / rusgar <F. *rūzgār*, (meteoroloji) ʻrüzgar’.

r. 5, 5, 57

S

saat <A. *sāʿat*, ʻsüre, vakit, zaman’.

s. 61

s.+da 49

s.+dır 8

s.+lar 8

sabah <A. *ṣabāḥ*, ʻsabah’.

s. 28, 34, 48

s.+a 11

s.+dan 13

s.+ın 14

sabahlayin <A. *ṣabāḥ,* T. *+leyin,* ʻsabah vakti’.

s. 11, 11, 51, 52

sabret- <A. *ṣabr,* T. *et-*, ʻsabır göstermek, sabırlı olmak’.

s.-in 5

sabun <A. *ṣābūn* , ʻsabun’.

s.+ı 30, 30

sabunla- <A. *ṣābūn,* T. *+la-*, ʻsabun ile yıkamak’.

s.-dıkdan 30

saç <T. *saç,* (vücut) ʻbaş derisini kaplayan kıllar’.

s. 40

sadaka / sataka <A. *ṣadaḳa,* (din) ʻdilenciye verilen para’.

s. 37

sad- bk. ***sat-***

s.-ıp 56

safk <? ʻyansıma, görüntü’.

s.+ını 43

safteron <A. *ṣāf,* F. *derūn*, ʻsaf olan kimse’.

s.+ların 58

sağ <T. *sağ*, ʻsağ, hayatta olan’.

s. 13, 16, 34, 35, 35

s.+ıken 15, 44

sağan <A. *ṣaḥn,* ʻsahan’

s. 56

sağ ol <T. *sağ ol,* ʻçok yaşa, teşekkür ederim’.

s.-un 22

sahib <A. *ṣāḥib*, ‘bir şeyin üzerinde mülkiyeti olan kimse, iye, malik’.

s.+i 4, 43, 43, 56, 62, 63, 63, 7, 8

s.+ine 11, 11, 48

s.+inin 48, 48

s.+leri 14

sahife <A. *ṣaḥife*, ‘sayfa’.

s. 60

s.+yi 60

sahihen <A. *ṣaḥīhen,* ‘gerçekten, essahtan’.

s. 55

sair / sayir <A. sa’*īr,* ‘gibi, benzer; civar, çevre’.

s. 12, 6, 62

sakal / sakkal <T. *sakal*, ‘sakal’.

s.+ımda 23

s.+ımınan 21

s.+ını 39, 40

sakatlık <A. *saḳaṭ,* ‘vücutta bulunan fiziksel bir kusur’.

s.+ını 26

sakın <T. *sakın*-, ‘(ünlem) asla’.

s. 19, 20, 46, 53

sakın- <T. *sakın*-, ‘korunmak, dikkatli olmak’.

s.-a 62

sakız <T. *sakız,* ‘sakız, ciklet’.

s.+ı 57

sakkal bk. ***sakal***

s.+ığınan 25

sakla- <T. *sakla*-, ‘gizlemek, saklamak’.

s.-dı 25

s.-r 30, 30

s.-rıdı 30

s.-rım 51, 51

s.-yarak 7

s.-yon 30

s.-r 7

saklan- <T. *saklan*-, ‘gizlenmek, saklanmak’.

s.-ır 15

salla- <T. *salla*-, ‘sallamak’.

s.-r 60, 60

s.-makda 60

s.-maya 60

sallan- <T. *sallan-*, ʻsallanmak, kımıldamak, hareket etmek’.

s.-maya 24

s.-malarından 24

s.-maya 53

s.-mayın 24

sana <T. *sen+a,* ʻ(zamir) sana’.

s. 10, 20, 20, 32, 35, 38, 41, 49, 52, 54, 7, 7

sandık <A. *ṣandūḳ,* ʻsandık’.

s.+a 30

sar- <T. *sar-*, ʻörtmek; dolamak’.

s.-mak 19

s.-ar 19

sarı <T. *sarı,* ʻyeşil ile turuncu arasındaki bir renk’.

s.+dır 7

sarık <T. *sarık,* ʻsarık’.

s. 57

s.+ı 19, 20

s.+ımı 31

s.+ını 19

sarıl- <T. *sarıl-*, ʻsarılmak, kucaklamak’.

s.-ıp 56

sarın- <T. *sarın-*, ʻkendi üstüne sarmak’.

s.-ıp 27

sarımsak / sarmusak <T. *sarımsak,* (bitki) ʻsarımsak’.

s. 55, 56

s.+ı 55

sarmusak bk. ***sarımsak***

s. 55

s.+lardan 55

saruret <A. *żarūret,* ʻzorunluluk, ihtiyaç hali’.

s.+e 54

sat- / sad- <T. *sat-*, ʻsatmak’.

s.-asınız 38

s.-mak 18, 22

s.-maklığa 6

s.-amadığını 18

s.-amadın 18

s.-amaz 18

s.-arlar 18-19, 38

s.-dım 43

s.-dın 43

s.-madığımdan 7

s.-mak 47, 47

s.-maklığa 42

s.-ması 43

sataka bk. ***sadaka***

s. 37, 37

satıl- <T. *satıl-,* ʻsatılmakʼ.

s.-dım 38

s.-ır 19, 7, 7

s.-ması 42

satın al- <T. *satın al-,* ʻsatın almakʼ.

s.-ır 42

satış <T. *satış,* ʻsatışʼ.

s.+ının 6

sav- <T. *sav-,* ʻistenmeyen bir kimseyi oradan uzaklaştırmak, savmakʼ.

s. 41

s.-dı 39

s.-ucakdır 52

savuş- <T. *savuş-,* ʻdağılmakʼ.

s.-mak 15

s.-up 40

say- <T. *say-,* ʻsaymakʼ.

s. 23

s.-mağa 16, 5

s.-ar 5

saya <F. *sāye,* ʻsöylentiʼ.

s.+sı 51

sayı <T. *sayı,* ʻadetʼ.

s.+sında 23

s.+sını 5

sayi <A. *ṣaḥiḥ,* ʻgerçek, doğruʼ.

s. 28

sayi bele- <A. *ṣaḥiḥ,* T. *belle-,* ʻgerçek sanmak, doğru olduğunu düşünmekʼ.

s.-yerek 42

sayir bk. ***sair***

s.+ırı 59

say ol- <F. *sāye*, T. *ol-,* ʻgörünmek, belirmekʼ.

s.-ur 33

sebeb <A. *sebeb*, ʻneden, sebepʼ.

s.+e 18, 28, 31, 55, 57

s.+i 6, 15, 18, 59

s.+le 38

s.+ini 8, 9, 11, 13, 14, 15, 25, 45, 52, 56

sebeb ol- <A. *sebeb*, T. *ol-*, ʻYol açmak, neden olmak’.

s.-dum 50

seğird- bk. ***seğirt-***

s.-erek 7

s.-ip 4, 12, 16, 22, 38

seğirt- / seğird- <T. *seğirt-*, ʻkoşmak, koşarak uzaklaşmak’. DS, C. X, 3596.

s.-meğe 21, 21, 21

sehn <A. *ẕihn*, ʻzihin, hafıza’.

s.+im 61

s.+inde 60

selamet <A. *selāmet*, ʻgüvenli, sağlıklı’.

s. 11

s.+le 11

selavat <A. *ṣalavāt* , (din) ʻnamaz’.

s. 28

sema <A. *semā*, (astronomi) ʻgökyüzü’.

s.+ya 52

seman bk. ***zeman***

s. 53, 59

semer <Rum. *samari*, (hayvan) ‘semer’.

s.+i 49

s.+in 20

s.+ini 20, 20, 20

sen <T. *sen*, ʻ(zamir) sen’.

s. 14, 15, 17, 18, 19, 19, 19, 21, 21, 23, 25, 27, 29, 30, 30, 31, 33, 35, 35, 37, 38, 40, 40, 41, 43, 43, 45, 45, 47, 53, 56, 56, 6, 7

s.+den 17

s.+i 36, 54, 9, 62

s.+in 11, 19, 25, 26, 29, 31, 31, 35, 35, 39, 40, 41, 43, 45, 48, 51, 52, 53

sene <A. *sene*, ʻyıl’.

s. 18, 35

s.+lerce 12

ser- <T. *ser-*, ʻasmak, sermek’.

s.-mişler 13

serhoş <F. *serḫōş*, ʻsarhoş’.

s. 44, 45

serien <A. *serīʿan* , ʻardından, hemen’.

s. 61

seril- <T. *seril-,* ʻserilmek, asılmak’.

s.-ir 13, 13

sermaye <F. *ser+māye* , ʻmaliyet fiyatı, sermaye’.

s.+sine 43

sertalı <F. *ser-dār,* T. *+ı,* ʻkır ağası, voyvoda’.

s. 54

ses <T. *ses,* ʻkulağın duyabildiği titreşim, seda, ün’.

s. 40

s.+i 21, 4, 55, 55

s.+ile 4, 4

s.+im 4

s.+ine 21

s.+ini 27

s.+den 4

sev- <T. *sev-*, ʻSevgi duymak, sevmek’.

s.-diğimden 33

s.-eridi 40

seven- bk. ***sevin-***

s.-ip 10

sevil- <T. *sevil-,* ʻsevilmek’.

s.-en 62

sevinç <T. *sevinç,* ʻmutluluk’.

s. 63

sevin- / seven- <T. *sevin-,* ʻsevinmek, mutluluk duymak’.

s.-eceğini 60

s.-meğe 52

seyahat <A. *siyāḥat,* ʻyolculuk, seyahat’.

s.+ları 22

seyaheyn <A. s*eyyāḥeyn,* ʻziyaretçi’.

s.+i 58

seyrangah <A. *seyrān,* F. *gāh,* ʻkır, mesire yeri’.

s.+da 10

seyrci <A. *seyr*, T.+*ci*, ʻyarışma izleyen insanlar, seyirci’.

s.+ler 25

seyre çık- <A. *seyr*, T. *çık-*, ʻgezintiye çıkmak’.

s.-dımidi 4

s.-mış 31

seyret-<A. *seyr*, T. *et-*, ‘izlemek, bakmak’.

s.-ip 55

s.-iyorım 14

seyrettir- <A. *seyr*, T. *ettir-*, ‘izletmek, izlemesini sağlamak’.

s.-elim 14

seyr eyle- <A. *seyr*, T. *eyle-*, ‘izlemek, seyretmek’.

s.-mekliğe 31

seyü- <T. *seğirt-*, ‘koşmak, koşturmak’.

s.-mekliğe 22

sezgisiz <T. *sezgi*, ‘bilinçsiz, sarhoş’.

s. 44

sıcak <T. *sıcak,* ‘sıcak’.

s. 40, 45, 63, 63, 64

s.+ın 9-10

sıçıra- <T. *sıçra-*, ‘zıplamak’.

s.-yarak 46

sığır <T. *sığır,* (hayvan) ‘sığır’.

s. 36, 36, 36

sığırcık kuşu <T. *sığır+cık, kuş*, (hayvan) ‘sığırcık kuşu’.

s.+ndır 31

sıkı sıkı <T. *sıkı,* ‘çok sıkı, sımsıkı’.

s. 46

sına- <T. *sına-* <ET *sına-*, ‘birisini denemek, test etmek; oyun oynamayı denemek’. Clauson, 835.

s.-mak 16

s.-maya 25

sır- <T. *ısır-*, ‘Isırmak’.

s.-maklığa 27

s.-acak 27

s.-dı 27, 27, 27

sıra <Yun. *seirά*, ‘sıra, zaman, an’.

s. 62

s.+da 22, 27, 42, 50, 6

sıra bu sıradır < Yun. *seirά*, T. *bu*, Yun. *seirά*, T. *+dır,* ‘tam zamanı olduğunu belirtmek için kullanılan söz’.

s. 29

sırf <A. *ṣirf*, ‘tamamen, bütünüyle; yalnızca’.

s. 2

sırık <T. *sırık,* ʻsırıkʼ.

s. 62

s.+a 36

s.+ı 36, 36, 36

s.+ın 36, 36, 36

sırkat edil- <A. *sirḳat*, T. *edil-*, ʻçalınmış, gasp edilmişʼ.

s.-miş 55

sırkat eyle- <A. *sirḳat*, T. *eyle-*, ʻçalmakʼ.

s.-miş 10

sırt/sırd <T. *sırt,* ʻsırt, üstʼ.

s.+ına 5

s.+ında 44

s.+ımdaki 17

s.+ından 27, 45

sırtüstü <T. *sırt, üst,* ʻsırt, üstʼ.

ʻsırtı yerde olmak üzere, sırtüstüʼ.

s.+ndır 43

sıyırıl- <T. *sıyrıl-*, ʻkurtulmakʼ.

s.-ıp 28

siade bk. ***ziade***

s. 53

sidik <T. *sidik,* ʻidrarʼ.

s. 45

silk- <T. *silk-*, ʻsilkmekʼ.

s.-dikde 47

sil- <T. *sil-*, ʻsilmekʼ.

s.-meye 62

sin <A. *sinn,* ʻyaş,ʼ.

s.+de 45

sine <F. *sīnī,* <A. *ṣīnī,* ʻtepsi, siniʼ.

s. 53

siper edil- <F. *siper*, T. *edil-*, ʻkorunmak, muhafaza edilmekʼ.

s.-mekdedir 57

sis bk. ***siz***

s.+den 63

sival <A. *suʾāl,* ʻsoru, sualʼ.

s.+larına 23, 23

s.+larını 23

sival et- <A. *suʾāl,* T. *et-*, ʻsoru sormakʼ.

s.-er 55

s.-eyim 12

s.-mekliğe 13

sival eyle- <A. *suʾāl,* T. *eyle-*, ʻsoru sormak’.

s.-melerine 9

s.-diğimde 35

s.-diğinde 8

s.-yin 46

siyafet <A. *żiyāfet,* ʻeğlence, kutlama vb. çeşitli sebeplerden dolayı verilen yemek, ziyafet’.

s.+lerinden 63

siyah <F. *siyāh,* ʻkara, siyah’.

s. 30, 34, 8, 9, 9, 9

siz / sis<T. *siz,* ʻ(zamir) siz’.

s. 22, 22, 28, 32, 32, 38, 38, 47, 63

s.+den 53, 63

s.+e 3, 3, 37, 49, 49, 5, 50, 62, 64, 64

s.+i 24, 27, 33, 64

s.+in 10, 50

soğan <T. *soğan* <ET *osġun,* ʻsoğan’. Clauson, 245.

s.+ların 56

soğu- <T. *soğu-,* ʻsoğuk olmak, soğumak’.

s.-masında 21

s.-masından 21, 21

soğuk <T. *soğuk,* ʻsıcak olmayan, soğuk’.

s. 63

sohbet <A. *ṣuḥbet,* ʻdostça, arkadaşça konuşularak geçirilen vakit, sohbet’.

s. 53

sohbetli <A. *ṣuḥbet,* T. *+li,* ʻaçık saçık konulardan oluşan söyleşi, muhabbet’.

s. 54

sohta <F. *sūḫte,* (din) ʻmedrese öğrencisi; hoca, alim’.

s. 41

s.+lar 41

s.+nın 45

sokak <A. *zuḳāḳ*, ʻdışarı; sokak’.

s. 35

s.+a 12

sokak çocukları <A. *zuḳāḳ,* T. *çocuk,* ʻsokaklarda vaktini harcayan veya oynayan çocuklarʻ.

s. 38

sok- <T. *sok-*, ‘sokmak; sıkıştırmak, tutturmak’.

s.-muşlardır 10

s.-up 33, 64

son <T. *son,* ‘bitim, nihayet, son’.

s. 42

s.+u 55, 55, 55, 55, 55

s.+unda 64

sonra <T. *son+ra,* ‘sonra’.

s. 1, 10, 10, 11, 11, 12, 15, 15, 16, 18, 19, 2, 2, 20, 20, 24, 24, 25, 25, 26, 27, 27, 27, 28, 29, 30, 30, 32, 32, 33, 34, 35, 35, 36, 36, 36, 38, 38, 39, 39, 39, 41, 42, 42, 42, 42, 44, 45, 45, 46, 47, 47, 48, 48, 49, 5, 5, 51, 51, 51, 52, 52, 52, 53, 54, 6, 61, 7, 8, 8, 8

s.+dan 18

sopa <? ‘Değnek’.

s. 8

sor- <T. *sor-*, ‘sual etmek, sormak’.

s. 31, 6

s.-malarına 5, 6, 6

s.-acağım 31, 36

s.-acaksın 36

s.-anlara 8

s.-ar 7, 20, 23, 25, 29, 35, 55, 56,

s.-arlar 35, 48

s.-ayım 20, 31

s.-duğında 32, 56

s.-dukda 11, 13, 52, 54

s.-duklarına 33

s.-duklarında 13, 55

s.-makda 30

s.-masına 40, 55

s.-up 36

soy <? *soy,* ‘tür, soy’.

s.+indan 47, 53

s.+inden 46

soy- <T. *soy-*, ‘kabuklarını soymak’.

s.-dum 56

s.-up 55

soyun- <T. *soyun-* ‘giysilerini çıkarmak’.

s.-up 56

söyle- <T. *söyle-*, ‘söylemek; konuşmak’.

s. 15, 41, 51, 53, 7

s.-melerini 23

s.-mesinde 17

s.-diği 56

s.-diklerinin 53

s.-dim 6

s.-din 19, 40

s.-mediğini 40

s.-medin 37

s.-meğe 42

s.-meksiz 53

s.-mem 3, 3

s.-memek 39

s.-mesi 31

s.-mesinde 43

s.-meyip 39

s.-miş 17

s.-r 13, 17, 17, 23, 40

s.-riken 20, 3

s.-rim 5

s.-rsem 5

s.-sin 23, 53

s.-yeceğimi 3, 3

s.-yecek 39

s.-yelim 38

s.-yerek 25

s.-yeyim 19

s.-yim 52

s.-yip 16

s.-yor 31

söylet- <T. *söylet-*, ‘konuşturmak, söyletmek’.

s.-mek 39

s.-meye 40

söz <T. *söz*, ‘söz, kelam’.

s.+lerini 39

s.+üme 21

su <T. *su*, ‘su; çeşme; yağmur damlaları; su taşkını; akarsu’.

s. 10, 10, 13, 22, 22, 31, 32, 32, 39, 43, 52, 56, 57, 63, 64, 7, 8

s.+dan 56

s.+larına 13

s.+uyunı 45

s.+ya 52

s.+yin 44

s.+yu 34

s.+yudır 32

s.+yunın 32

sual <A. *suʾāl,* ‘soru’.

s.+larda 12, 12, 12

s.+lerimize 23

s.+lerinin 23

sualet- <A. *suʾāl*, T. *et-*, ‘soru sormak’.

s.-er 16

s.-erseniz 19

s.-iniz 19

s.-ip 24

s.-erek 22

su bas- <T. *su, bas-*, ‘su basmak’.

s.-arak 52

subhanallah <A. *subḥān’allāh,* (A. iza.) ‘beklenmedik ve anlaşılamayan durumlar karşısında söylenen bir söz, sübhanallah’.

s. 39

su dök- <T. *su, dök-*, ‘küçük abdestini yapmak, küçük tuvalet ihtiyacını gidermek’.

s.-mek 20, 20, 8

sufra <A. *sufre*, ‘Yemek yemek üzere hazırlanmış yer’.

s. 63

s.+da 57, 64

s.+nın 18, 40

s.+ya 18, 18, 30, 57

suhur <A. *ẓuhūr,* ‘Ortaya çıkma’.

s.+ı 59

sulam <T. *sula-*, ‘Su ile ıslatmak, üzerine su dökmek’.

s.+ından 40

sula- <T. *sula-*, ‘su vermek, sulamak’.

s.-yip 39

sulu <T. *sulu*, ‘suyu çok olan, sulu’.

s. 60

sun- <T. *soyun- ?*, ‘soyunmak’.

s.-dum 56

suret <A. *ṣūret,* ‘biçim, şekil’.

s.+de 1, 52, 55, 59

suret-i mahsus <A. *ṣūret, maḫṣūṣ*, (F. iza.) ‘özel, sıradan olmayan bir biçimde’.

s.+la 47

sus- <T. *sus-*, ‘konuşmamak ve sessiz kalmak, susmak’.

s. 44

susa- <T. *susa-*, ‘susamak’.

s.-masna 45

s.-mış 22

su terazıları <T. *su*, F. *terāzū*, (T. iza.) ‘su terazisi’.

s.+nı 16

suvan- <T. *sıvan-*, ‘bulaşmak’.

s.-ır 62

suvar- <T. *suvar-*, ‘sulamak, su vermek’.

s. 40, 52

sürd- bk. ***sürt-***

s.-er 21

sürt- / sürd- <T. *sürt-*, ‘sürtmek’.

s.-mez 21

sürü <T. *sürü,* (hayvan) ‘hayvan sürüsü’.

s. 26

sürü- <T. *sür-*, ‘sürmek’.

s.-mış 36

sürüci <T. *sürücü*, ‘sürücü’.

s. 62

süslen- <? *süslen-*, ‘kendini süslemek, süslenmek’.

s.-miş 62

sütçi bk. ***sütçü***

s. 42

sütçü / sütçi <T. *sütçü,* ‘süt satan kimse’.

s. 42, 42

Ş

şagird <F. *şāgird*, ‘medrese öğrencisi’.

ş.+i 52

ş.+leri 50, 50

ş.+lerin 50

ş.+lerinden 34

ş.+lerine 50, 50, 50

şah <F. *şāh*, ‘sultan, padişah’.

ş. 23, 23, 23, 24

ş.+a 23

şahidlik et- <A. *şāhid* , T. +*lik*, ‘şahit olarak mahkemede bulunmak’.

ş.-erler 43-44

şahidlik eyle- <A. *şāhid* , T. *+lik, eyle-*, ʻşahit olarak mahkemede bulunmak'.

ş.-mesinde 44

şahs <A. *şaḫṣ*, ʻKişi'.

ş.+ı 60

şahs-ı mefrus <A. *şaḫṣ*, *mefrūż*, (F. iza.) ʻsevdiğinden ayrı kimse'.

ş.+ın 59

şaka <T.? *şaka,* ʻşaka'.

ş. 17, 17

şalgam <F. *şelġam*, (bitki) ʻşalgam'.

ş. 5

ş.+ı 7

şaşa kal- <T. *şaş-, kal-*, ʻşaşırarak öylece bakmak, çok şaşırmak'.

ş.-arak 40, 50

şaş- <T. *şaş-*, ʻşaşmak, şaşırmak'.

ş.-ıp 3

şaşır- <T. *şaşır-*, ʻşaşırmak'.

ş.-arak 46

ş.-ıp 5

şayesde bk. ***şayeste***

ş. 59

şayeste / şayesde <F. *şāyeste,* ʻuygun, yaraşır'.

ş. I

şayet <F. *şāyed,* ʻeğer, şayet'.

ş. 48

şedid <A. *şedīd,* ʻşiddetli, güçlü'.

ş. 5, 5

şehir <F. *şehr,* ʻkent, şehir'.

ş. 12

ş.+den 9

ş.+de 16, 3

ş.+den 29

ş.+in 13, 16

ş.+inde 1

şehr-i mezkur <F. *şehr,* A. *meẕkūr,* (F. iza.) ʻadı anılan şehir'.

ş.+de 1

şekl <A. *şekl,* ʻbiçim, şekil'.

ş.+i 7

ş.+ini 7

şekl-i mahsus <A. *şekl, maḫṣūṣ*, (F. iza.) ʻBiçim özelliği, nasıl bir şekle

sahip olduğunu belirtirken kullanılan söz'.

ş.+ını 1

şemdi bk. ***şimdi***

ş. 57

şenlik <Erm. *şen,* T. +*lik,* 'Eğlence'.

ş.+lerde 54

şey <A. *şey,* 'şey'.

ş. 14, 17, 26, 31, 36, 40, 4, 43, 48, 53, 60, 60, 60, 61, 7

ş.+e 58, 9

ş.+ler 60

ş.+lere 60

ş.+leri 61

ş.+lerin 61

ş.+lerini 63

şır şır <T. *şır,* '(ses taklidi) musluktan akan suyun çıkardığı ses'.

ş. 8

şikayet et- <A. *şikāyet,* T. *et-*, 'Birinin yaptığı, doğru olmayan veya kendisine doğru gelmeyen şeyleri söz veya yazı ile bir kimseye veya bir makāma bildirmek'.

ş.-melerine 27

şimden sonra <T. *şu+imdi, sonra,* 'bundan sonra anlamındaki söz'. bk. ***şimden*** TS 210.

ş. 34, 51

şimdi / şemdi <T. *şu+imdi*, 'şu an, şimdi'.

ş. 1, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 24, 24, 38, 45, 61, 9

ş.+ki 39

ş.+ye 35, 53

şimşek <T. *şimşek,* (meteoroloji) 'şimşek'.

ş. 36

Şirket-i Nevrie <A. *şirket, nevriye,* (F. iza.) 'Nûriye adlı şirket'.

ş. 64

şöhret <A. *şuhret*, 'isim, şan'.

ş. 12

şöyle <T. *şu, ile* 'şu şekilde; şöyle'.

ş. 53

şöylece <T. *şu, ile*+ce, 'şöyle, şöylece'.

ş. 31

şu <T. *şu <şol <ET uş ol,* ʻ(işaret zamiri/sıfatı) şu’.

ş. 12, 14, 15, 21, 27, 29, 29, 37, 37, 41, 43, 44, 45, 46, 49, 49, 53, 53, 59, 59

ş.+na 45, 45

ş.+nı 29, 36

ş.+nın 7

ş.+nu 46

şubhe <A. *şubhe*, ʻKuşku, şüphe’.

ş. 58

şu kadar <T. *şu* , A. *ḳadar* , ʻşunca, şu kadar’.

ş. 36, 48

şunlar <T. *şu+n+lar,* ʻ(zamir) şu’.

ş.+ı 50

şura <T. *şu+ara,* ʻşu yer, şura’.

ş.+da 60

şübhelen- <A. *şubhe,* T. *+len-*, ʻkuşku duymak’.

ş.-erek 4

şükret- <A. *şukr*, T. *et-*, ʻTanrı’ya minnet duygusunu sunmak, şükretmek’.

ş.-mekliğe 49

şükr eyle- <A. *şukr*, T. *eyle-*, ʻTanrı’ya minnet duygusunu sunmak, şükretmek’.

ş.-meğe 24

ş.-meliyiz 3

ş.-yorsın 24

şükr olsun <A. *şukr*, T. *ol-* ʻBir nimet karşısında minnettarlığı bildirmek için kullanılan bir söz’.

ş.- 16, 28

T

ta <F. *tā*, ʻta’.

t. 63, 63

taam / tam <A. *ṭaʿām*, ʻyemek, aş’.

t.+a 48

taam et- <A. *ṭaʿām,* T. *et-*, ʻyemek yemek’.

t.-mekdesinis 64

tab <A. *ṭabʿ*, ʻyayın’.

t. 66

tab edici <A. *ṭabʿ*, T. *edici,* ʻYayınlayan, yayınlayan kişi’.

t.+si I

tab edil- <A. *ṭabʿ*, T. *edil-*, ʻbasılmak, yayınlanmak’.

t.-ecek 64

t.-meğe 58

t.-miş 64

tabi <A. *ṭabīʿī*, ʻbeklenildiği gibi olan, tabii’.

t.+dir 9

tabiat <A. *ṭabīʿat*, ʻhuy, karakter, kişilik’.

t. 1

t.+ıŋı 56

t.+ında 1, 39

tabir edil- <A. *taʿbīr,* T. *edil-*, ʻyorumlanmak’.

t.-ip 47

tabut <A. *tābūt,* ʻtabut’.

t. 15

t.+dan 15

tacızlık ver- <A. *taʿcīz,* T. *+lık, ver-*, ʻrahatsız etmek’.

t.-mekliğe 15

taciz et- <A. *taʿcīz,* T. *et-*, ʻrahatsız etmek, sıkıntı vermek’.

t.-mekde 23

tağ <T. *dağ,* ʻdağ; yüksek ağaçlık yerlere verilen isim’.

t.+da 15

t.+dan 45

tahkir <A. *taḥḳīr,* ʻaşağılama, kırma’.

t.+e 18

tahkirar <A. *taḥḳīrar,* ʻaşağılama, onur kırma’.

t.+ınıza 42

tahlis <A. *taḫlīṣ,* ʻkurtuluş, kurtarma’.

t.+lerine 58

tahsil <A. *taḥṣīl*, ʻeğitim’.

t. 12

t.+inde 1, 1

tahta <F. *taḫte,* ʻtahta’.

t. 57

t.+dan 57

tahvil eyle- <A. *taḥvīl*, T. *eyle-*, ʻdönüşmek’.

t.-diğini 60-61

tak- / dak- <T. *tak-*, ʻbağlamak, takmak’.

t.-ıp 32

t.-ıp 8

takdim et- <A. *taḳdīm,* T. *et-* , ʻsunmak’.

t.-er 26

takıl- <T. *takıl-,* ʻtakılmak’.

t.-masından 43

takviye <A. *taḳviye,* ʻekleme, ek’.

t. 1

talebe <A. *ṭalebe,* ʻöğrenci’.

t.+lerinin 52

t.+si 37

talebinde bulun- <A. *ṭaleb,* T. *bulun-*, ʻistemek, istekte bulunmak’.

t.-ur 37

taleb olun- <A. *ṭaleb,* T. *olun-* ʻistenmek, arzu edilmek’.

t.-uyor 60

tam₁ <T. *dam* < ET *tam,* ʻdam’.

t.+a 37

t.+da 51

t.+ına 51, 56

t.+ında 37

tam₂ bk. ***taam***

t.+lar 18

tama <İt. *dama,* ʻdama oyunu’.

t. 53

tamam / temam <A. *tamām,* ʻtam, o sırada, o anda’.

t. 50

tambura <A. *ṭanbūre,* ʻhalk musikisinde çalınan telli ve mızraplı çalgılara verilen genel isim’.

t. 54

t.+nın 55, 55

tanıdık bk. ***danıdık***

t.+larından 49

t.+larının 49

tanı- <T. *tanı-* ʻtanımak, hatırlamak; anlamak; seçmek, ayırt etmek’.

t.-dınız 22

t.-madı 18

t.-maz 52

t.-yamamasından 34

tanıl- <A. *tanıl-,* ʻtanınmak, anlaşılmak, bilinmek’.

t.-ır 21

Taŋrı <T. *Tanrı* <ET *teŋri*, ʻAllah, yaratıcı’.

T.+dan 17

tapa <İt. *tappo,* ‘tıpa’.

t. 10

t.+sını 10

t.+yı 10

taraf <A. *ṭaraf,* ‘yan, cihet’.

t. 57

t.+a 32

t.+dan 29, 56, 57, 62, 62, 62, 62

t.+ı 57, 57

t.+ımızdaki 26

t.+ına 30, 42, 44, 57, 61, 9, 9

t.+ından 15, 44, 61

t.+ını 44, 60, 61

t.+larını 2

t.+lı 62

tarafından <A. *ṭaraf,* ‘Aracılığı ile’.

t. 57, 57, 59, 64

tarı bk. ***darı***

t.+dan 17

tarıl- bk. ***darıl-***

t.-ıp 32

tarif <A. *taʿrīf,* ‘bir işin ne yolla yapılacağını açıklama, tarif’.

t.+ini 50

tarih <A. *tārīḫ,* ‘Bir olayın gününü, ayını ve yılını belirten söz’.

t.+de 1

tarik <A. *ṭarīḳ,* ‘yol, yöntem’.

t.+ini 49

tarla <T. *tarla* <ET *tarıġ,* ‘tarıma elverişli, sınırlı toprak parçası’. Clauson, 537-538.

t. 32

t.+da 12

t.+mı 52

t.+mın 52

t.+sı 52

t.+sına 20, 51, 52, 52, 8

t.+sında 12, 32

t.+sını 52, 52, 52

t.+sının 52

t.+ya 51

t.+yı 52

tarla faresi <T. *tarla,* A. *fāre,* ‘tarla faresi, keleŋi’.

f. 32

tarlalık <T. *tarla+lık,* ‘tarla alanı’.

t.+dan 52

tars bk. ***tarz***

t.+ında 59

tart- / dard- <T. *tart-*, ‘ağırlığını ölçmek, tartmak’.

t.-tıkdan 42

tarz / tars <A. *ṭarz,* ‘Tarz, biçim, yol’.

t.+ında 17, 2

tas <T. *ṭās,* ‘tas, kap’.

t. 37, 37

t.+ı 37

taş <T. *taş,* ‘taş’.

t. 13, 30, 5, 5, 5

t.+a 43

t.+dan 57

t.+ının 57

t.+ları 5

t.+larına 50

taşı- <T. *taşı-*, ‘taşımak’.

t.-yorumuşız 10

taşra <T. *taşra,* ‘İstanbul dışı’.

t.+lar 58

tat <T. *tat,* ‘lezzet, tat’.

t.+ını 63

tavan <? *tavan,* ‘tavan’.

t. 57

tavli <F. *tavla* <Yun. *tavli* <Lat. *tabula,* ‘tavla oyunu’.

t. 53

tavr-ı garip <A. *ṭavr* , *ġarīb* , (F. iza.) ‘tuhaf durum’.

t. 59

tavşan / davşan <T. *tavşan,* (hayvan) ‘tavşan’.

t. 32, 32, 32

t.+dır 46

t.+ın 32

tavuk / davuk <T. *tavuk* <ET *taḳıġu,* (hayvan) ‘tavuk’. Clauson, 468.

t. 9

t.+a 9

t.+lar 14

t.+ları 14

t.+larını 13, 7

tayak <T. *dayak,* ʻDayak, kötek, dövme işiʼ.

t. 14, 20, 5

tayak at- <T. *dayak at-,* ʻDövmekʼ.

t.-ıp 14

te- bk. ***de-***

t.-meğe 19

t.-mesine 14

t.-mekliği 50

t.-melerine 34, 35

t.-riken 36

t.-mesine 26

teacub <A. *teʿaccub,* ʻşaşırmaʼ.

t. 58

t.+una 46

teacub et- <A. *teʿaccub,* T. *et-,* ʻşaşırmakʼ.

t.-ip 25

teakıb et- <A. *taʿḳīb,* T. *et-,* ʻtakip etmek, arkasından gitmekʼ.

t.-er 38

teakıb eyle- <A. *taʿḳīb,* T. *eyle-,* ʻtakip etmek, arkasından gitmekʼ.

t.-mekde 38

tearif et- <A. *taʿrīf,* T. *et-,* ʻanlatmak, nasıl yapılacağını açıklamak; ders anlatmakʼ.

t.-eriken 50

t.-ip 49

teayin et- <A. *taʿyīn,* T. *et-,* ʻgörevlendirmekʼ.

t.-erek 54

tebdil etdir- <A. *tebdīl,* T. *ettir-,* ʻkararını değiştirtmekʼ.

t.-di 24

tecemmü ol- <A. *tecemmuʿ,* T. *ol-,* ʻtoplanmak, bir araya gelmekʼ.

t.-up 32

teesüf et- <A. *teʾessuf,* T. *et-,* ʻacımak, üzülmeʼ.

t.-meklik 64

tefekkür eyle- <A. *tefekkur,* T. *eyle-,* ʻDüşünmekʼ.

t.-yerek 55

tehamul <A. *teḥammul,* ʻsabırʼ.

t.+ı 15

tehir <A. *teʾḫīr,* ʻertelemeʼ.

t.+i 61

tek <T. *tek,* ʻbir tane, tek’.

t. 26

tekdir et- <A. *tekdīr,* T. *et-*, ʻAzarlamak, paylamak’.

t.-ecek 62

teke <T. *teke,* (hayvan) ʻerkek keçi, teke’.

t. 35, 35, 35, 35

tekerlek <T. *tekerlek,* ʻçember, teker’.

t. 16, 36

teklif et- <A. *teklīf,* T. *et-*, ʻÖnermek’.

t.-er 17

t.-ip 48

teklif eyle- <A. *teklīf,* T. *eyle-*, ʻönermek’.

t.-melerini 18

tekmil <A. *tekmīl*, ʻbütün, hepsi’.

t. 13, 14, 17, 23, 27, 34, 34, 39, 41, 47, 48, 48, 5, 50, 50, 52, 57, 7, 8, 9

t.+i 15, 15, 2, 53

t.+imizin 9

t.+ini 45, 48

t.+inin 8

tekmilan <A. *tekmīlan*, ʻtamamen, bütünen’.

t. 3, 61

tekmilleş- <A. *tekmīl*, T. *+leş-*, ʻbir araya getirilmek’.

t.-mesine 2

tekrar <A. *tekrār*, ʻyine, yeniden’.

t. 39, 39, 61

telaş <F. *telāş*, ʻacele, telaş’.

t. 61

telaş et- <F. *telāş*, T. *et-*, ʻacele etmek’.

t.-iyorsunız 7

telef et- <A. *telef*, T. *et-*, ʻzarar vermek, telef etmek’.

t.-eceği 6

telik <T. *delik,* ʻdelik, dar ve küçük açıklık, delik’.

t. 38, 57

t.+de 14

tel- <T. *tel-*, ʻdelik açmak’.

t.-ip 59

temam bk. ***tamam***

t. 56, 60, 60

temcid <A. *temcīd,* ʻsabah ezanından sonra minarelerde okunan dua’.

t. 4, 4, 4

temenna et- <A. *temennā,* T. *et-,* ʻöne doğru eğildikten sonra doğrulurken eli başa doğru götürerek verilen selam’.

t.-erek 63

temin <T. *demin* <*ET temin,* ʻaz önce, biraz önce’. DLT 549.

t. 18

temir kalem <T. *demir,* A. *ḳalem,* ʻdemir kalem’.

t.+ile 59

temsilli <A. *temṯīl,* T. *+li,* ʻtemsil ile alakalı olan, temsilî’.

t. 2

tencire <A. *tancara,* ʻiçinde yemek pişirelen kapaklı ve genellikle metal kap’.

t. 11

tenha <A. *tenhā,* ʻsessiz ve kimse olmayan yerler için kullanılan bşr söz’.

t. 36

tepe <T. *tepe,* ʻüst, en üst bölüm’.

t. 36

t.+sine 36, 36

t.+ye 36, 36

tep- <T. *tep-,* ʻayağıyla vurmak’.

t.-iyor 47

t.-mesinden 47

tepsi <T. *tepsi,* ʻtepsi, sini’.

t. 24, 24

ter <T. *deri,* ʻderi’.

t.+si 36, 36

terbie-i tahsil <A. *terbiye, taḥṣīl,* (F. iza.) ʻeğitim ve görgü’.

t. 1

terbiesiz <A. *terbiye,* T. *+siz,* ʻgörgüsüz’.

t. 62

terbiye <A. *terbiye*, ʻgörgü’.

t. 64

terennum <A. *terennum,* ʻanlatım, ifade etme’.

t.+dır 43

terennumlı <A. *terennum,* T. *+lı,* ʻanlatımlı’.

t. 58

ters <? *ters,* ʻdüz olmayan, bir şeyin bilinen yüzünün aksi’.

t. 28, 34, 34, 34

tersle- < *ters,* T. *+le,* ʻgönül kırıcı davranmak, azarlamak’.

t.-mek 26

t.-ridim 28

tertib <A. *tertīb*, ʻdüzen’.

t.+ini 49

tesf ol- <?, T. *ol-*, ʻdurmak, kesilmek’.

t.-ur 27

tesir <A. *teʾs̲īr*, ʻetki’.

t.+inden 10

tesirli <A. *teʾs̲īr*, T. *+li,* ʻetkili, sert’.

t. 55

tetbir <A. *tedbīr,* ʻönlem’.

t.+i 53, 56

tevsi <A. *tevsīʿ,* ʻyayma, genişletme’.

t. 60

tevzih <A. *tevzīʿ*, ʻdağıtma, dağıtım’.

t. 60

teyü bk. ***deyü***

t. 33

tez <F. *tīz,* ʻçabuk, hemen’.

t. 56

tezlik <F. *tīz,* T. *+lik,* ʻçabukluk, hız’.

t.+e 61

tıpkı <A. *ṭıbḳ,* T.*+ı,* ʻaynı’.

t.+sıdır 4

tıraş <F. *tirāş*, ʻsakal, bıyık, saç vb. kılları kesme’.

t. 33

t.+a 33

tıraş ol- <F. *tirāş*, T. *ol-*, ʻsakal, bıyık, saç vb. kılları kestirme’.

t.-dukdan 33

t.-urkene 44

tışarı bk. ***dışarı***

t. 29, 38, 41, 9

t.+da 41

tipi <T. *tipi <ET tüpi,* (meteoroloji) ʻfırtına, rüzgar’. Clauson, 436.

t.+dir 51

titre- <T. *titre-,* ʻtitremek’.

t.-yorum 53

toğ- bk. ***doğ-***

t.-duğunı 44

toğrı bk. ***doğru***

t. 55

toğrıca bk. ***doğruca***

t. 4, 38

toğur- bk. ***doğur-***

t.-amaz 37

tohum <F. *tuḫm,* (bitki) ‘yeni bitki oluşmasını ve elde edilmesini sağlayan tane’.

t.+ı 44

tok <T. *tok,* ‘karnı aç olmayan, doymuş’.

t. 22

tokan- <T. *dokun-* <*tokan-,*‘değmek, dokunmak’. DS, C. IV, 1540.

t.-mamış 45

t.-mış 45

tol- <T. *dol-,* ‘bitmek, yer kalmamak’.

t.-dukda 60

tolaşdır- <T. *dolaştır-,* ‘gezdirmek’.

t.-ırken 43

tolaşdırıl- <T. *dolaştırıl-,* ‘gezdirilmek’.

t.-makda 39

tolayı <T. *dolayı,* ‘ötürü, dolayı’.

t. 45, 60, 61, 63, 64

tolma yutdırıl- <T. *dolma, yut-tur-ul-*, ‘kandırılmak’.

t.-mazımış 13

tomino <Fr. *domino,* ‘üzeri noktalarla işaretli dikdörtgen taşlar ile oynanan bir masa oyunu’.

t. 53

tonuz <T. *domuz* <*ET toŋuz,* (hayvan) ‘Domuz’.

t.+lar 45, 45

topla- <T. *topla-*, ‘toplamak’.

t.-dıkdan 39

t.-yarak 2

t.-yıp 10, 7

t.-yip 48

toplan- <T. *toplan-*, ‘bir araya gelmek’.

t.-an 47

t.-anlara 3

t.-ıp 16

torba <F. *tōbre,* ‘torba.

t. 16, 36

t.+nın 46, 46, 47

t.+sının 46

t.+ya 22

t.+yı 16, 47

toz çıkar- <T. *toz, çıkar-,* ʻtoz çıkarmak, toz kaldırmak’.

t.-masının 15

toz kopar- <T. *toz, kopar-,* ʻtoz çıkarmak’.

t.-maya 15

tökül- <T. *dökül-,* ʻdökülmek’.

t.-mediğini 60

t.-meyince 60

t.-ecek 60

tök- <T. *dök-,* ʻakıtmak, düşürmek’.

t.-üp 60

tövbeler tövbesi <A. *tevbe,* T. *+ler,* A. *tevbe,* T. *+si,* ʻpişmanlıktan kaynaklı bir daha yapılmayacak bir şey için söylenen bir söz’.

t. 62

tranvay <İng. *tramway,* ʻtramvay’.

t. 62

tur- bk. ***dur-***

t. 19, 49, 50

t.-dukdan 24

t.-mış 34

t.-un 38

t.-up 34, 41

t.-ur 60

t.-urken 17, 37

t.-urkene 44

tut- / dud- / dut- <T. *tut-,* ʻelde bulundurmak, ele almak; avlamak; yakalamak; varsaymak’.

t. 28

t.-mak 21

t.-maklığa 13

t.-up 32

t.-ar 5

t.-arak 44

t.-dığım 15

t.-dım 46, 47

t.-ıp 18

t.-tım 9

t.-up 28, 38, 44, 44, 47

tutul- <T. *tutul-,* ʻgöz önüne alınmak’.

t.-mayıp 2

tütün <T. *tütün,* (bitki) ʻtütünʼ.

t. 53

tügan <A. *dukkān,* ʻdükkan, alışveriş yapılan yerʼ.

t.+ın 54

tüş- <T. *düş-,* ʻdüşmekʼ.

t.-dü 40

t.-en 62

t.-er 35, 50

tüşüş <T. *düşüş-,* ʻdüşüşʼ.

t. 56

tüşüver- <T. *düş-, ver-,* ʻbir anda düşmekʼ.

t.-ir 29

tüz- <T. *düz-,* ʻsıralamak, dizmekʼ.

t.-er 38

U

uç <T. *uç,* ʻbir şeyin baş, başlangıç noktası, uçʼ.

u.+ları 57

u.+u 20, 43

u.+unu 19

uç- <T. *uç-,* ʻuçmak, kanatlanmakʼ.

u.-up 13

uçuş- <T. *uçuş-,* ʻberaber uçmak, birlikte kanatlanmakʼ.

u.-arak 14

ufak <T. *ufak*, ʻaz, kayda değer olmayanʼ.

u. 12

ulema <A. *ʿulemā*, ʻSarıklı din bilginleriʼ.

u.+ları 23

un <T. *un,* ʻÖğütülerek toz durumuna getirilmiş tahıl ve başka besin maddeleriʼ.

u. 13, 13

u.+ları 62

un cuvalı <T. *un,* F. *cuvāl,* (T. iza.) ʻiçine un koyulan çuvalʼ.

u.+dır 62

unud- bk. ***unut-***

u.-arak 40

unudul- <T. *unutul-,* ʻHatırlanmamakʼ.

u.-acakdır 51

unut- / unud- <T. *unut-*<ET *unıt-*, ‘hatırlamamak, unutmak’. Clauson, 179.

u.-dım 33, 50

u.-mayım 50

unvan <A. *ʿunvān,* ‘san, unvan’.

u.+ı 12

ur- <T. *ur-* <ET *ur-*, ‘vurmak’. Clauson 194.

u.-arak 50, 50, 51, 9

u.-dukdan 52, 8

u.-makda 11

u.-up 8

u.-ur 10, 37

u.-urlar 24

u.-uyorsın 8

urgan <T. *urgan,* ‘ip, ince halat’. Clauson 225.

u. 13

u.+a 13

urul- <T. *urul-*, ‘vurmak; başı kesilmek’. Clauson 229.

u.-ması 14

u.-masını 24

u.-maya 26

usil bk. ***usul***

u. 55

usta <F. *ustād,* ‘bir işin ehli, uzmanı kimse’.

u. 44

usul / usil <A. *uṣūl,* ‘yol, yöntem, tarz’.

u. 38

u.+i 56

u.+larının 63

uşak <T. *uşak,* ‘hizmet eden erkek’.

u. 64

u.+lara 64

utan- <T. *utan-*, ‘mahcub olmak’.

u.-ıp 45

u.-maz 25

uyku <T. *uyku,* ‘Uyuma, Uyanıklık halinden çıkma durumu’.

u.+dan 27

u.+m 49

uykusızlık hastalığı <T. *uykusuzluk,* A. *ḫaste,* ‘Uyuyamama rahatsızlığı’.

u.+ndan 49

uyu- <T. *uyu-,* ʻUyku halinde olmak’.

u.-maları 62

u.-rkene 44

uza- <T. *uza-,* ʻUzaklaşmak’.

u.- dıkdan 29

uzad- <T. *uzat-,* ʻBaşı, kolu, eli veya bir şeyi belirli bir yöne yöneltmek’.

u.-arak 4

u. ır 60

u.-ırlar 36

uzak <T. *uzak,* ʻyakında olmayan, uzak’.

u.+daki 22

uzan- <T. *uzan-,* ʻboylu boyunca yatmak, uzanmak’.

u.-ıp 14, 44

u.-ır 15

uzun <T. *uzun,* ʻuzun’.

u. 36

Ü

ücret <A. *ucret,* ʻbir hizmet karşılığı ödenen tutar, ücret’.

ü. 42, 42

üç <T. *üç,* (sayı) ʻikiden sonra gelen sayı, 3 sayısının adı’.

ü. 51, 57, 57

ü.+ü 24

üçer <T. *üçer,* ʻ(üleştirme sayısı) her birinden üç defa, üçer’.

ü. 28

ülfet <A. *ulfet,* ʻdostluk, ahbaplık’.

ü.+inden 30

ün et- <T. *ün, et-,* ʻseslenmek’.

ü.-meğe 12

ünsüyet <A. *unsiyyet,* ʻyakınlık, arkadaşlık’.

ü. 53

ürk- <T. *ürk-,* ʻkorkmak, irkilmek’.

ü.-melerinden 14

ü.-erek 22

ürkit- <T. *ürküt-,* ʻkorkutmak’.

ü.-ene 14

üryan <A. *ʿuryān,* ʻçıplak’.

ü. 33

üst <T. *üst,* ʻüst’.

ü.+ü 27

ü.+ünde 57

ü.+üne 45

üstelik <T. *üstelik,* ʻüzerine, bir de anlamlarındaki söz.

ü. 48

üstü başı <T. *üst, baş*, ʻkıyafet, giysi'.

ü.+ı 10

üstün <T. *üstün,* ʻdaha iyi, üstün'.

ü. 23

üstü üstüne <T. *üst,* ʻüzerine'.

ü. 57

üzengi <T. *üzengi,* ʻüzengi'.

ü.+ye 34

üzengile- <T. *üzengile-*, ʻatı koşturmak'.

ü.-yip 24

üzere <T. *üzere,* ʻamacıyla, üzere'.

ü. 15, 40, 50, 62

üzeri <T. *üzeri,* ʻüst kısım; dış kısım, üstü'.

ü. 31

ü.+me 34, 6

ü.+nde 15, 20, 22, 26, 26, 28, 34, 35, 43, 49, 49, 57, 62, 9

ü.+lerindeki 14

ü.+ndeki 57

ü.+nden 14, 6

ü.+ne 11, 13, 20, 20, 20, 26, 28, 28, 28, 3, 30, 31, 33, 40, 42, 46, 50, 53, 53, 53, 53, 57, 57, 60, 6, 61

ü.+ne 11, 12, 13, 13, 14, 17, 19, 21, 23, 24, 27, 27, 3, 36, 36, 37, 40, 45, 48, 5, 5, 50, 51, 54, 55, 55, 6, 61, 8

üzüm hoşafı <T. *üzüm,* F. *ḫōş-āb,* ʻmalzeme olarak üzümden yapılmış hoşaf'.

ü. 48

üzüm üzül- <T. *üzüm*, *üzül-*, ʻçok üzülmek'.

ü.-ür 61

V

vade <A. *vaʿde,* ʻborcun ödenmesi için tanınan zaman, vade'.

v. 49, 49

vadedil- <A. *vaʿd,* T. *edil-*, ʻsöz verilmek'.

v.-miş 64

vahşilik <A. *vaḥşī,* T. *+lik,* ‘zalimlik, acımasızlık’.

v.+inden 45

vakıt / vakt <A. *vaḳt,* ‘zaman’.

v. 15, 41, 42

v.+da 45

v.+larda 12

vakıt geçir- <A. *vaḳt,* T. *geçir-,* ‘zaman harcamak, vakit geçirmek’.

v.-ip 12

vakıtsız <A. *vaḳt,* T. *+sız,* ‘yeri ve zamanı uygun olmayan’.

v. 4, 4

vaki <A. *vāḳi‘,* ‘olan, yaşanan’.

v. 42

vaki ol- <A. *vāḳi‘,* T. *ol-an,* ‘yaşanmak, olmak’.

v.-ma 62

vakt bk. ***vakıt***

v.+ı 32, 6

valide <A. *vālide,* ‘anne’.

v.+m 40

v.+mden 35

v.+si 44

var <T. *var,* ‘mevcut, var’.

v. 11, 12, 14, 14, 19, 20, 23, 25, 40, 41, 51, 64

v.+asa 23

v.+dır 23, 33, 55

v.+ıdı 48

v.+ımış 18, 36

v.+ısa 23, 52

var- <T. *var-,* ‘ulaşmak, kavuşmak, gitmek’.

v. 40

v.-dı 22

v.-ayım 19, 46

v.-dığımda 45

v.-dığında 57

v.-dıkda 52

v.-dıklarında 25, 32-33

v.-ıp 18, 31, 36, 38, 39, 39, 44, 47

v.-ır 25

v.-mayip 25

v.-up 36

vardaa <İt. *guarda,* ‘bir nara şekli’.

v. 62

vasiyet et- <A. *vaṣiyyet,* ‘Bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey’.

v.-er 8

vayiz / vaz <A. *vāʿiẓ,* (din) ‘vaaz; vaaz veren kimse’.

v. 3, 41

vaz bk. ***vayiz***

v. 40

v.+da 41

vazgeç- <F. *vāz,* T. *geç-*, ‘vazgeçmek, caymak’.

v.-erler 51

vazgeçil- <F. *vāz,* T. *geçil-*, ‘cayılmak, bırakılmak, vazgeçilmek’.

v.-ecek 51

vazife <A. *vaẓīfe,* ‘görev, iş’.

v. 49, 49

vaz ver- <A. *vaʿẓ,* T. *ver-*, (din) ‘vaaz vermek’.

v.-irken 34

v.-iyorudı 20

ve <A. *ve,* ‘ve; ile’.

v. I, 1, 1, 1, 1, 1, 10, 11, 11, 11, 11, 12, 12, 12, 12, 12, 14, 14, 14, 14, 15, 15, 16, 16, 16, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 18, 18, 18, 18, 19, 19, 19, 19, 19, 2, 2, 2, 20, 20, 20, 21, 21, 22, 22, 22, 23, 23, 23, 23, 23, 24, 24, 24, 24, 25, 26, 26, 27, 27, 27, 27, 28, 29, 29, 30, 30, 30, 30, 31, 31, 31, 32, 32, 33, 33, 34, 34, 34, 34, 35, 35, 36, 36, 36, 36, 37, 38, 38, 38, 38, 38, 38, 38, 38, 38, 39, 39, 39, 39, 39, 39, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 4, 4, 41, 41, 41, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 43, 43, 43, 43, 44, 44, 45, 45, 46, 46, 46, 46, 47, 47, 47, 47, 47, 47, 47, 48, 48, 49, 49, 5, 5, 5, 5, 5, 50, 50, 50, 50, 50, 50, 50, 51, 51, 51, 51, 52, 52, 53, 53, 53, 53, 53, 53, 53, 53, 54, 54, 55, 55, 55, 55, 55, 55, 55, 55, 55, 56, 57, 57, 57, 57, 58, 58, 58, 58, 58, 58, 59, 59, 59, 59, 59, 60, 60, 60, 6, 61, 61, 61, 62, 63, 64, 64, 7, 7, 8, 9

vefat <A. *vefāt,* ‘ölüm’.

v.+ından 2

vefat et- <A. *vefāt,* T. *et-*, ‘ölmek, vefat etmek’.

v.-erek 1

vekil <A. *vekīl,* ‘bir görevde asıl görevlinin yerine bulunan kimse’.

v. 54

ver- / vir- <T. *ver-* <ET *vir-*, ‘bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek; eklemek, koymak; zarf fiil eki almış fiillere gelerek tezlik anlamı veren bir yardımcı fiil; kazandırmak, katmak’.

v. 16, 18, 20, 20, 35, 37, 37, 40, 48

v.-mediği 3

v.-meği 13

v.-memesinden 17

v.-dikten 48

v.-eceğim 33

v.-ecek 37, 49

v.-ecekdir 9

v.-emem 49

v.-en 43, 61

v.-enlerin 12

v.-eyim 11, 20, 7

v.-ip 24, 42, 42

v.-ir 11, 12, 19, 42, 43, 47, 64

v.-irim 49

v.-irler 4, 48

v.-irsiniz 7

v.-me 20

v.-mek 39

v.-mekde 42

v.-mekliğe 39

v.-meklik 57

v.-mem 20

v.-mese 48

v.-mez 20

v.-mezsen 12

v.-miş 3

v.-se 23, 23

v.-sen 16

v.-sin 53, 9

veril- <T. *veril-*, ‘verilmek’.

v.-ip 48

vesair / vesayir <A. *ve+sāʾir,* ‘ve benzeri’.

v. 2, 5, 58

vesayir bk. ***vesair***

v.+lerini 39

veya <A. *ve*, F. *yā,* ʻveya, yahut’.

v. 38, 51, 53, 57, 58, 59

veyahod <A. *ve*, F. *yā*+*ḫōd,* ʻveya, yahut’.

v. 2, 3, 58

vıkkırtı <T. *vıkırtı,* (hayvan) ʻ(ses taklidi) kurbağaların çıkardıklar ses, vırak’.

v.+larından 22

vicud <A. *vucūd,* ʻvücud, beden’.

v.+ini 50

vilayet <A. *vilāyet,* ʻşehir, memleket’.

v.+i 19

v.+ine 1, 23

vir- bk. ***ver-***

v. 8

voyvoda <Sırp. *voyvoda,* ʻeyalet beylerine verilen ad’.

v. 54

vuku hal bk. ***vuku-i hal***

v.+i 36

vuku-i hal / vuku-i hal <A. *vuḳūʿ, ḥāl,* (F. iza.) ʻgerçekleşen olayın biçimi’.

v.+i 39, 40

vur- <T. *vur-,* ʻvurmak’.

v.-uyorlar 20

Y

ya <T. *ya,* ʻya, ey’.

y. 12, 16, 16, 19, 20, 22, 3, 3, 3, 31, 31, 34, 35, 4, 43, 47, 48, 5, 5, 51, 51, 53, 53, 55, 57, 58, 62, 64

yabancı <F. *biyābān*, T.+*cı,* ʻtanıdık olmayan yer veya kimse’.

y. 28, 48

yad- bk. ***yat-***

y.-ar 44

y.-ıp 14, 15

yağ <T. *yaġ,* ʻyağ’.

y. 37

yağ- <T. *yağ-*, ʻkar veya yağmur tanelerinin gökyüzünden yeryüzüne düşmesi’.

y.-arısa 51

y.-arsa 16

y.-maya 25

y.-mazısa 51

y.-mazsa 16

yağmur <T. *yağmur,* (meteoroloji) ‘yağmur’.

y. 16, 16, 24, 25, 51, 52

y.+da 24

y.+dan 25

yağmur dud- <T. *yağmur, tut-*, ‘yağmur başlamak’.

y.- up 24

yağmur suları <T. *yağmur, su,*‘yağmur ile oluşan su’.

y. 52

yahod / yahot *yā+ḫōd,* ‘veya’.

y. 1, 1, 58

yahot bk. ***yahod***

y. 46, 59

Yahudi <A. *yehūdī,* (din) ‘Yahudilik dinine mensup kimse’.

y. 16, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 17, 17

y.+ye 17

yak- <T. *yak-*, ‘tutuşturmak’.

y. 27, 29, 29, 56

y.-ar 10

y.-ayim 35

yakalayıver- / yakalayver- <T. *yakala-y-ı ver-*, ‘kaçan veya kaçmaya çalışan bir şeyi tutmak’.

y.-ir 15

yakalayver- bk. ***yakalayıver-***

y.-ir 46

yakın <T. *yakın,* ‘mesafe olarak uzakta olmayan, uzak karşıtı’.

y. 32, 35, 52

yakışık <T. *yakışık,* ‘uygunluk’.

y. 64

y.+ı 25

yakışıksız <T. *yakışıksız* ‘uygunsuz, uygun olmayan’.

y. 4, 4

yakış- <T. *yakış-*, ‘uygun olmak’.

y.-ır 42

y.-maz 26

yaklaş- <T. *yaklaş-*, ‘aradaki uzaklığı azaltmak, yakınlaşmak’.

y.-arak 50

y.-dığını 14

y.-makda 13

yala- <T. *yala-*, ‘yalamak’.

y.-maklıkdan 48

yalan <T. *yalan* ʻdoğru olmayan, yalan’.

y. 25, 44

yalan şahidliği <T. *yalan,* A. *şāhid* , T. *lik+i,* ʻyalan şahitlik yapmak’.

y.+ne 43

yalınız <T. *yalnız* <Osm. *yalıŋız* <*ET yalŋus,* ʻsadece, yalnızca; yanında başkası olmayarak; ama’. Clauson 930.

y. 1, 23, 34, 35, 42, 54, 57, 58, 64

yalvar- <T. *yalvar-*, ʻyakarmak’.

y.-ır 53

y.-makda 11

yamalı <T. *yamalı,* ʻyama vurulmuş, yama ile onarılmış’.

y. 57

yan <T. *yan,* ʻtaraf; kenar’.

y. 15

y.+ımı 35

y.+ımta 33

y.+ına 12, 13, 13, 16, 19, 27, 31, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 4, 4, 44, 44, 47, 54, 55, 7

y.+ında 18, 19, 20, 21, 26, 30, 35, 37, 43, 52

y.+ındaki 14, 32, 35, 56

y.+ından 45

y.+larına 19, 45

yan- <T. *yan-*, ʻyanmak’.

y.-masına 12

y.-mağlı 40

y.-ması 40

y.-masından 40

yangın <T. *yangın,* ʻyangın’.

y. 12

yanısıra / yanları sıra <T. *yan,* Yun. *seirá*, ʻbununla birlikte, bunun yanında’.

y. 45

yani <A. *yaʿnī,* ʻdemek oluyor ki; Sözün kısası’.

y. I, 35, 43, 57, 59

yankesici <T. *yankesici,* ʻyankesici’.

y.+ler 10

yanları sıra bk. ***yanısıra***

y. 9

yanlış <T. *yanlış,* ‘yanlış’.

y.+dır 46

yap- <T. *yap-,* ‘gerçekleştirmek, oluşturmak; bir harekete başlamak; yardımcı fiil olarak; tehdit yoluyla herhangi bir yola düşürmek; dönüştürmek; uygulamak; bir iş ile uğraşmak; etmek; denemek’.

y.-ıyorsın 26

y.-ma 32

y.-mak 15

y.-acağıdım 48

y.-acağıdın 48

y.-acağım 51

y.-acağımı 48

y.-acak 49

y.-alım 41

y.-ar 41

y.-arım 31

y.-arlar 36, 36, 6, 6

y.-arsa 19, 56

y.-arsan 49

y.-dığımız 41

y.-dığın 26

y.-dım 46, 53

y.-dın 28, 41, 41, 57

y.-ın 22

y.-ıp 24, 30

y.-ıyorsın 14, 15, 33, 5, 54, 8, 9

y.-ıyorsun 38, 6

y.-ıyorum 57

y.-ma 30

y.-maklık 41

y.-malı 22

y.-maya 31

y.-mayacakdır 35

y.-maz 26

y.-mış 56

yapdır- <T. *yaptır-,* ‘Yapmasını sağlamak’.

y.-makdan 19

y.-sın 4

yapış- <T. *yapış-,* ‘Tutunmak; Bulaşmak’.

y.-dım 5

y.-up 61

yapışdır- <T. *yapıştır-,* ‘Yapışmasını sağlamak, tutturmak’.

y.-ır 57

y.-masını 44

yaprak <T. *yaprak,* ‘Bitkilerin solunum, özümleme, terleme vb. olaylara yarayan, genellikle klorofilli, şekli bulunduğu bitkiye göre değişen yeşil uzantısı’.

y. 29

yar- ‘yarmak, yaralamak’.

y.-ması 27

ya Rabb / ya Rabbi <A. *yā, rabb,* ‘ey Allahım! anlamındaki söz’.

y. 11, 52

ya Rabbi bk. ***ya Rabb***

y. 52

yaralan- <T. *yaralan-,* ‘yaralanmak’.

y.-dım 30

y.-ıp30

y.-masına 50

yarala- <T. *yarala-,* ‘Yara almak, yaralamak’.

y.-r 27

yaralı <T. *yaralı,* ‘yaralı’.

y. 14

yaramaz <T. *yaramaz,* ‘bir işe yaramayan, yaramaz’.

y. 6

yardım <T. *yardım*, ‘yardım, yardım etme’.

y.+ında 11

yardım et- <T. *yardım*, *et-*, ‘yardım etmek, el vermek’.

y.-iyorum 10

yarı <T. *yarı,* ‘yarım, bütünün iki eşit veya eşite yakın parçasından biri’.

y. 15

y.+mız 3, 3

y.+sı 15, 33

y.+sını 61

yarık <T. *yarık,* ‘başa alınan darbe sonucu oluşan kırık, yara’.

y.+larına 63

yarın <T. *yarın,* ‘yarın’.

y. 10, 10, 51, 51, 55, 56

y.+a 61

yas- bk. ***yaz-***

y.-an 59

yas et- <T. *yas et-*, ʻyas tutmakʼ.

y.-iyorum 9

y.-memiş 9

yas tut- <T. *yas tut-*, ʻölen birinin arkasından üzülmek, yasa bürünmekʼ.

y.-uyorlar 8

yaş <T. *yaş,* ʻıslak, yaş; (zaman) yaş; gözyaşıʼ.

y. 61

y.+a 54

y.+lar 40

yaş gel- <T. *yaş*, *gel-,* ʻgözyaşı akmakʼ.

y.-ip 40

yat- / yad- <T. *yat-*, ʻuyumak; uzanmak; ölü olarak yatmakʼ.

y.-mış 11

y.-alım 41

y.-an 4

y.-ar 28, 35, 37

y.-arken 29, 29

y.-arlar 41

y.-arsın 37

y.-dığı 44

y.-dığını 37

y.-dıkda 55

y.-ıp 11

y.-ıyor 29, 44

y.-ıyorsın 4

y.-makda 45

y.-maklığa 57

y.-maklıkdan 37

yatak <T. *yatak,* ʻyatakʼ.

y.+ına 52

yatıver- <T. *yat-*, *ver-*, ʻoracıkta uyumakʼ.

y.-ir 33

yavaşca <T. *yavaş+ca,* <ET *yavaş,* ʻyavaş bir şekildeʼ. Clauson, 880.

y. 39, 45

yavaş yavaş <T. *yavaş,* ʻyavaşça, yavaş hareket ederekʼ.

y. 38

yay <T. *yay,* ʻyayʼ.

y.+ını 28

yayıl- <T. *yayıl-*, ʻyayılmak, dağılmakʼ.

y.-ıp 62

y.-iyor 45

yayla <T. *yayla*, < *yaylak* <ET *yaylağ*, ‘yayla’. DLT 678.

y.+nın 31

yaz <T. *yaz,* ‘yaz mevsimi’.

yaz- / yas- <T. *yaz-*, ‘yazmak, yazıya geçirmek’.

y. 48, 50

y.-acağı 61

y.-anın 59

y.-ayım 29

y.-dığı 61

y.-dığını 29

y.-dıklarını 61

y-ıp 61

y.-maklığa 60, 59

y.-mayor 61

y.-mış 61

yazdır- <T. *yazdır-*, ‘yazdırmak’.

y.-ır 50

yazı <T. *yazı,* ‘ova, düzlük yer’.

y.+da 46, 47, 44

y.+dan 22

yazı <T. *yazı,* ‘yazı’.

y. 59, 59

y.+da 44, 47

y.+dan 22

y.+lar 61

yazıl- <T. *yazıl-*, ‘yazılmak’.

y.-ması 61

ye- <T. *ye-*, ‘yemek’.

y. 18, 18

y.-meğe 13, 5, 45, 57, 21

y.-meği 10

y.-mekliğe 18

y.-diğinde 50, 55

y.-dikden 45

y.-rim 24

y.-rkene 26, 43

y.-rler 22, 64

y.-yeceğine 48

y.-yelim 10, 10, 37

y.-yim 45

y.-yin 22

y.-yip 18, 18, 18, 32, 32, 55

y.-yorsın 13

y.-yorsunız 22

y.-yorum 13

yedir- <T. *yedir-,* ʻyedirmek’.

y.-ip 32

y.-iyorlar 5

y.-meyip 48

yellen- <T. *yel+le-n-,* ʻgaz çıkarmak, yellenmek’.

y.-mek 8

y.-mekliğin 26

yelleniver- <T. *yel+len-, ver-,* ʻaniden yellenmek’.

y.-ir 26

yem <T. *yem,* (hayvan) ʻyem’.

y. 39

y.+ini 40

yemek <T. *yemek,* ʻyemek, aş’.

y. 26, 26, 32, 40, 57

y.+i 49

y.+ini 49

y.+ler 30, 48

y.+lerin 63

yemle- <T. *yemle-,* ʻbesili hayvanlara yem vermek’.

y.-yip 39

yen- <T. *yen-,* ʻyenmek, yiyilmek’.

y.-dikten 48

y.-er 63

yeni <T. *yeni,* ʻyeni, tekrar, yine’.

y. 2, 36, 41, 58, 62

y.+den 18, 27, 39, 46, 46, 50

yer <T. *yer,* ʻmekan, konum, yer’.

y. 24, 25, 26, 36, 45, 60

y.+de 23

y.+den 44, 63

y.+e 14, 15, 15, 15, 30, 57

y.+ime 53

y.+ine 10, 27, 28, 32, 36, 53, 38, 43

y.+ini 36, 52

y.+leri 34, 59

yeraltı <T. *yer + alt+ı,* ʻyeraltı’.

y.+ndan 15

yeri- <T. *yürü-,* ʻyürümek, ilerlemek’. DS, C. XI, 4251.

y.-mesini 21

y.-mez 21

y.-r 21

yeşil <T. *yeşil* <*ET yaşıl,* ‘yeşil renk’. Clauson 978.

y. 29

yeter <T. *yet-er,* ‘kafi, yeter’.

y. 29

yetiş- <T. *yetiş-*, ‘kavuşmak; yakalamak; yetmek’.

y.-mek 21

y.-eceğim 34

y.-ecek 41

y.-emez 21

y.-ip 21

y.-ir 24, 41

y.-irsin 21

y.-meyor 25

yeyecek <T. *yiyecek,* ‘yiyecek’.

y. 45

yeyka- <T. *yıka-* <ET *yayka-*, ‘yıkamak, temizlemek’. Clauson 981.

y.-mak 30

y.-maya 31

y.-yamaz 34

y.-yıp 9

y.-yip 28

y.-yorlar 64

yeykan- <T. *yıkan-* <ET *yaykan-*, ‘temizlenmek, paklanmak; birisi tarafından temizlenmek, banyo yaptırılmak’. Clauson, 981.

y.-dıkdan 42

y.-ırken 8

y.-mak 31

yığıl- <T. *yığıl-*, ‘birikmek’.

y.-ması 59

yıkıl- <T. *yıkıl-*, ‘çökmek, devrilmek’.

y.-arak 56

yımırta <T. *yumurta* <*ET yımırtġa*, ‘yumurta’. Clauson 938.

y. 9, 9

y.+ları 9

y.+ların 6

y.+sı 9

y.+yı 7

yımırtla- <T. *yumurta+la-*, ‘yumurtlamak’.

y.-maz 9

y.-mışlar 9

y.-yalım 9

yırt- / yirt- <T. *yırt-*, ‘parçalamak, yırtmak’.

y. ması 59

yırak <T. *ırak* <ET *ırak~yırak*, ‘uzak, ırak’.

y. 35

yırım yırtık <T. *yırım*, *yırtık,* ‘eski püskü, parçalanmış, eskimiş’.

y. 42

yiğid <T. *yiğit,* ‘yiğit’.

y.+im 11

yilar <T. *yular,* ‘yular’.

y.+ınan 38

y.+ını 38, 38

yildız <T. *yıldız* <*ET yultuz,* (astronomi) ‘yıldız’. Clauson 922.

y. 23, 6

y.+lar 4

yine <T. yine <ET *yana,* ‘yeniden, tekrar’.

y. 11, 19, 20, 24, 24, 24, 25, 25, 3, 3, 32, 32, 36, 36, 36, 36, 39, 39, 40, 41, 42, 42, 47, 49, 52, 52, 56, 56, 56, 56, 60

yirt bk. ***yırt-***

y.-ar 61

yit- <T. *it-,* ‘itmek, ittirmek’. DS, C. XII. 4822.

y.-ip 47

y.-mesi 48

y.-miş 48

yok <T. *yok,* ‘bulunmayan, mevcut olmayan; değil’.

y. 20, 21, 25, 26, 26, 4, 4, 4, 41, 48, 52, 57, 60

y.+dır 14, 19, 21, 39, 41, 41, 50, 58

y.+udım 28, 49

yokarı / yukarı <T. *yukarı* <ET *yoḳaru,* ‘yukarı’. Clauson 906.

y. 47, 50, 7

y.+da 17

y.+dan 55

y.+ya 36

yok git- <T. *yok, git-*, ‘yok olmak, ölmek’.

y.-ecek 51

yoksa <T. *yok* + *ise* ‘yoksa’.

y. 29, 32, 36, 63

yoksulluğ <? *yoksul,* T. +*luk* ‘fakirlik, yoksulluk’.

y.+ula 54, 54

yokuş yokarı <T. *yokuş*, *yukarı,* ‘yokuşta yukarı’.

y. 22

yok yalınız <T. *yok, yalnız,* ‘sadece, yalnızca’.

y. 2

yol <T. *yol,* ‘yol’.

y. 33

y.+a 51

y.+da 1, 12, 14, 22, 24, 24, 24, 25, 26, 35, 49, 52, 55, 59, 59, 6

y.+dan 15

y.+ı 14

y.+u 51

yola çık- <T. *yol*, *çık-* ‘yola çıkmak’.

y.-ar 32

yol- <T. *yol-*, ‘bir bitkiyi kuvvetle çekip koparmak, yerinden sökmek’.

y.-du 5

yolla- <T. *yol+la-*, ‘göndermek’.

y.-mış 61

yolsuzlık <T. *yolsuzluk,* ‘aksilik’.

y.+a 63

yolüstü <T. *yol, üst,* ‘yol üzeri’.

y.+nde 35

yorgan <T. *yorgan,* ‘yorgan’.

y. 27, 27

y.+a 27

y.+ı 27

yöri- <T. *yürü-* <ET *yorı-*, ‘ilerlemek, yürümek, hareket etmek’. Clauson 957.

y.-mez 24

yörüt- <T. *yürüt-*, ‘yürütmek, ilerletmek’.

y.-emesi 59

yukarı bk. ***yokarı***

y.+daki 20

yuva <T. *yuva* <ET *uya,* (hayvan) ‘yuva’. DLT 629.

y.+sında 14-15

y.+ya 15, 15

yuvarla- <T. *yuvarla-,* ‘yuvarlamak’.

y.-dı 48

y.-r 47

yuvarlak <T. *yuvarlak,* ʻyuvarlakʼ.

y. 7

yuvarlan- <T. *yuvarlan-*, ʻyuvarlanmakʼ.

y.-ırsınıs 63

yuvarlanıver-<T. *yuvarlan-*, *ver-*, ʻbirden aşağı yuvarlanmakʼ.

y.-ir 47

yük <T. *yük,* ʻyükʼ.

y.+ü 14

y.+ün 31

yük hayvanları <T. *yük,* A. *ḥayevān,* (hayvan) ʻyük hayvanıʼ.

y. 62

yükle- <T. *yükle-*, ʻyüklemekʼ.

yüklet- <T. *yüklet-*, ʻyüklemekʼ.

y.-ip 15, 21, 56

yüklen- <T. *yüklen-*, ʻbir şeyi sırta alarak taşımak, yüklenmekʼ.

y.-dikden 5

y.-yip 10

yüksek <T. *yüksek,* ʻyüksek; daha iyi, daha yüceʼ.

y. 1

y. 22, 52, 9

yürek <T. *yürek,* (vücut) ʻkalp; cesaretʼ.

y.+i 52

yüz <T. *yüz,* ʻsurat, çehreʼ.

y.+ü 7

y.+üne 26, 7

yüz- <T. *yüz-*, ʻsuda yüzmekʼ.

y.-üyor 13

Z

zabit <A. *żābiṭ,* ʻorduda rütbeli bir komutanʼ.

z. 25, 26, 26, 26, 26

z.+in 25, 26

z.+inin 25

zabtet- <A. *żabṭ,* T. *et-*, ʻkontrol etmek, kontrol altında tutmakʼ.

z.-emeyip 32

zahmet çek- <A. *zaḥmet,* T. *çek-*, ʻzahmet çekmekʼ.

z.-dimise 43

zahmete gir- <A. *zaḥmet*, T. *+e*, *gir-*, ʻzahmet etmek’.

z.-meyiniz 63

zahmet etdir- <A. *zaḥmet*, T. *ettir-*, ʻzahmet ettirmek’.

z.-eceksin 22

zahra ölçeği <A. *źaḫīre,* ? *ölçek*, ʻtahıl ölçeği’.

z. 47, 47

z.+ni 47

zahre <A. *źaḫīre,* (bitki) ʻtahıl’.

z. 47

zammuli < ?

z. 58

zaneyle- bk. ***zanneyle-***

z.-rim 36

zanneyle- / zaneyle- <A. *ẓann*, T. *eyle-* ʻsanmak, öyle olduğunu düşünmek’.

z.-dimte 33

z. mekde 13

z.-yip 28, 56

zann <A. *ẓann*, ʻsanı, zan’.

z.+ı 8, 14, 26, 26, 28, 40

zannet- <A. *ẓann*, T. *et-*, ʻsanmak, zannetmek’.

z.-erek 43

z.-ersiniz 51

z.-esin 47

zannidil- <A. *ẓann*, T. *edil-*, ʻsanılmak, zannedilmek’.

z.-iyor 34

zarf <A. *ẓarf*, ʻmektup’.

z. 61

z.+a 61

zarzavat <F. *sebze*. A. *zevāt ?*, ʻsebze’.

z. 46

zat <A. *ẕāt,* ʻkişi, zat’.

z. 22, 22, 62

z.+dan 58

zekillik <A. *ẕekī,* ʻZeki olma’.

z.+in 31

zekir <A. *ẕekīr,* ʻKıymetli maden, değerli eşya’.

z.+idir 16

zeman / seman <A. *zemān,* ʻVakit’.

z. 29, 33, 63, 63

z.+a 46

z.+dır 55

z.+ın 1, 25

zengin <F. *zengīn,* ʻvarlıklı kimse’.

z.+in 42

zerdali <F. *zerd+ālū,* (bitki) ʻkayısı; kayısı ağacı’.

z. 43

zerdali ağacı <F. *zerd+ālū,* T. *ağaç,* (bitki) ʻkayısı ağacı’.

z.+nın 43

zevallı <A. *zevāl,* T.+*lı,* ʻacınacak durumda olan, âciz, zavallı’.

z. 38, 46

z.+ları 14

zevat <A. z*evāt,* ʻkişi sözcüğünün çoğul hali, kişiler’.

z. 2, 58

z.+ın 2

zevzek <? *zevzek,* ʻboş konuşan, geveze’.

z.+ler 63

zırla- <T. *zırla-,* ʻ(ses taklidi) zırıldamak, ağlamaklı ve şikayet edercesine ses çıkarmak’.

z.-san 20

ziade / ziyade / siade <A. *ziyāde,* ʻfazla, çok’.

z. 1, 22, 30, 30, 33, 41, 46, 60, 62

z.+si 63

zian bk. ***ziyan***

z.+la 6

ziaret <A. *ziyāret*, ʻziyaret’.

z. 58

ziaretci <A. *ziyāret*, T. +*ci,* ʻziyaretçi’.

z.+lerin 57

ziaya <A. *żiyā,* ʻışık’.

z.+sından 28

zihn <A. *ẕihn,* ʻhatıra, hafıza’.

z.+inde 61

zir <F. *zīr,* ʻaşağı, alt’.

z.+de 1, 2

zira <F. *zīrā,* ʻçünkü’.

z. 20, 20, 22, 24, 3, 34, 44, 46, 47, 52, 52, 55, 55, 55, 60, 6, 64, 8

ziyade bk. ***ziade***

z. 26, 61

ziyan / ziyan <F. *ziyān,* ʻzarar, ziyanʼ.

z. 41

z.+ı 26

z.+ını 26

ziyaret-i aşikane <A. *ziyāret*, *āşiḳ,* F. *āne,* (F. iza.) ʻsevilen bir dostʼ.

z.+ye 62

zorba <F. *zūrbāz,* ʻzorbaʼ.

z. 45, 45, 46

z.+nın 45

zuhur et- <A. *ẓuhūr*, T. *et-*, ʻortaya çıkmakʼ.

z.-ip 4

4.3. Yunanca Sözcükler Dizini

di daskalos tis pisteos hocas ʻtelkin edici, öğretici hoca’.

d. 1

Dimitrios Thomaidis Efendi ʻGalata’da matbaa sahibi gayrimüslim bir zat’.

d.+nin 58

efimerios ʻvaiz’.

e. 35

En Athinais ʻAtina’da’.

e. I

Ignatiadise ʻBalkapanı Han’da bulunan bir matbaacı ?’

ı. 58

Ioannes Nikolaidis / Ioannou Nikolaidou ʻMeşhur Nasradın Hoca ve Belagat-ı Mezhake eserinin yayımcısı’.

ı. I

Ioannou Nikolaidou bk. ***Ioannes Nikolaidis***

ı. I

tipois ʻyayınlayan’.

t. I

4.4. Özel Adlar Dizini

Akşehir ʻKonya'ya bağlı bir ilçe'.

a. 1, 54

a.+den 54

a.+e 12

Anatol ʻAnadolu'.

a.+ın 22

Asya ʻAsya kıtası, bu kıta içindeki bir toprak parçası'.

a.+nın 12

Atık Yonaniler ʻAntik Yunanlar'.

a.+in 2

Balkapanı Hanı ʻİstanbul'un Eminönü semtinde bulunan bir han'.

b.+nda 58

Dimitrios Thomaidis Efendi ʻGalata'da matbaa sahibi bir gayrimüslim zat'.

d.+nin 58

Galata ʻİstanbul'daki bir semtin adı'.

g.+da 58

Hamad ʻHoca'nın öğrencilerinden birinin adı'.

h. 34

h.+a 34

Ignatiadis ʻBalkapanı Han'da bulunan bir matbaacı?'.

I.e 58

Istanbol bk. ***İstanbul***

ı. 58

İstanbul / İstanbol ʻTürkiye'nin Marmara Bölgesi'ndeki bir şehri'.

i.+ın 62

Ioannes Nikolaidis / Ioannou Nikolaidou ʻMeşhur Nasradın Hoca ve Belagat-ı Mezhake eserinin yayımcısı'.

ı. I

Ioannou Nikolaidou bk. ***Ioannes Nikolaidis***

ı. I

Konya ʻTürkiye'nin bir şehri'.

k. 1

Nasradın Hoca / Nasradın Koca/ Nasrandın Hoca / Nasreddin Hoca / Nastradın Hoca / Nustreddin Hoca ʻNasrettin Hoca'.

n. I ,1, 3

n.+nın 1, 1, 2, 3, 31, 57

n.+ya 53

n.+yı 54

Nasradın Koca bk. ***Nasradın Hoca***

n. 1

Nasrandın Hoca bk. ***Nasradın Hoca***

n. 23

Nasreddin Hoca bk. ***Nasradın Hoca***

n. 1

Nastradın Hoca bk. ***Nasradın Hoca***

n. 1

n.+ya 12

Nustreddin Hoca bk. ***Nasradın Hoca***

n. 1

Perşembe Bazarı ʻGalata semtinde bulunan pazarʼ.

p.+nda 58

Sultan Alaeddin ʻAnadolu Selçuklu Devleti hükümdarlarıʼ.

s. 22

Şirket-i Nevrie <A. *şirket, nevriye,* (F. iza.) ʻNûriye adlı şirketʼ.

ş. 64

Talibi ʻyeni yayınlanacak bir eserin adıʼ.

t. 58, 58, 58

5. SONUÇ

Karamanlıca Nasreddin Hoca Kitabı adlı çalışmada Karamanlı Türkçesi ile yazılmış olan *Nasradın Hoca ve Belagat-ı Mezhake Yani Gükmekliğe Şayeste Mesuliet* adlı eser fonolojik, morfolojik ve sosyo-linguistik açıdan incelenmiştir. Çalışmada yapılan inceleme sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Üzerinde çalıştığımız metnin dili sadedir. Fıkralar kısa cümlelerle ve halk dilinde yazılmıştır. Alıntı sözcüklerin az olması, ağız özelliklerinin belirgin şekilde görülmesi, deyim ve atasözlerine sık rastlanması, fıkraların gerçek yaşamla örtüşmesi gibi veriler eserin sözlü geleneğin bir ürünü olduğunu göstermektedir.

Arap alfabesi, Türkçe ses özellikleri konusunda kısıtlı veriler sunmaktadır. Bunun aksine Grek alfabesi, Arap alfabesi ile karşılaştırıldığında /*o*/, */ö/, /u/ ve ü*/ seslerinin ayrımını yapmakta ve böylece Osmanlı Türkçesinin seslerini tesbitinde büyük farklılıklar sağlamaktadır. *ὀτουρδηγή* /oturdığı/ "oturduğu" (NHF, 37), *χοσουνά* /hoşuna/ "hoşuna" (NHF, fıkra No. 20).

Metinde birçok arkaik sözcük tespit edilmiştir. Ayrıca Arapça, Farsça ve Yunanca kelimelerin azlığı dikkat çekicidir. Özellikle Arapça ve Farsçadan gelen kelimelerin Türkçeye uygun şekilde yazıldığı görülmüştür. Bunların yanında metnin sözlüğü hazırlanırken bazı kelimelerin kullanılmayan anlamları saptanmıştır: γεϊκαγίπ /yeykayip/ "yıkayıp" (NHF, fıkra No. 24), *γιοκαρή* /yokarı/ "yukarı" (NHF, 7), *δζεδδί* /ceddi/ "ceddi (oğlak)" <A. *cadī* (NHF, fıkra No. 102).

Metin, bütün halk metinleri gibi ait olduğu dönemin sosyal yapısını anlatmaktadır. Bu çalışmada sosyal hayat, insan ilişkileri, çocuklar, meslekler, ticaret hayatı, din, azınlıklar ve hayvanlar hakkında tespitler yapılmıştır.

KAYNAKÇA

AĞCA, Ferruh. "Hristiyan Karamanlı Türkleri ve Karamanlı Ağzı Üzerine", **Türkbilig**, S. 11, 2006, s. 1-3.

AKSAN, Doğan. **Türkçenin Sözvarlığı**, Ankara: Engin Yayınevi, 1996.

----------. **Anadilimizin Söz Denizinde**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006.

ANHEGGER, Robert. "Evangelinos Misailidis ve Türkçe Konuşan Dindaşları", **Tarih ve Toplum,** C. 9, S. 50, Şubat 1988, s. 73-76.

ALBAYRAK, Nurettin. "NASREDDİN HOCA", **TDVİA**, C. 32, 2006, s. 418-420.

ANZERLİOĞLU, Yonca. "Ortodoks Karamanlılar", **Türk Kültürü,** S. XL/468, 2002.

----------. **Karamanlı Ortodoks Türkler,** Phoenix Yayınevi, 2003.

BALTA, Evangelia. "Anadolulu Türkofon Hristiyan Ortodoksların 'Ulusal Bilinç'lerini Araştırmaya Yarayan Kaynak Olarak Karamanlıca Kitapların Önsözleri", **Tarih ve Toplum,** S. 74, Şubat/1990, s. 18-20.

----------. "Bulgar Sorununun Yaşandığı Dönemde, Evangelinos Misailidis'in Yayınladığı Mikra Asia Yani Anatoli Adlı Karamanlıca Gazete", **Bir Allame-i Cihan Stefanos Yerasimos 1942-2005,** 1. Cilt, Kitap Yayınevi, 2005, s. 191-196.

----------. "Karamanli Press. Smyrna 1845 – Athens 1926", **İzzet Gündağ Kayaoğlu Hatıra Kitabı Makaleler,** Oktay Belli, Yücel Dağlı, M. Sinan Genim (eds), Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul 2005, s. 27-33.

----------. "Karamanlıca (Karamanlidika) Basılı Eserler", (çev. Andonis Zikas), **Tarih ve Toplum,** C. 11, S. 62, Şubat/1989, s. 57-59.

----------. "Evangelinos Misailidis'in Yunanca ve Karamanlıca Yayınlarına Osmanlı Kaynaklarının Tanıklığı", **Toplumsal Tarih,** 2009, s. 24-30.

----------. "I Karamanlidiki efimerida Fostir i Fanos. Mia atelesfori ekdotiki prospatheia (1909)." Georgios Salakidis (ed.), **Tourkologika.** Timitikos Tomos gia ton Anastasio K. Iordanoglou, Thessaloniki 2011.

BAYKURT, Cami. **Osmanlı Ülkesinde Hristiyan Türkler,** İstanbul: Karma Kitaplar, 2007.

BENLİSOY, Foti ve Stefo Benlisoy. "'Karamanlılar', 'Anadolu Ahalisi', ve 'Aşağı Tabakalar': Türk Dilli Anadolu Ortodokslarında Kimlik Algısı", **Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar,** S. 11, Güz/2010, s. 7-22.

BORATAV, Pertev Naili. **Nasreddin Hoca**, Edebiyatçılar Derneği, 2. baskı, Ankara 1996.

ÇELEBİ, Veled, **Letâif-i Hoca Nasreddin,** hzl. Mehmet Arslan-Burhan Paçacıoğlu, Sivas 1996.

DİLÇİN, Cem. "Türkiye Türkçesinin Sözvarlığı ve Tarihsel Sözlüğü", **Türk Dil Kurumu Hafta Sonu Konuşmaları**, Ankara 1978, s. 29.

DUMAN, Mustafa. **Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası**, Heyemola Yayınları, İstanbul 2008.

ECKMANN, Janos. "Yunan Harfli Karamanlı İmlası Hakkında", **Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar I,** Toparlıyan: H. Eren-T. Halasi Kun, Ankara: TTK, 1950, s. 27-31.

----------. "Karamanlı Edebiyatı", (çev. Rezzan Algül) **Türk Dünyası Edebiyatı,** Hzl. Halil Açıkgöz. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1991, s. 20-37.

----------. "Anadolu Karamanlı Ağızlarına Ait Araştırmalar I: Phonetica", **A.Ü. DTCF Dergisi,** C. VIII, Mart/1950, s. 165-200.

EMEKSİZ, Abdulkadir "Nasreddin Hoca Fıkralarının Atasözleri ve Deyimlerle İlgisi", **Türk Halk Edebiyatı İncelemeleri (Saim Sakaoğlu Armağanı)**, (Ed. Metin Ergun), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013, s. 325-340.

EROL, Merih. "19. Yüzyılda Basılan Karamanlıca Eserler&Evangelinos Misailidis", **Toplumsal Tarih Dergisi,** Ağustos/2004, S. 128, s. 66-71.

EYİCE, Semavi. "İstanbul'un Fethinden Önceki Devre Ait Eski Eserlerine Dair Bir Kitap Hakkında", **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi V**, 1954.

----------. "Salaville Severien ve Dalleggio, Eugine, Karamanlidika, Bibliographie Analytique d'ouvrages en Langue Turque Imprimes en Caracteres Grecs I, 1584-1850 (Karamanlidika, Yunan Harfleri ile Türk Dilinde Basılmış Kitapların Analitik Bibliyografyası, I, 1584-1850)", **TTK: Belleten,** C. XXVI, S. 102, Nisan 1962, s. 369-374.

GEMALMAZ, Efrasiyab. **Erzurum İli Ağızları Sözlüğü İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler**. (doktora tezi) Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1978.

GÜLSEVİN, Gürer. **Eski Anadolu Türkçesi,** Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara, Eylül 2011.

Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Kütahya-Manisa-İzmir-Antalya-Karaman-Adana-Halep-Şam-Kudüs-Mekke-Medine. Hzl: Seyit Ali Kahraman, İstanbul: YKY, 2011.

HATİPOĞLU, Vecihe. **Türk Dilinde İkileme**, Ankara 1981.

İBAR, Gazanfer. **Anadolulu Hemşehrilerimiz: Karamanlılar ve Yunan Harfli Türkçe,** İş Bankası Yayınları, 2. Bsk., 2012.

KAHYA, Hayrullah ve Mustafa Kılıçarslan. "Karamanlıcada i/e Meselesi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** vol. 2/8, 2009, s. 200-211.

----------. "Karamanlıca Bir Kitap Yeni Hazne ve Dil Özellikleri (İmlâ Özellikleri ve Ses Bilgisi)", **Turkis Studies International Periodical For Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,** vol. 3/6, Fall, 2008, s. 367-408.

KANIK, Orhan Veli. **Nasrettin Hoca Hikâyeleri**, Yapı Kredi Yayınları (İlk baskı 1949, Doğan Kardeş Yayıncılık), İstanbul 2006.

KOZ, Sabri. "Bir Karamanlıca Nasreddin Hoca Kitabı", **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Nasreddin Hoca Seksiyon Bildirileri**, Ankara 1996, s. 92-94.

KÖMÜRCÜYAN, Eremya Çelebi. **İstanbul Tarihi 17. Asırda İstanbul,** Eren Yayıncılık, 1988.

ÖZCAN UĞUR, Elif. "Karamanlıca Tarih-i Osmani Metninin İncelemesi", YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

SERTKAYA, Osman Fikri. "Grek Harfleriyle Yazılmış Anadolu Karamanlı Ağzı Metinleri Üzerine", **Journal of Turkish Studies (TUBA),** 2004, 28/II: 1-21.

SİVRİ, İsmail. "Nasreddin Hoca", **Skylife,** 1996, s. 50.

TEKİN, Talat. "Çeşitli Alfabelerle Türkçe Yazılar: Grek Alfabesiyle Türkçe", **Tarih ve Toplum,** S. 1/3, 1984, s. 20-23.

TİMURTAŞ, Faruk K. **Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük,** Enderun Kitabevi, 1994.

TÜRKMEN, Seyfullah. "Türkçenin Söz Varlığında Nasreddin Hoca'nın Yeri", **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt: 5, Sayı: 17, Bahar 2008, s.153-158.

VARDAR, Berke. **Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara, 1980.

YILMAZ ÖNDER, Sevim. "Karaman Türkçesinde Osmanlı Tarihi Yazıcılığı", **Türk-Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler-Dağler Dağler Viran Dağler,** (ed. Yeliz Okay), Doğu Kitabevi, 2014.

***

AKSOY, Ömer Asım. **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II**, İnkılap Yayınları, İstanbul 1994.

AYVERDİ, İlhan. **Misalli Büyük Türkçe Sözlük 1-3**, Kubbealtı Neşriyat, 2006.

CLAUSON, Sir Gerard. **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish**, Oxford Press, 1972.

EL-KAŞGÂRİ, Mahmud. **Divânu Lugâti't-Türk**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005.

KARATZÁS Leonidas ve Faruk Tuncay. **Yunanca Türkçe Sözlük**, Atina 1994.

REDHOUSE, James. **A Turkish and English Lexicon**, Beyrut 1987.

TIETZE, Andreas. **Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı**, Cilt: 1-2, İstanbul 2002.

TDK, **Derleme Sözlüğü**, C. I-XII, Ankara 1978.

TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara 2010.

TDK, **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara 1983.

TOPARLI, Recep ve Hanifi Vural ve Recep Karaatlı. **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	:	Osman Ataş
Doğum Yeri	:	Elazığ
Doğum Tarihi	:	10/01/1990
Telefon	:	+90 537 682 93 84
E-posta	:	1osmanatas@gmail.com
Adres	:	Sultan Selim Mahallesi, Aktekin Çıkmazı, No: 4/6 Kağıthane/İstanbul – TÜRKİYE

EĞİTİM

2015-…: Yüksek Lisans

Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Dili Anabilim Dalı

Tez Başlığı: Karamanlıca Nasreddin Hoca Kitabı

2009-2014: Lisans

Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

İŞ TECRÜBESİ

2018-… : ASTA TÖMER, Türkçe öğretmeni (Yabancılar için Türkçe)

2017-… : Türk & Amerikan Derneği, Türkçe öğretmeni (Yabancılar için Türkçe)

2017-2018 : AZE Dil Okulları, Türkçe öğretmeni (Yabancılar için Türkçe)

2015-2017 : Hirmizy Group Eğitim ve Danışmanlık Merkezi, Türkçe öğretmeni (Yabancılar için Türkçe)

2016 : Yabancılar için Osmanlıca Paleografya Yaz Okulu, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkçe öğretmeni

2015-2016 : Yıldız Teknik Üniversitesi TÖMER, Türkçe öğretmeni (Yabancılar için Türkçe)

2014-2015 : National and Kapodistrian University of Athens, stajyer Türkçe öğretim görevlisi (Yabancılar için Türkçe)

DİLLER

İngilizce : C1

Yunanca : A1 (Democritus University of Thrace, Komotini/YUNANİSTAN)